



**ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ  
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ  
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του 1928. Η Διοικητική και Πνευματική  
υπαγωγή των Ιερών Μητροπόλεων των Νέων Χωρών.**

**Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μητρόπολη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών.**

**Πρωτοπρεσβύτερος**

**π. Μιχαήλ Β. Στεφανιώρος**

**A.M.153172**

**A' Επιβλέπων Καθηγητής: Πολύκαρπος Καραμούζης**

**B' Επιβλέπων Καθηγητής: Κωνσταντίνος Παπαστάθης**

**Χ Ι Ο Σ, 29 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2024**

**π. Μιχαήλ Β. Στεφανιώρος, «Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του 1928. Η Διοικητική και Πνευματική υπαγωγή των Ιερών Μητροπόλεων των Νέων Χωρών. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μητρόπολη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών».**

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή π. Μιχαήλ Β. Στεφανιώρου, που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο, για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει, καθ' οιονδήποτε τρόπο, παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού, ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση»(downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση, με οποιοδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι σχέσεις μεταξύ του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Εκκλησίας της Ελλάδος, από την τρίτη δεκαετία του 19<sup>ου</sup> αιώνα μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα, δοκιμάστηκαν από διάφορα πολιτικά και ιστορικά ζητήματα, αλλά, κυρίως, από τα ζητήματα του Αυτοκέφαλου της Ελληνικής Εκκλησίας και της χειραφέτησης των εκκλησιαστικών επαρχιών, των λεγόμενων «Νέων Χωρών», όπως ονομάζονται οι απελευθερωθείσες περιοχές, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, 1912-1913.

Με την κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης, το 1821, οι Αρχιερείς της Ελληνικής Εκκλησίας, οι οποίοι υπάγονταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, αντιμετώπιζαν δυσκολίες στο να επικοινωνούν με το Φανάρι και βρίσκονταν σε διάσταση μαζί του, χωρίς να ανεξαρτητοποιηθούν από αυτό. Την περίοδο του Αγώνα, φωνές λογίων, φορέων κυρίως διαφωτιστικών ιδεών, έθεσαν το θέμα της ανεξαρτησίας της Εκκλησίας του υπό ίδρυση εθνικού κράτους από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, προβάλλοντας λόγους πολιτικούς, δηλαδή την απαγκίστρωση της λειτουργίας της Ελλαδικής Εκκλησίας από το Οθωμανικό κράτος. Την περίοδο της Αντιβασιλείας, οι Βαυαροί, εμφορούμενοι από τον προτεσταντισμό, δρομολόγησαν την πολιτική της ανακήρυξης της Ελληνικής Εκκλησίας ως αυτοκέφαλης, με τη Διακήρυξη του 1833. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν αποδέχθηκε αυτή την αυτογνώμονη ενέργεια και τη θεώρησε σχισματική. Τελικά, το 1850, με την παρέμβαση της Ελληνικής Πολιτείας, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με την έκδοση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου, ανακήρυξε ως Αυτοκέφαλη την Εκκλησία της Ελλάδος, χωρίς να αναγνωρίσει, ως υπάρχουσα, την έως τότε διαμορφωθείσα κατάσταση (1833-1850).

Στις αρχές του 20ού αιώνα, με τους Βαλκανικούς πολέμους και τη διεύρυνση των συνόρων του τότε Ελληνικού κράτους, υπήχθησαν σε αυτό οι Ήπειρος, η Μακεδονία, η Θράκη, το Άγιο Όρος, τα Νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη, οι λεγόμενες Νέες Χώρες, οι οποίες αποτελούσαν εκκλησιαστικές επαρχίες του Οικουμενικού Θρόνου στην Ελλάδα. Στη ρύθμιση του διοικητικού καθεστώτος αυτών των περιοχών παρεισέφρυσαν γεγονότα πολιτικά (1912-1974), τέθηκαν προς συζήτηση ή έγινε επίκληση θεμάτων νομοκανονικού και κανονικού χαρακτήρα. Το 1928, μετά από συνεργασία του Οικουμενικού Πατριαρχείου με την Ελληνική Πολιτεία και την Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος, εκδόθηκε η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη η οποία ανέθετε τη διοίκηση των εκκλησιαστικών επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα «ἐπιτροπικῶς» και «ἄχρι καιροῦ», συνάμα κατοχύρωνε ἐπ' αυτών τα अपαράγραπτα κανονικά δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η περίοδος από την έκδοση της ΠΣΠ 28 μέχρι και το 2004 χαρακτηρίζεται από την ένταση στις σχέσεις των δύο Εκκλησιών, μέχρι την τελική ρύθμιση του θέματος και την αποκατάσταση της ηρεμίας στους κόλπους της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Η ελληνική βιβλιογραφία, ασχολήθηκε με τα θέματα αυτά. Με το Αυτοκέφαλο της Ελλαδικής Εκκλησίας ασχολήθηκαν, πρόσωπα που ενεπλάκησαν στις τότε εξελίξεις, καθώς και νομικοί και ιστορικοί, όπως

ο Κωνσταντίνος Οικονόμος ο Εξ Οικονόμων, ο Θ. Φαρμακίδης· από τη μεταπολεμική περίοδο και εξής, ενδεικτικά αναφέρονται ο Δ. Πετρακάκος, ο Frazee, ο Α. Δασκαλάκης, ο Ε. Κωνσταντινίδης, ο Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος, ο Θ. Στράγκας, Γ. Κονιδάρης. Το θέμα προσεγγίστηκε και με κριτήρια καθαρώς ιστορικά και με κριτήρια νομικά.

Η διοικητική υπαγωγή των Νέων Χωρών στην Εκκλησία της Ελλάδος, μελετήθηκε, μετά τη μεταπολίτευση, καθώς υπήρξε έντονο ενδιαφέρον, για τις σχέσεις Οικουμενικού Πατριαρχείου και Εκκλησίας της Ελλάδος. Με το ζήτημα των Νέων Χωρών ασχολήθηκαν ο Κ. Βαβούσκος, ο Ε. Κωνσταντινίδης και ο Αθ. Αγγελόπουλος, ο Χ. Παπαστάθης. χωρίς όμως να ληφθεί υπόψη η αλληλογραφία του 1928-2004, στην οποία δεν είχε δοθεί η δέουσα επιστημονική προσοχή. Η πρώτη ολοκληρωμένη καταγραφή των γεγονότων γίνεται, το 1928, από τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο, όπου ουσιαστικά πρόκειται για τη διάλεξη, που έδωσε στις 6 Νοεμβρίου 1927 στο κατάστημα του δικηγορικού συλλόγου Θεσσαλονίκης. Η Μ. Βαλάκου – Θεοδωρούδη. περιγράφει, μέσα από τις συζητήσεις της Βουλής των Ελλήνων, την ιστορική εξέλιξη της συνταγματικής κατοχύρωσης του καθεστώτος των Νέων Χωρών. Ο Αθ. Αγγελόπουλος θα φέρει στο φως της δημοσιότητας την αλληλογραφία, που διεξήχθη μεταξύ Οικουμενικού Πατριαρχείου και Εκκλησίας της Ελλάδος τα έτη 1928-1929. Ως αντίβαρο της εργασίας αυτής, ο Μητροπολίτης Σεβαστείας Δημήτριος Κομματάς, θα παρουσιάσει, επίσης, το σύνολο των κειμένων, με διαφορετική οπτική και με προφανή σκοπό την υποβάθμιση της αναδειχθείσας αλληλογραφίας. Τα δύο αυτά έργα δεν εστιάζουν, όπως τα προηγούμενα, στην ιστορική εξέλιξη της διοίκησης των εκκλησιαστικών επαρχιών του Οικουμενικού Θρόνου στην Ελλάδα. Το 2016, ο Αθ. Αγγελόπουλος, θα συγκεράσει την ιστορική εξέλιξη του ζητήματος των Νέων Χωρών και τα κείμενα, που συνθέτουν τη νομοκανονική υπόσταση των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών. Τέλος, συμπεριελήφθησαν η εμπειριστατωμένη Μελέτη των Α. Μάνεση – Κ. Βαβούσκου, η Γνωμάτευση των Α. Αιμιλιανίδη, Ε. Βενιζέλου, Α. Μάνεση και Κ. Βαβούσκου. Τέλος, με τα γεγονότα, που συνθέτουν ιστορικοπολιτικά το υπό εξέταση ζήτημα, ασχολήθηκαν ο Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, Καστελίου και Βιάνου Ανδρέας Νανάκης και ο Θ. Τσιρώνης στη Διδακτορική Διατριβή του (2007). Προκειμένου, για την Ι.Μ. Χίου, υπάρχει το κλασικό πλέον δίτομο έργο του Αρχιμανδρίτη Ι.Μ. Ανδρεάδη «Ιστορία της εν Χίω Ορθοδόξου Εκκλησίας» (1995), από το οποίο, για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, αξιοποιήσαμε τον πρώτο τόμο. Για τον βίο και τη δράση του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπή αξιοποιήσαμε το βιβλίο Α. Μιχαηλίδη «Ο Μητροπολίτης Χίου Ιωακείμ Στρουμπής. Η κοινωνική του δράση στη Χίο και η δίωξή του» (2009), το Αρχείο της Ι.Μ. Χίου και τον τοπικό τύπο. Τέλος, για τον βίο και τη δράση του Μητροπολίτη Χίου Παντελεήμονα Φωστήνη, αξιοποιήσαμε τη διδακτορική διατριβή του π. Π. Πρελιά «Το ομιλητικό έργο του Μητροπολίτου Παντελεήμονος Φωστήνη. Η περίοδος της αρχιερατείας του στη Χίο (1946-1962)» (2020), το βιβλίο του Α. Αξιώτακη «Αφιέρωμα στον Μητροπολίτη Χίου Παντελεήμονα Φωστήνη» (1973) και τον τοπικό, κυρίως, τύπο.

Η παρούσα εργασία αρθρώνεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο καταγράφονται, σε έξι κεφάλαια, οι εξελίξεις, που αφορούν στην Εκκλησία της Ελλάδος και στις σχέσεις της με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, από το 1821 έως το 2004. Στο δεύτερο, η περίπτωση της ρύθμισης της διοίκησης της Μητρόπολης της Χίου, καταγράφεται σε τέσσερα κεφάλαια.

Στο πρώτο μέρος, στο 1<sup>ο</sup> κεφάλαιο, εκτίθενται, συνοπτικά, τα γεγονότα, που αφορούν στα εκκλησιαστικά θέματα στην επαναστατημένη Ελλάδα (1821-1828) και στην καποδιστριακή περίοδο (1828-831).

Το 2<sup>ο</sup> κεφάλαιο αφορά στην εκκλησιαστική της Αντιβασιλείας με την μονομερή ανακήρυξη του αυτοκεφάλου της ΕΕ (1833) και στις εξελίξεις, που οδήγησαν στην έκδοση του ΠΣΤ 1850, με την οποία το Οικουμενικό Πατριαρχείο κήρυξε την ΕΕ ως Αυτοκέφαλη.

Στο 3<sup>ο</sup> κεφάλαιο καταγράφονται τα εκκλησιαστικά καθέκαστα στο Ελληνικό κράτος στις αρχές του 20ού αιώνα, στην αναδιοργάνωση της ΕΕ, στην εμπλοκή της ΕΕ στα πολιτικά γεγονότα της εποχής και αντίστροφα.

Το 4<sup>ο</sup> κεφάλαιο αφορά στην έκδοση της ΠΣΠ 28, η οποία ρυθμίζει τη διοικητική υπαγωγή των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην ΑΕΕ.

Στο 5<sup>ο</sup> κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη νομοκανονική υπόσταση των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών.

Στο 6<sup>ο</sup> κεφάλαιο καταγράφονται τα γεγονότα και οι εξελίξεις που αφορούν στην προάσπιση των όρων της ΠΣΠ 28, την περίοδο 1929-2004.

Στο δεύτερο μέρος, στο 7<sup>ο</sup> κεφάλαιο, καταγράφεται, εν συντομία, η ιστορία της Ι. Μητρόπολης Χίου, στο 8<sup>ο</sup> κεφάλαιο η διοικητική υπαγωγή της στην ΑΕΕ, στο 9<sup>ο</sup> κεφάλαιο η ποιίμανση της Εκκλησίας της Χίου από τον Ιωακείμ Στρουμπή, και στο 10<sup>ο</sup> το έργο του Μητροπολίτη Χίου Παντελεήμονα Φωστήνη.

Η εργασία κλείνει με τα Συμπεράσματα.

Στην παρούσα εργασία, καταβλήθηκε προσπάθεια να εκτεθούν, με συντομία και οικονομία, τα εκκλησιαστικά καθέκαστα της ΑΕΕ και της σχέσης της με την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης, στο πλαίσιο δύο σημαντικά γεγονότα, η έκδοση του ΠΣΤ 1850, με τον οποίο αναγνωρίστηκε το Αυτοκέφαλο της ΕΕ και, κυρίως, η έκδοση της ΠΣΠ 28, με την οποία ρυθμίστηκε το ισχύον σήμερα διοικητικό σύστημα των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών.

Η έρευνα βασίστηκε στη μελέτη, κυρίως, δευτερογενών πηγών, από τις οποίες αντλήθηκαν τα στοιχεία, για το περιεχόμενο των νόμων και των συνοδικών κειμένων. Δεν επεκταθήκαμε στην ερμηνεία όρων ή στην κριτική απόψεων και θέσεων, διότι μία τέτοια διαδικασία απαιτεί γνώσεις νομικής επιστήμης, αλλά και χρονικό διάστημα έρευνας, το οποίο υπερβαίνει τα όρια της παρούσας εργασίας. Αξιοποιήθηκαν και πρωτογενείς πηγές, όπως το κείμενο του Τόμου του 1850 και της ΠΣΠ 28, η

αλληλογραφία μεταξύ της Μητρόπολης Χίου και της Ι.Σ. της ΕΕ, που αφορά στην αποκατάσταση του Ιωακείμ Στρουμπή και ο τύπος της εποχής.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η έκθεση και η κατανόηση του τρόπου διοίκησης των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών ιστορικά και νομοκανονικά και, επί μέρους, στόχοι είναι η, μέσα από την δραματική σύγκρουση νομικών και κανονικών επιχειρημάτων, τα οποία επιστράτευε σε κάθε ιστορική φάση η ΕΕ και το Φανάρι, αντίστοιχα, καταγραφή των εξελίξεων, που παγίωσαν το ισχύον εκκλησιαστικό διοικητικό καθεστώς των Νέων Χωρών και στις σχέσεις της Ελλαδικής Εκκλησίας με τη Μητέρα Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης. Τέλος, έναν επί μέρους στόχο συνιστά η έκθεση των ειδικών συνθηκών, που προσδιόρισαν τη διοικητική υπαγωγή της Ι.Μ. Χίου, της οποίας είμαι λειτουργός, στην Εκκλησία της Ελλάδος.

## Ευχαριστίες

Δοξάζουμε το Όνομα του Τριαδικού Θεού, που μας αξίωσε να φέρομε εις πέρας αυτή την προσπάθεια, αυτή την Διπλωματική Εργασία, προς δική Του δόξα. Και θα ήθελα να την αφιερώσω στην Πρεσβυτέρα μου Αγγέλα και στις Οικογένειες των Παιδιών μας, Βασιλείου, Νικολάου και Δέσποινας, συζ. Εμμανουήλ Κ. Γεωργούλη, για την στήριξη, που μου πρόσφεραν, καθ' όλη την διάρκεια των Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, να έχουν «την Ευλογία του Τριαδικού Θεού» και αγάπη μεταξύ τους. Επίσης, θα ήθελα να αφιερώσω αυτή την εργασία σε όλους τους κατοίκους της Ενορίας του Ιερού Ναού Γενεσίου της Υπεραγίας Θεοτόκου Συκιάδας-Χίου, στην οποία υπηρετώ από το 1975, με τις πατρικές ευχές μου, για χριστιανικό και ευσεβή βίο.

Εκφράζουμε τις ολόθερμες ευχαριστίες μου προς του επιβλέποντες Ελλογιμωτάτους κυρίους Καθηγητές, ιδιαίτερα προς το πρόσωπο του πρώτου της παρούσας εργασίας Έλλογιμώτατο Δρ Κύριο Πολύκαρπο Καραμούζη. Εκφράζω την ειλικρινή ευγνωμοσύνη μου, για τη βοήθεια, τη συμπαράσταση, την υπομονή, την ουσιαστική και εποικοδομητική καθοδήγηση σε αυτό το ταξίδι αναζήτησης της γνώσης. Επιπρόσθετα, ευχαριστώ και τον δεύτερο επιβλέποντα Καθηγητή Έλλογιμώτατο Δρ Κύριο Κωνσταντίνο Παπαστάθη, για την καθοριστική συμβολή του, στην ολοκλήρωση της έρευνας και τη συγγραφή της παρούσας εργασίας, αλλά και εις άπαντας τούς Ελλογιμωτάτους Κυρίους Καθηγητάς του Μεταπτυχιακού Προγράμματος.

Θεωρώ, επίσης, υϊκό καθήκον, να μνημονεύσω τη βοήθεια και τη στήριξη του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών κ. Μάρκου, για τη δυνατότητα πρόσβασης, την οποία μας παραχώρησε, τόσο στο Αρχείο της Ιεράς Μητροπόλεως Χίου όσο και στη Βιβλιοθήκη Αυτής «Άγιος Αγαπητός». Τέλος, ευχαριστώ, «εκ βαθέων», για την στήριξή της, την Ελλογιμωτάτη Δρ. κυρία Ευτυχία Μιχ. Βλυσίδου, Διευθύντρια της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Χίου.

## ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	3
Ευχαριστίες.....	7
Πίνακας περιεχομένων .....	8
Περίληψη.....	11
<b>ΜΕΡΟΣ Α΄</b> .....	12
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Τα θρησκευτικά καθέκαστα στην επαναστατημένη Ελλάδα (1821-1831).</b>	
1.1. Εισαγωγή.....	12
1.2. Η περίοδος 1821-1828.....	12
1.3. Τα εκκλησιαστικά καθέκαστα, την περίοδο του Ιωάννη Καποδίστρια (1828-1831).....	14
1.3.1. Η διοίκηση της Εκκλησίας.....	14
1.3.2. Οι σχέσεις με το Οικουμενικό Πατριαρχείο.....	16
1.4. Σύνοψη.....	19
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ίδρυση της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδος</b>	
2.1. Εισαγωγή.....	20
2.2. Η περίοδος 1832-1850.....	20
2.3. Ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος του 1850.....	23
2.4. Σύνοψη.....	28
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Τα καθέκαστα στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος, στις αρχές του 20ού αιώνα</b>	
3.1. Εισαγωγή.....	29
3.2. Η περίοδος 1909-1915.....	29
3.3. Η περίοδος του Εθνικού Διχασμού.....	33
3.3.1. Η Επισκοπική Σύνοδος της Θεσσαλονίκης και η Συνέλευση των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών.....	34
3.3.2. Το Εκκλησιαστικό Αρχιερατικό Συμβούλιο (ΑΕΣ).....	41
3.3.3. Το Ανώτατο Εκκλησιαστικό Δικαστήριο (ΑΕΔ) και η αριστίνδη Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος.....	44
3.3.4. Σύνοψη.....	49



<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του 1928. Η διοικητική υπαγωγή των Επαρχιών του Θρόνου στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος</b>	
4.1. Εισαγωγή.....	50
4.2. Η περίοδος 1923-1928.....	50
4.2.1. Ο Νόμος 3615/1928.....	62
4.3. Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη της 4 <sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1928.....	66
4.3.1. Η αποδοχή της ΠΣΠ 28 από την ΔΙΣ της ΑΕΕ.....	68
4.4. Σύνοψη.....	78.

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Η νομοκανονική υπόσταση των Εκκλησιαστικών Επαρχιών των Νέων Χωρών**

5.1. Εισαγωγή.....	79
5.2. Η νομοκανονική υπόσταση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών.....	79
5.3. Ο νομοκανονικός χαρακτήρας της ΠΣΠ 28.....	83
5.4. Σύγκριση των όρων της ΠΣΠ 28, των διατάξεων του Ν. 3615/1928 και της Συνοδικής Πράξης αποδοχής της ΔΙΣ σε σχέση με τους όρους του σχεδίου της ΠΣ/17-1-1928.....	84
5.5. Σύνοψη.....	89

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η προάσπιση των όρων της ΠΣΠ 28, την περίοδο 1929-2004**

6.1. Εισαγωγή.....	90
6.2. Η προάσπιση των Πατριαρχικών δικαίων, την περίοδο 1929-1939.....	90
6.3. Η προάσπιση των Πατριαρχικών δικαίων, την περίοδο 1940-1967.....	93
6.3.1. Η περίοδος 1940-1955.....	93
6.3.2. Η περίοδος 1956-1967.....	96
6.4. Η προάσπιση των Πατριαρχικών δικαίων, την περίοδο 1967-2004.....	101
6.4.1. Η περίοδος 1967-1974.....	101
6.4.2. Η περίοδος 1974-1998.....	107
6.4.3. Η περίοδος 1998-2004.....	113
6.5. Σύνοψη.....	123

**ΜΕΡΟΣ Β' ..... 124**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Η ιστορία της Ι.Μ. Χίου Ψαρών και Οινουσσών στην Τουρκοκρατία (1566-1912)**

7.1. Εισαγωγή.....	124
7.2. Τα εκκλησιαστικά πράγματα στη Χίο, την περίοδο 1566-1912.....	124
7.3. Σύνοψη.....	125

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Η διοικητική υπαγωγή της Ι.Μ. Χίου Ψαρών και Οινουσσών στην ΑΕΕ**

8.1. Εισαγωγή.....	126
8.2. Η διχοτόμηση της Μητρόπολης Χίου και η, εκ νέου, συνένωσή της.....	126
8.3. Η διοικητική υπαγωγή της Μητρόπολης Χίου στην ΑΕΕ.....	127
8.4. Σύνοψη.....	128

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Ο Μητροπολίτης Χίου ,Ψαρών και Οινουσσών Ιωακείμ Στρουμπίς (1924-1950)**

9.1. Εισαγωγή.....	128
9.2. Ο βίος του Ιωακείμ Στρουμπί (1880-1950).....	128
9.3. Οι σχέσεις του Ιωακείμ Στρουμπί με το Οικουμενικό Πατριαρχείο.....	129
9.4. Η κοινωνική δράση του Ιωακείμ Στρουμπί.....	130
9.4.1. Η δράση του Ιωακείμ Στρουμπί ως Μητροπολίτη Καρδαμύλων, Βολισσού, Οινουσσών και Ψαρών.....	130
9.4.2. Η δράση του Ιωακείμ Στρουμπί ως Μητροπολίτη Χίου.....	131
9.5. Η δράση του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπί στην Κατοχή.....	133
9.6. Η συμμετοχή του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπί στην Εθνική Αντίσταση.....	136
9.7. Οι ιδέες του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπί.....	136
9.8. Η δίωξη του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπί.....	139
9.9. Η αποκατάσταση του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπί.....	145
9.10. Σύνοψη.....	151

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Ο Μητροπολίτης Χίου, Ψαρών και Οινουσσών Παντελεήμον Φωστήνης (1950-1962).**

10.1.Εισαγωγή.....	152
10.2. Ο βίος του Παντελήμονα Φωστήνη (1888-1962).....	152
10.3. Το έργο του Παντελεήμονα Φωστήνη.....	153
10.3.1. Το έργο του ως ιεροκήρυκα και Πρωτοσύγκελλου.....	153
10.3.2. Το έργο του ως Μητροπολίτη Καρυστίας.....	154
10.3.3. Το έργο του ως Μητροπολίτη Χίου.....	155
10.4. Η συμμετοχή του Παντελεήμονα Φωστήνη στα συγκαρινά του ιστορικά καθέκαστα.....	157
10.4.1. Η εθνική δράση του Παντελεήμονα Φωστήνη.....	157
10.4.2. Οι ιδέες του Παντελεήμονα Φωστήνη- η εναντίον του πολεμική.....	159
10.5 Σύνοψη.....	162
<b>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....</b>	<b>162</b>
<b>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....</b>	<b>165</b>
<b>Συντομογραφίες.....</b>	<b>171</b>
<b>ΕΠΙΜΕΤΡΟ.....</b>	<b>172</b>

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Ορθόδοξη Χριστιανική Θεολογία και Θρησκευτικός πλουραλισμός», της Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών του ΕΑΠ. Ο τίτλος της Διπλωματικής Εργασίας είναι «Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του 1928. Η Διοικητική και Πνευματική υπαγωγή των Ιερών Μητροπόλεων των Νέων Χωρών. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μητρόπολη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών».

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση της Διοίκησης και της Πνευματικής υπαγωγής των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών και, επί μέρους, στόχοι, είναι οι φάσεις των σχέσεων ανάμεσα στην Εκκλησία της Ελλάδος και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, όσον αφορά στο ισχύον, σήμερα, εκκλησιαστικό διοικητικό και πνευματικό καθεστώς των Νέων Χωρών. Τέλος, έναν επί μέρους στόχο συνιστά η έκθεση των ειδικών συνθηκών, που προσδιόρισαν τη διοικητική υπαγωγή της Ι.Μ. Χίου, Ψαρών και Οινουσσών, στην ΑΕΕ.

**Λέξεις- κλειδιά:** Οικουμενικό Πατριαρχείο, Εκκλησία της Ελλάδος, Νέες Χώρες, Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος του 1850, Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη 1928, Ιερά Μητρόπολη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών.

### Abstract

This paper was prepared as part of the Master's Program "Orthodox Christian Theology and Religious Pluralism" of the School of Humanities at the Hellenic Open University (HOU). The title of the thesis is "The Patriarchal and Synodal Act of 1928. The Administrative Integration of the Holy Metropolises of the New Lands. Case Study: The Holy Metropolis of Chios, Psara, and Oinousses." The purpose of this paper is to present the administration of the ecclesiastical provinces of the New Lands, with specific objectives being the phases of the relationships between the Church of Greece and the Ecumenical Patriarchate regarding the current ecclesiastical administrative status of the New Lands. Finally, a specific objective includes the exposition of the special conditions that determined the administrative integration of the Holy Metropolis of Chios, Psara, and Oinousses into the Church of Greece.

**Keywords:** Ecumenical Patriarchate, Church of Greece, New Lands, Patriarchal and Synodical Volume of 1850, Patriarchal and Synodal Act of 1928, Holy Metropolis of Chios, Psara, and Oinousses.

## **ΜΕΡΟΣ Α΄**

### **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1<sup>ο</sup>. Τα θρησκευτικά καθέκαστα στην επαναστατημένη Ελλάδα (1821-1831).**

#### **1.1. Εισαγωγή**

Στην προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη «Μάχου υπέρ Πίστεως και Πατρίδος», με την οποία ο αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας διακήρυσσε την έναρξη της Επανάστασης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, η Πατριαρχική Σύνοδος (ΠΣ, στο εξής) απάντησε με απόφαση, που καταδίκασε το επαναστατικό κίνημα· η απόφαση αυτή ήταν περισσότερο μια συμβολική πράξη, με την οποία το Πατριαρχείο αποδείκνυε τη νομιμοφροσύνη του στη σουλτανική εξουσία (Λάμπας, 1987:139, Ηλιού, 1988:77). Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με την έκδοση αφοριστικών εγκυκλίων, εκφράζει σαφώς την πάγια ιδεολογία του, η οποία ήταν διαμετρικά αντίθεση προς εκείνη των επαναστατών. Το ότι οι εγκύκλιοι αυτοί γράφτηκαν υπό την πίεση των οθωμανικών αντιποίνων δεν αναιρεί αυτό το γεγονός· Η πρώτη αφοριστική εγκύκλιος, η οποία εκδόθηκε στις 23 Μαρτίου 1821 και υπογραφόταν από τον Γρηγόριο Ε΄ και άλλους ανώτατους εκκλησιαστικούς αξιωματούχους, καταδίκασε απερίφραστα η επανάσταση του Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία ως πράξη βλασφημίας απέναντι στη Θεία Πρόνοια. Η ίδια φιλοσοφία και το ίδιο ύφος χαρακτηρίζει και εκείνες τις εγκυκλίους του Πατριάρχη Ευγένιου Β΄. Οι δύο από αυτές εκδόθηκαν τον Αύγουστο του 1821 και η τρίτη τον Ιανουάριο του 1822 (Φιλήμων, 1860:310-312, Σοφιανός, 2000: 32-34).

#### **1.2. Η περίοδος 1821-1828**

Τα τοπικά πολιτεύματα και οι τοπικοί οργανισμοί, που συνέστησαν οι επαναστατημένοι Έλληνες, διακήρυτταν την αμετάκλητη απόφασή τους να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό και να ιδρύσουν ένα ελεύθερο πολιτικό κράτος. Ωστόσο, στις διακηρύξεις τους δε γίνεται καμία αναφορά σε θρησκευτικά και εκκλησιαστικά θέματα. Μόνο η Νομική Διάταξις της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος περιελάμβανε διατάξεις, που αφορούσαν στη θέση της θρησκείας και της Εκκλησίας, στην νέα πολιτική πραγματικότητα. Συντάκτης του κειμένου ήταν ο Θεόδωρος Νέγρης (Δασκαλάκης, 1966: 236).

Συγκεκριμένα, τα άρθρα Α΄ και Β΄ του 1<sup>ου</sup> κεφαλαίου του 1<sup>ου</sup> τμήματος όριζαν: «Όσοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος πιστεύουσιν εἰς Χριστόν εἶναι Ἕλληνες». Το άρθρο ΚΣΤ΄ όριζε: «Ἄν καί ὅλας τὰς θρησκείας καί γλώσσας δέχεται ἡ Ἑλλάς, καί τὰς Τελετάς καί χρῆσιν αὐτῶν κατ’ οὐδένα τρόπον δὲν ἐμποδίσει. τὴν Ἀνατολικὴν ὁμῶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καί τὴν σημερινὴν γλῶσσαν μόνως ἀναγνωρίζει ὡς ἐπικρατούσας θρησκείαν καί γλῶσσαν τῆς Ἑλλάδος». Στο 2<sup>ο</sup> κεφάλαιο καθοριζόταν: «Ὁ Ἕλλην δὲν ἐνοχοποιεῖται διὰ τὰ θρησκευτικά καί πολιτικά φρονήματα τῶν ὁμοίων του». Ἄλλες διατάξεις τῆς Νομικῆς Διάταξης ἀναφέρονταν σε θέματα τῶν Ἱ.Μονῶν, τῶν Μετοχίων καὶ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου (Δασκαλάκης, 1966:237-238, 249, 252). Υπεύθυνος, για τα θρησκευτικά και τα εκκλησιαστικά θέματα

ήταν ο Έφορος της Λατρείας, ο οποίος φρόντιζε «διά τήν εὐταξίαν τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν Μοναστηρίων, διά τήν καλήν διαγωγὴν τῶν Ἱερέων και Μοναχῶν, νά διακηρύπτεται εἰς τόν λαόν σέβας εἰς τούς Διοικητάς, διά τήν σύστασιν πνευματικῶν και Ἱεροκηρύκων» (Κωνσταντινίδης, 1970:18).

Παρόμοιες ήταν οι διατάξεις των Πολιτευμάτων Αγώνα, οι οποίες όριζαν ως επικρατούσα θρησκεία στο ελληνικό κράτος, την Ανατολική Ορθόδοξη του Χριστού Εκκλησία. Συγκεκριμένα, το Προσωρινό Πολίτευμα της Επιδαύρου (1822) αναφέρεται, ότι «Ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἰς τήν Ἑλληνικήν ἐπικράτειαν εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. [...] Ὅσοι αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς Ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος πιστεύουσιν εἰς τόν Χριστόν εἰσὶν Ἕλληνες»(Δασκαλάκης, 1966: 238).

Και η Β' Εθνοσυνέλευση του Άστρους (1823) όρίζει παρόμοιες διατάξεις. Υπήρχε και μια προσθήκη, σύμφωνα, με την οποία η ιδιότητα του Έλληνα πολίτη χορηγούνταν και σε όσους προέρχονταν εκτός Ελλάδος, αρκεί να μιλούσαν την ελληνική γλώσσα, να ήταν Χριστιανοί και να επιθυμούσαν να πολιτογραφηθούν Έλληνες (Δασκαλάκης, 1966: 294). Το Σύνταγμα του Άστρους όριζε, ότι οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να δημοσιεύουν ελεύθερα τις απόψεις τους, αρκεί να μην αναφέρονται σε θρησκευτικά θέματα. Σύμφωνα με τον Θεόδωρο Νέγρη, αυτή η διάταξη θεσπίστηκε, προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο δογματικών συζητήσεων και ιδεολογικών αντιπαραθέσεων, που θα έθεταν σε κίνδυνο την Επανάσταση (Δασκαλάκης, 1966:295). Επιπρόσθετα, συζητήσεις για τη δημιουργία οργάνου διοίκησης της Εκκλησίας έγιναν στη Β' Εθνοσυνέλευση (1823) και ανατέθηκε στον Ανδρούσης Ιωσήφ να συντάξει σχετικό σχέδιο και να το υποβάλει στη διοίκηση· όμως, οι εξαγγελίες παρέμειναν γράμμα κενό (Κωνσταντινίδης,1970:58). Στο σχέδιο του Συντάγματος προβλεπόταν η συγκρότηση δωδεκαμελούς Συνόδου, την οποία θα εξέλεγε η Βουλή. Στις αρμοδιότητές της συναριθμούνταν ο καθορισμός των ιεροπραξιών, η φροντίδα για τη διαγωγή του κλήρου και της κατάστασης των Ι.Ναών και των Ι.Μονών, η διαφύλαξη του ορθοδόξου δόγματος και η έκδοση αφορισμών και κρίσεων, για όλες τις θρησκευτικές υποθέσεις (Οικονόμου, 1976:870).

Το Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος (1827) όριζε, ότι «Καθεὶς εἰς τήν Ἑλλάδα ἐπαγγέλλεται τήν θρησκείαν του ἐλευθέρως καί διά τήν λατρείαν αὐτῆς ἔχει ἴσων ὑπεράσπισιν. Ἡ δέ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι θρησκεία τῆς Ἐπικρατείας». Ο Ι.Κλήρος, τέλος, δεν επιτρεπόταν να κατέχει πολιτικά αξιώματα· μόνο οι πρεσβύτεροι είχαν το δικαίωμα του εκλογέως (Δασκαλάκης, 1966: 310).

Κατά συνέπεια, τα δύο πολιτικά κείμενα του Αγώνα (1822, 1823) συνέδεαν την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη με το Ορθόδοξο θρήσκευμα, δηλώνοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, τον μετασχηματισμό του ορθόδοξου μιλέτ στην Ελλάδα, σε νέα κυρίαρχη πολιτική κοινωνία ίσων και ελεύθερων πολιτών (Μαντάκης, 2000:76). Από την άποψη αυτή, η ιδιότητα του πολίτη εμπεριέχει την ιδιότητα του πιστού (Μαντάκης, 2000: 78). Το Σύνταγμα της Τροιζήνας, ωστόσο, δε συνδέει το δικαίωμα της πολιτογράφησης με την ιδιότητα του πιστού (Λέκκας, 1989: 382).

Επίσης, τα δύο πρώτα Συντάγματα προέβλεπαν την εκλογή από το Εκτελεστικό Μινίστρου της Θρησκείας. Το Μινιστέριον (Υπουργείο) της Θρησκείας μετονομάστηκε, στη Β' Εθνοσυνέλευση, σε

Μινιστέριον Λατρείας, παρά τις αντιρρήσεις του Ανδρούσης Ιωσήφ, για να καταργηθεί μετά τη Γ' Εθνοσυνέλευση και να υπαχθεί στο Υπουργείο Εσωτερικών και της Αστυνομίας (Δασκαλάκης, 1966: 283 κ.ε.). Από όλες αυτές οι ρυθμίσεις συνάγεται, ότι η πολιτική εξουσία είχε τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο στα εκκλησιαστικά ζητήματα (Δασκαλάκης, 1966:188). Οι συντάκτες των Συνταγμάτων του Αγώνα πρέσβευαν, ότι η θρησκεία θα συνέβαλλε στη σωστή λειτουργία της κοινωνίας και στην πρόοδο του εθνικού κράτους. Ο στόχος ήταν πολιτικός και το εκκλησιαστικό τελετουργικό το μέσο (Πετρακάκος, 1983:74).

Στη Γ' Εθνοσυνέλευση, κατατέθηκε το σχέδιο διοίκησης της Εκκλησίας στην, «περί του Θρησκευτικού» επιτροπή (9-4-1827). Εισηγητές ήταν οι Ιεράρχες Κορίνθου Κύριλλος, Ανδρούσης Ιωσήφ, Τριπόλεως Δανιήλ, Βρεσθένης Θεοδώρητος, και Ρέοντος Διονύσιος (Παπαδόπουλος, 1931: 255). Πρότειναν την ίδρυση από την Εθνοσυνέλευση και τον διορισμό τριμελούς ή πενταμελούς Εκκλησιαστικής Επιτροπής, με διοικητική και δικαστική εξουσία η οποία, υπό την πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και βάσει των Ι. Κανόνων και της Ορθόδοξης παράδοσης, θα διοικούσε την Εκκλησία. Στα δύο τελευταία άρθρα γινόταν λόγος, για τις σχέσεις με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, «τὴν μητέρα κοινήν [...] διὰ τοῦτο οὐκ ἐρεῖται ἡμῖν ἀποσπαθῆναι ἀπ' αὐτῆς και ἀποσκιρτῆσαι». Οι Αρχιερείς, συνεπώς, της Επανάστασης απέφυγαν ο,τιδήποτε αντιστρατεύονταν την πνευματική και την εκκλησιαστική ενότητα με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Έτσι, οι συντάκτες του Σχεδίου επιδίωκαν την αναβολή οποιασδήποτε διοικητικής ρύθμισης, σχετικής με την Εκκλησία, από την Κυβέρνηση. Η επίλυση του θέματος θα γινόταν, μετά την απελευθέρωση και κατόπιν της διατυπωμένης θέσης του Ι. Κλήρου (Κωνσταντινίδης, 1970: 48, Παπαδοπούλου, 2011:204).

### **1.3. Τα εκκλησιαστικά καθέκαστα, την περίοδο του Ιωάννη Καποδίστρια (1828-1831).**

#### **1.3.1. Η διοίκηση της Εκκλησίας**

Ο Ιωάννης Καποδίστριας αποβιβάστηκε στο Ναύπλιο, στις 8/20 Ιανουαρίου 1828. Η κατάσταση στην επαναστατημένη Ελλάδα ήταν κρίσιμη και ο Κυβερνήτης βρέθηκε αντιμέτωπος με μεγάλα προβλήματα. Χωρίς καθυστέρηση ανέλαβε τα καθήκοντά του και ένα από τα πρώτα θέματα, που τον απασχόλησαν, ήταν τα θρησκευτικά θέματα. Για το λόγο αυτό, εξέδωσε, στις 23 Ιανουαρίου 1828, Ψήφισμα, για τη συγκρότηση πενταμελούς Εκκλησιαστικής Επιτροπής· ωστόσο, τα Μέλη της διορίστηκαν μετά την παρέλευση χρονικού διαστήματος 8 μηνών (Γριτσόπουλος, 1954:8). Στο κείμενο του Ψηφίσματος καθορίζονταν οι αρμοδιότητες της Επιτροπής, η οποία, μεταξύ άλλων, έπρεπε «νά προμηθεύη εις την κυβέρνησιν ὅλας τὰς παρ' αὐτῆς αἰτουμένας πληροφορίας, περί τῆς καταστάσεως καὶ τῶν χρειῶν τῆς Ἐκκλησίας». Η Επιτροπή επιλαμβάνεται όλων των θεμάτων, που αφορούν στην κατάσταση και στις ανάγκες της Εκκλησίας. Στα Μέλη της συναριθμούνται ο Αιγίνης Γεράσιμος, ο Τριπόλεως Δανιήλ, ο Ταλαντίου Νεόφυτος, ο Ανδρούσης Ιωσήφ και ο Δαμαλῶν Ιωάνης. Στην Εκκλησιαστική Επιτροπή προεδρεύει το ανώτερο ιεραρχικά Μέλος της. Τα Μέλη της υποχρεούνται να ασχολούνται με θέματα αρμοδιότητάς τους και να ανταποκρίνονται στις κυβερνητικές απαιτήσεις. Τα πολιτικά θέματα δεν συναριθμούνταν στα καθήκοντα τους (Γριτσόπουλος, 1954:6).

Ωστόσο, μέχρι τις αρχές του 1829, στην Εκκλησιαστική Επιτροπή δεν είχαν παρασχεθεί σαφείς Οδηγίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα εκπλήρωνε την αποστολή της. Στο αίτημά της προς την κυβέρνηση «ίνα ευδοκήσασα επιδώση τας ἀνηκούσας ὁδηγίας, ἀναγομένας εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν» ο Κυβερνήτης ἀπάντησε στις 3 Ιανουαρίου 1829 «Δέν στοχαζώμεθα συμφέρον τῶν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, νά ὑπερπηδήσωμεν τὰς ἐνεστῶσας περιστάσεις καί νά ἐνασχοληθῶμεν εἰς ἀντικείμενα τὰ ὅποια ὑποθέτουσι θέσιν, ὅποια δέν εἶναι ἡ σημερινή μας». Στις 26 Ιανουαρίου 1829, ο Κυβερνήτης ἀποστέλλει στα Μέλη της Επιτροπῆς λεπτομερείς Οδηγίες: ἔπρεπε να περιοδεύσουν στις Επαρχίες του Κράτους, προκειμένου να υποβάλουν πλήρη έκθεση, για την κατάσταση των ναῶν, των μονῶν και του κλήρου (Γριτσόπουλος, 1954: 22-24).

Από το πόρισμα, που υπέβαλαν στον Κυβερνήτη, συνάγονται δύο συμπεράσματα. Αφ' ενός μεν η δεινή κατάσταση στην οποία είχαν περιέλθει τα εκκλησιαστικά ζητήματα, αφ' ετέρου δε η αδυναμία της Εκκλησιαστικῆς Επιτροπῆς να λάβει τελεσίδικες αποφάσεις και να δώσει οριστικές λύσεις (Γριτσόπουλος, 1954: 25-27).

Διαρκούντος του οκταμήνου, ο Ανδρούσης Ιωσήφ και ο Ηλιουπόλεως Ἄνθιμος υπέβαλαν στον Κυβερνήτη το, με ημερομηνία 20 Ιουνίου 1828 «Σχέδιον περὶ του Εκκλησιαστικοῦ Συστήματος». Στο ἄρθρο Ε' προτείνεται η συγκρότηση Συνόδου με επικεφαλῆς τον «ἐπίσκοπον τῆς πρώτης καθέδρας», ο οποίος εκλέγεται από τον κλήρο και το Πανελλήνιο και η εκλογή του επικυρώνεται από τον Κυβερνήτη. Τα υπόλοιπα συνοδικά μέλη θα είναι δύο ἐπίσκοποι, ἕνας αρχιμανδρίτης, ἕνας χαρτουλάριος, ἕνας πρωτέκδικος και ἕνας αρχιδιάκονος. Το Υπουργεῖο των Εκκλησιαστικῶν θα το αναλάβει λαϊκός, ο οποίος θα μεταβιβάζει τις προτάσεις της πολιτικῆς εξουσίας στη Σύνοδο μέσω του αρχidiaκόνου (ἄρθρο ΣΤ'). Ο Υπουργός Εκκλησιαστικῶν δεν θα είναι συνοδικός ούτε θα ἔχει δικαίωμα ψήφου (Παναζής, 1974:127). Τα ἄρθρα Ζ'-Ι' αφορούν στον τρόπο ἀνάδειξης της Συνόδου και στη σφραγίδα. Στη συνέχεια, προτείνεται η ἀνακήρυξη της πρωτεύουσας του κράτους σε «Ἐξαρχία», στην οποία θα βρίσκεται η συνοδική ἔδρα., δεν θα υπάγεται σε καμία εκκλησιαστική ἐπαρχία και θα μνημονεύεται από τις υπόλοιπες ἐπισκοπές. Ο Ἐξαρχος και οι ἄλλοι δύο ἐπίσκοποι θα είναι από τους νεοδιόριστους ἐπισκόπους και θα ἔχουν τριετή μονοετή θητεία, ἀντίστοιχα. Στις ἀρμοδιότητές τους συναριθμούνται η λήψη ἀποφάσεων, για ὅλα τα θέματα, που αφορούν στον κλήρο, με τη συναίνεση των ἄλλων μελῶν της Συνόδου. Οι ἀρχιερεῖς πρέπει να είναι ἀγαμοὶ και ο κλήρος πρέπει να ἀπέχει από ἐμπορικές και γεωργικές δραστηριότητες (ἄρθρα Ι α-Ιζ). Τα ἄρθρα Ιη-Κβ αφορούσαν στα καθήκοντα των ἐπισκόπων. Μόνο από τους τέσσερις συνοδικούς θα ἐπιλέγονται, από τη Σύνοδο, οι ἐπίσκοποι των χερουουσῶν ἐπαρχιῶν της ἐπικράτειας. Ἐπιπρόσθετα, η μετακίνηση ἐπισκόπου γίνεται με συνοδική ἔγκριση, ἐνώ για δέκα ἔτη παύουν οι χειροτονίες ἱερέων, ἱεροδιακόνων και υποδιακόνων (ἄρθρα Κγ, Κστ, Κη, Λα) (Παναζής 1974: 128-132).Στα ἄρθρα Λβ-Λζ οι συντάκτες του Σχεδίου καταγράφουν τις ἀπόψεις τους, για την κατάσταση των μονῶν και των μοναχῶν. Η Εκκλησιαστική Επιτροπή καταργήθηκε με κυβερνητική ἐγκύκλιο (Παναζής, 1974: 132).

Η Δ' Ἐθνοσυνέλευση του Ἄργους (1829) ἰδρυσε τη Γραμματεία ἐπὶ των Εκκλησιαστικῶν και της Δημοσίου Παιδείας και οι ἀποφάσεις της ἀποτελέσαν τη βάση της εκκλησιαστικῆς πολιτικῆς του Καποδίστρια (Κωνσταντινίδης,1970:77). Συγκεκριμένα, προκειμένου να βελτιωθεί η κατάσταση της Εκκλησίας και να ἰδρυθῶν περισσότερα σχολεῖα- περιλαμβανομένης και ἱερατικῆς σχολῆς-

αποφασίστηκε να διαχειρίζεται η κυβέρνηση τα κληροδοτήματα και τις προσόδους των μονών και των ναών, οι οποίες θα συγκεντρώνονταν, για τον σκοπό αυτό, σε ένα «γαζοφυλάκιον» (Κωνσταντινίδης, 1970:78). Ο Καποδίστριας, κατά το πρότυπο της Ρωσίας, αντιλαμβάνεται τα εκκλησιαστικά θέματα ως συναφή με εκείνα της εκπαίδευσης (Κωνσταντινίδης, 1970:81).

Ένα θέμα, που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο Κυβερνήτης ήταν εκείνο της άφιξης, στο νεοπαγές ελληνικό κράτος, επισκόπων και μητροπολιτών οι οποίοι είχαν εγκαταλείψει τις έδρες τους στην οθωμανική αυτοκρατορία, λόγω του φόβου των διώξεων και των αντιποίνων. Ο Καποδίστριας προσπάθησε να τους αποκαταστήσει προσωρινά, είτε διορίζοντάς τους ως τοποτηρητές σε ακέφαλες μητροπόλεις και επισκοπές, είτε παρέχοντάς τους το δικαίωμα να ιεουργούν, μετά από άδεια του τοπικού επισκόπου. Σε κάθε περίπτωση, όμως, οι επήλυδες αρχιερείς υποχρεούνταν να προσκομίσουν στην κυβέρνηση τα αποδεικτικά εκείνα έγγραφα με τα οποία θα αποδεικνύονταν οι λόγοι της εγκατάλειψης της έδρας τους (Ατέσης, 1953: 323).

Υπό αυτές τις συνθήκες της ρευστότητας και της αβεβαιότητας, ξέσπασε διαμάχη ανάμεσα στους διορισμένους από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Αρχιερείς και στους Τοποτηρητές, που διόρισε η κυβέρνηση. Οι πρώτοι θεωρούσαν εαυτούς ανώτερους και απαξίωναν τους δεύτερους ως αμαθείς (Μάουρερ, 2021: 323).

Μετά την δολοφονία του Ι. Καποδίστρια, η κατάσταση στα εκκλησιαστικά καθέκαστα επιδεινώθηκε, διότι χρονίζοντα σοβαρά προβλήματα σοβούσαν χωρίς να επιλύονται. Η οργάνωση και η διοίκηση της Εκκλησίας θα τεθεί σε μόνιμη βάση την περίοδο του Όθωνα.

### **1.3.2. Οι σχέσεις με το Οικουμενικό Πατριαρχείο**

Το θέμα των σχέσεων με το Οικουμενικό Πατριαρχείο ήταν ένα από τα σοβαρότατα θέματα, που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο Καποδίστριας. Την περίοδο του Αγώνα είχαν διακοπεί οι σχέσεις με το Πατριαρχείο. Ωστόσο, ο Κυβερνήτης είχε πλήρη επίγνωση της σημασίας της αποκατάστασης ομαλών σχέσεων με την Κωνσταντινούπολη και είχε την πρόθεση να το επιλύσει με προσεκτικές κινήσεις.

Ωστόσο η πρώτη κίνηση έγινε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Αγαθάγγελο Α΄, ο οποίος έγραψε μια επιστολή, την οποία επέδωσε στον Καποδίστρια, πενταμελής αποστολή, τον Μάιο του 1828, όταν ο δεύτερος βρισκόταν στον Πόρο (Κωνσταντινίδης, 1970: 70). Η επιστολή, που απευθυνόταν «Πρός τούς κληρικούς καί τούς προκρίτους τῆς τε Πελοποννήσου καί τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους», αναφέρει, ότι οι Έλληνες επαναστάτησαν, γιατί παρασύρθηκαν και εξαπατήθηκαν. Ο Αγαθάγγελος, αφού τονίζει τη μεγαλοψυχία τη δική του και του Σουλτάνου, υπόσχεται πλήρη αμνηστία, άφεση των αμαρτιών και φοροαπαλλαγή, για την περίοδο της Επανάστασης. συν έναν ακόμη χρόνο. Παρέχει, επίσης, εγγυήσεις για θρησκευτική ελευθερία, επαναφορά του παλαιού συστήματος και υπόσχεση του Σουλτάνου για συγχώρεση. Η επιστολή τελειώνει, δίνοντας προθεσμία τριών μηνών και επισείοντας την τιμωρία των αμετανόητων (Σπηλιάδης, 1971:46).

Στη, με ημερομηνία 28 Μαΐου 1828, απαντητική επιστολή του, ο Καποδίστριας απέρριψε, με διπλωματικό τρόπο, τις Πατριαρχικές προτάσεις, επισημαίνοντας, ότι η τωρινή κατάσταση στην



Ελλάδα είναι έργο της Θείας Πρόνοιας και, ότι ο Θεός ενέπνευσε στους Έλληνες τη θέληση, για αγώνα και θυσίες. Αυτές ακριβώς οι τεράστιες θυσίες καθιστούν οποιαδήποτε επιστροφή στο παρελθόν αδύνατη και απορριπτέα από το σύνολο των Ελλήνων. «Όφείλομεν ἐξ ὀνόματος καί ἐκ μέρους τοῦ ἔθνους, τό ὅποῖον ἐνεπιστεύθη εἰς ἡμᾶς τήν διεύθυνσιν τῶν συμφερόντων του, νά παρακαλέσωμεν τήν Υ.Π. νά μᾶς χαρίσῃ τās εὐλογίας της, πεπεισμένη, ὅτι ἀμεταθέτως εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τās ἀρχάς τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως. Μακάριοι ἐσμέν, ὡς ἂν εὐδοκήσῃ ὁ πανάγαθος Θεός, ὥστε νά δυνηθῇ ἡ Υ.Π. νά γένη εἰς ἡμᾶς πρόξενος τῶν ἀγαθῶν, τά ὅποια ὀφείλει ὡς κεφαλὴ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας, εἰς ὅλα τα τέκνα της», αναφέρει επιλογικά ο Καποδίστριας (Κωνσταντινίδης, 1970:74).

Η επιστολή του Αγαθάγγελου ήταν ουσιαστικά μια πρόταση συνθηκολόγησης προς τους Έλληνες και επαναφοράς του προεπαναστατικού συστήματος κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης. Απευθυνόμενος «προς τους κληρικούς και τους προκρίτους», δεν αναγνώριζε καν τη νέα πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα και τη νομιμότητα, που αυτή εξέφραζε. Το πνεύμα της επιστολής, ασχέτως του αν αυτή γράφτηκε έπειτα από πιέσεις της Πύλης ή όχι, εξέφραζε την πάγια πολιτική αντίληψη του Πατριαρχείου, για πνευματική και διοικητική ενότητα των Ελλήνων, υπό την αιγίδα του και υπό τη σουλτανική κυριαρχία. Από την άποψη αυτή, δεν είναι δυνατόν η συγκεκριμένη ενέργεια του Οικουμενικού Πατριάρχη να θεωρηθεί ως προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων με την επαναστατημένη Ελλάδα. Αντίθετα, επρόκειτο, για μία κίνηση επιβολής, η οποία αγνοούσε τις νέες συνθήκες, που είχε διαμορφώσει η Επανάσταση, καθώς και τους συσχετισμούς δυνάμεων, που απέρρεαν από αυτήν.

Είναι γεγονός, ότι ο Καποδίστριας, παρά το ότι επιθυμούσε μια ειλικρινή προσέγγιση με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, απέρριπτε το σκεπτικό και τις προθέσεις της Πατριαρχικής Επιστολής. Συγκεκριμένα, επισημαίνει, ότι η νέα πολιτική πραγματικότητα δεν ήταν αποτέλεσμα ατυχών και λανθασμένων επιλογών, αλλά απόρροια της συλλογικής βούλησης του έθνους, το οποίο, με τον αγώνα του και, Θεία Πρόνοια, κατέκτησε την ελευθερία του. Ο Καποδίστριας απαντά εκ μέρους του Έθνους, το οποίο με τους αγώνες του νομιμοποιεί τον κυβερνήτη του και, ως το νέο σημείο αναφοράς, αποδέχεται τις αρχές και τα πιστεύω της Ορθοδοξίας. Η διπλωματική διατύπωση του επιλογικού τμήματος της επιστολής του Κυβερνήτη επιτρέπει τη δυνατότητα επικοινωνίας και προσέγγισης της Εκκλησίας του νεοπαγούς ελληνικού κράτους με τη Μητέρα Εκκλησία, ευχόμενος οι Έλληνες να γίνουν στο μέλλον αποδέκτες των πνευματικών αγαθών, που οφείλει το Πατριαρχείο να δίνει στους Ορθόδοξους.

Η επικοινωνία των δύο ανδρών διεκόπη. Τον Ιούνιο του 1830, επεχείρησε ο Αγαθάγγελος να έρθει εμμέσως σε επαφή με τον Καποδίστρια, για το ζήτημα των αυλικών ομολογιών, το οποίο ήταν συνυφασμένο με το θέμα των αυλικών χρεών των εκκλησιαστικών επαρχιών της επαναστατημένης Ελλάδας προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Στην προσπάθειά του αυτή, ζήτησε τη συνδρομή και τη μεσολάβηση του Ρώσου πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη Ριμπωπιέρ (Λούκος, 1988:362). Συγκεκριμένα, ζήτησε από τον Ριμπωπιέρ να επιστήσει την προσοχή του Καποδίστρια στο να μη γίνονται δεκτές, στην ελεύθερη Ελλάδα, και να μην πληρώνονται οι αυλικές ομολογίες, που είχαν μαζί τους οι φυγάδες ιερείς. Μόνο το πατριαρχικό ταμείο μπορούσε να πάρει τα χρήματα από την

εξόφλησή τους και στη συνέχεια να αποδώσει τα χρήματα στους δανειστές του (Καμπούλογλου, 1892: 133-134).

Οι σχέσεις με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως βελτιώθηκαν, ύστερα από την πρωτοβουλία του νέου Πατριάρχη Κωνσταντίνου Α΄ του Σιναΐτη, ο οποίος απέστειλε επιστολή στον Καποδίστρια, στις 18 Αυγούστου 1830. Η επιστολή είχε διαφορετικό ύφος και περιεχόμενο από την αντίστοιχη του προκατόχου του. Προσφωνούσε τον Κυβερνήτη «Ἐξοχώτατο» και του απηύθυνε πολύ κολακευτικά λόγια μαζί με τις ευλογίες και τις ευχές του. Οι Έλληνες χαρακτηρίζονταν ως «πολύτλας» και «πολυπαθέστατος» λαός, που ζει υπό την προστασία ελεύθερων νόμων και της φιλόστοργης κυβέρνησής του. Για την κατάσταση των Ελλήνων, συνεχίζει ο Κωνσταντίνος, θα πρέπει να ευγνωμονούμε τον Ὑψιστο και τη φιλανθρωπία των ευρωπαϊών μοναρχών. Ωστόσο, ο Πατριάρχης εξέφραζε και την έντονη ανησυχία του, για την πνευματική υγεία των ορθόδοξων Ελλήνων, διότι, σύμφωνα με τις πληροφορίες του, κυκλοφορούσαν προτεσταντικά βιβλία και φυλλάδια, τα οποία προπαγάνδιζαν αιρετικές απόψεις ενάντια στον Ι. Κλήρο και τη θρησκευτική παράδοση της Εκκλησίας. Εφιστούσε, συνεπώς, την προσοχή της Κυβέρνησης σχετικά με το σοβαρό αυτό θέμα, και καλούσε τους Έλληνες να επανέλθουν στην πνευματική προστασία του Πατριαρχείου (Κωνσταντινίδης, 1970:92-94).

Ο Καποδίστριας, στην απαντητική επιστολή του (23 Σεπτεμβρίου 1830) ευχαριστεί τον Πατριάρχη για τις ευχές του και τον διαβεβαιώνει, ότι η Κυβέρνηση μεριμνά, με κάθε τρόπο, για το καλό της Εκκλησίας. Εμποδίζεται, ωστόσο, από τις απόψεις και τις ενέργειες κάποιων νεωτεριστών, και από την επιθυμία κάποιων Μελών του Ι. Κλήρου, να αναμειγνύονται στις πολιτικές υποθέσεις. Επιπροσθέτως, ο Καποδίστριας δηλώνει, ότι προτίθεται να αποστείλει στην Κωνσταντινούπολη άτομο, το οποίο απολαμβάνει της εμπιστοσύνης και των δύο πλευρών, προκειμένου να υπάρχει επικοινωνία, που θα οδηγήσει στην εξομάλυνση των σχέσεων. Όσον αφορά, τέλος, στο ζήτημα της δράσης των προτεσταντών, προτείνει στον Πατριάρχη να του αποστείλει τις οδηγίες του και αυτός με τη σειρά του θα τις διαβιβάσει στον κλήρο της Ελλάδος (Κωνσταντινίδης, 1970: 94-97).

Ο Κωνσταντίνος έστειλε στις 20 Οκτωβρίου 1830 μια τελευταία επιστολή, στην οποία εξέφραζε την ικανοποίησή του από το ενδιαφέρον της Κυβέρνησης για τις εκκλησιαστικές υποθέσεις· επεσήμανε, ωστόσο, ότι μόνο η εκκλησιαστική ενότητα και η προστασία του Πατριαρχείου μπορεί να διαφυλάξει τις δογματικές αλήθειες και τη θρησκευτική λατρεία από αλλότριες επιρροές. Επίσης, ευχαριστούσε τον Καποδίστρια, για την απόφασή του να στείλει απεσταλμένο στην Κωνσταντινούπολη, γιατί έτσι θα προωθούνταν, με ταχύτερους ρυθμούς, η βελτίωση των σχέσεών τους (Κωνσταντινίδης, 1970:97-100).

Σημειωτέον, ότι είχε ήδη υπογραφεί, τον Φεβρουάριο του 1830, το Πρωτόκολλο του Λονδίνου, με το οποίο αναγνωριζόταν η ελληνική ανεξαρτησία. Κατά συνέπεια, είχε διαμορφωθεί μια νέα πολιτική πραγματικότητα, η οποία καθιστούσε αδύνατη την επιστροφή στο προεπαναστατικό *status quo*. Ως εκ τούτου, η μεταβολή της στάσης του Πατριαρχείου ήταν η μόνη επιλογή, που είχε ο Κωνσταντίνος (Κωνσταντινίδης, 1970:99-100). Στις επιστολές του προς τον Καποδίστρια αναγνώριζε τον αγώνα του ελληνικού λαού, αλλά ανησυχούσε ιδιαίτερα μήπως η διοικητική αποκοπή των ελληνικών επαρχιών από το Πατριαρχείο, οδηγούσε και στην πνευματική αποξένωσή τους. Γι' αυτό και εκφράζει την

έντονη επιθυμία του, για αποκατάσταση της εκκλησιαστικής ενότητας στο άμεσο μέλλον. Ο Κυβερνήτης συμμερίζεται μεν τους φόβους του Κωνσταντίου, για τη δράση των προτεσταντών, αλλά τον διαβεβαιώνει, ότι η ελληνική κυβέρνηση, ως η κατεξοχήν πλέον υπεύθυνη, για ο,τιδήποτε συμβαίνει στην ελληνική επικράτεια, θα μεριμνήσει για το ζήτημα.

Όσον αφορά στην αποκατάσταση των σχέσεων με το Πατριαρχείο, ο Καποδίστριας φαίνεται να προτιμά, σε πρώτη φάση, την έναρξη συζητήσεων και τη δημιουργία κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Αντί να προβεί σε απευθείας διαβουλεύσεις, κινήθηκε με προσοχή, ορίζοντας ως απεσταλμένο τον Ρέοντος και Πραστού Διονύσιο. Το 1831, ο Καποδίστριας δολοφονείται, πριν να ολοκληρώσει την πολιτική του στο θέμα των σχέσεων με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Πιθανόν να προσανατολιζόταν σε μια λύση παρόμοια με αυτή της Σερβίας, η οποία απέκτησε την πολιτική της αυτονομία με ειδικό χάρτι-σερίφ, το 1830.

#### **1.4. Σύνοψη**

Κοντολογίς, με την κήρυξη της Επανάστασης του 1821 και μέχρι το 1833, οι Αρχιερείς της Ελλάδας οι οποίοι μέχρι τότε υπάγονταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, αντιμετώπιζαν δυσκολίες στο να επικοινωνούν με αυτό· κατά συνέπεια, βρίσκονταν σε διάσταση μαζί του, χωρίς ωστόσο να ανεξαρτητοποιηθούν από αυτό. Το συμπέρασμα αυτό συνάγεται και από τις αποφάσεις των τοπικών Οργανισμών, των Εθνοσυνελεύσεων καθώς και από τις ενέργειες οργάνωσης της διοίκησης της Εκκλησίας. Την περίοδο του Ιω. Καποδίστρια, καταβάλλονται προσπάθειες επικοινωνίας με το Πατριαρχείο, οι οποίες, όμως, διεκόπησαν με τον βίαιο θάνατο του Κυβερνήτη.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2<sup>ο</sup> . Η ίδρυση της Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Ελλάδος.**

### **2.1. Εισαγωγή**

Η ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους(1830) επηρέασε δραστικά την Ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος, διότι την περίοδο της Αντιβασιλείας και της οθωνικής μοναρχίας (1833-1850) αναδιοργανώνεται η εσωτερική δομή της και, συνακόλουθα, προσδιορίζονται οι σχέσεις της τόσο με το Οικουμενικό Πατριαρχείο όσο και με τις άλλες Εκκλησίες.

### **2.2. Η περίοδος 1832-1850**

Η άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα (1832) και η εγκαθίδρυση του καθεστώτος της Αντιβασιλείας (1832-1835) εγκαινιάζουν νέα πολιτική στα καθέκαστα της Εκκλησίας της Ελλάδος και στις σχέσεις της με τη Μητέρα Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης.

Συγκεκριμένα, στις 15 Μαρτίου 1832, η κυβέρνηση της Αντιβασιλείας συγκρότησε επιτροπή, για να μελετήσει τη δεινή κατάσταση, στην οποία βρισκόταν η Εκκλησία της Ελλάδος. Πρόεδρος της επιτροπής ορίστηκε ο Σπυρίδωνας Τρικούπης και Μέλη ο Ιγνάτιος, επίσκοπος Αρδαμερίου, ο Παΐσιος, επίσκοπος Ελαίας και τοποτηρητής Μεσσηνίας, ο Πανούτσος Νοταράς, ο Σκαρλάτος Βυζάντιος, ο Κωνσταντίνος Σχινάς και ο Θεόκλητος Φαρμακίδης (Frazee, 2005 <sup>2</sup>:134). Η επιτροπή καλούνταν να λάβει αποφάσεις, για μεγάλο αριθμό θεμάτων, ωστόσο όλα εξαρτιώνταν από το ποια θα ήταν η θέση της, όσον αφορά στο πρόβλημα της σχέσης της ελλαδικής Εκκλησίας με το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης. Η ουσία του θέματος έγκειτο στο αν η Εκκλησία της Ελλάδος έπρεπε να είναι ανεξάρτητη από το Πατριαρχείο ή όχι. Η σύνθεση της επιτροπής ήταν τέτοια, ώστε να διασφαλιστεί, ότι η θέση του Σώματος θα ταυτιστεί με εκείνη της Αντιβασιλείας, δηλαδή, ότι η Εκκλησία της Ελλάδος πρέπει να είναι ανεξάρτητη (Frazee, ό.π., Παπδόπουλος, 2011: 71).

Το ζήτημα, για μια ανεξάρτητη Εκκλησία της Ελλάδος τέθηκε, για πρώτη φορά, από τον Αδαμάντιο Κοραή, ο οποίος στα ερμηνευτικά του στα Πολιτικά του Αριστοτέλη (δημοσιεύτηκαν στο Παρίσι, το 1821) διατυπώνει την ιδέα, για μία Ελληνική Εκκλησία, της οποίας ο κλήρος θα ήταν ανεξάρτητος από τον Οικουμενικό Πατριάρχη. Η Ελληνική Εκκλησία, κατά τον Κοραή, «πρέπει να κυβερνάται από σύνοδον ιερέων, εκλεγμένων ελευθέρως από ιερείς και κοσμικούς...Ελευθέρων και αυτόνομων Γραικών κλήρος είναι άπρεπέστατον να υπακούη εις προσταγάς Πατριάρχου εκλεγμένου από τύραννον, και αναγκασμένου να προσκυνῆ τύραννον» (Κοραής, 1821:120). Τις ιδέες του Κοραή για μία αυτόνομη Εκκλησία της Ελλάδος συμμεριζόταν και ο Θεόκλητος Φαρμακίδης, ο οποίος, μαζί με τον Μάουρερ, υπήρξε ο πρωτεργάτης της όλης κατάστασης, που επιβλήθηκε στα εκκλησιαστικά καθέκαστα της χώρας, την περίοδο 1833-1852. Το βασικό επιχείρημα, λοιπόν ήταν, ότι μια ανεξάρτητη Ελλάδα έπρεπε να σπάσει τους δεσμούς με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, λόγω της εξάρτησής του από τους Τούρκους, γιατί χωρίς μία αυτόνομη Εκκλησία, η ανεξαρτησία του έθνους θα την «ατελής σε μία ουσιαστική περιοχή» (Φαρμακίδης, 1840:18). Για τον ίδιο λόγο και ο Μάουρερ πίστευε, ότι η

Εκκλησία της Ελλάδος πρέπει να είναι ανεξάρτητη από ένα πατριάρχη τοποθετημένο από τον Σουλτάνο (Frazee, 2005<sup>2</sup>:138)· επίσης, θεωρούσε, ότι η Εκκλησία ως υπηρεσία, είναι υφιστάμενη του κράτους, έχοντας ως πρότυπο και το σύστημα διοίκησης των Προτεσταντικών Εκκλησιών της Γερμανίας (Frazee, 2005<sup>2</sup>:139, Αγγελόπουλος, 2012: 27).

Στις 17 Απριλίου 1833, άρχισαν οι εργασίες της εκκλησιαστικής επιτροπής, οι οποίες διήρκεσαν μέχρι τις 2 Μαΐου. Οι συζητήσεις επεκτάθηκαν σε όλα τα συγκαιρινά εκκλησιαστικά προβλήματα. Στην πρώτη συνεδρίαση συμφώνησαν επί του Αυτοκεφάλου της Εκκλησίας της Ελλάδος και στις επόμενες συνεδρίες συζητήθηκαν θέματα, που αφορούσαν στη δημιουργία Συνόδου, στη σύνθεση και στη λειτουργία της και στα μέτρα, που πρέπει να ληφθούν, για τη βελτίωση του κλήρου. Συνολικά, έγιναν ένδεκα συνεδριάσεις και, στο τέλος, συντάχθηκε σχετική έκθεση, η οποία εστάλη μαζί με ένα ερωτηματολόγιο, στους επισκόπους, προκειμένου εκείνοι να εκφράσουν την άποψή τους, για το θέμα του χωρισμού της ελλαδικής Εκκλησίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο (Frazee, 2005<sup>2</sup>:139-140).

Η κυβέρνηση της Αντιβασιλείας διηύρυνε τον έλεγχο της επί της Εκκλησίας, διότι το υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Παιδείας, την περίοδο Απριλίου- Μαΐου 1833, εξέδωσε σειρά διατάξεων, με τις οποίες- μεταξύ άλλων- απαγορευόταν η ίδρυση νέας θρησκείας και ο κάθε είδους προσηλυτισμός, η αλληλογραφία μεταξύ του κλήρου και άλλων εκτός Ελλάδας εκκλησιαστικών αρχών, οι κληρικοί έπρεπε να δίνουν όρκο νομιμοφροσύνης και δε νομιμοποιούνταν να καλέσουν καμία συνέλευση χωρίς κυβερνητική έγκριση (Frazee, 2005<sup>2</sup>:143).

Η Αντιβασιλεία και η εκκλησιαστική επιτροπή, προκειμένου να νομιμοποιήσουν τις ενέργειές τους όσον αφορά στην Εκκλησία, συνεκάλεσαν σύνοδο στο Ναύπλιο, στην οποία η κυβέρνηση θα παρουσίαζε τις απόψεις της. στην σύνοδο συμμετείχαν εν ενεργεία επίσκοποι σε επισκοπές της Ελλάδας και ιεράρχες διωγμένοι από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η σύνοδος του Ναυπλίου άρχισε τις εργασίες της στις 15 Ιουλίου 1833, με τη συμμετοχή 22 Ιεραρχών, 9 γηγενών και 13 από τις οθωμανικές περιοχές. Υπεύθυνος ορίστηκε ο Σπυρίδων Τρικούπης, με βοηθούς τον Σχινά και τον Βυζάντιο (Frazee, 2005<sup>2</sup>:144).

Στις 23 Ιουλίου/ 1<sup>η</sup> Αυγούστου 1833, ο Όθωνας και οι Αντιβασιλείς, υπέγραψαν τη «Διακήρυξιν περί τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας», γνωστή και ως ο νέος Καταστατικός Χάρτης (ΚΧ, στο εξής) της Εκκλησίας, σύμφωνα με τον οποίο, η Ορθόδοξος Εκκλησία του Βασιλείου της Ελλάδος δεν ομολογούσε καμία άλλη πνευματική κεφαλή, παρά τον ιδρυτή της χριστιανικής πίστης, Ιησού Χριστό (άρθρο 1)· είναι αυτοκέφαλη και αυτόνομη και όσον αφορά στα δόγματα διακηρυσσόταν η ενότητα με κάθε άλλη Ορθόδοξη Εκκλησία (άρθρο 1). Η κοσμική διοίκησή της αναφερόταν στο πρόσωπο του βασιλιά της Ελλάδας (άρθρο 2)· η εκκλησιαστική εξουσία ανατίθεται στην «Ιερά Σύνοδο του Βασιλείου της Ελλάδος (άρθρο 2)· η Σύνοδος αποτελείται από ένα πρόεδρο, από δύο τουλάχιστον

συμβούλους και από άλλα δύο Μέλη, που μπορεί να ήταν ή να μην ήταν σύμβουλοι. Τα Μέλη διορίζονταν από την κυβέρνηση, η οποία μπορούσε να διορίσει, ως Μέλη της Συνόδου, κυβερνητικούς εκπροσώπους, αντί συμβούλων (άρθρο 3). Έδρα της Συνόδου ήταν η έδρα του βασιλείου, δηλ. το Ναύπλιο. Δεδομένου, ότι ο Πρόεδρος της Συνόδου διορίζεται από την κυβέρνηση, στη Σύνοδο δεν Προήδρευε ο Μητροπολίτης της έδρας. Προβλεπόταν θέματα αλλαγής των Μελών της Συνόδου και λήψης αποφάσεων κατά πλειοψηφία (άρθρα 4 και 5). Το άρθρο 6 αναφερόταν στον βασιλικό επίτροπο και στον γραμματέα της επικράτειας, τα καθήκοντα των οποίων περιγράφονταν στο άρθρο 7. Καθορίζονταν, επίσης, εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας, όπως το δόγμα, η λατρεία, η κατήχηση, η υπακοή των κληρικών και η φροντίδα, για τους ναούς (άρθρο 10). Στα επόμενα άρθρα, ανατίθεται στην Εκκλησία η ευθύνη, για τη διατήρηση των δογμάτων αναλλοίωτων και το καθήκον να πληροφορεί τις κοσμικές αρχές αν κάποιος επιδίωκε να διαταράξει τη δογματική πίστη της Εκκλησίας. Ο προσηλυτισμός απαγορευόταν. Επίσης, η Σύνοδος καλούνταν να επαγρυπνεί, για την ευκοσμία του κλήρου και τη μη συμμετοχή του στα πολιτικά καθέκαστα. Οι Αρχιερείς υπόκεινται στον έλεγχο της Συνόδου, η κυβέρνηση αποφασίζει, για τον αριθμό των επισκοπών και οι κρατικοί αξιωματούχοι μπορούν, με τη συμβουλή της Συνόδου, να μεταθέτουν, να θέτουν σε αργία ή να εκθρονίζουν τους Αρχιερείς (άρθρο 16) (Frazee, 2005<sup>2</sup>:147-149). Σύμφωνα με τη Διακήρυξη, η Σύνοδος δε νομιμοποιούνταν να ενεργεί, για τα εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας, ούτε να κοινοποιεί ή να εκτελεί καμία απόφασή της, χωρίς την έγκριση της Κυβέρνησης. Έτσι, τα 25 άρθρα της Διακήρυξης κυριολεκτικά υποδούλωναν την Εκκλησία στην Πολιτεία, στερώντας κάθε κύρος, που θα μπορούσε και δικαιούνταν να έχει (Frazee, 2005<sup>2</sup>:149). Κατά τον Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεο, η Διακήρυξη είναι αντικανονική, διότι υπέτασσε τη διοίκηση της Εκκλησίας στην κυριαρχική εποπτεία τους κράτους και υποδουλώνει τους Αρχιερείς πλήρως στην πολιτική εξουσία (Ιερόθεος, 2004:74-77).

Δύο ημέρες μετά τη δημοσίευση της Διακήρυξης, στις 25 Ιουλίου/ 3 Αυγούστου 1833, αναγγέλθηκαν τα Μέλη της Ιεράς Συνόδου. Πρόεδρος ήταν ο Μητροπολίτης Κορίνθου Κύριλλος και Μέλη οι Μητροπολίτες Θηβών Παΐσιος, Σαντορίνης Ζαχαρίας, ο Τοποτηρής Ήλιδος Κύριλλος και ο Μητροπολίτης Ανδρούσης Ιωσήφ. Ως κυβερνητικός επίτροπος τοποθετήθηκε ο Κωνσταντίνος Σχινάς και Γραμματέας της Συνόδου ο Θεόκλητος Φαρμακίδης. Στις 27 Ιουλίου/5 Αυγούστου 1833, η νέα Σύνοδος έστειλε εγκύκλιο στις εκκλησίες της Ελλάδος, υποστηρίζοντας, ότι η Εκκλησία ήταν Αυτοκέφαλος από το 1821(Frazee, 2005<sup>2</sup>:153, Παπαδόπουλος, 2011:205-206).

Υπό αυτές τις συνθήκες, χωρίς τη συγκατάθεση της Κωνσταντινούπολης, ιδρύθηκε και οργανώθηκε η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος. Οι αντιδράσεις, για την «απόσχιση» της Εκκλησίας της Ελλάδος από το Οικουμενικό Πατριαρχείο ήταν έντονες, με κύριους εκπροσώπους τον Κωνσταντίνο Οικονόμο εξ Οικονόμων και τον Χριστόφορο Παπουλάκο, που οδήγησαν σε πολλά ταραχώδη γεγονότα στην Ελλάδα, διότι η Αντιβασιλεία εφάρμοσε κατασταλτικά μέτρα κατά των αντιδρώντων κληρικών, τους οποίους εξόρισε (Frazee, 2005<sup>2</sup>:154, 158).

Η Αντιβασιλεία συνεχίζει τις μεταρρυθμίσεις της, στρέφοντας την προσοχή της στα μοναστήρια. Πολλά από αυτά είχαν υποστεί, στη διάρκεια του Αγώνα, μεγάλες ζημιές, άλλα είχαν εγκαταλειφθεί ή διέθεταν ευάριθμους μοναχούς. Έτσι, στις 23 Σεπτεμβρίου 1833, η κυβέρνηση έκλεισε όλα τα μικρά μοναστήρια της χώρας, συνολικά 412, οικειοποιούμενη, με αυτό τον τρόπο, σημαντικές εκτάσεις γης και περιουσία. Το άλλο ζήτημα, με το οποίο ασχολήθηκε η Αντιβασιλεία, ήταν ο αριθμός των επισκοπών της χώρας, οι οποίες θα ανέρχονται σε 10, μία σε κάθε Νομό, βάσει του βασιλικού διατάγματος της 20ής Νοεμβρίου 1833(Fraze, 2005 :155 -157).

Στις 10 Νοεμβρίου 1833, ο Θεόκλητος Φαρμακίδης παύθηκε από Γραμματέας της Ιεράς Συνόδου και μετατέθηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το γεγονός αυτό ακολούθησε η ανακήρυξη του Αυτοκεφάλου της Εκκλησίας της Ελλάδος και η πλήρης διακοπή των σχέσεων με το οικουμενικό Πατριαρχείο. Ωστόσο, δύο γεγονότα συνέβαλαν στην έναρξη της προσπάθειας, για μια νέα επαφή των δύο Εκκλησιών· το πρώτο αφορά στο ζήτημα του Θεόφιλου Καΐρη (1841) και το δεύτερο στην ευχαριστήρια επιστολή της Αθήνας (1849) προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη Άνθιμο Δ΄, για την απόδοση τιμών στον θανόντα πρεσβευτή της Ελλάδας, στην Τουρκία, Ιάκωβο Ρίζο Νερουλό.

Συγκεκριμένα, η Τουρκική κυβέρνηση απέδωσε τιμές, κατά την κηδεία, και επέτρεψε την παρουσία του Οικουμενικού Πατριάρχη Ανθίμου Δ΄ και της ΠΣ. Μετά από αυτό το γεγονός, η Ελληνική κυβέρνηση απέστειλε, με τον Αρχιμανδρίτη Μιχαήλ Αποστολίδη, στον Οικουμενικό Πατριάρχη, το μεγάλο παράσημο του Σωτήρος. Επίσης, και ο Πρόεδρος της ΙΣ της ΕΕ, Επίσκοπος Ευβοίας Νεόφυτος, απέστειλε σχετική επιστολή. Ο Πατριάρχης αποδέχθηκε μεν το παράσημο, απέρριψε δε την επιστολή (Ιερόθεος, 2002: 187).

Ο Αρχιμανδρίτης Μιχαήλ Αποστολίδης γνωστοποίησε στην Ελληνική κυβέρνηση και στην ΙΣ τα γεγονότα. Συνακόλουθα, η Ελληνική κυβέρνηση απέστειλε επίσημη επιστολή στο Φανάρι, ζητώντας την αναγνώριση του Αυτοκεφάλου, με συνημμένη επιστολή. Ταυτόχρονα, και η ΙΣ του Βασιλείου της Ελλάδος αποφασίζει να στείλει επίσημη επιστολή, με την οποία να ζητήσει από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, την αναγνώριση του Αυτοκεφάλου (Ιερόθεος, 2001: 188).

### **2.3. Ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος 1850**

Το 1847, ορίστηκε μία μικτή επιτροπή από Αρχιερείς της Ελλαδικής Εκκλησίας και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, η οποία μελέτησε την υφιστάμενη κατάσταση. Πριν από την σύνταξη και την υπογραφή του Συνοδικού Τόμου, μελετήθηκαν και εξετάστηκαν τα πορίσματα της επιτροπής.

Στις 30 Μαΐου 1850, η Σύνοδος απέστειλε το αίτημα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και στις 16 Ιουνίου 1850 συνεκλήθη η Έκτακτη Ενδημούσα Σύνοδος, στην Κωνσταντινούπολη, ενώπιον της οποίας ετέθη το αίτημα. Στη Σύνοδο Προήδρευε ο Οικουμενικός Πατριάρχης, Άνθιμος Δ΄, και συμμετείχαν ο

Ιεροσολύμων Κύριλλος, πέντε πρώην Πατριάρχες, δεκατρείς Αρχιερείς και πλήθος κληρικών και οφφικιαλίων. Η Σύνοδος περατώθηκε στις 29 Ιουνίου 1850, με την αναγνώριση του Αυτοκεφάλου της Εκκλησίας της Ελλάδος. (Αγγελόπουλος, 2012:27).

Στην πρώτη Συνεδρία, μετά την επίσημη εισήγηση του Οικουμενικού Πατριάρχη, αναγνώστηκε το κείμενο της Κυβέρνησης του Βασιλείου της Ελλάδος, η επιστολή του Ιερού κλήρου της Ελλάδος και το έγγραφο της εν Ελλάδι Εκκλησιαστικής Αρχής. Η συνδιάσκεψη αποφάσισε να δοθεί το Αυτοκέφαλο στην ΕΕ. Επίσης, συγκρότησε Συνοδική Επιτροπή, για να καταρτίσει το σχέδιο των Ορων της Αυτοκεφαλίας. Στην δεύτερη Συνεδρία, αναγνώστησαν οι όροι βάσει των οποίων θα δινόταν το Αυτοκέφαλο στην ΕΕ. Στην τρίτη Συνεδρία της Συνόδου (24 Ιουνίου 1850), ο συντάκτης του Τόμου, Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως Κωνσταντίνος Τυπάλδος, ανέγνωσε το προσχέδιο, το οποίο και εγκρίθηκε παμφηφεί, ομόφωνα και κανονικά. Στη συνέχεια, αποφασίστηκε να αποσταλούν τα σχετικά Πατριαρχικά και Συνοδικά Γράμματα προς τους Πατριάρχες Αλεξανδρείας και Αντιοχείας και στις άλλες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες. Ο Τόμος υπογράφηκε από τον Πατριάρχη Άνθιμο και, κατά το «Συνταγμάτιο» του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, από τους πρώην Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίνο Α΄, Κωνσταντίνο Β, Γρηγόριο ΣΤ, Γερμανό Δ΄, Άνθιμο ΣΤ΄, τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Κύριλλο Β΄ και από τους συμμετέχοντες Αρχιερείς του Θρόνου. Στην τέταρτη Συνεδρία παρόντων των προαναφερθέντων Πατριαρχών, Ιεραρχών, Μελών του κλήρου έγινε η τελετή της καθαγιάσεως και τα καθιερώσεων του Συνοδικού Τόμου, για την Ελλαδική Εκκλησία (Ιερόθεος, 2001: 188-189, Αγγελόπουλος, ό.π.).

Τους όρους επεξεργάστηκε τριμελής Επιτροπή, στην οποία συμμετείχαν ο Κρήτης Χρύσανθος, ο πρώην Μεσημβρίας Σαμουήλ και ο Σταυρουπόλεως Κωνσταντίνος, με Γραμματέα τον ιερομόναχο Νικηφόρο Γλύκα. Κεντρικός πρόσωπο της διαδικασίας αναδείχθηκε ο Σταυρουπόλεως Κωνσταντίνος Τυπάλδος, ο οποίος έλαβε υπόψη του και τις σχετικές προτάσεις του Κωνσταντίνου Οικονόμου του εξ Οικονόμων (Ιερόθεος, 2001: 189 και 2004: 77).

Στις 29 Ιουνίου 1850, το Οικουμενικό Πατριαρχείο εξέδωσε τον Συνοδικό Τόμο της Ανακήρυξης του Αυτοκεφάλου της Εκκλησίας της Ελλάδος. Ωστόσο, απορρίφθηκε το αίτημά της, για αναγνώριση της Αυτοκεφαλίας από το 1833 και μετά. Ως εκ τούτου, για την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης η Εκκλησιαστική Διοίκηση της Εκκλησίας της Ελλάδος μέχρι την 29<sup>η</sup> Ιουνίου 1850, κρίθηκε ανύπαρκτη. Η Υψηλή Πύλη, ούσα ενήμερη για το γεγονός, συμφώνησε (Αγγελόπουλος, 2012:27).

Οι όροι του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου του 1850 (ΠΣΤ 1850, στο εξής) είναι οι:

Ο 1<sup>ος</sup> όρος ορίζει τα του τρόπου συγκρότησης της ΙΣ. Η ανώτατη Εκκλησιαστική Αρχή θα ονομάζεται Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος· θα συγκροτείται από Αρχιερείς, που θα προσκαλούνται «άλληλοδιαδόχως, κατά τα πρεσβεϊα τής χειροτονίας». Πρόεδρος της ΙΣ θα είναι ο



εκάστοτε Μητροπολίτης Αθηνών. Η διοίκηση της ΕΕ θα γίνεται σύμφωνα με τους Ιερούς Κανόνες «ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως».

Ο 2<sup>ος</sup> όρος αφορά στις υποχρεώσεις του Προέδρου της ΙΣ προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τους άλλους Πατριάρχες, στους οποίους οφείλει να αποστέλλει τα αναγκαία Συνοδικά γράμματα.

Ο 3<sup>ος</sup> όρος αναφέρεται στο δικαίωμα της ΙΣ να χορηγεί «τάς πρὸς χειροτονίαν Ἀρχιερέων ἀπαιτούμενας κανονικὰς ἐκδόσεις».

Ο 4<sup>ος</sup> όρος ορίζει τον τρόπο μνημόνευσης, από τον Πρόεδρο και τους Αρχιερείς της ΑΕΕ· δηλαδή ο Πρόεδρος, κατά τη διάρκεια της ιεουργίας που τελεί, θα μνημονεύει όλες τις ορθόδοξες επισκοπές, οι Αρχιερείς θα μνημονεύουν την ΙΣ· για να διατηρείται η κανονική ενότητα με την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης και με τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες, η ΙΣ οφείλει να μνημονεύει, στα Ιερά Δίπτυχα, το Όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη και των άλλων Πατριαρχών (Ιερόθεος, 2004:77-79).

Ο 5<sup>ος</sup> όρος αναφέρεται στη ζήτηση και στη λήψη, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, του Αγίου Μύρου, κάθε φορά, που το χρειάζεται η ΕΕ.

Ο 6<sup>ος</sup> όρος αφορά στα θέματα εσωτερικής εκκλησιαστικής διοίκησης, δηλαδή στα της εκλογής των Αρχιερέων, στον αριθμό τους και στην ονομασία των θρόνων τους, στη χειροτονία των ιερέων και των ιεροδιακόνων, στο Γάμο, στο διαζύγιο, στη διοίκηση των Μοναστηριών, στην εκπαίδευση του κλήρου, στο κήρυγμα του θείου λόγου και στην αποδοκιμασία αντιθρησκευτικών βιβλίων. Όλα αυτά τα θέματα θα ρυθμίζονται με την έκδοση Συνοδικών Πράξεων από την ΙΣ, οι οποίες θα είναι σύμφωνες με τους ιερούς Κανόνες των Συνόδων, με τα πατροπαράδοτα έθιμα και με τις διατυπώσεις της Ορθόδοξου Ανατολικής Εκκλησίας.

Ο 7<sup>ος</sup> όρος προβλέπει τη ρύθμιση και την αντιμετώπιση εκκλησιαστικών θεμάτων, που αφορούν στις δύο Εκκλησίες, όπως τα διορθόδοξα ζητήματα, τα οποία απαιτούν στενή σχέση και συνεργασία μεταξύ των δύο Εκκλησιών (Ιερόθεος, 2004: 79).

Εάν συγκρίνει κανείς το κείμενο της Διακήρυξης, για την ανεξαρτησία της ΕΕ και εκείνο του ΠΣΤ 1850, διαπιστώνει, ότι ανάμεσα στα δύο κείμενα υπάρχουν βασικές διαφορές: (α) Στη Διακήρυξη, η ΙΣ τιτλοφορείται «Ίερά Σύνοδος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος», ενώ στην ΠΣΤ 1850 «Ίερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», (β) σύμφωνα με τη Διακήρυξη, ο Πρόεδρος και τα Μέλη της ΙΣ διορίζονται από την κυβέρνηση και ο Πρόεδρος δεν ήταν απαραίτητα ο Επίσκοπος της πρωτεύουσας του κράτους· κατά τον ΠΣΤ 1850, Πρόεδρος της ΙΣ ορίζεται ο Μητροπολίτης Αθηνών και Μέλη ιεράρχες, προσκαλούμενοι, αλληλοδιαδόχως, κατά τα πρεσβεία της αρχιεροσύνης· ως εκ τούτου, η κυβέρνηση δε νομιμοποιείται να διορίζει, κατά το δοκούν, τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο (ΔΙΣ, στο εξής) (Ιερόθεος, 2004:80), (γ) κατά τη Διακήρυξη, αρχηγός της Εκκλησίας είναι ο Βασιλεύς, τον οποίο μνημόνευαν οι αρχιερείς πριν από την ΙΣ· κατά τον ΠΣΤ 1850, αρχηγός της Εκκλησίας είναι ο Χριστός και ο μεν Πρόεδρος μνημονεύει κάθε Επισκοπή Ορθοδόξων, οι δε Αρχιερείς την ΙΣ, (δ) σύμφωνα με τη Διακήρυξη, η ΙΣ και η Εκκλησία υποτάσσονται στο κράτος, ενώ σύμφωνα με τον ΠΣΤ 1850, η ΙΣ διοικεί

την Εκκλησία, βάσει των θείων και ιερών Κανόνων και χωρίς καμία κοσμική επέμβαση, (ε) κατά τη Διακήρυξη, η ΕΕ είχε αποκοπεί από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες· κατά τον ΠΣΤ 1850, η ΕΕ συνδέεται με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες και αποκτά εκκλησιαστική κοινωνία και ενότητα με αυτές (Ιερόθεος, 2004: 81).

Από τη σύγκριση των δύο κειμένων συνάγεται, ότι ο ΠΣΤ 1850, δεν επιβάλλει δεσμευτικούς περιορισμούς στην ΕΕ, αλλά αποκαθιστά την κανονικότητα της ΕΕ, σε αντίθεση προς τις αντικανονικές αρχές, τις οποίες καθόρισαν οι Βαυαροί, με την επίδραση των προτεσταντικών απόψεων (ό.π.)

Για τον λόγο αυτό, κατά τον Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεο, ο ΠΣΤ 1850 προκάλεσε ένταση σε εκείνους τους πολιτικούς και τους εκκλησιαστικούς κύκλους της Ελλάδας, οι οποίοι είχαν πρωτοστατήσει στην αποκοπή της ΕΕ από το Οικουμενικό Πατριαρχείο (Ιερόθεος, 2004: 82).

Όσον αφορά στη νομοκανονική υπόσταση του ΠΣΤ 1850, έχει διατυπωθεί ή άποψη, ότι το Σύνταγμα μνημονεύει μεν τον Τόμο, όπως και την ΠΣΠ 28, ωστόσο δεν κατοχυρώνει όλους τους Όρους αυτών των κειμένων, αλλά μόνο όσους αναφέρονται στη συγκρότηση της ΙΣ. Το άρθρο 3 του Σ./1975 ορίζει: «Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος, κεφαλήν γνωρίζουσα τον Κύριο ημών Ιησούν Χριστόν, υπάρχει αναποσπαστάως ηνωμένη δογματικώς μετά της εν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης και πάσης άλλης του Χριστού Εκκλησίας, τηρούσα απαρασαλεύτως ως εκείναι, τους ιερούς αποστολικούς και συνοδικούς κανόνας και τας ιεράς παραδόσεις. Είναι αυτοκέφαλος και διοικείται υπό της Ιεράς Συνόδου και των εν ενεργεία Αρχιερέων και της, εκ ταύτης, προερχομένης Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, συγκροτούμενης ως ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος ορίζει, τηρουμένων των διατάξεων του Πατριαρχικού Τόμου της κθ' (29) Ιουνίου του έτους 1850 και της Συνοδικής Πράξεως της 4<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1928» (ό.π.)

Σχετικά με τη γραμματική-φιλολογική ανάγνωση του άρθρου, εδώ αξιοποιείται το ρήμα «διοικείται» και ακολουθούν οι μετοχές «συγκροτούμενης» της ΙΣ και «τηρουμένων» των διατάξεων του ΠΣΤ 1850 και της ΠΣΠ 28. Αυτό σημαίνει, ότι η ΕΕ διοικείται από την ΙΣ, η οποία συγκροτείται βάσει του ΚΧ και τηρεί τις διατάξεις του ΠΣΤ 1850 και της ΠΣΠ 28 (Ιερόθεος, 2004: 83-84, Αγγελόπουλος, 2012: 161-165). Σημειωτέον, επίσης, ότι ο ΠΣΤ 1850 ορίζει οι Αρχιερείς να μνημονεύουν την ΙΣ και όχι τον Μητροπολίτη Αθηνών, διότι δεν όρισε τον Μητροπολίτη Αθηνών «πρώτον» στην ΕΕ, αλλά Πρόεδρο της ΙΣ. Γι' αυτό τον λόγο, πολλοί υποστηρίζουν, ότι η Αυτοκεφαλία της ΕΕ είναι κολοβωμένη και επιχειρηματολογούν, ότι πρέπει να δοθεί πλήρες Αυτοκέφαλο στην ΕΕ (Ιερόθεος, 2004: 86).

Κατά τον Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεο, υπάρχουν πολλοί λόγοι, για τους οποίους το Φανάρι προέβη σε αυτή την ενέργεια· ο πρώτος λόγος είναι, ότι αυτό ζήτησε η πολιτική και η εκκλησιαστική ηγεσία των μέσων του 19<sup>ου</sup> αιώνα, που ήθελε να διοικείται, κατά το ρωσικό διοικητικό σύστημα· ο

δεύτερος λόγος νοηματοδοτείται, από το γεγονός, ότι στο Σ. της χώρας, εκείνη την εποχή, προβλεπόταν η διοίκηση της ΕΕ να γίνεται από την ΙΣ· ο τρίτος λόγος αφορά στο ότι, αναλογικά με το Μητροπολιτικό και Πατριαρχικό σύστημα, το Φανάρι καθόρισε να ισχύει στην ΕΕ το Συνοδικό σύστημα και αυτό διότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο θεωρούσε, ότι έχει συγγένεια με την ΕΕ και δεν ήθελε να αποκοπεί από αυτήν· εξ ου και το ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης κράτησε το δικαίωμα του «πρώτου» δι' εαυτόν και εκτιμούσε, ότι έπρεπε να παρακολουθεί την ΕΕ από τα πρώτα βήματά της, διότι οι εξελίξεις, για το Βασίλειο της Ελλάδας, ήταν απροδιόριστες. Έτσι, ανέδειξε τον Μητροπολίτη Αθηνών και τον κατέστησε Πρόεδρο της ΙΣ, ενώ μέχρι τότε δεν είχε αυτό το Προνόμιο, καθώς ο Πρόεδρος και τα Μέλη της ΙΣ διορίζονταν από την κυβέρνηση και, συνεπώς, μπορούσε κάθε φορά να είναι διαφορετικός από τον επιτόπιο Ιεράρχη (Ιερόθεος, 2004: 86-87).

Στον ΠΣΤ 1858 αναγράφεται η ανακήρυξη της ΕΕ σε Αυτοκέφαλη· σημειωτέον ότι στον Τόμο δεν αναφέρεται, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο αναγνωρίζει την ΕΕ ως Αυτοκέφαλη· αυτό, που αναφέρεται, είναι ότι το Πατριαρχείο αναγορεύει σε Αυτοκέφαλη την ΕΕ. Κατά τον Ναυπάκτου Ιερόθεο, αυτό συνωνυμείται με το ότι το Πατριαρχείο δεν αναγνώρισε την υπάρχουσα τότε κατάσταση με την αυτογνώμονα ανακήρυξη της ΕΕ σε Αυτοκέφαλη, αλλά την αναγορεύει και την θεωρεί Αυτοκέφαλη από το 1850 και εξής. Η προηγούμενη κατάσταση είναι σχισματική (Ιερόθεος, 2004: 87).

Ο Τόμος του 1850 συνιστά Εκκλησιολογική ομόφωνη απόφαση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, για να συγκροτηθεί η Εκκλησία της Ελλάδος, σύμφωνα με την Κανονική Τάξη και, ειδικότερα, τους Κανόνες της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου. Παράλληλα, καθίσταται σαφές, ότι η Αυτοκεφαλία είναι δοτή από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και, συνεπώς, θα πρέπει να είναι απαραβίαστη από παρεμβάσεις του κράτους, όπως σαφώς διατυπώνεται στις επιστολές του Πατριάρχου Ανθίμου, που συνοδεύουν τον Πατριαρχικό Τόμο του 1850 και οι οποίες απευθύνονται προς την Ελληνική Πολιτεία, προς την Ιεραρχία και προς τον λαό. Στις εν λόγω επιστολές, με συμβουλές και παραινήσεις περιγράφεται η διοίκηση, που δίνεται στην Ελλαδική Εκκλησία (Frazee, 1897:161).

Κριτική, κυρίως, άσκησε, εκτός των άλλων, ο Αρχιμανδρίτης Θεόκλητος Φαρμακίδης σε ένα εκτενέστατο έργο με τίτλο «Ο Συνοδικός Τόμος ή περί αληθείας» το 1852. Σε αυτό το πόνημά του υπερασπίζεται με σθένος την, υπό αυτόν, καταρτηθείσα διοίκηση της Εκκλησίας της Ελλάδος, κατά τα έτη 1830-1851, κατηγορώντας και μεμφόμενος το Οικουμενικό Πατριαρχείο και θεωρώντας τον δοθέντα Τόμο ως «αισχύνη του Ελληνικού έθνους».

Τελικά, τον Ιούλιο του 1852 συντάσσονται και υπογράφονται από τον Όθωνα ο Νόμος Σ' «Περί Επισκοπών και Επισκόπων και περί του υπό τους Επισκόπους τελούντος κλήρου», και ο Νόμος ΣΑ' «Νόμος Καταστατικός της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος», που αποτελούν, ουσιαστικά, την νομιμοποίηση και την οριστική εφαρμογή και από την πλευρά της Πολιτείας, του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου. Η Ελληνική Πολιτεία, όχι μόνο ζητά από το Οικουμενικό Πατριαρχείο την εκχώρηση

της Αυτοκεφαλίας, αλλά και νομοθετεί, ώστε να επικυρώσει, με νομικό καθεστώς, τους Όρους του Πατριαρχικού Τόμου. Η ενσωμάτωση, στο Βασίλειο της Ελλάδος, των Επτανήσων αλλά και της Θεσσαλίας και τμημάτων της Ηπείρου, οδήγησαν την Εκκλησία της Ελλάδος, να ζητήσει και την παραχώρηση και αυτών των επαρχιών από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Αντίστοιχα, εκδίδονται οι Πατριαρχικές και Συνοδικές Πράξεις του 1866 και του 1882, που παραχωρούν και αυτές τις επαρχίες, στην Εκκλησία της Ελλάδος ( Βαβούσκος, 1973:15, Αγγελόπουλος, 2012: 30-33)

Με αυτές τις Πράξεις, οι Μητροπόλεις των Επαρχιών αυτών, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της Εκκλησίας της Ελλάδος, κατ' αφομοίωση, δηλαδή, χωρίς το Οικουμενικό Πατριαρχείο να κρατήσει καμία δικαιοδοσία επ' αυτών (Ακανθόπουλος, 2004: 752)

Συνοψίζοντας, θα πρέπει να επισημανθεί, πρωτίστως, ότι ο Πατριαρχικός Τόμος δεν είναι μόνο ένα κείμενο, που αφορά διοικητικά θέματα. Είναι εξέχουσας σημασίας το γεγονός, ότι με μια προσεκτική ματιά θα διαπιστωθεί η εκκλησιολογική σημασία του, διότι, εκτός των άλλων, προσδιορίζεται η θεολογική και εκκλησιαστική έννοια του Αυτοκέφαλου, για κάθε Εκκλησία.

#### **2.4. Σύνοψη**

Κοντολογίς, και μετά την σχισματική αναγόρευση της ΕΕ σε Αυτοκέφαλη από την Αντιβασιλεία, ο Συνοδικός Τόμος του 1850 αποδέσμευσε την Εκκλησία της Ελλάδος από την Πολιτειοκρατία, την κατέστησε ανεξάρτητη από την Κυβέρνηση και αποκατέστησε την κανονικότητα της Εκκλησίας, καθώς, από τη «Διακήρυξη περί της Ανεξαρτησίας της Ελληνικής Εκκλησίας», μέχρι και την έκδοση του «Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου», παρέμενε σε σχισματική κατάσταση. Το δε Αυτοκέφαλο δόθηκε στην Εκκλησία της Ελλάδος, υπό Όρους. Το σημαντικό είναι, ότι οι Όροι αυτοί είναι κανονικοί, δηλαδή βασίζονται στους Ιερούς Κανόνες της Εκκλησίας, διόρθωσαν την προαναφερθείσα Διακήρυξη, για την ανεξαρτησία της Ελληνικής Εκκλησίας .

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Τα καθέκαστα στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος, στις αρχές του 20ού αιώνα (1909-1925).**

### **3.1. Εισαγωγή**

Στην ιστορία των Νέων Χωρών καταγράφονται οι προσπάθειες του Οικουμενικού Πατριαρχείου να διευθετηθεί οριστικά και να κλείσει εκκλησιαστικώς το θέμα των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, ως απόρροια των Βαλκανικών πολέμων (1912-1913) (Αγγελόπουλος, 1982:26). Παράλληλα, οι διεθνείς αμφισβητήσεις της ελληνικής κυριότητας επί των νησιών του Αιγαίου, της Β. Ηπείρου και του Αγίου Όρους, ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, ο εθνικός διχασμός (1916-1917), η τριετής χηρεία του Πατριαρχικού Θρόνου (1918-1921), η αμφιλεγόμενη εκλογή του Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου Μεταξάκη και οι αντιγνωμίες μεταξύ των εκκλησιαστικών παραγόντων, μετατόπισαν τη λύση του θέματος των Νέων Χωρών.

### **3.2. Η περίοδος 1909-1915**

Η επανάσταση στο Γουδί το 1909 και η ανάληψη της εξουσίας από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, δρομολόγησαν στην Ελλάδα διαδικασίες, για τον εκσυγχρονισμό του κράτους, περιλαμβανομένης και της νομοθεσίας, για τα εκκλησιαστικά θέματα. Στόχος της κυβέρνησης των Φιλελευθέρων αποτελούσε, μεταξύ άλλων, η επίλυση των προβλημάτων του Ι. Κλήρου και η χειραφέτηση της Ελλαδικής Εκκλησίας.

Στις 16 Νοεμβρίου 1909 υπογράφηκε από τον βασιλέα Γεώργιο Α΄ και τους υπουργούς Γραμματείας, επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαίδευσως (Γ.Ε.Δ.Ε.), Οικονομικών και Δικαιοσύνης ο Ν. 3414 (ΓΥΙΔ΄) «Περί Εκκλησιαστικού Ταμείου και διοικήσεως Μοναστηρίων», ο οποίος συμπληρώθηκε με τον Ν.3596/6-8/3/1910 «Περί ενοριακών ναών και της περιουσίας αυτών, περί προσόντων εφημερίων και μισθοδοσίας αυτών»· ο τελευταίος ρύθμιζε τα ενοριακά θέματα, τα προσόντα και την αμοιβή των κληρικών. Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις αυτές αποδείχθηκαν άγονες, υπό την επίδραση των πολεμικών γεγονότων, που επακολούθησαν (Κονιδάρης, 1954:265, Αγγελόπουλος, 2015: 33).

Η λήξη των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913) επέβαλε την αναθεώρηση της ισχύουσας εκκλησιαστικής νομοθεσίας του 1852, λόγω προσάρτησης, στην Ελλάδα, των περιοχών της Μακεδονίας, Ηπείρου και των νήσων του Αιγαίου, περιοχών, οι οποίες ανήκαν στη διοικητική και στην πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Δεδομένου, ότι η Εκκλησία υπαγόταν στον κρατικό μηχανισμό, η ελληνική κυβέρνηση ήταν εκείνη, που κλήθηκε να αναλάβει πρωτοβουλίες (Τσιρώνης et al, 2007:25).

Την ίδια περίοδο, οι Ιεράρχες του Κλίματος του Οικουμενικού Πατριαρχείου απευθύνονται, με υπομνήματα, προς τη Μητέρα Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως, προς την Ελληνική Κυβέρνηση και τον Βασιλιά Κωνσταντίνο, αφ' ενός μεν για να διατυπώσουν τις ανησυχίες τους, αφ' ετέρου δε να υποβάλλουν προτάσεις, για τη ρύθμιση του θέματος της διοίκησης των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών (Αγγελόπουλος, 1982:18).

Τον Οκτώβριο 1913, οι Μητροπολίτες του Θρόνου, Νικοπόλεως Ιωακείμ, Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος, Παραμυθίας Νεόφυτος και Βέλλας και Κονίτσης Σπυρίδων, υπέβαλαν υπόμνημα προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, εκφράζοντας την ανησυχία τους, για τη διαμορφωθείσα κατάσταση και ζητούσαν τη μεσολάβηση του Θρόνου, ώστε να αποδοθεί, από την ελληνική κυβέρνηση, το Αυτοδιοίκητο, στην οργάνωση της Εκκλησίας της Ελλάδος. Επίσης, πρότειναν, ως προσφορότερη λύση, τη μερική χειραφέτηση των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών (Αγγελόπουλος, 1982: 17-18, Τσιρώνης et al., 2007:26, Νανάκης, 2008:109). Δύο μήνες αργότερα, τον Δεκέμβριο 1913, ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, σε υπόμνημά του προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, προέβαλλε ως απαραίτητη προϋπόθεση, πριν από την επίτευξη συμφωνίας, για το εκκλησιαστικό καθεστώς των Νέων Χωρών, τη συνεργασία των Ιεραρχών της Παλαιάς Ελλάδος και των Νέων Χωρών, καθώς και τη νομοθετική διευθέτηση της διοίκησης της ΕΕ (Αγγελόπουλος, 1982: 20).

Στις αρχές του 1914, οι Αρχιερείς, Μεσσηνίας Μελέτιος, Σπάρτης Γερμανός, Θηβών Συνέσιος, Άρτας Σπυρίδων και Μαντινείας Γερμανός, εν αγνοία του Μητροπολίτη Αθηνών Θεόκλητου και της Ιεράς Συνόδου, υπέβαλαν στον Βασιλιά Κωνσταντίνο υπόμνημα δεκαεννέα Ιεραρχών, με το οποίο ζητούσαν τη σύγκληση της Συνόδου της Ιεραρχίας, προκειμένου να ληφθεί απόφαση, για τις μεταρρυθμίσεις, που πρότειναν Ο Κωνσταντίνος Α΄ απέστειλε το υποβληθέν υπόμνημα στον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο ο οποίος, με τη σειρά του, το προώθησε στο Υπουργικό Συμβούλιο. Τελικά, η κυβέρνηση συναίνεσε στη σύγκληση Συνόδου και με τη συμμετοχή Ιεραρχών των Νέων Χωρών, υπό την αίρεση συγκρότησης νομοπαρασκευαστικής επιτροπής (Τσιρώνης et al., 2007:30-31).

Η νομοπαρασκευαστική επιτροπή συγκροτήθηκε από 21 Μαρτίου 1914, με τη συμμετοχή Μητροπολιτών και από την Παλαιά Ελλάδα και από τις Νέες Χώρες <sup>1</sup>, ο Αθηνών Θεόκλητος, ως Πρόεδρος της επιτροπής (Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, *Η Εκκλησία Αθηνών*, 1928:103) και οι καθηγητές Πανεπιστημίου Ιωάννης Ευταξίας, Γεώργιος Δέρβος, Κωνσταντίνος Ράλλης, Ιωάννης Σημαντήρας, Δημήτριος Πετρακκάκος, Μιχαήλ Γαλανός, Αμίκας Αλιβιζάτος και Ιωάννης Ιωαννίδης. Η επιτροπή συνέταξε νομοσχέδια αναδιοργάνωσης του υφισταμένου εκκλησιαστικού καθεστώτος, με σημαντικότερο το «Σχέδιον Καταστατικού Νόμου της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ελλάδος». Τελικά, ο

---

<sup>1</sup> Από την Παλαιά Ελλάδα συμμετείχαν ο Μεσσηνίας Μελέτιος και ο Μονεμβασίας Γερμανός και από τις Νέες Χώρες ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, ο Δράμας Αγαθάγγελος και ο Πέτρας Τίτος.

νόμος, υπό τη σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εθνικού Διχασμού δεν τέθηκε σε ισχύ (Τζωρτζάτος, 1967: 369, Αγγελόπουλος, 2015: 41). Η σύνθεση της εν λόγω επιτροπής και το περιεχόμενο του σχεδίου νόμου αποδεικνύουν, ότι είχε προκριθεί ως λύση η πλήρης προσάρτηση και η αφομοίωση των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών στην Εκκλησία της Ελλάδος, αναλογικά προς τις περιπτώσεις των Επτανήσων (1866) και της Θεσσαλίας (1882) (Αγγελόπουλος, 1982: 20). Το «Σχέδιον Καταστατικού Νόμου της Ορθόδοξου Εκκλησίας της Ελλάδος» όριζε ότι: (α) η Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος αποτελούνταν από το σύνολο των ορθόδοξων χριστιανών, κατοίκων του Ελληνικού κράτους, (β) προέβλεπε τη δημιουργία πέντε Μητροπόλεων, είκοσι οχτώ Αρχιεπισκοπών και δεκατριών Επισκοπών, περιλαμβανομένων και των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, (γ) καταργούσε τις Επισκοπές των Μητροπόλεων Θεσσαλονίκης και Κρήτης και τις Επισκοπικές Συνόδους τους, καθώς και την Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου (Τζωρτζάτος, 1967: 375 - 426).

Τον Αύγουστο 1915, οι Φιλελεύθεροι αναλαμβάνουν την εξουσία και δρομολογούν διαδικασίες, που αφορούν στον εκσυγχρονισμό της εκκλησιαστικής νομοθεσίας. Το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών, με την υπ' αριθ. πρωτ. 37349 / 8-9-1915 εγκύκλιο προς τους Αρχιερείς της Ελλάδας ζητούσε. ο κάθε ένας από αυτούς, να εκφράσει τη γνώμη του, για τα αποτελέσματα της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής. Η ενέργεια αυτή θεωρήθηκε, ότι αντέβαινε και στα συμφωνηθέντα, για σύγκληση Συνόδου της Ιεραρχίας, και στους Ιερούς Κανόνες και στις Παραδόσεις της Εκκλησίας. Οι Ιεράρχες και της Παλαιάς και της Νέας Ελλάδος αντέδρασαν στην έκδοση της εγκυκλίου και υπέβαλαν στην Κυβέρνηση υπομνήματα, στα οποία κατέγραφαν τις αντιρρήσεις τους (ό.π.).

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Γερμανός Ε΄ (Σταυρίδης, 1977:421) εμπλέκεται στις εξελίξεις και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες. Συγκεκριμένα, τον Φεβρουάριο 1914, ο Πατριάρχης συναντήθηκε με τον πρεσβευτή της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη, Δ. Πανά· του έθεσε το ζήτημα της χειραφέτησης των Νέων Χωρών και ζήτησε να του γνωστοποιηθούν οι προθέσεις της ελληνικής κυβέρνησης, στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης της εκκλησιαστικής νομοθεσίας. Ο πρεσβευτής, μη έχοντας λάβει σχετική εξουσιοδότηση για το ζήτημα, παρέθεσε την προσωπική άποψή του, σχετικά με το θέμα, ότι δηλαδή ήταν αναγκαία, πριν από κάθε ενέργεια, η, με διεθνή σύμβαση οριστικοποίηση της προσάρτησης των Νέων Χωρών στο Ελληνικό Βασίλειο. Ο Πατριάρχης, με τη σειρά του, δεν θεώρησε επαρκείς τις απόψεις του Έλληνα πρεσβευτή και έθεσε το ζήτημα των Νέων Χωρών στην Πατριαρχική Σύνοδο, η οποία ομόφωνα ενέκρινε την πρόταση του Πατριάρχη να συσταθεί ειδική επιτροπή, για να εξετάσει: α) Το ενδεχόμενο απόσπασης, από το Κλίμα του Πατριαρχείου, των επαρχιών, που είχαν περιέλθει στην ελληνική Επικράτεια, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, και της υπαγωγής των στη διοίκηση της ΑΕΕ., (β) Το ζήτημα των επαρχιών, που διχοτομήθηκαν, εξ αιτίας των πολέμων, (γ) Την οικονομική και διοικητική κατάσταση των επαρχιών, που απέμεναν (Αγγελόπουλος, 2015: 21-22).

Η Πατριαρχική επιτροπή υπέβαλε, με σχετική έκθεσή της (1-12-1914), τα συμπεράσματά της στην Πατριαρχική Σύνοδο· συγκεκριμένα, θεωρήθηκε δυνατή η παραχώρηση των εκκλησιαστικών επαρχιών του Θρόνου στην ΑΕΕ, τηρουμένων των Όρων του Τόμου του 1850 και της Πράξης του 1882 και υπό την αίρεση τεσσάρων προϋποθέσεων: α) Την αναθεώρηση του από 18/3/1908 Πατριαρχικού Τόμου, σύμφωνα με τον οποίο παραχωρήθηκαν οι Ορθόδοξες Ελληνικές Εκκλησίες της Διασποράς, στην πνευματική δικαιοδοσία της ΕΕ, ως αντιστάθμισμα των απολεσθεισών επαρχιών, β) Τη σύνταξη της Πράξης παραχώρησης, μετά την οριστική διευθέτηση των συνόρων της Ελλάδος και μετά την ακριβή ονομασία και τα όρια των επαρχιών, που επρόκειτο να εκχωρηθούν, (γ) Την επίσημη αίτηση της Ελληνικής Κυβέρνησης και της Εκκλησίας της Ελλάδος, με την οποία θα ζητούνταν η εκχώρηση των επαρχιών του Θρόνου στις Νέες Χώρες και (δ) Τη ρύθμιση θέματος των υλικών απωλειών της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και άλλων διάφορων απολεσθέντων εισοδημάτων (Αγγελόπουλος, 1982: 23).

Οι προτάσεις της επιτροπής εγκρίθηκαν από την Πατριαρχική Σύνοδο και αποφασίστηκε η αποστολή δύο σημειωμάτων προς τον Έλληνα πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη, το ένα αφορούσε στη χειραφέτηση των επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα και το άλλο στις Εκκλησίες της Διασποράς. Επίσης, του απέστειλε μία επιστολή (22-11-1914), για τις υλικές απώλειες (Αγγελόπουλος, 1982:23-24). Η Ελληνική κυβέρνηση, κατόπιν διαβουλεύσεων, ζήτησε από την Κωνσταντινούπολη να συμπεριληφθούν στην επικείμενη Πράξη χειραφέτησης των επαρχιών των Νέων Χωρών, τα εξής σημεία: (α) Την εκκλησιαστική υπαγωγή των Πατριαρχικών και των Σταυροπηγιακών Μονών του Θρόνου και της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης στη δικαιοδοσία της ΑΕΕ και της Ιεράς Συνόδου της, (β) Την κατάργηση των Επισκοπικών Συνόδων Θεσσαλονίκης και Κρήτης και την υπαγωγή των Επισκόπων τους στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος, την οποία και θα μνημονεύουν, (δ) Την κατάργηση της Ιεράς Εξαρχίας Μετσόβου, (ε) Την κατάργηση των υποχρεώσεων των Αρχιερέων προς τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και την αποστολή περισσότερων στοιχείων, προκειμένου να αποσαφηνιστεί το θέμα των υλικών απωλειών. Στις 15 Ιανουαρίου 1915, η Ιερά Σύνοδος της ΑΕΕ απέστειλε επίσημο αίτημα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, για την πλήρη χειραφέτηση των Νέων Χωρών και την υπαγωγή τους στη δικαιοδοσία της .

Η ΠΣ παρέπεμψε τα εν λόγω κείμενα στην ειδική επιτροπή, η οποία συνέταξε την υπ' αριθμ. πρωτ. 156/19-1-1915 έκθεσή της, στην οποία εμπεριέχονται οι προτάσεις: (α) Την αδυναμία να υποβάλλει τα στοιχεία, που ζητήθηκαν, για το θέμα των υλικών απωλειών και εισηγήθηκε την παροχή προφορικών αντί των γραπτών εξηγήσεων, (β) Τη μη υλοποίηση της απόφασης χειραφέτησης των Νέων Χωρών, διότι αμφισβητείτο το καθεστώς των νησιών του ανατολικού Αιγαίου από την Τουρκία, των επαρχιών Δρυϊνουπόλεως και Κορυτσάς της Βορείου Ηπείρου και του Αγίου Όρους, από τις Μεγάλες Δυνάμεις, (γ) και επαναλάμβανε τη θέση της, για λεπτομερή καταγραφή των επαρχιών στην Πράξη παραχώρησης, (δ) Την ικανοποίηση των αιτημάτων περί απόδοσης των Πατριαρχικών και των



Σταυροπηγιακών Μονών στην ΑΕΕ, την κατάργηση των Επισκοπικών Συνόδων Θεσσαλονίκης και Κρήτης και της Εξαρχίας Μετσόβου και, τέλος, την κατάργηση των υποχρεώσεων των Μητροπολιτών προς τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης.

Η ΠΣ, αποδεχόμενη τις προαναφερθείσες αποφάσεις της ειδικής επιτροπής, απέστειλε, στις 4 -2- 1915, απαντητική επιστολή προς τον Αθηνών Θεόκλητο, στην οποία αναφέρει τη δυσχέρεια στην παραχώρηση των επαρχιών των Νέων Χωρών, εξ αιτίας των εδαφικών αμφισβητήσεων, που ενείρονταν· ότι επιβαλλόταν, μέχρι την οριστική επίλυση του θέματος, να αναφερθούν λεπτομερώς στον Τόμο παραχώρησης οι εκχωρούμενες επαρχίες.

Από τις διαπραγματεύσεις και τη σχετική αλληλογραφία συνάγεται, ότι την περίοδο 1914-1915, ήταν σαφής η επιθυμία των εμπλεκόμενων μερών να υπαχθούν οι επαρχίες του Θρόνου στην Ελλάδα, στη δικαιοδοσία της ΑΕΕ· ωστόσο, αντικειμενικοί ιστορικοί λόγοι ανέστειλαν την όλη διαδικασία (Αγγελόπουλος, 1982:24-27).

### **3.3. Η περίοδος του Εθνικού Διχασμού.**

Η εμπλοκή της Ελλάδας σε διεθνή γεγονότα, είχε ως αποτέλεσμα τη σύγκρουση Κωνσταντίνου Α΄ και Βενιζέλου, και τη ρευστότητα των πολιτικών πραγμάτων στην Εθνικός Διχασμός (1915-1917). Η κατάσταση αυτή, με συνιστώσες τις συνεχείς κυβερνητικές εναλλαγές, το κίνημα της Εθνικής Άμυνας και τον αποκλεισμό της χώρας από τις δυνάμεις της Entente, επηρέασαν δραστικά και τα εκκλησιαστικά καθέκαστα. Στον εθνικό διχασμό ενεπλάκησαν ενεργά κληρικοί, οι οποίοι κοινωνούσαν τα πολιτικά φρονήματά τους στο χριστιανικό ποίμνιο εντός των Ι. Ναών. Για το λόγο αυτό, η Ιερά Σύνοδος εξέδωσε σχετική εγκύκλιο, τον Ιούλιο του 1916, με την οποία ζητούσε, την αποκατάσταση της νομιμότητας, με την επιβολή πειθαρχικών ποινών (Τσιρώνης et al., 2007:44).

Τον Σεπτέμβριο του 1916, η κατάληψη εδαφών της Α. Μακεδονίας από τους Βουλγάρους εγκυμονεί τον κίνδυνο της απώλειας των κεκτημένων από τους Βαλκανικούς πολέμους. Έτσι, εκδηλώνεται το κίνημα της Εθνικής Άμυνας από την τριανδρία των Βενιζέλο, Δαγκλή και Κουντουριώτη. Το κίνημα, από τους Ιεράρχες του Κλίματος του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ελλάδα, από τον Σύρου και Τήνου Αθανάσιο και την Ιεραρχία των Νέων Χωρών· η τελευταία, μάλιστα, συμπαρατάχθηκε με την επαναστατική κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, ενώ ο βομβαρδισμός της Αθήνας από τις δυνάμεις της Entente συνέτηξε το μέτωπο συμπάραστασης προς τον Κωνσταντίνο Α΄, με τους Επίστρατους και με τους Αρχιερείς της ΑΕΕ, οι οποίοι προχώρησαν στον αναθεματισμό του Ελ. Βενιζέλου (Νανάκης, 2008:63-64).

Τα δύο στρατόπεδα, το βενιζελικό και το φιλοβασιλικό, δε διαφέρουν μεταξύ τους, ως προς τις πολιτικές και τα μέσα, που μετέληθαν. Έτσι, στη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου Αθηνών (21-10-1916),

ο Λαρίσης Αρσένιος παρουσίασε στοιχεία, για διώξεις κληρικών, που δεν ανεγνώριζαν την επαναστατική κυβέρνηση ή ανέπτυσσαν πολεμική εναντίον της. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις των αντιβενιζελικών Μητροπολιτών, του Δράμας Αγαθαγγέλου και του Κρήτης Ευμενίου, από τους οποίους ο μεν πρώτος φυλακίστηκε στη Θεσσαλονίκη, ο δε δεύτερος εξορίστηκε και φυλακίστηκε στη Χίο (Τσιρώνης et al., 2007: 44-45).

Υπό αυτές τις συνθήκες της ακραίας πόλωσης, στην Αθήνα, στην περιοχή του Πολυγώνου, στις 12 Δεκεμβρίου 1916, εκφωνήθηκε το ανάθεμα κατά του Ελευθερίου Βενιζέλου, «Ἐλευθερίῳ Βενιζέλῳ ἐπιβουλευθέντι τὴν βασιλείαν καὶ τὴν Πατρίδα καὶ καταδιώξαντι καὶ φυλακίσαντι Ἄρχιερεῖς, ἀνάθεμα ἔστω». Η Εκκλησία, αρχικά, ήταν επιφυλακτική, για τη συμμετοχή της στο ανάθεμα. Ο Αθηνών Θεόκλητος επικαλέστηκε την ΙΕ΄ διάταξη του καταστατικού νόμου ΣΑ΄/1852, σύμφωνα με την οποία απαγορευόταν ρητά το προσωπικό ανάθεμα, χωρίς την έγκριση της κυβέρνησης. Στην έκτακτη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου, που προηγήθηκε του αναθέματος, ο Θεόκλητος επικαλέστηκε τις πιέσεις, που δέχτηκε από την Επιτροπή των Προέδρων των Σωματείων· έτσι, η Ιερά Σύνοδος αποδέχτηκε μόνο τη συμμετοχή των κληρικών των Αθηνών στο ανάθεμα. Τελικά, μετά από παλινωδίες του Πρωθυπουργού Σ. Λάμπρου, όσον αφορά στη συμμετοχή της Ιεραρχίας στο ανάθεμα, και υπό τον φόβο εκτρόπων εις βάρος της Εκκλησίας από τους διαδηλωτές, συμμετείχαν στην τέλεση του αναθέματος σύσσωμη η Σύνοδος, λοιποί Ιεράρχες και Μέλη του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου. Η Σύνοδος ανακοίνωσε το ανάθεμα στον Οικουμενικό Πατριάρχη και ζήτησε την τιμωρία των Ιεραρχών των Νέων Χωρών, που συντάχθηκαν με την επαναστατική κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, διότι οι επαρχίες τους ανήκαν ακόμη στον Οικουμενικό Θρόνο και η Σύνοδος δεν είχε τη δικαιοδοσία να τους επιβάλει πειθαρχικές ποινές· παράλληλα, ο Υπουργός των Εξωτερικών κοινοποίησε την τέλεση του αναθέματος στις κυβερνήσεις του εξωτερικού (Τσιρώνης et al., 2007: 49-52).

Ο Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάνου Ανδρέας (Νανάκης) επιχειρηματολογεί, ότι η Εκκλησία της Ελλάδος, την περίοδο αυτή, είναι δέσμια του πολιτικοκρατικού συστήματος, και ταυτίζεται με τις πολιτικές επιδιώξεις των κυβερνώντων, εξ ου και ο εθνικός διχασμός και το ανάθεμα· ότι η Πολιτεία είχε οργανώσει την Εκκλησία της Ελλάδος από της συστάσεως της, με την αντικανονική απόσχιση της από το Κλίμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου το 1833, ώστε, με την εκάστοτε αριστίνδην Σύνοδο, να επεμβαίνει στα εσωτερικά της ΑΕΕ, να ελέγχει τις αποφάσεις της, αφού η ΕΕ αποτελούσε στοιχείο της κρατικής μηχανής (Νανάκης, 2008: 68-70).

### **3.3.1. Η Επισκοπική Σύνοδος της Θεσσαλονίκης και η Συνέλευση των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών.**

Η διακοπή της επικοινωνίας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, λόγω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και με την ΕΕ, λόγω του Εθνικού Διχασμού, επιδείνωσε δραματικά την κατάσταση των επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα. Για το λόγο αυτό, κρίθηκε επιβεβλημένη η σύγκληση της Επαρχιακής Συνόδου

Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα, ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, αφού συζήτησε με τον Πρόεδρο της προσωρινής κυβέρνησης Ελευθέριο Βενιζέλο, συγκάλεσε την Επισκοπική Σύνοδο Θεσσαλονίκης. Η Επισκοπική Σύνοδος συνεδρίασε στις 27 και 28 Φεβρουαρίου 1917, Προεδρεύοντας του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιου, με τη συμμετοχή των Κίτρους Παρθενίου, Καμπανίας Διοδώρου, Πολυανής Φωτίου και Αρδαμερίου Ιωακείμ. Στις αποφάσεις της συναριθμούνται η σύγκλιση της Ιεραρχίας των Νέων Χωρών, η έκδοση εκκλησιαστικού περιοδικού στην Θεσσαλονίκη και η λήψη μέτρων συντήρησης των Επισκόπων των Νέων Χωρών (Αγγελόπουλος, 2016: 164-166).

Η Επισκοπική Σύνοδος συνέταξε και υπέβαλε σχετικό υπόμνημα, στις 28 Φεβρουαρίου 1917, προς την προσωρινή κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης. Σ' αυτό, καταγράφονται τα προβλήματα και η δυσχερής θέση, στην οποία είχαν περιέλθει οι εκκλησιαστικές επαρχίες των Νέων Χωρών. Ειδικότερα, με εντολή της τουρκικής κυβέρνησης, οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών, ενώ υπάγονταν, ακόμα, στο Κλίμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου δεν είχαν το δικαίωμα να μετέχουν στην Ιερά Σύνοδο της Μεγάλης Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης. Επίσης, η μη προβλεπόμενη συμμετοχή των Ιεραρχών των Νέων Χωρών στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος, τους έθετε εκτός διοίκησης της Εκκλησίας. Στη συνέχεια, η Επισκοπική Σύνοδος περιέγραφε την αναρχία, που επικρατούσε στις εκκλησιαστικές επαρχίες των Νέων Χωρών και ότι οι Ιεράρχες των επαρχιών αυτών αναγνώριζαν ως πνευματικό και διοικητικό τους κέντρο διάφορες αρχές, ακόμη και μη εκκλησιαστικές· ότι άλλοι αρχιερείς διοικούσαν τις επαρχίες τους σύμφωνα με τους κανονισμούς του Οικουμενικού Θρόνου, άλλοι σύμφωνα με τα τοπικά ειωθότα και άλλοι σύμφωνα με του νόμους του ελληνικού Κράτους και λάμβαναν οδηγίες και από το Πατριαρχείο και από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος και από την ελληνική κυβέρνηση· ότι παρατηρούνται προστριβές μεταξύ των κληρικών και ότι, εξ αιτίας του εθνικού διχασμού, διώκονται κληρικοί, αναλόγως των πολιτικών πεποιθήσεων· ειδικότερα, Αρχιερείς αποχωρούν οικεία βουλήσει από τις επαρχίες τους, διότι δεν αναγνωρίζουν την επαναστατική κυβέρνηση και, επίσης, απομακρύνονται «αντιδραστικοί» φιλοβασιλικοί Αρχιερείς, με αποτέλεσμα εκκλησιαστικές επαρχίες να παραμένουν ακέφαλες. Τέλος, η Επισκοπική Σύνοδος αιτήθηκε την έγκριση σύγκλησης των Ιεραρχών των Νέων Χωρών, προκειμένου να αποκατασταθεί η εκκλησιαστική τάξη και η πειθαρχία (Αγγελόπουλος, 2016: 172).

Από τα προαναφερθέντα, συνάγεται ενεργός συμμετοχή των Ιεραρχών των Νέων Χωρών στα πολιτικά δρώμενα. Ωστόσο, ότι η Επισκοπική Σύνοδος επικαλείται το άρθρο 1 του καταστατικού νόμου ΣΑ/1852 (Α'28), παρά το ότι ο νόμος αυτός ρύθμιζε θέματα της Ιεράς Συνόδου της ΑΕΕ, στην αρμοδιότητα της οποίας δεν ανήκαν ακόμα οι Ιεράρχες των Νέων Χωρών<sup>2</sup>. (Αγγελόπουλος, ό.π.)

---

<sup>2</sup> Κάτι ανάλογο συνέβη, όταν το Εκκλησιαστικό Αρχιερατικό Συμβούλιο (ΕΑΣ), με το υπ' αριθμ. πρωτ.290 /13-2-1918 έγγραφό του προς τον κυβερνητικό αντιπρόσωπο στη Θεσσαλονίκη Π. Αργυρόπουλο, ζήτησε την τήρηση της διάταξης ΚΣΤ' του Καταστατικού Νόμου ΣΑ/1852 (Α'28). Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, υπήρξε απάντηση

Το υποβληθέν αίτημα, για τη σύγκλιση της Ιεραρχίας, έγινε αποδεκτό από την προσωρινή κυβέρνηση και η Ιεραρχία συνήλθε, στην Θεσσαλονίκη, από 28 Απριλίου 1917 έως και 10 Μαΐου 1917, Προεδρεύοντας του Θεσσαλονίκης Γενναδίου, ως του πρώτου, κατά το Συνταγμάτιο της Μεγάλης Εκκλησίας, με τη συμμετοχή 23 Αρχιερέων των Νέων Χωρών, συμπεριλαμβανομένων της Κρήτης και όσων υποστήριζαν το Εθνικό Κίνημα και οι επαρχίες τους βρίσκονταν στην Παλαιά Ελλάδα<sup>3</sup>, ενώ αποκλείστηκαν οι αντιφρονούντες Ιεράρχες. Την προσωρινή κυβέρνηση εκπροσώπησε ο Υπουργός Θρησκευμάτων και Παιδείας Γ. Αβέρωφ. Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος και το Υπουργείο Εξωτερικών αντέδρασαν, προκειμένου να ματαιωθεί η Σύνοδος, αλλά απέτυχαν στις προσπάθειές τους. Ο Πατριαρχικός Θρόνος θεώρησε ορθή τη συμπίεση των Ιεραρχών των Νέων Χωρών με την προσωρινή κυβέρνηση (Τσιρώνης *al.* 2007: 58-59).

Η Ιεραρχία των Νέων Χωρών, μετά από εννέα συνεδριάσεις, συνέταξε Έκθεση προς την προσωρινή κυβέρνηση, στην οποία δηλώνει ότι, βάσει των Ιερών Κανόνων και δή του ΛΔ' Αποστολικού Κανόνα (Ράλλης και Ποτλής, 1966:45), η συγκρότησή της συνιστά κανονική Σύνοδο, χωρίς την προηγούμενη ευλογία και γνώμη του Οικουμενικού Πατριάρχη, τον οποίο αναγνώριζε ως ανώτατη πνευματική Αρχή, και της Αγίας και Ιεράς Συνόδου. Σύμφωνα με την εν λόγω αποφασίστηκαν:

(α) Η σύγκληση της Ιεραρχίας να ονομασθεί «Συνέλευση των Ιεραρχών της Νέας Ελλάδος» και έτσι να καταγράφεται στα πρακτικά και τα λοιπά έγγραφα, (β) η αρμοδιότητά της να αφορά μόνο στα διοικητικής φύσεως ζητήματα, και όχι στα κανονικά, (γ) να υποβάλει έκθεση με τα πεπραγμένα της, μέσω της προσωρινής κυβέρνησης, προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη και προς την ΠΣ· να επεξηγή τους λόγους, που επέβαλαν τη σύγκλιση της Ιεραρχίας και, ταυτόχρονα, να αιτηθεί την, εκ των υστέρων, ευλογία του Θρόνου και την επικύρωση των αποφάσεών της.

Επίσης, η Συνέλευση των Ιεραρχών, λαμβάνοντας υπόψη τις προτάσεις της κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης, ενέκρινε τη συγκρότηση πενταμελούς διοικητικού αρχιερατικού οργάνου, του Εκκλησιαστικού Αρχιερατικού Συμβουλίου (ΕΑΣ, στο εξής). Ήταν η ανώτερη Αρχή των εκκλησιαστικών επαρχιών, που είχαν συμπαραταχθεί με την προσωρινή κυβέρνηση και η ισχύς του ήταν προσωρινή, μέχρι να αποκατασταθεί η επικοινωνία με την Κωνσταντινούπολη. Ως Πρόεδρος του

---

του κυβερνητικού αντιπροσώπου, με την οποία γνώριζε στο Εκκλησιαστικό Αρχιερατικό Συμβούλιο τη μη επέκταση του ειρημένου νόμου και στις Νέες Χώρες.

<sup>3</sup> Στη σύγκλιση της Ιεραρχίας παρέστησαν οι Μητροπολίτες Βέροιας Καλλίνικος, Μυτιλήνης Κύριλλος, Χίου Ιερώνυμος, Σάμου Κωνσταντίνος, Μαρώνας και Θάσου Μελισσηνός, Λήμνου Στέφανος, Βοδενών Κωνσταντίνος, Σισανίου Ιερόθεος, Μογλενών Πολυκαρπος, Κασσανδρείας Ειρηναίος και οι Επίσκοποι Σύρου και Τήνου Αθανάσιος, Παροναξίας Ιερόθεος, Πέτρας Τίτος, Κυδωνίας Αγαθάγγελος, Αρκαδίας Βασίλειος, Ρεθύμνης Τιμόθεος, Ιεράς και Σητείας Αμβρόσιος, Κισσάμου και Σελίνου Άνθιμος, Κίτρους Παρθένιος, Καμπανίας Διόδωρος, Πολυανής Φώτιος, Αρδαμερίου Ιωακείμ και Ιερισσού και Αγίου Όρους Σωκράτης (Τσιρώνης *et al.*, 2007: 58-59).

ΕΑΣ οριζόταν ο πρώτος, κατά το Συνταγμάτιο της Μεγάλης Εκκλησίας Κωνσταντινούπολης (ΜΕΚ, στο εξής) και τα μέλη του εκλέγονταν με υπόδειξη της Ολομέλειας των Αρχιερέων και με την έγκριση της προσωρινής κυβέρνησης. Στα καθήκοντα του ΕΑΣ συναριθμούσαν: (α) Εντός των ορίων της Νέας Ελλάδας, το ΕΑΣ αναγνωριζόταν ως η προσωρινή ανώτατη εκκλησιαστική Αρχή, (γ) στις αρμοδιότητές του περιλαμβάνονταν η πλήρωση των χρεουσών Μητροπόλεων με το διορισμό αρχιερατικών και επισκοπικών επιτρόπων, η επίλυση διοικητικών θεμάτων του κλήρου, η προστασία των κληρικών απέναντι στις στρατιωτικές και τις πολιτικές αρχές, η εποπτεία της διαχείρισης των χρεουσών Μητροπόλεων, μέσω των αρχιερατικών και επισκοπικών επιτρόπων, οι οποίοι λογοδοτούν στο ΕΑΣ, το οποίο με τη σειρά του όφειλε να υποβάλει τη σχετική έκθεση στο Υπουργείο των Εκκλησιαστικών, η διαχείριση πνευματικών θεμάτων και ζητημάτων εκκλησιαστικής διοίκησης, ο διορισμός ιεροκηρύκων, για την πνευματική καθοδήγηση του ποιμνίου, η μέριμνα, για την καλή λειτουργία των Μονών, η επιβολή ποινών σε κληρικούς, που θα κατήγγειλαν οι οικείοι αρχιερείς και επόπτες, η τήρηση των προνομίων των Σταυροπηγιακών Μονών των οποίων η επίβλεψη και ο έλεγχος ασκούνταν από το ΕΑΣ, και, τέλος, η σύνταξη και η λειτουργία του Συμβουλίου βάσει εσωτερικού κανονισμού (Τσιρώνης et al., 2007: 62-63).

Η Συνέλευση των Ιεραρχών έλαβε, επίσης, αποφάσεις, που αφορούσαν στα προτεινόμενα προσχέδια της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής των Αθηνών, για την αναθεώρηση της εκκλησιαστικής νομοθεσίας και, συγκεκριμένα, (α) απορρίφθηκε η πρόταση της κυβέρνησης, για τη μελέτη όλου προσχεδίου της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής του 1914, σχετικού με τη μεταρρύθμιση του καταστατικού νόμου της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος· και αυτό διότι η Συνέλευση δεν αποτελούσε κανονική Σύνοδο, (β) εκφράστηκε η ευχή να εφαρμοστούν επί μέρους άρθρα του προσχεδίου, όπως η παρ.1 του 56, η παρ. 1 του 60 και το 65, για τα περί επιδόματα των αρχιερέων και του διοικητικού προσωπικού των Μητροπόλεων και Επισκοπών, το άρθρο 75 για τον Πρόεδρο του Εποπτικού Συμβουλίου κατώτατης εκπαίδευσης, εντός της Επαρχίας του, και για την επαναφορά, στις Νέες Χώρες, των διατάξεων περί γάμου, που καταργήθηκαν από τον Μάιο 1914, (γ) η Συνέλευση δήλωσε αναρμόδια να λαμβάνει αποφάσεις για ζητήματα δικαστικά και κανονικά, (δ) αναβλήθηκε συζήτηση και η ψήφιση του προσχεδίου, για το εκκλησιαστικό δικαστήριο, (ε) ανατέθηκε στο ΕΑΣ, να καθορίσει, σε συνεννόηση με την κυβέρνηση, τον τρόπο έκτισης ποινής φυλάκισης των καταδικαζόμενων κληρικών και μοναχών, ώστε να μη θίγεται το κληρικό αξίωμα, (στ) ανατέθηκε στους Αρχιερείς η μέριμνα – σε συνεργασία με τα εκκλησιαστικά συμβούλια των ναών- της καταβολής επιδόματος στους ιερείς, με σκοπό την οικονομική ενίσχυσή τους, (ζ) εγκρίθηκε ομόφωνα η κύρωση και η εφαρμογή του προσχεδίου, για τους ενοριακούς ναούς και για τους εφημέριους- εκτός από τις διατάξεις, που αφορούσαν στους εφημέριους, στα εξωκκλήσια, στα παρεκκλήσια και στα νεκροταφεία. Η συζήτηση, η κύρωση και η εφαρμογή αυτών των θεμάτων αναβλήθηκε, διότι θεωρήθηκε, ότι έπρεπε να μελετηθούν διεξοδικά και, έτσι, προκρίθηκε ως λύση η διατήρηση του ισχύοντος καθεστώτος (η) απορρίφθηκε το προσχέδιο, για τη δημιουργία ιερατικών σχολών, λόγω των

ισχυουσών συνθηκών, (θ) εγκρίθηκε το προσχέδιο, για τους ιεροκήρυκες και αποφασίστηκε η αποστολή τους στα στρατόπεδα, για την εμπύχωση του στρατεύματος, (ι) αναβλήθηκε η εφαρμογή του προσχεδίου, για τη διοίκηση των Μονών και για τη διαχείριση της περιουσίας τους· σημειωτέον, ότι το θέμα αυτό συναριθμείται στα καθήκοντα του Αρχιερατικού Συμβουλίου· εξ ου και το καθήκον των Μονών να συντάσσουν ετήσιο προϋπολογισμό και απολογισμό, τον οποίο θα έλεγχαν και θα κύρωναν οι Πρόεδροι των μοναστηριακών επιτροπών και οι Επόπτες των Μονών, πριν τον υποβάλλουν στο Συμβούλιο, (ια) αναβλήθηκε η εφαρμογή του προσχεδίου, για Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο και διατυπώθηκε η άποψη το μέτρο είσπραξης και κατάθεσης στο Δημόσιο Ταμείο, ποσοστού 10% επί του προϋπολογισμού των Μονών, για λογαριασμό του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου, το οποίο ίσχυε, για τις Μονές της Παλαιάς Ελλάδας να επεκταθεί και στις Σταυροπηγιακές Μονές μέχρι να επιλυθεί οριστικά το μοναστηριακό ζήτημα μεταξύ του Θρόνου και της Ελληνικής κυβέρνησης, και (ιβ) δεν ρυθμίστηκε το θέμα της διοίκησης και της διαχείρισης των Μονών στην Κρήτη, του οποίου η συζήτηση παραπέμφθηκε στο ΕΑΣ (Ράλλης και Ποτλής, 1966: 49-50).

Επιπρόσθετα, η Συνέλευση των Ιεραρχών αποφάνθηκε και για άλλα ζητήματα, που αντιμετώπιζαν οι Μητροπόλεις των Νέων Χωρών. Συγκεκριμένα, κήρυξε, ως προσωρινώς σχολάζουσες, τις επαρχίες των, οι Αρχιερείς δεν ανεγνώριζαν το νέο πολιτικό καθεστώς και τις εγκατέλειψαν ή απομακρύνθηκαν από την κυβέρνηση. Η τελευταία, μέσω του κυβερνητικού εκπροσώπου, καθιστούσε σαφή τη θέση της, ότι δεν θα επέτρεπε την επάνοδό τους στις έδρες του και δεν θα αναγνώριζε τους διορισμένους από αυτούς επιτρόπους. Έτσι, προχώρησε στον διορισμό και προέβη διοικητικώς, κατά εκκλησιαστική οικονομία, στην υπόδειξη και διορισμό αρχιερατικών επιτρόπων, επισκοπικών επιτρόπων, τοποτηρητών και εποπών (Ράλλης και Ποτλής, 1966: 51-52).

Όσον αφορά στο αρχιερατικό μνημόσυνο στις σχολάζουσες επαρχίες, η Συνέλευση ενέκρινε, ότι ο κλήρος των εν λόγω επαρχιών, οι επίτροποι, αρχιερατικοί και επισκοπικοί, και οι τοποτηρητές όφειλαν να μνημονεύουν τον κανονικό Μητροπολίτη των Μητροπόλεων αυτών. Οι επόπτες, οι οποίοι ήταν εν ενεργεία Επίσκοποι, όταν θα ιερούργουσαν, θα μνημόνευαν τον οικείο Μητροπολίτη τους (προκειμένου, για τους Μητροπολίτες των Νέων Χωρών και την Ιερά Σύνοδο των Αθηνών (προκειμένου, για τους Μητροπολίτες της ΑΕΕ). Οι επόπτες Μητροπολίτες θα συνέχιζαν να μνημονεύουν το όνομα του Πατριάρχη και οι ίδιοι θα μνημονεύονταν από τον Ι.Κλήρο. Αποφασίστηκε, οι ιεροπραξίες, οι άδειες γάμου, τα διαζύγια και τα υπόλοιπα κανονικά δικαιώματα των εν λόγω επαρχιών να παραχωρούνται στην αρμοδιότητα των διορισμένων Επιτρόπων, μέχρι να περιέλθουν τα δικαιώματα αυτά στους κανονικούς Μητροπολίτες και Επισκόπους (Ράλλης και Ποτλής, 1966:53).

Η Συνέλευση καθόρισε τον τύπο του μνημόσυνου της προσωρινής εθνικής κυβέρνησης, κατά τη Μ. Συναπτή, στον Εσπερινό, στον Όρθρο και στη Θ. Λειτουργία, σύμφωνα με την κρατούσα τάξη, μετά το μνημόσυνο του οικείου Αρχιερέα, κατά τη Μ. Είσοδο ή του ιερέα όταν δεν χοροστατεί Αρχιερέας.

Αποφάσισε, επίσης, για τη μη μετατροπή ή παράλειψη Γραφικών ρήσεων, ύμνων και ευχών της Εκκλησίας, επειδή παύθηκε, λόγω παύσης, το μνημόσυνο του Βασιλιά και του Βασιλικού Οίκου και καταργήθηκαν οι πολυχρονισμοί (Ράλλης και Ποτλής, ό.π.)

Επίσης, εγκρίθηκε η εφαρμογή των ιερών κανόνων, που καθόριζαν τις σχέσεις των προσφύγων κληρικών και στρατιωτικών ιερέων με τους Μητροπολίτες και τους Επισκόπους, στις επαρχίες των οποίων διέμεναν· σε περίπτωση απείθειας ή μη συμμόρφωσής των πρώτων προς τις αποφάσεις του οικείου ιεράρχη θα καταγγέλλονταν στο ΕΑΣ. Συνωδία προς τα προαναφερθέντα, εγκρίθηκε ο διορισμός ιερέων στο στρατό, μετά από άδειας του Ιεράρχη, στην επαρχία του οποίου διέμεναν· όσοι ιερείς ήταν ήδη διορισμένοι στο στρατό υποχρεούνταν να υποβάλλουν κανονικά έγγραφα, προκειμένου να εφοδιασθούν με κανονική άδεια. Επιπλέον, επιτρεπόταν στους στρατιωτικούς ιερείς να ιερουργούν μόνο εντός του στρατεύματος και, μετά από ειδική άδεια του επιτόπιου αρχιερέα, μπορούσαν να ιεουργήσουν και σε ενοριακό ναό. Εγκρίθηκε η δυνατότητα διορισμού ιεροκλήρυκων στο στρατό, εφόσον διέθεταν τα κατά νόμο προσόντα και προτιμούνταν οι ήδη διορισμένοι στις επαρχίες ιεροκλήρυκες. Η εφαρμογή αυτών των αποφάσεων και όλων των συναφών θεμάτων ανατέθηκε στο ΕΑΣ (Ράλλης και Ποτλής, 1966: 54-55).

Η Συνέλευση καταδίκασε το ανάθεμα της Εκκλησίας της Ελλάδος κατά του Ελ. Βενιζέλου και των υποστηρικτών της εθνικής κυβέρνησης, ευλόγησε τα μέλη αυτής και αποφάσισε την τέλεση Αρχιερατικής λειτουργίας και δοξολογίας στον Ιερό Ναό της του Θεού Σοφίας, με τη συμμετοχή όλων των μελών της προσωρινής κυβέρνησης, ώστε να εκδηλωθούν οι ευχές και οι ευλογίες της Εκκλησίας υπέρ του εθνοσωτήριου έργου της Εθνικής Κυβέρνησης (Ράλλης και Ποτλής, ό.π.)

Προτάθηκε η λήψη μέτρων, για τη βελτίωση της θέσης των Αρχιερέων, που απομακρύνθηκαν ακούσια, από τις επαρχίες τους και η καταβολή επιδόματος στους αντιφρονούντες Αρχιερείς. Όσον αφορά στην οικονομική ενίσχυση των κατώτερων κληρικών, οι οποίοι είχαν εκδηλώσει την αντίθεσή τους προς την εθνική κυβέρνηση και είχαν απελαθεί, η Συνέλευση παρέπεμψε το ζήτημα στο ΕΑΣ.

Συζητήθηκε η κατάσταση, που επικρατούσε στο Άγιο Όρος και των εκεί μοναχών και αποφασίστηκε η παραπομπή του ζητήματος στο ΕΑΣ και η διευθέτησή του, σε συνεργασία με την κυβέρνηση, καθώς το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν είχε λάβει γνώση της κατάστασης. Επίσης, καθορίστηκαν τα προσόντα των διοριζομένων καθηγητών των θρησκευτικών στα Γυμνάσια. Εκφράστηκε η ευχή να καθιερωθεί η Κυριακή ως αργία και για τους χριστιανούς διδάσκοντες στα Ισραηλιτικά σχολεία, να τροποποιηθεί το εορτολόγιο στα σχολεία, να καταργηθεί ο θεσμός των Σχολικών Επιτρόπων και να ανατεθούν τα καθήκοντά τους στα Εκκλησιαστικά Συμβούλια και Επιτροπές. Τέλος, ανατέθηκε στο ΕΑΣ ο καθορισμός ενιαίου συστήματος κληρονομιάς, για τους αποβιώσαντες Ιεράρχες, σύμφωνα με τα

ισχύοντα στο Πατριαρχείο, στην Εκκλησία της Ελλάδος και στην Εκκλησία της Κρήτης (Τσιρώνης et al., 2007:56-57).

Η κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, εξέδωσε, με τη σειρά της, διατάγματα, που αφορούσαν στο προς διακανονισμό των ζητημάτων, με τα οποία ασχολήθηκε η Συνέλευση των Ιεραρχών της Νέας Ελλάδος. Συγκεκριμένα, εκδόθηκαν το υπ' αριθ. 2586/24-5-1917 Διάταγμα, για τη σύσταση Εκκλησιαστικού Αρχιερατικού Συμβουλίου, το υπ' αριθ. 2587/24-5-1917 Διάταγμα, για την πνευματική διακυβέρνηση χηρευσών ή σχολαζουσών επισκοπικών επαρχιών και το υπ' αριθ. 2588/ 24-5-1917 Διάταγμα, για τον διορισμό Ιερέων και Ιεροκηρύκων στο στράτευμα (Αγγελόπουλος, 2016: 166).

Παρά το γεγονός, ότι η Συνέλευση και οι αποφάσεις της περιορίστηκαν στα διοικητικής φύσεως ζητήματα, επηρέασαν όχι μόνο την εκκλησιαστική διοίκηση των Νέων Χωρών, αλλά και το Κλίμα της ΑΕΕ, διότι πολλές από αυτές τις αποφάσεις απέκτησαν ισχύ νόμου σε όλη την Επικράτεια, όταν ο Ελ. Βενιζέλος εξελέγη Πρωθυπουργός της Ελλάδος (Αγγελόπουλος, 2016:168-169).

Η Ιερά Σύνοδος της Ελλαδικής Εκκλησίας, έχοντας εναντιωθεί, εξ αρχής, στη Συνέλευση της Θεσσαλονίκης, απέστειλε σχετικά διαβήματα προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη και προς τους Ιεράρχες, που επρόκειτο να συνεδριάσουν στη Θεσσαλονίκη. Επίσης, ανέθεσε στον Λαρίσης Αρσένιο, τη διεξαγωγή ανακρίσεων κατά των κληρικών, οι οποίοι συμμετείχαν στη Συνέλευση των Ιεραρχών και υποστήριζαν το κίνημα της Εθνικής Άμυνας. Ο Μητροπολίτης Λαρίσης διαχώρισε τη θέση του και υποστήριξε, ότι η Σύνοδος ήταν τυπικά αναρμόδια να δικάσει Αρχιερείς, των οποίων οι επαρχίες υπάγονταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η πλειοψηφία των Ιεραρχών της Συνόδου αντέτεινε, ότι η ενσωμάτωση των Νέων Χωρών στην Ελλάδα με διεθνείς συμβάσεις, επέκτεινε αυτόματα και τη δικαιοδοτική αρμοδιότητα της Συνόδου, χωρίς να απαιτείται η έκδοση σχετικού Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου. Ο Λαρίσης Αρσένιος απέστειλε στις 24 Μαΐου 1917 υπόμνημα στη Σύνοδο και στην κυβέρνηση, στο οποίο εξέφραζε την ανησυχία του, για το ενδεχόμενο ρήξης με την Κωνσταντινούπολη, λόγω αυτής της αντικανονικής πρακτικής. Οι πολιτικές όμως εξελίξεις, με την αναχώρηση του Βασιλιά Κωνσταντίνου, στις 2 Ιουνίου 1917, σήμαναν τη λήξη των διώξεων (Τσιρώνης et al., 2007:62-63).

Παράλληλα, στο «κράτος των Αθηνών», η Εκκλησία της Ελλάδος αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα στους κόλπους της, διότι κληρικοί κατηγορούνταν από λαϊκούς και ιερείς εναντιώνονταν στους, κατά τόπους, Επισκόπους. Επίσης, Μητροπολίτες της Παλαιάς Ελλάδας, όπως ο Σύρου και Τήνου Αθανάσιος, που συμμετείχε στη Συνέλευση της Θεσσαλονίκης και ο Ύδρας και Σπετσών Προκόπιος, που ήταν φίλα προσκείμενος στο κίνημα της Εθνικής Άμυνας, παραπέμφθηκαν στο Ανώτατο Εκκλησιαστικό Δικαστήριο (ΑΕΔ, στο εξής). Με το υπ' αριθμ. 44/17-3-1917 Διάταγμα, ο Μητροπολίτης Αθηνών απέσπασε από την Επισκοπή Ύδρας και Σπετσών τις επαρχίες Τροιζηνίας, Σπετσών και



Ερμιονίδος, τις οποίες προσάρτησε στην περιφέρεια και στη δικαιοδοσία της Μητρόπολης Αθηνών και διόρισε σε αυτές αρχιερατικούς επιτρόπους (Τσιρώνης et al., 2007:56).

### 3.3.2. Το Εκκλησιαστικό Αρχιερατικό Συμβούλιο (ΕΑΣ)

Δυνάμει της απόφασης της Συνέλευσης των Ιεραρχών της Νέας Ελλάδος, για τη σύσταση εκκλησιαστικού διοικητικού οργάνου, εκδόθηκε το υπ' αριθμ. 2586/24-5-1917 Διάταγμα, το οποίο αποτελούνταν από έξι άρθρα, προέβλεπε τη συγκρότηση του ΕΑΣ και καθόριζε τα καθήκοντα του Συμβουλίου, σύμφωνα με όσα είχαν προταθεί από τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων της προσωρινής κυβέρνησης, Γ. Αβέρωφ, και είχαν εγκριθεί από τη Συνέλευση.

Το πρώτο άρθρο του διατάγματος όριζε ως έδρα του ΕΑΣ τη Θεσσαλονίκη και, ότι το Συμβούλιο αποτελούσε την ανώτατη προσωρινή εκκλησιαστική διοικητική Αρχή των Νέων Χωρών, υπό την πνευματική καθοδήγηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Στο δεύτερο άρθρο ορίζονταν ως μέλη του ΕΑΣ, όσοι είχαν εκλεγεί από τη Συνέλευση των Ιεραρχών, δηλαδή οι Μητροπολίτες Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, Βέροιας Καλλίνικος, Μυτιλήνης Κύριλλος, Κασσανδρείας Ειρηναίος και ο Επίσκοπος Πέτρας Τίτος. Στο τρίτο άρθρο αναγορευόταν, ως Πρόεδρος του Συμβουλίου, ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, σύμφωνα με τα πρεσβεία Αρχιεροσύνης, κατά το Συνταγμάτιο της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης. Βάσει του τέταρτου άρθρου, στις αρμοδιότητες του ΕΑΣ συναριθμούνται: (α) η μέριμνα, για τον διορισμό Επιτρόπων (Αρχιερατικών και Επισκοπικών), Τοποτηρητών και Εποπτών στις επαρχίες, που είχαν κενωθεί με οποιονδήποτε τρόπο, (β) η επίλυση διοικητικών διαφορών μεταξύ των κληρικών, (γ) η εποπτεία των σχολαζουσών επαρχιών, με τον διορισμό Επιτρόπων, Τοποτηρητών και Εποπτών (δ) ο συντονισμός της διοίκησης και της κοινωνικής προσφοράς των Ιεραρχών, (ε) ο διορισμός των ιεροκλήρυκων και η πνευματική καθοδήγηση του ποιμνίου, (στ) η μέριμνα, για τη διαχείριση των Μονών, και η τήρηση των προνομίων των Σταυροπηγιακών Μονών (Αγγελόπουλος, 2016: 173-174).

Στο πέμπτο άρθρο διατυπώνεται η υποχρέωση διαβεβαίωσης των μελών του ΕΑΣ, προ της ανάληψης των καθηκόντων τους, ενώπιον της εθνικής κυβέρνησης και στο έκτο άρθρο προβλέπονταν ο διορισμός γραμματέα με βαθμό και μισθό υπουργικού γραμματέα, όπως και ο διορισμός ενός βοηθού, για την γραμματειακή υποστήριξη του έργου του Συμβουλίου. Στις 6 Ιουνίου 1917, τα Μέλη του ΕΑΣ, προσήλθαν ενώπιον του Προέδρου της εθνικής προσωρινής κυβέρνησης, Ελ. Βενιζέλου, και ενώπιον του Συμβούλου επί των Θρησκευμάτων και Δημόσιας Εκπαίδευσης, Γ. Αβέρωφ, προκειμένου να υπογράψουν τη διαβεβαίωση<sup>4</sup>, την οποία συνυπέγραψαν και τα υπόλοιπα μέλη της εθνικής

---

<sup>4</sup>Ο τύπος της διαβεβαίωσης των Μελών του Συμβουλίου είχε ως εξής: «Διαβεβαιούμε επί τη Αρχιερωσύνη ήμων, ότι πιστοί αείποτε εις τούς Νόμους, τά διατάγματα καί τίς αποφάσεις τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, θα καταβάλλωμεν πᾶσαν σπουδὴν σύν πάσῃ δυνάμει, ἵνα ἐκπληρώμεν, τῇ θείᾳ χάριτι, τά καθήκοντα ήμων εις τὴν

κυβέρνησης. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει τη συμπόρευση των Αρχιερέων των Νέων Χωρών με την κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης (Αγγελόπουλος, 2016:174). Το Συμβούλιο, αμέσως μετά την αποχώρηση των Μελών από το Κυβερνείο, συνήλθε σε πρώτη Συνεδρία, στην έδρα του, την Ι. Μητρόπολη Θεσσαλονίκης, για τη διευθέτηση επειγόντων ζητημάτων. Αρχής γενομένης, εξελέγη Γραμματέας του Συμβουλίου ο Πρωτοσύγκελλος της Ι. Μητρόπολης Κασσανδρείας Κ. Κωνσταντινίδης. Επίσης, ανατέθηκε στον μεν Μητροπολίτη Βεροίας Καλλίνικο, η σύνταξη του εσωτερικού Κανονισμού του Συμβουλίου, στον δε Μητροπολίτη Κασσανδρείας Ειρηναίο, η σύνταξη των εγκυκλίων, για το μνημόσυνο της εθνικής κυβέρνησης και για τον διορισμού αρχιερατικών και επισκοπικών επιτρόπων και εποπών των σχολαζουσών Μητροπόλεων. Παράλληλα, το Συμβούλιο ενέκρινε τον εσωτερικό κανονισμό του και αποφάσισε την αποστολή εγκυκλίων προς τους ιεράρχες των Νέων Χωρών, προκειμένου να τους ενημερώσει, για την έναρξη των εργασιών του και να τους κοινοποιήσει τα σχετικά διατάγματα της εθνικής κυβέρνησης. Επίσης, αποφασίστηκε, δυνάμει του εδ. γ' του άρθρου 4 του υπ' αριθμ 2586 /24 -5-1917 Διατάγματος, η έκδοση ανάλογων εγκυκλίων, μέσω των εποπών, για τα Ηγουμενοσυμβούλια των Μονών της Νέας Ελλάδος, προκειμένου να διασφαλιστεί πιστή εφαρμογή των διατάξεων του Διατάγματος. Επίσης, όρισε, τέλος, την αμοιβή του προσωπικού των επισκοπικών γραφείων, ασχολήθηκε με την οικονομική κατάσταση του ενοριακού κλήρου και με το ζήτημα των προσφύγων ιερέων.

Ο εσωτερικός κανονισμός του ΕΑΣ ψηφίστηκε και εκδόθηκε στις 7 Ιουνίου 1917-εγκρίθηκε με την υπ' αριθ. πρωτ. 4574/9-6- 1917 Πράξη του Συμβούλου επί των Θρησκευμάτων και Δημόσιας Εκπαίδευσης Γ. Αβέρωφ. Ο Κανονισμός περιείχε είκοσι έξι άρθρα και ρύθμιζε τη λειτουργία του Συμβουλίου και τις αρμοδιότητες των Μελών του.

Το ΕΑΣ λειτούργησε μέχρι την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου 1920, οπότε και καταργήθηκε, με το ΒΔ221/ 21-9-1920. Το έργο του αξιολογείται ως σημαντικό και για τη διοίκηση των επαρχιών του Θρόνου στις Νέες Χώρες και, για τη ρύθμιση σημαντικών θεμάτων. Συγκεκριμένα, κατά την τριετή λειτουργία του ασχολήθηκε με τους διωγμούς, που υφίστατο το ελληνικό στοιχείο στην Ανατολική Μακεδονία, στη Θράκη, στον Πόντο και στη Μικρά Ασία, τόσο από τους Τούρκους, όσο και από τους Βούλγαρους, με τη σύλληψη των Ιερών Μονών Τιμίου Προδρόμου Σερρών, Εικοσιφοινίσσης Δράμας, Παναγίας της Αρχαγγελιωτίσσης και της Καλαμούς, στην Ξάνθη, της ιστορικής πόλης Μελενίκου και με τη διερεύνηση των συνθηκών υπό τις οποίες φονεύθηκε ο Μητροπολίτης Ελευθερούπολης Γερμανός και εξορίστηκαν οι Μητροπολίτες Μελενίκου Παρθένιος, Διδυμοτείχου Φιλάρετος, Ξάνθης Άνθιμος, Νευροκοπίου Δαμασκηνός, όπως και πολλοί άλλοι κληρικοί, δάσκαλοι και δημογέροντες

---

της Έκκλησίας διοίκησιν, τηρούντες τούς Ίερούς Κανόνας καί τας Ίεράς παραδόσεις καί μάρτυρα έπικαλούμεθα, επί τής διαβεβαιώσεως ταύτης, τόν Ύψιστον Θεόν, ὅς ένισχύοι καί μεγαλύνοι τό ΄Εθνος»(Αγγελόπουλος, ό.π.).

(Αγγελόπουλος, 2016:177-193). Επίσης, το ΕΑΣ διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην οργάνωση της εκπαίδευσης, στην εφαρμογή του Ν. 1826/1918, για τις σχολικές επιτροπές και τα σχολικά ταμεία και στις Νέες Χώρες, διατηρήθηκαν οι εφορίες των σχολείων, στις οποίες προήδρευαν οι Μητροπολίτες και οι Επίσκοποι. Το 1918, το ΕΑΣ, ικανοποίησε το αίτημα του Κασσανδρείας Ειρηναίου και ίδρυσε την ιερατική σχολή της Ιεράς Σταυροπηγιακής Μονής της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριας, της οποίας συνέταξε το καταστατικό ίδρυσης, εποπτείας, διοίκησης και συντήρησης · η σχολή θα συντηρούνταν με ιδίους πόρους και συνέταξε Κανονισμό ιερατικής σχολής. Σκοπός της σχολής ήταν η παροχή στους σπουδαστές της θεολογική και της ποιμαντορικής κατάρτισης και της γυμνασιακής μόρφωσης. Σημειωτέον, ότι το ΕΑΣ και, μάλιστα, ο Πρόεδρός του, ο Μητροπολίτης Γεννάδιος, συνέβαλαν στο να συμπεριληφθεί η Θεολογική Σχολή στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Αγγελόπουλος, 2016:193-194).

Επίσης, το ΕΑΣ κλήθηκε να διαχειριστεί σοβαύντα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, που ταλάνιζαν τον Ι. Κλήρο των Νέων Χωρών. Τα σημαντικότερα προβλήματα του Ι. Κλήρου της Νέας Ελλάδας, την περίοδο αυτή, είναι η αντιμισθία του κλήρου, η περίθαλψη των ιερέων της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, που είχαν εκδιωχθεί από τις πατρογονικές εστίες τους και τα προσόντα των εφημερίων (Αγγελόπουλος, 2016: 194). Ο κατώτερος Ι. Κλήρος, εξαθλιωμένος διαβιούσε στα όρια της πείνας · συνεπώς, η αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού ήταν θέμα πρωταρχικής σημασίας, για το ΕΑΣ. Έτσι, εκδόθηκε ο Ν. 1328/10-4-1918 (Α'89) «Περί παροχής μισθοῦ εις τούς εφημερίους τῶν Νέων Χωρῶν», προκειμένου να διασφαλιστεί ο βιοπορισμός των εφημερίων. Επίσης, η κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, ρύθμισε (1917) το επίδομα<sup>5</sup> των Αρχιερέων των Νέων Χωρών και των Μελών του ΕΑΣ (Τζωρτζάτος, 1962: 238).

Οι πρόσφυγες κληρικοί της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης τοποθετήθηκαν , κατά προτεραιότητα, σε χρεεύουσες εφημεριακές θέσεις. Για το θέμα των προσόντων των εφημερίων δε δρομολογήθηκε οριστική επίλυση, λόγω της περιρρέουσας κατάστασης. Ωστόσο, ο Ν. 1433/24-5-1918 (Α'115), ο οποίος τροποποιούσε το νόμο «Περί ἐνοριακῶν ναῶν », καθόριζε τα προσόντα των εφημερίων. Επίσης, το ΕΑΣ φρόντιζε να διοικούνται όλες οι εκκλησιαστικές επαρχίες με αρχιερατικούς και επισκοπικούς επιτρόπους, με επόπτες και τοποτηρητές οι οποίοι τοποθετούνταν από τη Συνέλευση των Ιεραρχών του 1917 και ο διορισμός τους επικυρώθηκε με το υπ' αριθ. 2587/1917

---

<sup>5</sup>Το επίδομα αυτό παρέμεινε το ίδιο για τους Αρχιερείς των Νέων Χωρών και αργότερα, οι οποίοι, παρά την πρόβλεψη του άρθρου 35 του νέου καταστατικού νόμου του 1923, εξαιρέθηκαν από τη ρύθμιση, που όριζε, ότι το μηνιαίο επίδομα των εν ενεργεία Αρχιερέων ήταν ίσο με το μηνιαίο μισθό αρεοπαγίτου και συνέχισαν να αμείβονται με το μισθό του Τμηματάρχη Α τάξεως. Το πρόβλημα λύθηκε, το 1928, όταν επεκτάθηκαν οι ευεργετικές διατάξεις του καταστατικού νόμου και στους Αρχιερείς των Νέων Χωρών.

Διάταγμα της προσωρινής Κυβέρνησης. Με το εν λόγω Διάταγμα αυτό, προσδιορίζονταν και τα καθήκοντά τους (Αγγελόπουλος, 2016:94-98).

### **3.3.3. Το Ανώτατο Εκκλησιαστικό Δικαστήριο (ΑΕΔ) και η αριστίνδην Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος.**

Με την αποχώρηση, από την Ελλάδα, του Κωνσταντίνου Α΄, επήλθε και λήξη του εθνικού διχασμού. Έτσι, η εγκατάσταση της κυβέρνησης των Φιλελευθέρων στην Αθήνα, στις 14 Ιουνίου 1917, εγκαινιάζει την περίοδο εκκαθάρισης των αντιβενιζελικών Αρχιερέων, οι οποίοι είχαν πρωτοστατήσει στο ανάθεμα. Την περίοδο αυτή (1917-1920), το ΕΑΣ της Θεσσαλονίκης συνομιλεί με την Σύνοδο των Αθηνών και υποβάλλουν προτάσεις στην κυβέρνηση, που αφορούν στη σύμπραξη Εκκλησίας και Πολιτείας, ώστε η πρώτη να συμμετέχει ενεργά στην έκδοση των νομοθετημάτων, για τη ρύθμιση των εκκλησιαστικών ζητημάτων (Τσιρώνης et al., 2007:64-65). Επίσης, υποβλήθηκε από το Εκκλησιαστικό Αρχιερατικό Συμβούλιο (14 Ιουνίου 1920) υπόμνημα, προς την κυβέρνηση, με το οποίο ζητούνταν η ενεργός συμμετοχή της Εκκλησίας στα νομοθετικά σώματα (Αγγελόπουλος, 1982:102=104).

Το Καταστατικό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος τροποποιήθηκε, με νομοθετικό διάταγμα (11-7-1917), το οποίο, στη συνέχεια, κυρώθηκε με τον Ν.792/26-8-1917 (Α΄180). Το άρθρο 1 του διατάγματος προέβλεπε την αναστολή της εφαρμογής του εδαφίου α΄ του άρθρου γ΄ του Νόμου ΣΑ /9-7-1852, την απαλλαγή των Μελών της Ιεράς Συνόδου από τα καθήκοντά τους -με την έκδοση σχετικού Βασιλικού Διατάγματος, μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου- και τη συγκρότηση αριστίνδην Συνόδου, διορισμένης από την Πολιτεία, κατά παρέκκλιση των πρεσβειών Αρχιεροσύνης. Το άρθρο 2 όριζε τη σύγκληση του ΑΕΔ, συγκροτούμενου από δεκατρία Μέλη, από τα εν ενεργεία Μέλη της Ιεράς Συνόδου και από το σύνολο των Αρχιερέων, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν σε Μητρόπολη, ή Επισκοπή της ΑΕΕ ή των Νέων Χωρών. Το ΑΕΔ ήταν αρμόδιο να εκδικάζει τα εκκλησιαστικά παραπτώματα του Προέδρου και των Μελών της Ιεράς Συνόδου και κάθε άλλου Αρχιερέα, που διαπράχθηκαν εντός των ορίων της ΑΕΕ. Κατ' αυτό τον τρόπο, δεν θα διώκονταν ούτε θα παραπέμπονταν στο ΑΕΔ οι Αρχιερείς των Νέων Χωρών, για την εμπλοκή τους στον εθνικό διχασμό και, για τις παραβάσεις, που είχαν τελέσει την ίδια περίοδο.

Το άρθρο 3 όριζε, ότι ήταν δυνατή, μετά από πρόταση της Ιεράς Συνόδου, η πλήρωση χηρεύουσας θέσης Επισκόπου από Μητροπολίτη ή Επίσκοπο των Νέων Χωρών, και εφόσον, προηγουμένως, οι προταθέντες είχαν υποβάλει την παραίτησή τους, διά του αρμόδιου Υπουργού, στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Στην έκτακτη συνεδρία του ΕΑΣ, της 28ης Ιουνίου 1917, παρέστη και ο Υπουργός Θρησκευμάτων και Παιδείας Δ. Δίγκας, ο οποίος εκεί εξέφρασε τη βούληση της Κυβέρνησης, να απαλλάξει, από τα καθήκοντά τους, τα Μέλη τα Ιεράς Συνόδου, που συμμετείχαν στο ανάθεμα, να απομακρυνθούν από τις Επισκοπές τους οι υπόδικοι Ιεράρχες και να ανατεθεί η διοίκηση των επαρχιών αυτών σε Αρχιερείς των Νέων Χωρών, κηρύσσοντας, ταυτόχρονα, την ένωση των Νέων Χωρών με την ΑΕΕ. Το Συμβούλιο εισηγήθηκε τη συγκρότηση της Ιεράς Συνόδου από τους εναπομείναντες Επισκόπους της ΕΕ και την απαλλαγή των υποδικών Αρχιερέων από τα καθήκοντά τους-επίσης, γνωμοδότησε τη συγκρότηση

ειδικού δικαστηρίου, το οποίο θα εκδικάσει τα παραπτώματα των αρχιερέων, που συμμετείχαν στο ανάθεμα. Το δικαστήριο θα συγκροτούνταν από 12 Μέλη και από τον Πρόεδρο του, συμπεριλαμβανομένων των Μελών της Ιεράς Συνόδου, και ο απαιτούμενος αριθμός θα συμπληρώνονταν από τους Ιεράρχες των Νέων Χωρών. Για τον λόγο αυτό, ήταν απαραίτητη η έκδοση Βασιλικού Διατάγματος και η αναστολή των διατάξεων του άρθρου ΙΓ΄ του νόμου ΣΑ/ 1852. Μετά την απομάκρυνση των καταδικασθέντων Επισκόπων, στις χρεώουσες Μητροπόλεις θα εγκαθίσταντο Μητροπολίτες ή Επισκόποι των Νέων Χωρών, οι οποίοι, εφ' όσον αποδέχονταν την εκλογή τους όφειλαν να υποβάλλουν την παραίτησή τους στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Τέλος, το ΕΑΣ πρότεινε να ασκεί το ίδιο τη διοίκηση των εκκλησιαστικών επαρχιών της Νέας Ελλάδος, μέχρι την επίσημη παραχώρησή τους, με Πατριαρχικό Τόμο. Όμως, ο Επίσκοπος Πέτρας Τίτος, εισηγήθηκε, ότι, σε περίπτωση, που η Κυβέρνηση θεωρούσε την εν λόγω λύση μη επαρκή, για την ΑΕΕ, θα είχε τη δυνατότητα, μονομερώς και, πριν από την έκδοση σχετικού Πατριαρχικού Τόμου, να κηρύξει την ένωση των Εκκλησιών των Νέων Χωρών με την Εκκλησία της Ελλάδος (Αγγελόπουλος, 1982:64-66).

Υπό αυτές τις συνθήκες, ψηφίστηκε το ΒΔ της 11ης Ιουλίου 1917 (Α΄137), το οποίο ταυτόχρονα ήταν Κατηγορητήριο κατά των Αρχιερέων, που έλαβαν μέρος στο ανάθεμα. Επίσης, η συμμετοχή των Αρχιερέων των Νέων Χωρών στο ΑΕΔ κρίθηκε αποδεκτή, διότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο είχε αποδεχτεί τη χειραφέτησή τους και απέμενε η έκδοση του σχετικού Συνοδικού Τόμου. Κατά συνέπεια, το Υπουργικό Συμβούλιο θεωρούσε τους εν λόγω Ιεράρχες Μέλη της ΑΕΕ (Αγγελόπουλος, ό.π.).

Σε εκτέλεση του πρώτου άρθρου του νομοθετικού διατάγματος της 11ης Ιουλίου 1917 εκδόθηκε αυθημερόν και δημοσιεύθηκε στο ίδιο Φ.Ε.Κ, εκτελεστικό βασιλικό διάταγμα, σύμφωνα με το οποίο απαλλασσόταν των καθηκόντων τους τα Μέλη της Ιεράς Συνόδου της ΕΕ, ο Μητροπολίτης Λαρίσης Αρσένιος, οι Επίσκοποι, Ηλείας Δαμασκηνός, Φωκίδος Αμβρόσιος και Κεφαλληνίας Δαμασκηνός· τις θέσεις των Αρχιερέων, που απαλλάχθηκαν των καθηκόντων τους, κλήθηκαν να πληρώσουν οι Επίσκοποι Φαναρίου και Θεσσαλιώτιδος Ευθύμιος, Σύρου και Τήνου Αθανάσιος, Χαλκίδος και Καρυστίας Χρύσανθος και Φθιώτιδος Ιάκωβος. Ο Μητροπολίτης Αθηνών Θεόκλητος δεν απαλλάχθηκε των καθηκόντων του, λόγω της εκκρεμοδικίας του αναθέματος, και παρέμεινε τυπικά Πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου· ουσιαστικά, η Προεδρία ανατέθηκε στον Επίσκοπο Φαναρίου και Θεσσαλιώτιδος Ευθύμιο, ο οποίος ανέλαβε τα καθήκοντά του με βασιλικό διάταγμα, στην επόμενη σύγκληση της Ιεράς Συνόδου, κατά την 65<sup>η</sup> (ΞΕ΄) Συνοδική περίοδο (Νανάκης, 2008:73).

Το ΑΕΔ συνεδρίασε πρώτη φορά στις 2 Αυγούστου 1917 και περάτωσε τις εργασίες του, στις 20 Νοεμβρίου 1917· επανήλθε στις 15 Απριλίου 1919 και ολοκλήρωσε τις συνεδριάσεις στις 7 Αυγούστου 1919· εκδίκασε συνολικά 39 περιπτώσεις Ιεραρχών (Αγγελόπουλος, 2016:176-177). Το Δικαστήριο συγκρότησαν από την Παλαιά Ελλάδα, οι Αρχιερείς της Ιεράς Συνόδου, Φαναρίου και Θεσσαλιώτιδος Ευθύμιος, Σύρου και Τήνου Αθανάσιος, Χαλκίδος και Καρυστίας Χρύσανθος, Φθιώτιδος Ιάκωβος και ο Κέρκυρας Σεβαστιανός· σταδιακά κατέφθαναν και αναλάμβαναν καθήκοντα

οι Αρχιερείς από τις Νέες Χώρες, ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, ο οποίος διετέλεσε χρέη Προέδρου, Βέροιας Καλλίνικος, Κασσανδρείας Ειρηναίος, Μυτιλήνης Κύριλλος, Σισανίου Ιερόθεος, Πέτρας Τίτος, Κυδωνίας Αγαθάγγελος και Ιερισσού Σωκράτης. Ως βασιλικός επίτροπος παρίστατο ο Μ. Γαλανός και αργότερα ο Αμίλλκας Αλιβιζάτος. Η συγκρότησή του ολοκληρώθηκε σε πενήντα συνεδριάσεις (Νανάκης, 2008: 73).

Στην τέταρτη συνεδρίαση αναγνώστηκε η μήνυση που, κατέθεσε ο Υπουργός των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης Δ. Δίγκας εναντίον των Μητροπολιτών, Αθηνών Θεόκλητου, ως Προέδρου της Ιεράς Συνόδου, Λαρίσης Αρσένιου και των Επισκόπων Ηλείας Δαμασκηνού, Κεφαλληνίας Δαμασκηνού και Φωκίδος Αμβροσίου, Μελών της Ιεράς Συνόδου της 64<sup>ης</sup> (ΞΔ) περιόδου, με κύριο περιεχόμενο το ανάθεμα του Βενιζέλου. Στην πέμπτη συνεδρίαση, διαβιβάστηκε μήνυση του Υπουργού Δ. Δίγκα κατά είκοσι δύο Αρχιερέων, των Μητροπολιτών, Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου, Καστοριάς Ιωακείμ, Μηθύμνης Βασιλείου, Κορυτσάς Γερμανού, Παραμυθίας Νεόφυτου και Νικοπόλεως και Πρεβέζης Ιωακείμ και των Επισκόπων, Θηβών και Λιβαδειάς Συνέσιου, Μονεμβασιάς και Λακεδαίμονος Γερμανού, Πατρών Αντωνίου, Μαντινείας και Κυνουρίας Γερμανού, Γυθείου και Οπύλου Διονυσίου, Κορινθίας Βαρθολομαίου, Τριφυλλίας και Ολυμπίας Γαβριήλ, Μεσσηνίας Μελετίου, Δημητριάδος Γερμανού, Ευρυτανίας και Ναυπακτίας Αμβροσίου, Καλαβρύτων και Αιγιαλείας Τιμόθεου, Άρτης Σπυρίδωνος, Αργολίδος Αθανασίου, Τρίκκης και Σταγών Πολύκαρπου, Λευκάδος και Ιθάκης Δανιήλ και Τρωάδος Νεόφυτου.

Στη δεύτερη φάση το ΑΕΔ συγκροτήθηκε με διαφορετική σύνθεση, υπό την Προεδρία του Μητροπολίτη Αθηνών Μελετίου Μεταξάκη, και ολοκλήρωσε το έργο του μετά από 26 συνεδριάσεις· εκδίκασε τις μηνύσεις κατά των Μητροπολιτών, Κρήτης Ευμένιου και Ιωαννίνων Σπυρίδωνος και κατά των Επισκόπων Παροναξίας Ιερόθεου, Ύδρας και Σπετσών Προκόπιου, Τρωάδος Νεόφυτου, Μονεμβασιάς και Λακεδαίμονος Γερμανού και Χαλκίδος Χρυσανθου. Το Δικαστήριο δίκασε τους παραπεφθέντες και επέβαλε τις ποινές της καθαίρεσης στους Μητροπολίτες Αθηνών Θεόκλητο και Λαρίσης Αρσένιο, με υποχρεωτική εγκατάβιωση σε Ιερές Μονές, στον Καστοριάς Ιωακείμ, με περιορισμό στα Μετέωρα και στον Επίσκοπο Τρωάδος Νεόφυτο, με περιορισμό στο Άγιο Όρος, ενώ στους υπολοίπους Ιεράρχες επέβαλε το επιτίμιο της έκπτωσης από την επισκοπική τους έδρα ή της ολιγόμηνης αργίας (Νανάκης, 2008:73-74).

Το 1918, μετά την καθαίρεση του Θεόκλητου, η πενταμελής Σύνοδος εξέλεξε νέο Μητροπολίτη Αθηνών, τον έως τότε Μητροπολίτη Κυτίου Μελέτιο Μεταξάκη, προσωπικό φίλο του Ελευθέριου Βενιζέλου. Στο πλαίσιο της επικείμενης συνταγματικής αναθεώρησης του 1920, υποβλήθηκε Συνοδικό έγγραφο προς τον Υπουργό των Εκκλησιαστικών, υπογεγραμμένο από τον Μητροπολίτη Αθηνών και Πρόεδρο της Ιεράς Συνόδου, Μελέτιο Μεταξάκη· στο έγγραφο διατυπωνόταν το αίτημα να συμπεριληφθεί στα, υπό αναθεώρηση άρθρα, και το δεύτερο άρθρο του Συντάγματος 1864/1911, που αφορούσε στην

οργάνωση και στη διοίκηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος, προκειμένου να αφήνεται στην ελεύθερη βούληση της Εκκλησίας και της Πολιτείας η οργάνωση της ΕΕ. Στο ίδιο έγγραφο επισημαίνεται, ότι η εκκρεμότητα του ζητήματος των Νέων Χωρών αντέβαινε στις διατάξεις του άρθρου 2 του Σ.1864/1911, σύμφωνα με τις οποίες η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος είναι Αυτοκέφαλη, ασκεί τα κυριαρχικά της δικαιώματα, ούσα ανεξάρτητη από κάθε άλλη Εκκλησία και διοικείται από την Ιερά Σύνοδο Αρχιερέων.

Εν τοις πράγμασι, η Ιερά Σύνοδος των Αθηνών, με το συγκεκριμένο αίτημα, προσεγγίζει, με τρόπο ιδιότυπο, το ζήτημα της χειραφέτησης των Νέων Χωρών. Η Σύνοδος θεωρούσε, ότι η ένωση των Νέων Χωρών με την Εκκλησία της Ελλάδος ήταν αντικανονική, ως αντιβαίνουσα τον 28ο Κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου· επίσης τη θεωρούσε αντισυνταγματική, διότι παρέβαινε τις διατάξεις του άρθρου 2 του Σ 1864/1911, λόγω της συνταγματικής κατοχύρωσης των Ιερών Αποστολικών και Συνοδικών Κανόνων. Επιπρόσθετα, η Σύνοδος θεωρούσε ότι ο 28ος Συνοδικός Κανόνας καθόρισε τα διοικητικά όρια του Οικουμενικού Θρόνου, στα οποία συμπεριλαμβάνονται η Θράκη, ο Πόντος και η Ασία και, για το λόγο αυτό, δεν είναι δυνατή η χειραφέτηση των συγκεκριμένων επαρχιών από την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης (Αγγελόπουλος, 2016: 42-44). Αντίθετα, οι υπόλοιπες περιοχές, που περιήλθαν στο Ελληνικό κράτος, δηλαδή, η Μακεδονία, η Ήπειρος και τα νησιά του Αιγαίου, επειδή δεν αναφέρονται στον 28ο Συνοδικό Κανόνα, μπορούσαν να παραχωρηθούν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με την έκδοση σχετικής Πράξης, όπως έγινε στην περίπτωση των Μητροπόλεων της Επτανήσου και της Θεσσαλίας. Κοντολογίς, ο Αθηνών Μελέτιος επιδίωκε οι διατάξεις του άρθρου 2 του Σ. 1864/1911 να μην περιόριζαν τους αρμόδιους εκκλησιαστικούς και πολιτικούς φορείς να ρυθμίσουν το εκκλησιαστικό ζήτημα με τρόπο τελεσφόρο, για το κράτος και την Εκκλησία (Τσιρώνης et al., 2007:90-91).

Σημειωτέον, ότι το αίτημα, για την αναθεώρηση του άρθρου 2 του Σ. 1864/1911, το οποίο προστατεύει την εφαρμογή των Συνοδικών Κανόνων, συνάδει με την υπ' αριθμ. 15/1909 απόφαση του Αρείου Πάγου, σύμφωνα με την οποία η συνταγματική κατοχύρωση των Κανόνων, προστάτευε τόσο τους δογματικούς όσο και τους διοικητικούς κανόνες και, κατά συνέπεια, η όποια διάκριση αντέβαινε στο περιεχόμενο του άρθρου 2 του Σ. (Τσάτσος, 597-598).

Στις 25 Αυγούστου 1920, οι Βουλευτές των Φιλελευθέρων υπέβαλαν στη Βουλή των Ελλήνων πρόταση, με τα υπό αναθεώρηση άρθρα του Συντάγματος 1864/1911, στα οποία, ωστόσο, δεν συμπεριλαμβάνονταν το δεύτερο άρθρο (Πετρίδης, 1992:130-132). Μετά την πολιτική μεταβολή του 1920 και την εγκαθίδρυση της «διπλής βουλής» της 1ης Νοεμβρίου, της αυτοαποκαλούμενης και «Γ' εν Αθήναις Συντακτική Συνέλευσις των Ελλήνων» δεν κατέστη δυνατή η αναθεώρηση του Συντάγματος (Πετρίδης, 1992: 138).

Επειδή η νέα Βουλή, ως Συντακτική, δε δεσμευόταν από τις προτάσεις της προηγούμενης Βουλής, συμπεριέλαβε στα υπό αναθεώρηση άρθρα το 1ο Κεφάλαιο του Σ, το «Περί Θρησκείας», το οποίο περιελάμβανε τα δύο πρώτα άρθρα. Τον Μάιο 1922, συζητήθηκε το δεύτερο άρθρο του Σ. Ωστόσο, οι εξελίξεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στο μικρασιατικό μέτωπο μετέθεσαν το πρόβλημα και η συζήτηση επικεντρώθηκε στο θέμα της ένωσης ή της αφομοίωσης της Εκκλησίας της Ελλάδος στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Ο Εισηγητής και Πρόεδρος της Συνταγματικής Επιτροπής, Ν. Λεβίδης, εισηγήθηκε τη διατήρηση του Αυτοκέφαλου και τη μη τροποποίηση της πρώτης παραγράφου του δεύτερου άρθρου. Όμως, η ένωση των δύο Εκκλησιών πρόσκοπτε στις διατάξεις του δεύτερου άρθρου του Σ. για το Αυτοκέφαλο. Από την άλλη, ο Υπουργός της Δικαιοσύνης Δ. Γούναρης, επιχειρηματολόγησε, ότι η συζήτηση για τη (μη) διατήρηση του ΑΕΕ. ήταν άκαιρη και, ότι το άρθρο 2 του Σ. θα μπορούσε να αναθεωρηθεί: ότι όταν θα διαμορφώνονταν οι κατάλληλες συνθήκες θα ήταν δυνατή η αναθεώρησή του και, δυνάμει αυτής, η αφομοίωση της ΑΕΕ στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Επίσης, διατυπώθηκε η άποψη, ότι δεν έπρεπε να χειραφετηθούν διοικητικά οι Νέες Χώρες από τον Πατριαρχικό Θρόνο, ώστε να μην αποδυναμωθεί η Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης. Τελικά, στις 14 Μαΐου 1922, υπερψηφίστηκε η πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, σύμφωνα με την οποία η μεν πρώτη παράγραφος του δεύτερου άρθρου παρέμεινε αμετάβλητη, η δε δεύτερη παράγραφος αναθεωρήθηκε, απαγορεύοντας την απόδοση των Αγίων Γραφών σε άλλη γλώσσα. Ταυτόχρονα, συμπεριελήφθησαν δύο διευκρινιστικές δηλώσεις: σύμφωνα με την πρώτη, «Ἡ Συνέλευσις δέχεται μὴ ὅτι ἡ περί Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας διάταξις τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ Συντάγματος, ὡς μὴ θεμελιώδης, ὑπόκειται εἰς τὰς περί ἀναθεωρήσεως διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ὡς αὗται θέλουσι διατυπωθῆναι» σύμφωνα με τη δεύτερη, «Ἡ Συνέλευσις δέχεται, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἐν ἄρθρῳ 2 φράσεως, ὅτι ἡ Ἐκκλησία διοικεῖται ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιερέων, ἀφήσιν τὸν καθορισμὸν τῆς συγκροτήσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν». Μετά τη νίκη της Ηνωμένης Αντιπολιτεύσεως στις εκλογές της 1ης Νοεμβρίου 1920, ο Μελέτιος Μεταξάκης απομακρύνθηκε από την Αθήνα. Με το ΒΔ της 16ης Νοεμβρίου 1920 ακυρώθηκε η σύσταση του ΑΕΔ και οι αποφάσεις του κρίθηκαν αντισυνταγματικές. Η κυβέρνηση κάλεσε τον Θεόκλητο να αναλάβει την Εκκλησία της Ελλάδος. Η διαμαρτυρία του Μελέτιου Μεταξάκη, ο οποίος ήταν ακόμη Μητροπολίτης Αθηνών, Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο απέβη άγονος (Κονιδάρης, 1954,:266, Τσιρώνης et al., 2007: 92-296).

Από το 1918, χήρευε ο Πατριαρχικός Θρόνος λόγω παραίτησης του Πατριάρχη Γερμανού Ε'. Τα δύο Πατριαρχικά Σώματα εξέλεξαν ως τοποτηρητή του Οικουμενικού Θρόνου τον Προύσης Δωρόθεο και, μετά το θάνατό του στο Λονδίνο, στις 6 Μαρτίου 1921, εξέλεξαν ως τοποτηρητής ο Καισαρείας Νικόλαος (Σταυρίδης, 1977:442-443). Η Ιερά Σύνοδος Αθηνών και ο Θεόκλητος προχώρησαν στη διεξαγωγή ανακρίσεων σε βάρος του Μελέτιου Μεταξάκη, μεθοδεύοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, τη μη εκλογή του στον Οικουμενικό Θρόνο. Τον Νοέμβριο 1921, ο Μελέτιος αναρρήθηκε στον Πατριαρχικό Θρόνο· η Σύνοδος μετέτρεψε το κατηγορητήριο, «ἐπὶ ἐπιβάσει εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Θρόνον Ἀθηνῶν καί



χρήσει προς τοῦτο κοσμικῆς καί δὴ ἐπαναστατικῆς ἐξουσίας, κατά παράβασιν τῶν Ἱερῶν Κανόνων». Τελικά, ὁ Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ δικάστηκε ἐρήμην καὶ καταδικάστηκε σὲ καθαίρεση καὶ περιορισμὸ σὲ μοναστήρι. Ἐπειδὴ, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ εφαρμοστεῖ ἡ ἐν λόγω ποινὴ, ἡ Σύνοδος περιορίστηκε σὸ νὰ κοινοποιήσῃ τὴν ἀπόφασί της σὲ τὶς Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες τοῦ ἐξωτερικοῦ (Τσιρώνης et al., 2007: 98-99). Ὁ Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθεῖ, τὸν Ἰούλιο 1923, πρὶν νὰ υπογραφεῖ ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης (Σταυρίδης, 1977:447-448). Μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Σεπτεμβρίου 1922, ἡ νέα κυβέρνησις ἐκθρόνισε τὸν Ἀθηνῶν Θεόκλητο καὶ με διάταγμα σὲ 27 Δεκεμβρίου 1922 τροποποίησε ἐκ νέου τὸν ἐκκλησιαστικὸ νόμο ΣΑ΄/ 1852, συγκρότησε νέα ἀριστίνδην Σύνοδο, ἐνέκρινε τὶς δικαστικὰς ἀποφάσεις τοῦ 1917, ἐπέτρεψε νὰ πληρωθοῦν οὐκ ἔτι κενὲς ἐπισκοπικὲς ἑδρες, ἀποφάσισε τὴ συγκρότησι δεκαοκταμελοῦς μείζονος Συνόδου. Ἡ μείζων Σύνοδος ἀποκατέστησε σὸ ἀξίωμα καὶ σὲ τὶς ἑδρες τοὺς ὅσους Μητροπολίτες εἶχαν καταδικασθεῖ τὸ 1917, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόκλητο, τὸν ὁποῖο ἀποκατέστησε, μόνον, σὸ ἀξίωμά του (Κονιδάρης, 1954: 266-267, Ἀγγελόπουλος, 2015:54). Με τὶς ἀποφάσεις αὐτὰς, ὁλοκληρώθηκαν οἱ περιπέτειες, τὶς ὁποῖες γνῶρισε ἡ ἘΕ, ἐξ αἰτίας τῆς ἐμπλοκῆς τῆς σὲ τὸν ἐθνικὸ διχασμὸ. Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ τὰ συνακόλουθα ἱστορικο-πολιτικὰ γεγονότα, ἐπηρέασαν τὸ θέμα τῆς διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τῶν Νέων Χωρῶν.

#### **3.4. Σύνοψη**

Τὶς τρεῖς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 20οῦ αἰῶνα, οἱ κυβερνήσεις τῶν Φιλελευθέρων ἐφαρμόζουν πολιτικὰς ἀναδιοργάνωσης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τὴν περίοδο τοῦ Ἐθνικοῦ Διχασμοῦ, τὰ ἐκκλησιαστικὰ καθέκαστα ἐπηρεάζονται δραστικὰ ἀπὸ τὶς πολιτικὰς ἐξελίξεις, καθὼς Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐμπλέκονται ἡ μία σὲ τὶς υποθέσεις τῆς ἄλλης, ἐνῶ τὸ ἀνάθεμα ἐναντίον τοῦ Ε. Βενιζέλου διχάζει τὴν Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία. Ἐπίσης, ἡ ἀνάγκη τῆς ρύθμισις τοῦ διοικητικοῦ καθεστώτος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Θρόνου σὲ τὴν Ἑλλάδα, ἔθετε ἐπιτακτικὰ τὸ θέμα τῆς ἀναδιοργάνωσης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Μητροπολίτες προσκεῖμενοι σὲ τὸν βενιζελισμό, τὴν περίοδο 1915-1917, δραστηριοποιούνται σὲ τὴν κατεύθυνσι αὐτή, με τὴν ἰδρύσι ὀργάνων τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ Ἑλληνικὸ κράτος, με σειρά νόμων, ρυθμίζει ἐκκλησιαστικὰ θέματα, παρεμβαίνει σὲ τὴν ἐκλογὴ ἢ τὴν ἀπομάκρυνσι Μελῶν τῆς Ἱεραρχίας ἀπὸ τοὺς θρόνους τοῦ. Παράλληλα, ἀλλαγές σὲ τὴν Ἱεραρχία καταγράφονται καὶ σὲ τὸ Φανάρι, με ἀποτέλεσμα νὰ ἐπηρεάζονται οἱ σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4· Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του 1928: Η διοικητική υπαγωγή των Επαρχιών του Θρόνου στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος.**

### **4.1. Εισαγωγή**

Στην Ελλάδα, η τελική ρύθμιση του θέματος της διοίκησης των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών, μετά την πλήρη χειραφέτηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος (ΑΕΕ, στο εξής) (1913-1915), διήνυσε δύο ακόμα φάσεις, (α) εκείνη του ενθουσιώδη προβληματισμού, για την κατάργηση του Αυτοκέφαλου της Εκκλησίας της Ελλάδος (ΕΕ, στο εξής) και της διοικητικής υπαγωγής της στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (1920-1922), και (β) την της αυτονόμησης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών· η τελευταία φάση κατέληξε στην επιτροπική παραχώρηση της διοίκησης των Μητροπόλεων του Θρόνου στην Ελλάδα στην ΕΕ και στην επ' αυτών τήρηση του ανώτατου κανονικού δικαιώματος του Οικουμενικού Πατριαρχείου (1927-1928) (Κομματάς, 2006: 54).

### **4.2. Η περίοδος 1923-1928**

Τον Οκτώβριο του 1926, συγκροτήθηκε από Αρχιερείς του Οικουμενικού Θρόνου Γνωμοδοτική Επιτροπή<sup>6</sup> η οποία εισηγήθηκε την ίδρυση Διαρκούς Συνόδου στη Θεσσαλονίκη, στην οποία το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα παραχωρούσε επιτροπικώς την πατριαρχική εξουσία επί των Νέων Χωρών. Από την άλλη, το Οικουμενικό Πατριαρχείο προτιμούσε την αυτόνομη διοίκηση των Επαρχιών των Νέων Χωρών, την οποία θα ασκούσαν οι πέντε περιφερειακές Σύνοδοι- Θράκης, Μακεδονίας, Ηπείρου, Κρήτης και Νήσων Αιγαίου.

Ωστόσο, διαρκουσών των συνεδριάσεων της Γνωμοδοτικής Επιτροπής, ο Συνοδικός Ιεράρχης της ΑΕΕ Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων Ιεζεκιήλ δημοσίευσε (29-10-1926) στην εφημερίδα «Ελεύθερος Λόγος», των Αθηνών, επικριτικό άρθρο εναντίο του Οικουμενικού Πατριάρχη. Ο Ιεζεκιήλ φρονεί, ότι δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν στο ελληνικό κράτος δύο Εκκλησίες και, γι' αυτό τον λόγο, επιτίθεται εναντίον των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών και εναντίον του Πατριαρχείου. Το εν λόγω άρθρο είναι ενδεικτικό μιας νοοτροπίας, η οποία υπήρχε στους κόλπους των Αρχιερέων της Ελλαδικής Εκκλησίας, όπως θα φανεί και από τη μεταξύ Οικουμενικού Πατριαρχείου και Εκκλησίας της Ελλάδος, αλληλογραφία, στη συνέχεια του κεφαλαίου.

---

<sup>6</sup> Στην Επιτροπή συμμετείχαν ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, ο Ιωαννίνων Σπυρίδων, ο Κρήτης Τίτος, ο Τραπεζούντος Χρυσάνθος, ο Μυτιλήνης Ιάκωβος, ο Μηθύμνης Διονύσιος, ο Μαρωνείας Άνθιμος και ο Καθηγητής Κωνσταντίνος Ράλλης.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βασίλειος Γ΄, με την υπ' αριθμ 3178/ 23-11-1926 επιστολή του<sup>7</sup> στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρυσόστομο Παπαδόπουλο, ο οποίος προσπάθησε, στην απαντητική επιστολή του (17-12-1926), να δικαιολογήσει τον Ιεζεκιήλ. Στο γεγονός αυτό, εμπλέκεται και ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, ο οποίος, με επιστολή του (2-11-1926) προς των Αθηνών Χρυσόστομο, καταδικάζει το άρθρο του Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων (Στράγκας, 2001:1467-1470, 1488-1490).

Τελικά, το Πατριαρχείο δέχθηκε να συζητήσει, με το ελληνικό κράτος, το Σχέδιο της ανάθεσης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην ΑΕΕ, υπό τη ρητή, όμως, και αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση, ότι δεν θα αποσπαστούν από αυτό (Κομματάς, 2006: 55,57).

Εν τούτοις, το ελληνικό κράτος προέβαλλε επιφυλάξεις, που αφορούσαν στο ότι, η ίδρυση Διαρκούς Συνόδου στη Θεσσαλονίκη και η, κατά Θέματα, διοίκηση ως συστήματα εκκλησιαστικής διακυβέρνησης, θα δημιουργούσαν, επί της ουσίας, δεύτερη Εκκλησία στην Ελλάδα, γεγονός, το οποίο θα ανέστελλε την αφομοίωση των Νέων και Παλαιών Χωρών.

Η ΠΣΠ της 4ης Σεπτεμβρίου 1928 διευθέτησε το ζήτημα της διοίκησης των επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα, μετά από διαπραγματεύσεις, αφ' ενός μεν ανάμεσα στην Ελληνική Πολιτεία και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, αφ' ετέρου δε ανάμεσα στην ΑΕΕ και στο Πατριαρχείο, επί του Οικουμενικού Πατριάρχη Βασιλείου Γ΄ και του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Χρυσόστομου Παπαδόπουλου.

Τον Μάρτιο του 1923, με την εκλογή του Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, ως Αρχιεπισκόπου, αποκαταστάθηκε η κανονική τάξη στην Ελλαδική Εκκλησία. Η κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, στις 14 Δεκεμβρίου 1923, κατήργησε τον Ν. ΣΑ΄/ 1852 και την πενταμελή Διαρκή Ιερά Σύνοδο (ΔΙΣ). Τη διοίκηση της Εκκλησίας της Ελλάδος ανέλαβε η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας (ΙΣΙ), της οποίας η σύγκλησή της ήταν ενιαία και τον υπόλοιπο χρόνο την εκπροσωπούσε ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος.

Η πρώτη σύγκληση της Ιεραρχίας έγινε με διάταγμα της 24ης Δεκεμβρίου 1923, καταρτίσθηκε ο ΚΧ της Εκκλησίας, με συνταγματική ισχύ, υποβαθμίστηκε ο θεσμός του βασιλικού επιτρόπου και ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, πλέον, ελάμβανε τον τίτλο «Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος». Το 1925, το δικτατορικό καθεστώς του Θ. Παγκάλου, θεσμοθέτησε το μεικτό σύστημα διοίκησης, σύμφωνα με το οποίο, διατηρούνταν η ΙΣΙ, ως Ανώτατη Αρχή, και, ταυτόχρονα, προβλέπονταν επταμελής ΔΙΣ, ως εκτελεστικό όργανο. Αυτό το εκκλησιαστικό διοικητικό σύστημα διατηρήθηκε και στον Καταστατικό Νόμο του 1932 (Αγγελόπουλος, 2015: 51-57).

Οι προαναφερθείσες διοικητικές διαδικασίες αποδεικνύουν, ότι η ΑΕΕ διεκδικούσε από την ελληνική Πολιτεία, την κανονική αυτοδιοίκησή της. Ωστόσο, στο ελληνικό κράτος, εξακολουθούσαν να

---

<sup>7</sup> Για το κείμενο της πατριαρχικής επιστολής, βλ. Κομματάς...σ. 55-56.

υπάρχουν προβλήματα στη διοικητική υπαγωγή των Μητροπόλεων του Οικουμενικού Θρόνου, στις Νέες Χώρες. Αυτή η προβληματική κατάσταση είχε αναχθεί σε μείζον εκκλησιαστικό και εθνικό ζήτημα, διότι διαιρούσε το κράτος σε Παλαιά και σε Νέα Ελλάδα και ανέστειλε την αφομοίωση των Νέων Χωρών, στην Ελλάδα. Παράλληλα, η έλευση και η εγκατάσταση εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων στη Μακεδονία και στη Θράκη επέτεινε το πρόβλημα (Αγγελόπουλος, 2016: 21).

Για τον λόγο αυτό, ανελήφθησαν πρωτοβουλίες από τους αρμόδιους φορείς, προκειμένου να διευθετηθεί το δυσεπίλυτο αυτό πρόβλημα. Συγκεκριμένα, στις 12 Ιανουαρίου 1924, συγκροτήθηκε η Δ΄ Συντακτική Συνέλευση των Ελλήνων, ενώπιον της οποίας ο αρχηγός της Επανάστασης, Ν. Πλαστήρας, διαβεβαίωσε το Σώμα, ότι το «στάδιο» της επανάστασης είχε λήξη οριστικά και το κυρίαρχο ζήτημα, που προέκυπτε, ήταν η αλλαγή του Πολιτεύματος (Πετρίδης, 1992 : 148-149). Επίσης, στη συνεδρίαση της 9<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου 1924, τα Μέλη της Συνέλευσης συζήτησαν το θέμα των Νέων Χωρών και ο Γ. Παπανδρέου ενημέρωσε το Σώμα, ότι στην Συντακτική Επιτροπή είχε τεθεί το θέμα, πώς ήταν δυνατόν, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, εκκλησιαστικές επαρχίες του ελληνικού Κράτους, να μην υπάγονται στην Ιερά Σύνοδο της Αθήνας. Η Επιτροπή αποφάνθηκε, ότι το ζήτημα των Νέων Χωρών έπρεπε να ρυθμιστεί με Νόμο. Στη συνεδρίαση της 12ης Δεκεμβρίου, ο Γ. Παπανδρέου πρότεινε ερμηνευτική δήλωση, την οποία διατύπωσε ως εξής: «Νόμος δύναται να όριση καί διάφορον τρόπον διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῶν Νέων Χωρῶν». Τα Μέλη της Συνέλευσης, Κ. Φίλιανδρος και Α. Μητσοτάκης, ζήτησαν να αναγραφεί στα πρακτικά, ότι ο Πατριαρχικός Τόμος είναι απαραίτητος, για την έκδοση σχετικού νόμου, για τη ρύθμιση της διοίκησης των Νέων Χωρών (Βαλάκου - Θεοδωρουδη, 2003: 82-87).

Η αργοπορία των εργασιών της Συνέλευσης έδωσε την ευκαιρία, το 1925, στον στρατηγό Θεόδωρο Πάγκαλο, να καταλάβει την εξουσία και τον Ιανουάριο 1926. Στις 22 Αυγούστου 1926, ο Ιωάννης Κονδύλης, θα ανατρέψει το καθεστώς του Πάγκαλου. Από τις εκλογές, που έγιναν στις 26 Νοεμβρίου 1926 προέκυψε, νέα αναθεωρητική Βουλή. Συγκροτήθηκε Επιτροπή, αποτελούμενη από τριάντα Μέλη, η οποία είχε ως βάση το Σύνταγμα της, επίσης, τριανταμελούς Επιτροπής της Δ΄ Συντακτικής Συνέλευσης. Στη συνεδρίαση της 2ας Φεβρουαρίου 1927, διατυπώθηκε η ερμηνευτική δήλωση, «Εἰς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 1 δὲν ἀντίκειται ἡ, ἐν ταῖς Νέαις Χώραις καί τῇ Κρήτῃ, ὑφιστάμενη ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις». Από τις συζητήσεις και τις διαδικασίες των εργασιών της Συνέλευσης διαπιστώθηκε, για μια ακόμη φορά, ότι ήταν αναγκαίο να προηγηθεί, των όποιων ενεργειών του ελληνικού κράτους, η σύνταξη Πατριαρχικού Τόμου (Πετρίδης, 1992:153-154). Τελικά, το Σύνταγμα ψηφίστηκε στις 2 Ιουνίου 1927 και υπογράφηκε την επομένη (Βαλάκου – Θεοδωρουδη, 2003 : 88-94).

Παράλληλα, ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, παροτρυνόμενος από τους Αρχιερείς των Νέων Χωρών, ανέλαβε πρωτοβουλία, για τη ρύθμιση της διοικητικής υπαγωγής των Μητροπόλεων του Οικουμενικού Θρόνου, στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, απέστειλε ανεπίσημο γράμμα στην ΠΣ και έλαβε στις 19 Μαΐου 1924, μέσω του Αρχιγραμματέα των Πατριαρχείων, Μητροπολίτη Σάρδεων Γερμανού, απαντητικό

έγγραφο, με το οποίο ζητούνταν η κοινοποίηση της γνώμης της Ιεραρχίας των Νέων Χωρών στον Οικουμενικό Πατριάρχη Γρηγόριο. Ο Σάρδεων Γερμανός απέστειλε τη, με ημερομηνία 5 Ιουνίου 1924, εγκύκλιο προς τους Μητροπολίτες των Νέων Χωρών, με την οποία τους ζητούσε να επιλέξουν μία από τις τρεις προτάσεις του και να κοινοποιήσουν την απόφασή τους, είτε σε αυτόν, είτε απευθείας στο Πατριαρχείο. Οι τρεις λύσεις, που πρότεινε ο Γεννάδιος προς τους Ιεράρχες των Νέων Χωρών είναι οι εξής: (α) να διατηρηθεί το υφιστάμενο εκκλησιαστικό καθεστώς των Νέων Χωρών, σύμφωνα με το οποίο αυτές διοικούνταν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οι αποφάσεις, που αφορούσαν στις Νέες Χώρες, λαμβάνονταν από την ΠΣ, (β) να χειραφετηθούν οι εκκλησιαστικές επαρχίες του Θρόνου στην Ελλάδα και να ενωθούν πλήρως με την ΑΕΕ (όπως συνέβη με τις εκκλησιαστικές επαρχίες του Θρόνου, στα Επάνησα και στη Θεσσαλία). Τη λύση αυτή προωθούσε και η Κωνσταντινούπολη· ωστόσο δεν ολοκληρώθηκε, λόγω των πολεμικών συγκρούσεων, και (γ) να αυτονομηθούν διοικητικά οι εκκλησιαστικές επαρχίες των Νέων Χωρών και οι αποφάσεις να λαμβάνονται, είτε από την ΙΣΙ, είτε από τη ΔΙΣ, και να αναφέρονται στον Οικουμενικό Θρόνο. Η λύση αυτή θεωρήθηκε προτιμότερη, διότι εάν προκρινόταν, προς εφαρμογή, η δεύτερη πρόταση, θα αποδυναμωνόταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο, καθώς δεν είχε διαμορφωθεί ακόμα η θέση του Τουρκικού κράτους προς το Πατριαρχείο.

Την εγκύκλιο έλαβαν, σαράντα Αρχιερείς, από τους οποίους απάντησαν οι τριάντα έξι· από αυτούς, οι έξι τάχθηκαν υπέρ της παρατάσεως του υπάρχοντος καθεστώτος, οι πέντε υπέρ της ένωσης με την ΑΕΕ και οι είκοσι πέντε υπέρ της αυτονόμησης των Νέων Χωρών. Η γνώμη των Αρχιερέων εστάλη στην Κωνσταντινούπολη, στις 27 Ιουνίου 1924. Ωστόσο, δε λύθηκε το θέμα, διότι, στις 17 Νοεμβρίου 1924, κοιμήθη ο Πατριάρχης Γρηγόριος και ο διάδοχός του Κωνσταντίνος απομακρύνθηκε από τον Θρόνο, στις 21 Δεκεμβρίου 1924, με εντολή της τούρκικης κυβέρνησης. Η απέλαση του Πατριάρχη έθετε, εν τοις πράγμασι, ζήτημα της ίδιας της υπόστασης του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της μεταφοράς του στο Άγιο Όρος ή στη Θεσσαλονίκη. Διατυπώθηκαν διάφορες απόψεις, αλλά τελικά επικράτησε εκείνη, που πρέσβευε, ότι η ενδεχόμενη μεταφορά του Πατριαρχείου από την Κωνσταντινούπολη ήταν αντικανονική και, ταυτόχρονα, ταπεινωτική, για την Ορθόδοξη Εκκλησία (Γεννάδιος, 1928: 26-30).

Οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών επιδίωκαν να συγκληθεί στη Θεσσαλονίκη η Ιεραρχία, υπό την Προεδρία του Πατριάρχη, ο οποίος φιλοξενούνταν στην Πόλη, μετά την απέλαση του. Ωστόσο, υπό τη σκιά των συγκαιρινών πολιτικών εξελίξεων, η κυβέρνηση Μιχαλακοπούλου αρνήθηκε τη σύγκληση και υπέδειξε στον Πατριάρχη να υποβάλει την παραίτησή του- όπως και έπραξε, στις 22 Μαΐου 1925-, υποσχόμενη στους Αρχιερείς, ότι θα δρομολογούσε την επίλυση του ζητήματος των Νέων Χωρών. Έτσι, τον Ιούνιο 1925, ανέθεσε στην Επιτροπή κληρικολαϊκών<sup>8</sup> του Υπουργείου Εξωτερικών, που είχε

---

<sup>8</sup> Η ανωτέρω Επιτροπή αποτελούνταν από τον Διδυμοτείχο Φιλάρετο, τον Μαρωνίας Άνθιμο, τον Σύρου Αθανάσιο, τον Σπάρτης Γερμανό, τον Θεσσαλονίκης Γεννάδιο, τον Ιωαννίνων Σπυρίδωνα, τον Κρήτης Τίτο και

συγκροτήσει, για την προπαρασκευή Οικουμενικής Συνόδου, τη μελέτη του ζητήματος της διοίκησης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών.

Όπως, προαναφέρθηκε, η ανατροπή της κυβέρνησης Μιχαλακοπούλου από τον Πάγκαλο, διέκοψε τις εργασίες της Επιτροπής. Η αντίδραση των Μητροπολιτών Θεσσαλονίκης Γενναδίου, Τραπεζούντος Χρυσάνθου και Διδυμοτείχου Φιλάρετου ήταν άμεση και έθεσαν το ζήτημα στον Υπουργό Εξωτερικών Κ. Ρέντη, γνώστη του θέματος από τη θητεία του ως Προξένου στην Κωνσταντινούπολη. Ο Υπουργός αποδέχτηκε τη συγκρότηση διαφορετικής Επιτροπής, αποτελούμενης, αποκλειστικά, από Αρχιερείς του Κλίματος του Πατριαρχείου και από τον κυβερνητικό αντιπρόσωπο., Έτσι, στις 27 Αυγούστου 1925, εκδόθηκε ΠΔ, «Περί συστάσεως Γνωμοδοτικής Έπιτροπής πρὸς μελέτην καί καθορισμόν τοῦ προσφορότερου κανονικοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν». Το ΠΔ προέβλεπε τη συγκρότηση της Επιτροπής από τους Θεσσαλονίκης Γεννάδιο, Τραπεζούντος Χρυσάνθου, Διδυμοτείχου Φιλάρετο, Μαρωνίας Άνθιμο, Ιωαννίνων Σπυρίδωνα, Καβάλας Χρυσόστομο, Κασσανδρείας Ειρηναίο, Ανδριανουπόλεως Πολύκαρπο, Κρήτης Τίτο, Μυτιλήνης Ιάκωβο και Μηθύμνης Διονύσιο, και τον πρώην Υπουργό Α. Ευταξία, τον οποίο διορίζε, ως κυβερνητικό Επίτροπο· την έναρξη των εργασιών της Επιτροπής, στις 20 Σεπτεμβρίου 1925, την, εντός διμήνου, περάτωσή τους· την υποχρέωση της Ιεραρχίας των Νέων Χωρών, να συνέλθει στη Θεσσαλονίκη, μέσα σε ένα δεκαήμερο, να συνερχόμενη γνωματεύσει, για τα αποτελέσματα της Επιτροπής και να καταθέσει τις προτάσεις της στην αρμόδια Αρχή προς έγκριση· την υποχρέωση της κυβέρνησης να εφαρμόσει άμεσα τις αποφάσεις της Ιεραρχίας και να εκδώσει σχετικό διάταγμα (Γεννάδιος, 1928: 31-32). Ωστόσο, η Γνωμοδοτική Επιτροπή δεν συγκροτήθηκε, διότι παραιτήθηκε ο Υπουργός Κ. Ρέντης και ο νέος Υπουργός Χατζηκυριάκος εξέδωσε σχετική, περί μη συγκρότησής της, απόφαση. Την 1η Σεπτεμβρίου 1926, η κυβέρνηση Ιω. Κονδύλη, με νεότερο προεδρικό διάταγμα, τροποποιούσε εκείνο της 27ης Αυγούστου 1925 και συνέστησε νέα Επιτροπή με επτά από τα ένδεκα Μέλη της προηγούμενης Επιτροπής. Εξαιρέθηκαν οι Μητροπολίτες Ανδριανουπόλεως, Διδυμοτείχου, Κασσανδρείας και Καβάλας. Επίσης, αντικαταστάθηκε ο κυβερνητικός Επίτροπος Α. Ευταξίας από τον καθηγητή Κ. Ράλλη. Μετά από πρόσκληση του Υπουργού Εξωτερικών Π. Αργυρόπουλου, η Επιτροπή συγκροτήθηκε στην Αθήνα, άρχισε τις εργασίες της, στις 18 Οκτωβρίου 1926, τις οποίες περάτωσε στα τέλη Νοεμβρίου, του ίδιου έτους. Η Επιτροπή συνέταξε το «Σχέδιον Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς, ἐν ταῖς Νέαις Χώραις, Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» και παρακάλεσε τον Υπουργό των Εξωτερικών να αποστείλει το αίτημα στο Πατριαρχείο, προκειμένου να συγκληθεί η Ιεραρχία, στις 6 Δεκεμβρίου 1926, στη Θεσσαλονίκη, όπως όριζαν τα δύο προεδρικά διατάγματα,. Στις 20 Νοεμβρίου 1926, εκδίδεται νέο Προεδρικό Διάταγμα, το οποίο τροποποιούσε τα δύο προηγούμενα και το οποίο όριζε ότι, «τὸ πόρισμα τῆς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς ὑποβάλλεται εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν διὰ τὰ περαιτέρω». Ως εκ τούτου, δεν συγκλήθηκε και πάλι η Ιεραρχία (Γεννάδιος, 1928: 30-35). Η Γνωμοδοτική Επιτροπή, με

---

τον Καβάλας Χρυσόστομο και τους λαϊκούς Α. Ευταξία, Κ. Ράλλη, Α. Ιωαννίδη, Μ. Τσαμαδό και Λ. Κωστάκη (Γεννάδιος, ό.π.).

την υπ' αριθμ. πρωτ. 3139/3-12-1926 εγκύκλιο επιστολή, ενημερώνει τους Ιεράρχες των Νέων Χωρών, για όλα αυτά τα γεγονότα (Τζωρτζάτος, 1962: 370-371).

Η Γνωμοδοτική Επιτροπή συνέταξε τα 97 άρθρα του σχεδίου του ΚΧ της Εκκλησίας των Νέων Χωρών, τα οποία προέβλεπαν τα εξής: (α) Η Ορθόδοξη Εκκλησία των Νέων Χωρών απαρτίζεται από Μητροπόλεις και Επισκοπές ισάριθμες με τους Νομούς κάθε Διαμερίσματος<sup>9</sup>. Επίσης, με την υπ' αριθ. 4427/6-11-1924 Πατριαρχική Εγκύκλιο - ιδρύονταν 36 επιπλέον Μητροπόλεις και Επισκοπές, με προσωρινό χαρακτήρα, ως την οριστική σύμπτυξή τους με τις ανωτέρω μόνιμες Μητροπόλεις. Από τη σύμπτυξη εξαιρούνταν οι Μητροπόλεις Βέροιας και Καβάλας, (β) Οι Μητροπόλεις των Νέων Χωρών θα συνέχιζαν να εξαρτώνται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η εξάρτηση αυτή εκδηλώνονταν, με το μνημόσυνο του Πατριάρχη από τους Μητροπολίτες, με το δικαίωμα κύρωσης της εκλογής των Αρχιερέων, όπως και της έγκρισης των εκλόγιμων καταλόγων από τον Οικουμενικό Πατριάρχη, με το δικαίωμα του Πατριάρχη και της περί αυτόν Ιεράς Συνόδου να εκδικάζει και να αποφαινεται, σε τελευταίο βαθμό, επί των αιτήσεων αναθεώρησης των Αρχιερέων που, καθαιρέθηκαν από το Συνοδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης (έκκλητο) και με τη συμμετοχή των εν ενεργεία Μητροπολιτών στην εκλογή του Οικουμενικού Πατριάρχη, είτε με αυτοπρόσωπη παρουσία στην εκλογική συνέλευση της Κωνσταντινούπολης είτε με αποστολή ψηφοδελτίου, (β) οι Μητροπόλεις των Νέων Χωρών θα συνέχιζαν να εξαρτώνται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η εξάρτηση αυτή εκδηλώνονταν, με το μνημόσυνο του Πατριάρχη από τους Μητροπολίτες, με το δικαίωμα κύρωσης της εκλογής των Αρχιερέων, όπως και της έγκρισης των εκλόγιμων καταλόγων από τον Οικουμενικό Πατριάρχη, με το δικαίωμα του Πατριάρχη και της περί αυτόν Ιεράς Συνόδου να εκδικάζει και να αποφαινεται, σε τελευταίο βαθμό, επί των αιτήσεων αναθεώρησης των Αρχιερέων, που καθαιρέθηκαν από το Συνοδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης (έκκλητο) και με τη συμμετοχή των εν ενεργεία Μητροπολιτών στην εκλογή του Οικουμενικού Πατριάρχη, είτε με αυτοπρόσωπη παρουσία στην εκλογική συνέλευση της Κωνσταντινούπολης είτε με αποστολή ψηφοδελτίου, (γ) η Ιεραρχία συνέρχεται μία φορά το έτος στη Θεσσαλονίκη, υπό την Προεδρία του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης· έχει διευρυμένα καθήκοντα, στα οποία συναριθμούνται η πλήρωση χρευσουσών Μητροπόλεων με εκλογή ή μετάθεση, βάσει συντασσόμενου καταλόγου εκλογίμων από την ίδια· ο εν λόγω κατάλογος εγκρίνεται από τον Οικουμενικό Πατριάρχη· ο διορισμός των Μελών του πρωτοβάθμιου και δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, για τη εκδίκαση των Αρχιερέων, (δ) ιδρύεται επταμελής ΔΙΣ, με έδρα τη Θεσσαλονίκη, η οποία θα συνεδριάζει υπό την προεδρία του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, στον οποίον παραχωρούσε τη

---

<sup>9</sup>Οι μόνιμες Μητροπόλεις και Επισκοπές, ανά γεωγραφικό Διαμέρισμα, που προέβλεπε ο ΚΧ των Νέων Χωρών ήταν: στη Μακεδονία: 1) Θεσσαλονίκης, 2) Βέροιας, 3) Σερρών, 4) Δράμας, 5) Εδέσσης, 6) Φλωρίνης, 7) Κασσανδρείας, 8) Κοζάνης και 9) Καβάλας· στη Θράκη: 1) Αλεξανδρουπόλεως και 2) Μαρώνειας, γ) στην Ήπειρο: 1) Ιωαννίνων, 2) Νικοπόλεως και 3) Πρεβέζης· στα νησιά του Αιγαίου: 1) Μυτιλήνης, 2) Χίου και 3) Σάμου· στη Μεσόγειο: της Κρήτης με ισάριθμος με τους Νομούς Επισκοπές, 1) Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου, 2) Κυδωνίας και Αποκορώνου και 3) Πέτρας.

σχετική εξουσία εφάπαξ το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η ΔΙΣ, όφειλε να μεριμνά, για την πνευματική καθοδήγηση του λαού, να απευθύνεται στις αρμόδιες πολιτικές αρχές, για την παρεμπόδιση του προσηλυτισμού και, μετά από ένορκη ανάκριση αιρετικού, είχε το δικαίωμα να απαγγέλει προσωπικό αφορισμό. Είχε την αρμοδιότητα να ελέγχει το περιεχόμενο των θρησκευτικών βιβλίων ή εντύπων, που κυκλοφορούσαν στις Νέες Χώρες ή προορίζονταν, για σχολική χρήση. Ήταν αρμόδια, για την ευταξία των Ιερών Ναών και την τέλεση των ιερών ακολουθιών και ιεροτελεστιών, σύμφωνα με τους Κανόνες της Εκκλησίας. Στη δικαιοδοσία της, επίσης, περιερχόταν η σύσταση και η λειτουργία ιεροδιδασκαλείων και ιερατικών σχολών και η άσκηση της δικαστικής εξουσίας, (ε) ιδρύεται Εκκλησιαστικό Ταμείο, από το οποίο θα μισθοδοτούνται οι Κληρικοί και τα Μέλη των μητροπολιτικών δικαστηρίων, τα οποία θα δικάζαν τα εκκλησιαστικά παραπτώματα των κληρικών, που υπάγονταν στη Μητρόπολη ή διέμεναν στα όριά της, (στ) καθόριζε τα σχετικά με τη σύναψη και τη λύση του γάμου θέματα, (ζ) όριζε, ότι οι νόμοι, οι οποίοι είχαν συνταχθεί από την Επιτροπή και αφορούσαν στους ενοριακούς ναούς και στους εφημέριους, στα ιεροδιδασκαλεία, στους ιεροκήρυκες, στο Εκκλησιαστικό Ταμείο της Εκκλησίας των Νέων Χωρών, στις Ιερές Μονές και στη διοίκησή τους, αποτελούσαν αναπόσπαστα τμήματα του ΚΧ(Τζωρτζάτος: 1962: 427-459).

Στις 28 Μαρτίου 1927, ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, ως Πρόεδρος της Επιτροπής, απέστειλε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο το σχέδιο του ΚΧ και ζήτησε την έγκρισή του, για τη σύγκληση της Ιεραρχίας των Νέων Χωρών στη Θεσσαλονίκη, προκειμένου εκείνη να μελετήσει και να εγκρίνει το σχέδιο, έστω και χωρίς τη συγκατάθεση της κυβέρνησης. Το Πατριαρχείο δεν συγκατατέθηκε στην πρόταση της Επιτροπής και τον Μάιο του 1927 απάντησε, πως ήθελε να διαπραγματευτεί αμέσως με την ελληνική κυβέρνηση.

Επίσης, με πρωτοβουλία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, συστήθηκε Επιτροπή με σκοπό τη σύνταξη σχεδίου ΠΣΠ, για τη διευθέτηση του διοικητικού καθεστώτος των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών. Τον Ιούνιο του 1927, υποβλήθηκε Σχέδιο, μαζί με την εισηγητική έκθεση, στο οποίο προβλεπόταν:(α) Η αυτόνομη διοίκηση των πέντε Θεμάτων (εκκλησιαστικών επαρχιών), της Θράκης, της Μακεδονίας, της Ηπείρου, της Κρήτης και των Νήσων του Αιγαίου, (β) η σύσταση ισάριθμων Συνόδων, οι οποίες θα συνεδρίαζαν στη νομαρχιακή έδρα του Θέματος, μία φορά το έτος, με εξαίρεση την Κρήτη, λόγω ύπαρξης της Επισκοπικής Συνόδου Κρήτης, η οποία θα συνεδρίαζε στην έδρα της Μητρόπολης Κρήτης, (γ) η διατήρηση των κανονικών δικαιωμάτων του Πατριαρχείου επί των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών· τα δικαιώματα αυτά προσδιορίζονται ως εξής: το μνημόσυνο του ονόματος του Πτριάρχη, η εκλογή Μητροπολιτών, το έκκλητον, τα περί Πατριαρχικών και Σταυροπηγιακών Μονών και η συμμετοχή των Ιεραρχών των Νέων Χωρών στην εκλογή του Οικουμενικού Πατριάρχη, (δ) τα όργανα διοίκησης της Εκκλησίας των Νέων Χωρών ανά Θέμα, και (ε) τα ζητήματα εκκλησιαστικής δικαιοσύνης (Αγγελόπουλος, 1982: 28-33).



Τον Νοέμβριο 1927, η Ελληνική κυβέρνηση, θεωρώντας τις δύο προηγούμενες προτάσεις ως ατελέσφορες, αντιπρότεινε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο την έκδοση Πατριαρχικής Πράξης, η οποία θα παραχωρούσε επιτροπικώς τη διοίκηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην ΑΕΕ, χωρίς να θίγονται τα κανονικά δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Συγκεκριμένα, στις 11 Νοεμβρίου 1927, ο Υπουργός Θρησκευμάτων και Παιδείας στέλνει το υπ' αριθμ.52189 έγγραφό του προς τον Υπουργό Εξωτερικών, στο οποίο εκτιμά ότι οι Μητροπόλεις των Νέων Χωρών βρίσκονται σε ανώμαλη κατάσταση, η παράταση της οποίας εγκυμονεί σοβαρότατους κινδύνους, εκκλησιαστικούς και εθνικούς, διότι έχει διαιρέσει τη χώρα σε παλαιά και σε νέα, αναστέλλοντας, έτσι, την αφομοίωση του πληθυσμού της · ότι η ίδρυση ίδιας Ιεράς Συνόδου στη Θεσσαλονίκη και η, κατά θέματα, διοίκηση, δε μπορεί να επιλύσει τα σοβούντα προβλήματα · ότι η μόνη λύση είναι η διοικητική ένωση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών με την ΑΕΕ- χωρίς αυτές να αποσπαστούν από τον Πατριαρχικό Θρόνο.

Κατά συνέπεια, η Ελληνική Πολιτεία παρακαλεί το Οικουμενικό Πατριαρχείο, εφ' όσον αυτό συμμερίζεται τους προεκτεθέντες προβληματισμούς της, με επίσημη Πράξη του, να επιτρέψει τη διοικητική ένωση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών με την ΑΕΕ. , προτείνοντας, στη συνέχεια, μια σειρά όρων:

Συγκεκριμένα, οι Αρχιερείς των Νέων Χωρών:

1. Θα μετέχουν στην Ιερά Σύνοδο Αθηνών και στο Συμβούλιο του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου και θα καλούνταν, κατά τα πρεσβεία της χειροτονίας και με τον ίδιο τρόπο, με τους Αρχιερείς της ΑΕΕ και με ίσο προς αυτούς αριθμό, για όσο χρονικό διάστημα υφίστανται οι προσωρινές Μητροπόλεις· μετά τη συγχώνευσή τους, οι Αρχιερείς των Νέων Χωρών θα καλούνται κατά τα πρεσβεία της χειροτονίας.
2. Θα εκλέγονται με τον ίδιο τρόπο, που εκλέγονται οι Αρχιερείς της ΑΕΕ · την εκλογή τους θα εγκρίνει ο Οικουμενικός Πατριάρχης. Οι νεοπαγείς Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, όταν χρεύουν, δεν θα πληρούνται, αλλά θα συγχωνεύονται με τις μόνιμες Μητροπόλεις, από τις οποίες αποσπάστηκαν, η συγχώνευση θα γίνεται από την Ιερά Σύνοδο Αθηνών, μέχρι αυτές να καταργηθούν. Απαγορεύεται η μετάθεση Αρχιερέων από Μητρόπολη σε Μητρόπολη και μόνο σε περίπτωση χρεώουσας Μητρόπολης, θα επιτρέπεται η μετάθεση Αρχιερέα, που κατέχει προσωρινή Μητροπολιτική έδρα.
3. Θα μνημονεύουν- κατά τη μεγάλη Είσοδο- το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη και της Ιεράς Συνόδου της ΕΕ.
4. Θα δικάζονται, με τον ίδιο τρόπο, που δικάζονται οι Αρχιερείς της ΕΕ, αλλά θα διατηρούν το δικαίωμα του «εκκλήτου», ενώπιον του Πατριαρχικού Θρόνου. Οι Αρχιερείς των Νέων Χωρών θα θεωρούν το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως ανώτατη Αρχή, για την έγκριση της εκλογής τους, θα μνημονεύουν το Όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη. Κατά τα λοιπά θέματα, θα υπάγονται στους Νόμους της Ελλαδικής Εκκλησίας και θα αναγνωρίζουν ως διοικητική Αρχή τους, την Ιερά Σύνοδο της ΕΕ, στην οποία «επιτροπικώς», θα ανατεθεί, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η διοίκησή τους (Κομματάς, 2006: 123-125).

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο έλαβε γνώση των επιχειρημάτων και των επιφυλάξεων της Ελληνικής Πολιτείας, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 3427/5-12-1927 επιστολή του Γενικού Προξένου της Ελλάδος, η

οποία διαβίβασε την προαναφερθείσα επιστολή. Σημειωτέον, ότι πολλοί Αρχιερείς<sup>10</sup>, με επιστολές τους προς το Πατριαρχείο, αιτούνταν την αποδοχή της εισήγησης της Ελληνικής Πολιτείας, προκειμένου να αρθεί αυτή η δύσκολη κατάσταση. Το Πατριαρχείο εκτίμησε όλες τις παραμέτρους του θέματος των Νέων Χωρών, στη Συνεδρία της ΠΣ, στις 17 Ιανουαρίου 1928. Από το σχετικό Συνοδικό Πρακτικό (Κείμενο Πρακτικού στο Κομματάς 2006: 127-135) συνάγεται, ότι τον Ιούνιο 1927, η Κανονική Επιτροπή, για την διοίκηση των Επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα εκτιμούσε ότι, σε περίπτωση, που η Έκθεσή της εγκριθεί από τον Οικουμενικό Πατριάρχη και την ΠΣ, πρέπει να υποβληθεί προς την Ελληνική Πολιτεία η αιτιολογημένη θέση του Πατριαρχείου, για την αναγκαιότητα της διοίκησης και της οργάνωσης των Επαρχιών στην Ελλάδα · ότι η Ελληνική Κυβέρνηση έλαβε γνώση του κειμένου της Έκθεσης και εκτιμά, ότι η παράταση της εκκρεμότητας στη διοίκηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, οδηγεί σε εκκλησιαστική αναρχία, η οποία εγκυμονεί κινδύνους όχι σε εκκλησιαστικό επίπεδο, διότι παραλύει τα εκκλησιαστικά καθέκαστα στην Ελλάδα, αλλά και σε εθνικό πεδίο, διότι διχάζει τη χώρα σε Παλαιά και σε Νέα Ελλάδα και εμποδίζει την αφομοίωση των πληθυσμών της (Κείμενο Κανονικής Επιτροπής στο Κομματάς, 2006: 127)· η Ελληνική Πολιτεία εκτιμούσε, ότι το πρόβλημα αυτό δεν μπορούσε να επιλύσει η ίδρυση Ιεράς Συνόδου στη Θεσσαλονίκη, μήτε η, κατά θέματα διοίκησης, αλλά μόνο η διοικητική ένωση των Επαρχιών του Πατριαρχικού Θρόνου στην Ελλάδα με την ΑΕΕ, χωρίς, όμως, αυτές να αποσπαστούν από την Μητέρα Εκκλησία (ό.π., σ. 128).

Η ΠΣ επισημαίνει, ότι η αντίρρηση της Ελλάδας, για την πρόταση της Κωνσταντινούπολης, όσον αφορά στην, κατά θέματα, διοίκηση των Νέων Χωρών, δεν είναι τεκμηριωμένη, διότι, επί της ουσίας, η Πατριαρχική Πρόταση εδράζεται στη διατήρηση και στην περιφρούρηση των δικαιωμάτων και των προνομίων του Οικουμενικού Θρόνου επί των, στην Ελλάδα, Επαρχιών του· ότι τα δικαιώματα και τα προνόμια αυτά αναφέρονται ρητά στο Ελληνικό κυβερνητικό σχέδιο, σύμφωνα με το οποίο « οί Αρχιερείς τών Νέων Χωρών θά θεωρώσι τό Οίκουμενικόν Πατριαρχεῖον άνωτέραν Αρχήν ώς πρός τήν έγκρισιν τής έκλογής αύτων, τό μνημόσουνον τοῦ Όνόματος τοῦ Πατριάρχου καί τό έκκλητον»(ό.π.).

Η Κανονική Επιτροπή, αντιλαμβανόμενη την αναγκαιότητα της, όσο το δυνατόν ταχύτερης επίλυσης του θέματος των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών και, έχοντας υπόψη την εφαρμογή της, κατά θέματα εκκλησιαστικής διοίκησης των επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα, υποβάλλει, προς αποδοχή, στην Ελληνική Κυβέρνηση τις προτάσεις της, «περί διοικητικής ένωσης τών έν ταῖς Νέαις Χώραις τής Έλλάδος Μητροπόλεων τοῦ Οίκουμενικοῦ Θρόνου μετά τής Όρθοδοξου Αὐτοκεφάλου Έκκλησίας

---

<sup>10</sup> Ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, ο Σιδηροκάστρου Νεόφυτος, ο Ξάνθης Πολύκαρπος, ο Εδέσσης Κωνσταντίνος, ο Γρεβενών Νικόλαος, ο Κίτρους Παρθένιος, ο Καμpanίας Διόδωρος, ο Πολυανής Φώτιος, ο Καβάλας Χρυσόστομος, ο Λαγκαδά Γερμανός, ο Γιαννιτών Σμάραγδος, ο Πλωμαρίου Κωνσταντίνος, ο Ν. Πελαγονείας Ιωακείμ, ο Καστορίας Ιωακείμ, ο Σισανίου και Σιατίστης Αγαθάγγελος, ο Φλωρίνης Χρυσόστομος, ο Ελασσώνος Καλλίνικος, ο Σερβίων και Κοζάνης Ιωακείμ, ο Χίου Ιερώνυμος, ο Καρδαμύλων Ιωακείμ και ο Ικαρίας Νεόφυτος.

της Ελλάδος, άνευ άποσπάσεως αυτών από του Οικουμενικού Πατριαρχείου», περιλαμβανομένης και της Κρήτης. Η Επιτροπή συνυποβάλλει και σχέδιο της ΠΣΠ<sup>11</sup>, σύμφωνα με το οποίο, όλες οι Επαρχίες του Πατριαρχικού Θρόνου στην Ελλάδα εξαρτώνται κανονικώς από το Πατριαρχείο και αναγνωρίζουν ως ανώτατη διοικητική αρχή την Ιερά Σύνοδο της ΑΕΕ, βάσει των παρακάτω όρων:

1. Οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών της Ελλάδας θα συμμετέχουν στην Ιερά Σύνοδο Αθηνών και στο Διοικητικό Συμβούλιο του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου, με τον ίδιο τρόπο, που συμμετέχουν οι Αρχιερείς της ΑΕΕ, κατά τα πρεσβεία δηλαδή της χειροτονίας και κατά ίσο αριθμό, εφ' όσον υφίστανται προσωρινές Μητροπόλεις· μετά τη συγχώνευση αυτών των Μητροπόλεων, θα συμμετέχουν, κατά τα πρεσβεία της χειροτονίας. Η πρόσκλησή τους ως Συνοδικών ή ως Μελών του Διοικητικού Συμβουλίου του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου αναγγέλλεται από τον Αθηνών Αρχιεπίσκοπο στον Οικουμενικό Πατριάρχη, προκειμένου να λάβει γνώση.

2. Η πλήρωση κάποιας Μητρόπολης διενεργείται με την, απ' ευθείας, αποκατάσταση πρόσφυγα Μητροπολίτη ή με μετάθεση Αρχιερέα, που έχει ως έδρα προσωρινή Μητρόπολη. Μετά την αποκατάσταση των προσφύγων Αρχιερέων, οι χρεούουσες προσωρινές Μητροπόλεις θα συγχωνεύονται με τις μόνιμες, μετά από απόφαση της Ιεράς Συνόδου Αθηνών και έγκριση του Πατριαρχείου· απαγορεύονται οι μεταθέσεις Αρχιερέων από Μητρόπολη σε Μητρόπολη ( Κείμενο σχεδίου της ΠΣΠ στο Κομματάς, 2006:130-131).

3. Μόλις χρεύσει μία Μητρόπολη, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, με επιστολή του, το αναγγέλλει στον Πατριάρχη, ο οποίος χορηγεί κανονικώς τη σχετική άδεια και ακολουθεί η εκλογή με τον ίδιο τρόπο, που εκλέγονται οι Μητροπολίτες της ΑΕΕ. Η εκλογή αναγγέλλεται από τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών στον Πατριάρχη με την αποστολή επίσημου αντιγράφου του σχετικού υπομνήματος· ζητείται, εάν η εκλογή είναι από μετάθεση, ζητείται η κύρωσή της, εάν είναι από χειροτονία, ζητείται η κύρωση και η άδεια προς χειροτονία και, μετά την Πατριαρχική κύρωση ακολουθεί η έκδοση του Διατάγματος.

4. Οι Μητροπολίτες συμμετέχουν στην επιλογή του Πατριάρχη, μνημονεύουν το Ονομα του Πατριάρχη και την Ιερά Σύνοδο και κατά τη Μεγάλη Είσοδο και τα Δίπτυχα· διά της Ιεράς Συνόδου της ΑΕΕ (α) αναγγέλλουν στον Πατριάρχη την ανάληψη των ποιμαντορικών καθηκόντων τους, (β) παίρνουν από αυτόν το Άγιο Μύρο, για τις Επαρχίες τους, και την άδεια να μετακινηθούν εκτός του Ελληνικού κράτους, (γ) αποστέλλουν, προς γνώση στον Πατριάρχη, τα επίσημα αντίγραφα των εκθέσεων, για την κατάσταση στις επαρχίες τους και για τις εκεί Ιερατικές Σχολές, τις οποίες, εκθέσεις, υποβάλλουν στην Ιερά Σύνοδο.

5. Οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών εγκαθίστανται στην έδρα τους με τον ίδιο τρόπο, που εγκαθίστανται οι Αρχιερείς της ΑΕΕ, έχουν το δικαίωμα του «εκκλήτου», σε περίπτωση αργίας ή καθαίρεσης ενώπιον του Οικουμενικού Πατριάρχη, ο οποίος αποφασίζει τελεσίδικα από κοινού με την ΠΣ.

---

<sup>11</sup> Για το κείμενο του σχεδίου της ΠΣΠ, βλ. Κομματάς, σ.σ. 127-135.

6. Διατηρούνται απαραμείωτα τα Πατριαρχικά δίκαια επί των Πατριαρχικών και Σταυροπηγιακών, στην Ελλάδα, Μονών (μνημόνευση του ονόματος του Πατριάρχη και έγκριση της εκλογής του Ηγουμενοσυμβουλίου), των οποίων η διάλυση ή η συγχώνευση διενεργείται κατόπιν Πατριαρχικής έγκρισης (Κείμενο σχεδίου ΠΣΠ, στο Κομματάς, 2006:132).

Η ΠΣ αποφάσισε να στείλει στην Ελλάδα, μέσω του Ελληνικού Προξενείου στην Κωνσταντινούπολη, το Σχέδιο, για τη διοίκηση των Επαρχιών του Θρόνου, στις Νέες Χώρες· επίσης, το απέστειλε και στον Τραπεζούντος Χρύσανθο, Αποκρισιάριο του Θρόνου, προκειμένου να δρομολογηθεί η τελική ρύθμιση του θέματος· τέλος, το Σχέδιο εστάλη, μέσω του Θεσσαλονίκης Γενναδίου, στους Αρχιερείς των Νέων Χωρών, προκειμένου να ενημερωθούν, για τις εξελίξεις (Βαβούσκος, 1977: 98, Βαλάκου-Θεοδωρούδη, 2003: 380, Αγγελόπουλος, 2005: 280). Το προκαταρκτικό Σχέδιο της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξης (ΠΣΠ, στο εξής) εγκρίθηκε στο σύνολο των κανονικών όρων του και από το Υπουργείο Εξωτερικών και από το Υπουργείο Θρησκευτικών και Παιδείας της Ελλάδας. Συγκεκριμένα: (α) για τη συμμετοχή των Αρχιερέων της Νέας Ελλάδας στην Ιερά Σύνοδο των Αθηνών και στο Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο, (β) για την έγκριση του καταλόγου των εκλέξιμων Αρχιερέων των Επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα, (γ) για τη συμμετοχή των Αρχιερέων των Νέων Χωρών στην εκλογή του Οικουμενικού Πατριάρχη, (δ) για τη μνημόνευση του ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη, (ε) για το «έκκλητο» και (στ) για τα Πατριαρχικά δικαιώματα επί των Πατριαρχικών και Σταυροπηγιακών Μονών.

Το Ελληνικό Υπουργείο Θρησκευμάτων και Παιδείας, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 4131/20-5-1928 επιστολή του προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη ανακοινώνει, ότι «προσεχώς θέλει υποβάλλει εις τήν Βουλήν Νομοσχέδιον, δι' οὗ θά ἐπέλθῃ ἡ διοικητικὴ ἔνωσις τῶν, ἐν ταῖς Νέαις Χώραις, Μητροπόλεων μετὰ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἄνευ ἀποσπάσεως αὐτῶν ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου και, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν, ἐν τῷ εἰρημένῳ Σχεδίῳ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως, ὄρων» (Κομματάς, 2006: 64).

Το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Παιδείας, με τη σειρά του, υποβάλλει, στις 31 Μαΐου 1928, προς τη Βουλή των Ελλήνων σχετική Έκθεση, η οποία (α) περιγράφει το ιστορικό της τελευταίας φάσης της διαδικασίας ρύθμισης του θέματος των Νέων Χωρών, (β) αναφέρει το σχέδιο της ΠΣΠ (17-1-1928) η οποία προσαρμόστηκε στις εισηγήσεις του Ελληνικού κράτους (11-11-1927), σύμφωνα με τις οποίες, όπως προαναφέρθηκε, οι Αρχιερείς των Νέων Χωρών, θα θεωρούν Τη Μητέρα Εκκλησία, ως την ανώτερη Αρχή των Νέων Χωρών, η οποία θα εγκρίνει την εκλογή τους, θα μνημονεύουν του ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη και θα έχουν το δικαίωμα του «εκκλήτου» ενώπιον του Πατριαρχικού Θρόνου. Στην έκθεση αναφέρεται τέσσερις φορές, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο αναθέτει «επιτροπικώς» στην ιερά Σύνοδο της ΕΕ, τη διοίκηση των Επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα. Τέλος, το Υπουργείο αναγνωρίζει τα κανονικά δικαιώματα του Πατριαρχείου. Η Έκθεση, που υπογραφόταν από τον αρμόδιο Υπουργό Θ. Νικολοῦδη καταλήγει, ότι «ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια τῶν Νέων

Χωρών είναι δυνατόν να διοικηθῆ καί δὴ ἐπιτροπικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί τῆς, περὶ αὐτὸν Ἱεραῖς Συνόδου, ἄνευ, μάλιστα, μειώσεως οὐδενὸς τῶν κανονικῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου» (Στράγκας, 2001:1574-1580).

Στην ἐν λόγω Ἐκθεση, καταγράφεται ἡ γνώμη τοῦ Αρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, ὁ ὁποῖος υπῆρξε καὶ ὁ εμπνευστὴς τοῦ τρόπου ἐπίλυσης τοῦ θέματος τῆς διοίκησης τῶν Νέων Χωρῶν. Μελετητὲς τῆς ἱστορίας τῆς ΕΕ καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, ὠστόσο, διαβλέπουν σὴν Ἐκθεση τοῦ Υπουργείου Ἱεροσπουδῶν καὶ Παιδείας, ὅτι ἡ πλειοψηφία τῆς ἱεραρχίας τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος δυσφορεῖ, γιὰ (α) τὴν ἱκανοποίηση τῆς ἀπαιτήσεως τῆς Μητέρας Ἐκκλησίας, γιὰ τὴ μὴ πλήρη προσάρτηση τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς σὴν Ἑλλάδα, σὴν ΑΕΕ καὶ (β) νὰ μὴ θιγῆ τὸ κύρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ νὰ συνεχίσει νὰ διατηρεῖ τὰ κανονικὰ δικαιώματά του σὴς Ἐπαρχίες του σὴς Νέες Χῶρες.

Οἱ ἐπιφυλάξεις αὐτὲς διατυπώθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἑλλαδίτες Ἀρχιερεῖς, σὴν συνεδρία τῆς ἱεραρχίας (11-18 Ἰουνίου 1928), οἱ ὁποῖοι συνέταξαν καὶ υπέβαλαν σὴν Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων ὑπόμνημα, με τὸ ὁποῖο θεωροῦν τὸ σχέδιο τῆς ΠΣ ὡς ἀντικανονικό. Ἡ ἀντεπιχειρηματολογία τους ἀφορᾶ σὴν ὅτι: (α) ἡ εἰσηγητικὴ Ἐκθεση τοῦ Σχεδίου εἶναι ἀστήρικτη, (β) δὲν πρόκειται, γιὰ μεταβολὴ τῆς διοίκησης τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν, ἀλλὰ γιὰ μεταβολὴ τῆς διοίκησης τῆς ΕΕ, με τὴν εἴσοδο Ἀρχιερέων, που δὲν υπάγονται σὴν αὐτὴν, (γ) εἶναι ἀντισυνταγματικό, (δ) ἀντίκειται πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, τὴς Ἱερὲς Πράξεις καὶ τὴ διηλεκτικὴ πρᾶξη τῆς Ἐκκλησίας, (ε) δημιουργεῖται σὴν διοίκηση τῆς ΕΕ προνομιακὴ θέση, γιὰ Ἀρχιερεῖς, που δὲν ἀνήκουν σὴν αὐτὴ καὶ μεταβιβάζεται, κατ' ὀλίγον, ἡ ἐξουσία τῆς ΑΕΕ σὴν Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, καὶ (στ) αἴρεται, ἐν τῇ πράξει, τὸ αὐτοκέφαλο τῆς ΕΕ (Στράγκας, 2001:1574-1583, Βαλάκου-Θεοδωρίδη, 2003:110-116, Ἀγγελόπουλος, 2005: 589-596).

Βέβαια, ἔχει διατυπωθεῖ καὶ ἡ ἀποψη, ὅτι τὸ ἐν λόγω ὑπόμνημα, ἀφ' ἐνός μεν ἐκφράζει τὴν ἀντιπολιτευτικὴ διάθεση τῶν Ἑλλαδιτῶν Ἀρχιερέων πρὸς τὸν Αρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν, διότι σχεδὸν μονομερῶς ἐνήργησε, γιὰ τὴ ρύθμιση τοῦ θέματος τῶν Νέων Χωρῶν, ἀφ' ἐτέρου ἀποτυπώνει τῆς ἐπιφυλακτικὴ καὶ ἀρνητικὴ στάση τους πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (Κομματᾶς, 2006:64).

Γενικότερα, ἀπὸ τὴν Ἱερατικὴ Σύνοδο τοῦ Ἰουνίου 1928, συνάγεται, ὅτι μόνον ὁ Αρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος γινώριζε τὸ νομοσχέδιο, τὴν ψήφιση τοῦ ὁποῖου ἐπιθυμοῦσε, διότι τὸ θεωροῦσε ὡς τὴν ὠφελιμότερη λύση γιὰ τὴν ΑΕΕ· ὅτι ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ εἰσηγήθηκε τὴν τροποποίηση τοῦ νομοσχεδίου, κατὰ τρόπο, που θίγει τὰ κανονικὰ δικαιώματα τοῦ Πατριαρχείου (Κομματᾶς, 2006:64-65).

Η Επιτροπή Παιδείας της Βουλής έλαβε υπόψη τις αντιδράσεις και τις τροποποιήσεις της Ελληνικής Ιεραρχίας και έφθασε στο σημείο να προσδιορίσει- αναρμοδίως- ακόμη και τα κανονικά δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου επί των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, τα οποία μόνο η Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης αρμοδίως προσδιορίζει και οριοθετεί. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή ήθελε να περιορίσει τα κανονικά Πατριαρχικά δικαιώματα μόνο στο μνημόσυνο του ονόματος του Πατριάρχη και στη λήψη της επευλογίας του Θρόνου, από τους, κάθε φορά, εκλεγόμενους Αρχιερείς των Νέων Χωρών.

#### **4.2.1. Ο Νόμος 3615/1928 (Α΄120)**

Στις 10 Ιουλίου 1928, το νομοσχέδιο ψηφίστηκε, κατά πλειοψηφία (108 ψήφοι υπέρ, 17 κατά και 13 αποχές), ως ο Νόμος 3615/1928 (Α΄120) «Περί Έκκλησιαστικής Διοικήσεως τών, έν ταΐς Νέαις Χώραις τής Έλλάδος, Μητροπόλεων τοϋ Οΐκουμεικουΐ Πατριαρχείου» ο οποίος, όμως, δεν καθόρισε τα κανονικά Πατριαρχικά δικαιώματα. Αυτά προσδιορίστηκαν στις 4-9-1928, με την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη (ΠΣΠ 28, στο εξής) (Κομματάς, 2006: 65).

Στην εισηγητική έκθεση, της 31ης Μαΐου 1928, της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής, για την Παιδεία, αναφέρεται ρητά ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ως εμπνευστής της λύσης, για την εκκλησιαστική διοίκηση των Νέων Χωρών. Στην ίδια έκθεση συμπεριλαμβάνεται εκτενής δήλωση του Αρχιεπισκόπου, για τους λόγους, για τους οποίους προκρίθηκε η εν λόγω λύση, έστω και αν αυτή δεν ήταν πλήρως σύμφωνη με τους Ιερούς Κανόνες. Εκτός των άλλων, ο Αρχιεπίσκοπος θεωρεί, ότι η πλήρης χειραφέτηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών και η κανονική ένωσή τους με την ΑΕΕ, θα έφερνε τους Αρχιερείς της Παλαιάς Ελλάδος σε δυσμενή θέση, έναντι εκείνων των Νέων Χωρών, διότι η διοίκηση της ΑΕΕ θα παραχωρούνταν, ουσιαστικά, στους Ιεράρχες των Νέων Χωρών, οι οποίοι υπερερούσαν αριθμητικά. Επίσης, η εν λόγω Επιτροπή, δεν αποδέχθηκε την επέκταση εφαρμογής του αυτού συστήματος διοίκησης και στην Εκκλησία της Κρήτης (Κομματάς, 2006:145-149).

Επίσης, από την εισηγητική έκθεση συνάγεται, το ότι οι Ιεράρχες της Παλαιάς Ελλάδας δεν αποδέχθηκαν το, προς ψήφιση νομοσχέδιο, διότι η ΕΕ δεν συμμετείχε στις διαπραγματεύσεις και δεν είχε εκφράσει τη γνώμη της. Η πρόταση του Αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου, περί επιτροπικής παραχώρησης, ήταν προσωπική και όχι θεσμική, με την ιδιότητα του Προέδρου της Ιεράς Συνόδου, με αποτέλεσμα να αγνοεί η Ιερά Σύνοδος των Αθηνών το περιεχόμενο του νομοσχεδίου. Η Ιερά Σύνοδος, με τη σειρά της, υπέβαλε υπόμνημα προς τη Βουλή, με το οποίο διατύπωσε την αντίθεσή της στο περιεχόμενο του νομοσχεδίου, προβάλλοντας, ως επιχείρημα την αντισυνταγματικότητά του, την αντίθεσή του στους Ιερούς Κανόνες και στις Παραδόσεις της Εκκλησίας και τον κίνδυνο ανάληψης της διοίκησης της ΑΕΕ από τους Μητροπολίτες των Νέων Χωρών. Η επιτροπή, υπό την πίεση, που δέχθηκε, προσδιόρισε στο άρθρο 1 τα Κανονικά Δικαιώματα του Πατριάρχη και τα περιόρισε στο

μνημόσυνο και στη λήψη της επευλογίας του Θρόνου των εκάστοτε καθιστάμενων Αρχιερέων των Νέων Χωρών. Ο προσδιορισμός αυτός, των Κανονικών Δικαιωμάτων, δεν υιοθετήθηκε, τελικά, από τη Βουλή. Αυτά θα προσδιοριστούν με την ΠΣΠ 28 (Αγγελόπουλος, 1982:329-334, Κομματάς, 2006: 63-65).

Σύμφωνα με τα Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, στις 28 Ιουνίου 1928, ο Υπουργός των Εκκλησιαστικών Θ. Νικολούδης, ανακοίνωσε στη Βουλή, ότι επετεύχθη συμφωνία μεταξύ των Ιεραρχών της Παλαιάς Ελλάδος και των Νέων Χωρών επί του νομοσχεδίου «περί εκκλησιαστικής διοικήσεως των εν ταις Νέαις Χώραις της Ελλάδος Μητροπόλεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου» και υπεγράφη και σχετικό πρακτικό. Επίσης, δήλωσε, ότι το εν λόγω νομοσχέδιο ήταν αποτέλεσμα πολύμηνων διαπραγματεύσεων, μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών και, τέλος, ομολόγησε την ύπαρξη μυστικών διαβουλεύσεων, στα «παρασκήνια», όπως ο ίδιος τα χαρακτήρισε.

Ο Νόμος, στο άρθρο 1, ενώ αναφέρεται στην τήρηση των Κανονικών Δικαιωμάτων του Οικουμενικού Πατριάρχη, δεν τα εξειδικεύει, αλλά περιορίζεται μόνο σε πέντε όρους, βάσει των οποίων παραχωρείται, από τον Οικουμενικό Θρόνο, η διοίκηση των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών στην ΑΕΕ, εξομοιώνοντας τους Μητροπολίτες των Νέων Χωρών με αυτούς της ΑΕΕ και επεκτείνοντας τον Καταστατικό Νόμο της Εκκλησίας της Ελλάδος και σ' αυτούς. Οι όροι αυτοί είναι επιγραμματικά, οι εξής: (α) Οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών μετέχουν στην Ιερά Σύνοδο της Αθήνας, κατά τα πρεσβεία της Αρχιερωσύνης, (β) οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών και της ΑΕΕ συμμετέχουν στην εννεαμελή ΔΙΣ των Αθηνών, η οποία συγκροτείται από πέντε εν ενεργεία Αρχιερείς της ΑΕΕ και από τέσσερις των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών. Προεδρεύει σ' αυτήν ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και καλούνται τα Μέλη της από την κυβέρνηση, (γ) δύο Μητροπολίτες των Νέων Χωρών, μέλη της ΔΙΣ, μετέχουν στο διοικητικό συμβούλιο του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου και άλλοι δύο στο Εποπτικό Συμβούλιο Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης, από τους οποίους ο ένας είναι αναπληρωματικό μέλος, (δ) οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών δικάζονται όπως και οι Αρχιερείς της ΑΕΕ, (ε) οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών εκλέγονται, κατά τον ίδιο τρόπο, με αυτούς της ΑΕΕ, από κατάλογο εκλέξιμων· απαγορεύεται, ταυτόχρονα, η μετάθεσή τους από μία Μητρόπολη σε άλλη· κατ' εξαίρεση και μόνο στην περίπτωση χρειάς μόνιμης Μητρόπολης (το μέτρο αφορά μόνο σε εκείνη την χρονική περίοδο), ενεργείται η πλήρωσή της, μετά από απόφαση της ΙΣΙ, με αποκατάσταση των προσφύγων Αρχιερέων του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ελλάδα ή με μετάθεση Μητροπολίτη, που κατέχει έδρα προσωρινής Μητρόπολης, σε άλλη μόνιμη Μητρόπολη ή από τους βοηθούς Επισκόπων. Οι χρεούσες προσωρινές Μητροπόλεις, που είχαν συσταθεί με την Πατριαρχική Εγκύκλιο της 6ης Νοεμβρίου 1924, συγχωνεύονταν με τη μόνιμη Μητρόπολη, από την οποία αποσπάστηκαν.

Επίσης, προβλέπεται η επέκταση του νόμου «Περί ένοριακῶν ναῶν καί ἑφημερίων» και στις Νέες Χώρες και, τέλος, ο νόμος δεν εφαρμόζεται και δεν επηρεάζει το εκκλησιαστικό καθεστώς της Κρήτης.

Είναι παράδοξο, το ότι έχει παραληφθεί, στο Νόμο το άρθρο 2, διότι η ελλιπής αρίθμηση των άρθρων υπήρχε και στα πρακτικά της Βουλής, όπως και στις δύο δημοσιεύσεις του Νόμου. Υπήρχε, ωστόσο, το άρθρο 2 στην Εισηγητική Έκθεση προς τη Βουλή του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων. Η μη ορθή αρίθμηση των άρθρων του Νόμου, σύμφωνα με τον Βαβούσκο, έγινε εκ παραδρομής (Βαβούσκος, 1977: 41-42). Επικαλούμενος ο Βαβούσκος την παρ. 2 του άρθρου 82 του Σ. 1927, το οποίο ίσχυε κατά το χρόνο των διαπραγματεύσεων, και την παρ. 3, του άρθρου 36 του ισχύοντος Σ. που επιτρέπουν τις μυστικές συνθήκες και δεν τις θεωρούν άκυρες κατά το διεθνές δίκαιο, εκτιμά, ότι είναι δυνατόν να εισαχθεί, προς ψήφιση στη Βουλή, Σχέδιο κυρωτικού μιας διεθνούς συμφωνίας, χωρίς να αναφέρονται ειδικότερες διατάξεις της συνθήκης, οι οποίες, κατά την κυβέρνηση, πρέπει να παραμείνουν μυστικές (Βαβούσκος, 1977:122).

Δεδομένου, ότι δεν είχε ακόμα εκδοθεί η ΠΣΠ, για την παραχώρηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην ΑΕΕ, προκύπτει το ερώτημα, τί κύρωσε ο Νόμος 3615/1928 (Κωνσταντινίδης, 1983:36). Σύμφωνα με τη δήλωση του αρμοδίου Υπουργού των Εκκλησιαστικών Θ. Νικολούδη, το νομοσχέδιο ήταν αποτέλεσμα μακρών διαπραγματεύσεων, μεταξύ όλων των εθνικών Εκκλησιών. Υπέρ της άποψης συνηγορεί αυτής και το έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, της 17ης Μαΐου 1928, προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, σύμφωνα με το οποίο η Ελληνική κυβέρνηση δηλώνει την πρόθεσή της- αφού έλαβε γνώση του σχεδίου της ΠΣΠ, για την εκκλησιαστική διοίκηση των Νέων Χωρών- να υποβάλει στη Βουλή σχετικό νομοσχέδιο προς ψήφιση (Κομματάς, 2006:142-143). Επίσης, η ίδια πληροφορία συνάγεται και από την επιστολή (28-5-1929) της ΔΙΣ προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, όπου εκεί επιβεβαιώνεται, κατά τρόπο ρητό, ότι ο νόμος και οι κανονιστικές πράξεις της ΔΙΣ, βασίστηκαν στην προκαταρκτική Πράξη της Ιεράς Συνόδου του Πατριαρχείου (Κομματάς, 2006: 101-104). Τέλος, την αυτή άποψη εξέφρασε και η Μ. Βαλάκου- Θεοδωρούδη, σύμφωνα με την οποία ο Ν.3615/1928 επικύρωσε την άτυπη συμφωνία διεθνούς χαρακτήρα, την οποία είχαν συνομολογήσει το Ελληνικό κράτος και το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η οποία είχε προέλθει από τις διαπραγματεύσεις μεταξύ του Οικουμενικού Πατριαρχείου, της Ελληνικής Πολιτείας και της Εκκλησίας της Ελλάδος, όπως συνάγεται από τα πρακτικά ψήφισης της ερμηνευτικής δήλωσης, του άρθρο 1 του Συντάγματος του 1927 (Βαλάκου-Θεοδωρούδη, 2003:126).

Είναι γεγονός, ότι ο Ν. 3615/1928 ψηφίστηκε εσπευσμένα, είτε για λόγους πολιτικής συγκυρίας και κυβερνητικής αστάθειας, είτε για σκοπιμότητες της ΕΕ. Σε κάθε περίπτωση, αυτός ο Νόμος δρομολόγησε τις διαδικασίες, για τη σύνταξη της ΠΣΠ. Εξ άλλου, όλες οι πλευρές γνώριζαν, ότι ο νόμος αυτό δεν έλυσε το εκκλησιαστικό πρόβλημα (Χριστόδουλος, 1990:463) και επιζητούσαν τη νενομισμένη ΠΣΠ. Από την άποψη αυτή, η Ελληνική Πολιτεία, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 1873/6-7-1928 επιστολή της προς τον Έλληνα Γενικό Πρόξενο στην Κωνσταντινούπολη παρακαλεί, «όπως τό



Οικουμενικόν Πατριαρχεῖον μεριμνήση διά την, ὅσον τό δυνατόν, ταχυτέραν ἔκδοσιν τῆς σχετικῆς Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Πράξεως» (Κομματάς, 2006:67).

Επίσης, κατά το χρονικό διάστημα, μεταξύ Ιουνίου- Ιουλίου 1928, ο Μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρῦσανθος, εκπρόσωπος του Οικουμενικού Θρόνου στην Αθήνα, απευθύνεται στο Πατριαρχεῖο με τις υπ' αριθμ. πρωτ. 1874/22-6-1928, 1875/29-6-1928 και 1971/20-7-1928 επιστολές · με την πρώτη ενημερώνει τον Πατριάρχη, για την αντίδραση των Ελλαδιτῶν Αρχιερέων, στο Νομοσχέδιο για τις Νέες Χώρες και για την τελική ἔγκρισή του από την Ελληνική Βουλή · με τη δεύτερη, πληροφορεῖ την Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλης ὅτι, κατά τη γνώμη των νομομαθῶν και, κυρίως του Κ. Ράλλη, καθηγητή του Κανονικού Δικαίου, το Οικουμενικό Πατριαρχεῖο ἔχει το, εκ του νόμου, δικαίωμα να ἀρει από την ΕΕ τη διοίκηση των Νέων Χωρῶν και να την αναλάβει εκ νέου · στην τρίτη επιστολή ο Χρῦσανθος επισυνάπτει δύο αντίτυπα της Εφημερίδας της Κυβέρνησης με τον Ν. 3615/1928 και πληροφορεῖ τον Οικουμενικό Πατριάρχη, ὅτι «παρακαλοῦσιν οἱ Ἀρμόδιοι καί ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν νά ἐπισπευθῆ ἡ ἔκδοσις τῆς Πατριαρχικῆς Πράξεως, ἀναγράφουσα, κεφαλαιωδῶς, τά ὑπό τοῦ Νόμου ὀριζόμενα» (Κομματάς, 2006:66-71).

Ωστόσο, ο Νόμος, τον οποίο η Ελληνική Εκκλησία και Πολιτεία επικαλούνται ως βάση της προσδοκώμενης ΠΣΠ, ὄρισε μεν το ιδιαίτερο εκκλησιαστικό καθεστῶς των Νέων Χωρῶν, ὅμως δεν συμπεριέλαβε τα, από κοινού, συμφωνηθέντα, μεταξύ της Ελληνικῆς πολιτείας και του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ὅπως ἦταν φυσικό, αὐτές οι ἐξελίξεις αναστάτῶσαν την Κωνσταντινούπολη, ἐξ ου η ἀπόφαση του Οικουμενικού Πατριάρχη Βασιλείου Γ' (25-7-19128), να καταργήσῃ το δωδεκαμελές Συνοδικό σχῆμα και να ὀρίσει ως Μέλη της ΠΣ ὅλους τους Μητροπολίτες, που ἐδρεύουν στην Κωνσταντινούπολη. Ο Πατριάρχης επανέφερε το Συνοδικό σχῆμα, με την ἀπό 3-9-1928 ἀπόφασή του (Κομματάς, 2006:69). Σε αὐτή τη διοικητική μεταβολή στην Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλης, η οποία διήρκεσε μόλις σαράντα ἡμέρες, συνέβαλαν σοβαροί λόγοι και, συγκεκριμένα, η διευθέτηση του θέματος των Μητροπόλεων των Νέων Χωρῶν. Κατά τη σύντομη θητεία της, η Εὐδημούσα Σύνοδος στη συνεδρία της, στις 25-8-1928, συζήτησε την ἀπό 21-8-1928 Ἐκθεση της Κανονικῆς Επιτροπῆς των Πατριαρχείων, με την οποία υποβάλλεται προς ἔγκριση η ΠΣΠ, στην οποία αναφέρεται η φράση, που υπάρχει στον Νόμο 3615/1928, «τηρουμένων τῶν, ἐπ' αὐτῶν κανονικῶν δικαιωμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου» (Κομματάς, ὁ.π.)

Το γεγονός, ὅτι το Πατριαρχεῖο καθυστερεῖ να ἐκδώσει την ΠΣΠ, θορυβεῖ το Ελληνικό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, το οποίο, στις 17-9-1928, δεκατρεῖς ἡμέρες μετὰ την τελική ἀπόφαση της ΠΣΠ, στέλνει στον Ἕλληνα Γενικό Πρόξενο στην Κωνσταντινούπολη, ἔγγραφο, με το οποίο ἐπιτιμᾷ τη Μητέρα Εκκλησία, για αὐτή την καθυστέρηση. Συνακόλουθα, το Οικουμενικό Πατριαρχεῖο «μετὰ πνευματικῆς δυσφορίας» παραχωρεῖ στην ΕΕ, ἔστω και ὑπό τον τύπο της προσωρινῆς ἀνάθεσης, τη διοίκηση των

Επαρχιών του στις Νέες Χώρες «έως ἄν τά κρείττονα καί ἀσφαλέστερα τοῦ Θεοῦ ἀρήγοντος γένωνται δυνατά», κατά τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βασίλειο Γ΄ ( Κομματάς, 2006:71).

#### **4.3. Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη της 4<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1928**

Η εκκλησιαστική συναίνεση (3-9-1928), για την έκδοση της ΠΣΠ 28, έθεσε τέλος στην εκκλησιαστική κρίση. Την επόμενη ημέρα, στις 4 Σεπτεμβρίου 1928, εγκρίθηκε η έκδοση της ΠΣΠ 28, η οποία, με το σχετικό Υπόμνημα, εστάλη στους αρμόδιους της Ελληνικής Εκκλησίας και Πολιτείας.

Την ΠΣΠ 28 υπογράφουν, εκτός του Οικουμενικού Πατριάρχη Βασιλείου Γ΄, ο Κυζίκου Καλλίνικος, ο Προύσης Νικόδημος, ο Ηλιουπόλεως Γεννάδιος, ο Θεοδωρουπόλεως Λεόντιος, ο Χριστουπόλεως Μελέτιος, ο Νικαίας Βενιαμίν, ο Νεοκαισαρείας Αμβρόσιος, ο Ίμβρου και Τενέδου Ιάκωβος, ο Ειρηνουπόλεως Κωνσταντίνος, ο Μύρων Πολύκαρπος, και ο Λαοδικείας Θωρόθεος.

Στις εισαγωγικές παραγράφους του κειμένου, επισημαίνεται το ιστορικό γεγονός της πολιτικής υπαγωγής, στο ελληνικό κράτος, εδαφών, στα οποία εδρεύουν Μητροπόλεις του Οικουμενικού Θρόνου. Ως εκ τούτου, και προκειμένου να διευθετηθεί η διοίκηση των Μητροπόλεων των περιοχών αυτών, η ΠΣ αποφάσισε «ὅπως τηρουμένου τοῦ ἐπί τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἀνωτάτου κανονικοῦ δικαιώματος τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἡ διοίκησις ἐν τοῖς ἐπί μέρους τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, διεξάγηται ἐφεξῆς ἐπιτροπικῶς ὑπὸ τῆς πεφιλημένης Ἀγιωτάτης Ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος [...]» και παρακαλεῖ την ΕΕ να αναλάβει εκείνη αυτή την εντολή, βάσει συγκεκριμένων όρων (Κείμενο ΠΣΠ 28 στο Κομματάς, 2006: 72-73).

Ο πρώτος όρος αφορά στη διοικητική υπαγωγή των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην ΑΕΕ, εκτός εκείνης της Κρήτης.

Ο δεύτερος όρος προβλέπει, ότι η Ιερά Σύνοδος Αθηνών αναγνωρίζεται ως η ανώτερη εκκλησιαστική αρχή των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών· ότι στη Σύνοδο συμμετέχουν και οι Μητροπολίτες αυτών των επαρχιών, οι οποίοι καλούνται κατά ίσο αριθμό προς τους ιεράρχες των επαρχιών της ΑΕΕ και κατά το ίδιο τρόπο και κατά το ίδιο σύστημα και κατά τα ίδια δικαιώματα.

Βάσει του τρίτου όρου, οι Αρχιερείς της ΕΕ, κατά ίσο αριθμό και με τα ίδια δικαιώματα με τους Αρχιερείς του Οικουμενικού Θρόνου, συμμετέχουν στο Διοικητικό Συμβούλιο του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου και στο Εποπτικό Συμβούλιο της Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης (Κείμενο ΠΣΠ στο Κομματάς, 2006: 73).

Ο τέταρτος όρος αναφέρεται στην υποχρεωτική συμμετοχή των Αρχιερέων των Νέων Χωρών και στις Γενικές Συνόδους της Ιεραρχίας της ΑΕΕ και, ως ένα σώμα, συσκέπτονται και λαμβάνουν αποφάσεις, οι οποίες ισχύουν και για τις Μητροπόλεις της Παλαιάς Ελλάδας.

Ο πέμπτος όρος προβλέπει ότι οι Μητροπόλεις των Νέων Χωρών εκλέγονται και τοποθετούνται στις έδρες τους, σύμφωνα με το σύστημα της ΑΕΕ, βάσει του καταλόγου εκλέξιμων αρχιερέων ο οποίος συντάσσεται από την Ιερά Σύνοδο της ΑΕΕ και εγκρίνεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο · το τελευταίο έχει το δικαίωμα να υποδεικνύει υποψηφίους, ενώ απαγορεύονται οι μεταθέσεις Ιεραρχών από επαρχία σε επαρχία. Επίσης, προβλέπει ότι στις παρούσες συνθήκες, εφ' όσον υπάρχουν διαθέσιμοι πρόσφυγες Μητροπολίτες «ή πλήρωσις χηρευούσης τινος μονίμου Μητροπόλεως τῆς περιοχῆς τοῦ ἐν Ἑλλάδι Πατριαρχικοῦ Κλίματος» μπορεί να γίνεται, με απόφαση της Ιεράς Συνόδου της ΑΕΕ, με την αποκατάσταση κάποιου πρόσφυγα Αρχιερέα ή μετάθεση Αρχιερέα, που κατέχει προσωρινή Μητροπολιτική έδρα ή με διορισμό κάποιους από τους υπάρχοντες βοηθούς Επισκόπων· τέλος, καταργεί τον θεσμό του Βοηθού Επισκόπου.

Σύμφωνα με τον έκτο όρο, οι Αρχιερείς των Νέων Χωρών δικάζονται με τον ίδιο τρόπο, όπως και οι αρχιερείς της ΑΕΕ · έχουν αποκτήσει μόνο το δικαίωμα του «εκκλήτου», ενώπιον του Οικουμενικού Θρόνου, σε περίπτωση ποινής αργίας ή καθαίρεσης.

Ο έβδομος όρος αφορά στο ότι η χηρεία ή η πλήρωση Μητροπόλεων των Νέων Χωρών αναγγέλλεται στον Οικουμενικό Πατριάρχη από τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, ο οποίος αποστέλλει κάθε φορά και αντίγραφο του Υπομνήματος της εκλογής των Αρχιερέων, που αποκαθίστανται σε Μητροπόλεις · επίσης, αποστέλλεται και η Αρχιερατική Ομολογία τους, κατά τη χειροτονία, όταν πρόκειται, για νέο χειροτονούμενο. Επίσης, με τον ίδιο τρόπο αναγγέλλεται στον Οικουμενικό Πατριάρχη, η συμμετοχή των Αρχιερέων των Νέων Χωρών στην Ιερά Σύνοδο Αθηνών, στο Εκκλησιαστικό Ταμείο, στο Εποπτικό Συμβούλιο της Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης και στις Γενικές Συνόδους της Ιεραρχίας. Η ανάληψη ποιμαντορικών καθηκόντων αναγγέλλεται από τον ίδιο τον χειροτονηθέντα Μητροπολίτη, με επιστολή προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, μέσω της Ιεράς Συνόδου της ΕΕ (Κείμενο ΠΣΠ 28 στο Κομματάς, 2006: 74-75).

Σύμφωνα με τον όγδοο όρο,, μέσω της Ιεράς Συνόδου Αθηνών, οι Αρχιερείς των Νέων Χωρών, στέλνουν, κάθε χρόνο, στον Οικουμενικό Πατριάρχη, αντίγραφο των ετήσιων εκθέσεων, που υποβάλλουν στην Ιερά Σύνοδο, για την εκκλησιαστική κατάσταση στις επαρχίες τους.

Ο ένατος όρος αφορά στο μνημόσυνο του Ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη.

Σύμφωνα με τον δέκατο όρο, διατηρούνται απαραμείωτα τα κανονικά δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριάρχη επί των Ιερών Πατριαρχικών και Σταυροπηγιακών Μονών · μνημονεύεται το Όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη και η Ιερά Σύνοδος, διά του Προέδρου της, ανακοινώνει στον Οικουμενικό Πατριάρχη, την εκλογή των Ηγουμενοσυμβουλίων αυτών των Μονών. Ωστόσο, η διοίκηση, η διαχείριση και ο έλεγχος των Μονών υπάγονται στη δικαιοδοσία της ΑΕΕ, η οποία εφαρμόζει, και σε αυτές τις Μονές, τις διατάξεις που ισχύουν και για τις Μονές της Παλαιάς Ελλάδας. Η διάλυση ή η συγχώνευση μιας Σταυροπηγιακής Μονής γίνεται, μετά την έγκριση του Οικουμενικού Πατριάρχη (Κείμενο ΠΣΠ 28 στο Κομματάς, 2006: 75).

Η ΠΣΠ 28 κυρώνεται σε κώδικα της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας και αποστέλλεται στην ΕΕ. Συγκεκριμένα, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 2251/13-9-1928 επιστολή του ο Κωνσταντινουπόλεως Βασίλειος Γ΄ προς τον Έλληνα Γενικό Πρόξενο στην Κωνσταντινούπολη, διαβιβάζει τις υπ' αριθμ. πρωτ. 2248/13-9-1928 και 2249/13-9-1928 επιστολές του, προς τον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών. Α. Καραπάνο και προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, Χρυσόστομο, αντίστοιχα.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης στην επιστολή του προς τον Καραπάνο αναφέρει, ότι στην ΠΣΠ 28 επεξηγείται, αναλυτικά, η τήρηση των δικαιωμάτων του Θρόνου επί των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών·ότι η επεξήγηση αυτή συνάδει προς την εκκλησιαστική τάξη και τους Ιερούς κανόνες και βασίζεται «επί τών διατυπωθέντων έν σχεδίω διά τής ανακοινωθείσης υπό ήμερομηνίαν 17 Ίανουαρίου έκθέσεως ήμῶν» και συμφωνεί με τον Ν. 3615/1928. Στην εν λόγω επιστολή αναφέρονται οι όροι της ΠΣΠ28 και συγκεκριμένα, ο έκτος, ο έβδομος, ο ένατος και ο δέκατος, η τήρηση των οποίων «τυγχάνει άπαραίτητος κανονικῶς». Επίσης, επισημαίνεται, ότι η ΠΣΠ 28 δε συνωνυμείται με τέλεια εκκλησιαστική συγχώνευση, αλλά πρόκειται για προσωρινή εκχώρηση του δικαιώματος της, η οποία ανατίθεται επιτροπικῶς στην ΑΕΕ. Όσον αφορά στη μνεία του εκκλήτου, η Πατριαρχική επιστολή την τεκμηριώνει στον ένατο όρο της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου και όχι στις διατάξεις του Ν. 3615/1928 (Κείμενο Πατριαρχικής επιστολής στο Κομματάς, 2006: 76-80).

#### **4.3.1. Η αποδοχής της ΠΣΠ 28 από την ΔΙΣ της ΑΕΕ**

Η αποδοχή της ΠΣΠ 28 από την ΕΕ δεν ήταν εύκολη διαδικασία, όπως αποδεικνύεται από της ΔΙΣ Αθηνών και από την αλληλογραφία ανάμεσα στον Οικουμενικό Πατριάρχη και στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών. Συγκεκριμένα, η ΔΙΣ συνεδρίασε, βάσει του Ν. 3615/1928, στις 8 Οκτωβρίου 1928, με τη συμμετοχή Αρχιερέων των Νέων Χωρών και της Παλαιάς Ελλάδας. Σύμφωνα με τα πρακτικά της Συνόδου, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών χαιρέτησε την έκδοξη της ΠΣΠ 28, η οποία ευλόγησε την ήδη διευθετηθείσα λύση του ζητήματος της διοίκησης των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέν Χωρών «[...] Τό Πατριαρχεῖον διά τής Πράξεως Αὐτοῦ, ληφθείσης ἤδη, ἐπηυλόγησε τήν λύσιν τοῦ ζητήματος ὡς τήν μόνην δυνατήν καί ὠφέλιμον»· επίσης, θεώρησε ότι ο Ν. 3615/1928 συνέβαλε δραστικά στην τελεσφόρα διαχείριση του εν λόγω ζητήματος «[...] ὁ εἰρημένος νόμος 3615 δυνάμει τοῦόποιου

συνέρχεται σήμερα η Διαρκής Ίερά Σύνοδος, απέδωκε τήν μόνην δυνατήν λύσιν εις τό ζήτημα [...]». Στην πρώτη αυτή Σύνοδο αποφασίστηκε να συγκροτηθεί επιτροπή από τους Μητροπολίτες Ανδριανουπόλεως, Ναυπάκτου και Θηβών, προκειμένου να μελετήσει την ΠΣΠ 28 και να εισηγηθεί σχετικά.

Φαίνεται ότι η ΙΣ αποδέχεται στο σύνολό της την ΠΣΠ 28 και τη θεωρεί κανονικά αναγκαία· ωστόσο, αμφισβητεί επιμέρους θέματα της ΠΣΠ 28. Η επιτροπή ανακοίνωσε το σχετικό πόρισμά της στη συνεδρία της 11ης Οκτωβρίου 1928, σύμφωνα με το οποίο περιελήφθησαν στην ΠΣΠ 28 όροι καθ' υπέρβαση των αυτών που συμφωνήθηκαν με την Ελληνική Πολιτεία. Όμως, από το γεγονός δεν ανέστελλε μεν την εφαρμογή του νέου εκκλησιαστικού καθεστώτος, καθιστούσε δε προβληματική τη λειτουργία της ΠΣΠ 28 (Αγγελόπουλος, 2005: 46-51).

Πριν από την έκδοση της Συνοδικής Πράξης Αποδοχής (ΣΠΑ 28, στο εξής) ΙΣ της ΕΕ εξέδωσε την από 1-11-1928 εγκύκλιο προς τους Μητροπολίτες των Νέων Χωρών, στις 17 παραγράφους της οποίας προσδιορίζει τα καθήκοντα των Ιεραρχών. Και αυτό, παρά το ότι είχε αποδεχθεί μόνο καθ' αρχήν την ΠΣΠ 28 και όχι κατά άρθρο. Στο προοίμιο της εγκυκλίου επισημαίνεται ότι αυτή εκδόθηκε, προκειμένου να ρυθμιστούν οι σχέσεις των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών προς την ΔΙΣ της Εκκλησίας της Ελλάδος, βάσει των νόμων, της ΠΣΠ 28, την απόφαση της ΔΙΣ περί αποδοχής της ΠΣΠ 28, η οποία, ωστόσο, ακόμα δεν είχε εκδοθεί. Η παράγραφος 1 καθορίζει τα Κανονικά Δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, δηλαδή την ανακοίνωση στο Οικουμενικό Πατριαρχείο της εγκαθίδρυσης των νέων Μητροπολιτών, όπως προβλέπεται και στον Ζ' όρο της ΠΣΠ 28, τον τρόπο επικοινωνίας των Μητροπολιτών με το Πατριαρχείο και τέλος το μνημόσυνο· στο συγκεκριμένο σημείο, η απόφαση της ΙΣ Αθηνών αλλοιώνει το κείμενο της ΠΣΠ 28, διότι επιβάλλει και τη συμνημόνευση της ΙΣ. Στις υπόλοιπες 16 παραγράφους γίνεται περιγραφή των καθηκόντων ανά περίπτωση (Αγγελόπουλος, 2005:53-54, 346-349).

Στη συνεδρία της, στις 20 Νοεμβρίου 1928, η ΙΣ Αθηνών υπέγραψε «τήν επί τῆ ἀποδοχῆ τῆς διοικήσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Πρᾶξιν» και απέστειλε στο Πατριαρχείο την σχετική απόφαση.

Την ΣΠΑ 28 ακολούθησε η σύνταξη και η αποστολή τεσσάρων επιστολών, δύο Πατριαρχικών και δύο Αρχιεπισκοπικών και, συγκεκριμένα, (α) της από 20-11-1928 επιστολής του Αρχιεπισκόπου Αθηνών προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, (β) της από 9-2-1929 επιστολής του Πατριάρχη προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, (γ) της από 28-5-1929 απαντητικής αρχιεπισκοπικής επιστολής προς τον Πατριάρχη, και (δ) της από 3-8-1929 Πατριαρχικής επιστολής προς τον Αθηνών Χρυσόστομο.

Ειδικότερα, στην προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη επιστολή του (2971/20-11-1928), ο Αθηνών Χρυσόστομος επισημαίνει, ότι η ΠΣΠ 28 περιέχει στοιχεία τα οποία, είτε δεν προβλέπονται από τον Ν.3615/1928, είτε αντιβαίνουν στον εν λόγω νόμο και, ότι η ΕΕ μπορεί να αποδεχθεί μόνο «τά κανονικώς εϋδοούμενα». Ειδικότερα, ο Αθηνών Χρυσόστομος αναφέρει, ότι δεν υπάρχει αντίρρηση να μνημονεύεται το Όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη, θεωρεί, όμως, απαραίτητο, να μνημονεύεται, ως ανώτερη εκκλησιαστική αρχή, και η Ιερά Σύνοδος Αθηνών· ότι ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, ως Πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου, να αναγγέλλει με επιστολή του προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, την πλήρωση Μητροπόλεων των Νέων Χωρών· καθ' όμοιο τρόπο, και ο νέος Μητροπολίτης να αναγγέλλει, μέσω της Ιεράς Συνόδου, με δική του επιστολή, στον Οικουμενικό Πατριάρχη, την εγκατάστασή του. Με τον ίδιο τρόπο, οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών θα αποστέλλουν στην Κωνσταντινούπολη αντίγραφα της, προς την Ιερά Σύνοδο, ετήσιας έκθεσής τους· ότι, επειδή τα έντυπα του υπομνήματος της εκλογής και της ομολογίας των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών είναι στερεότυπα, δεν θεωρείται αναγκαία η αποστολή των αντιγράφων τους· ότι, επειδή το «έκκλητο» προς τον Οικουμενικό Θρόνο εδράζεται στις κανονικές διατάξεις και ανήκει σε όλους τους Αρχιερείς, δεν αναφέρεται στον Ν.3612/1928· ότι τα δίκαια του Θρόνου επί των Σταυροπηγιακών και Πατριαρχικών Μονών ορίζονται ήδη από τον Ν. 1070/1927 και συνίσταται στη μνημόνευση του εκάστοτε Οικουμενικού Πατριάρχη. Ωστόσο, στην επιστολή του ο Αθηνών Χρυσόστομος επισημαίνει, ότι το δικαίωμα του Οικουμενικού Πατριάρχη να εγκρίνει τη συγχώνευση ή τη διάλυση των Σταυροπηγιακών και Πατριαρχικών Μονών και των Ηγουμενοσυμβουλίων, προσκρούει στους νόμους και, ότι είναι δυνατόν να προκαλεί κάθε φορά σοβαρές ανωμαλίες, διότι τα ζητήματα αυτά αφορούν και στην οικονομική διαχείριση των Ιερών Μονών· ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης μπορεί να υποδεικνύει στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών τους εκλόγιμους και τους υποψήφιους Αρχιερείς, οι οποίοι διαθέτουν τα, κατά νόμο, προσόντα· ωστόσο, τονίζει, ότι η έγκριση του καταλόγου από τον Οικουμενικό Πατριάρχη ενδέχεται να επιτρέψει αλλοιώσεις στον κατάλογο και, επίσης, ότι δεν προβλέπεται από τον Ν. 3615/1928· ότι, επειδή δεν είναι υποχρεωτικό, για τους εκλέκτορες «σκόπιμον έκρίθη ἴν' ἀποφευχθῆ». Τέλος, ο Χρυσόστομος αναφέρει, ότι ο Ν. 3615/1928 καθιερώνει μεν το εσωτερικό αυτόνομο καθεστώς στην Εκκλησία της Κρήτης, αλλά δεν αναφέρει, ότι ο Μητροπολίτης Κρήτης δεν υπάγεται στην Ιερά Σύνοδο της ΕΕ και ότι, αντιθέτως, ενώ το άρθρο 1 ορίζει, ότι το εκκλησιαστικό καθεστώς της Κρήτης παραμένει όποιο ήταν, ότι ο Κρήτης υπάγεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, αλλά ότι τώρα (1928) ο Μητροπολίτης Κρήτης έχει, με την Ιερά Σύνοδο Αθηνών, την ίδια σχέση, που είχε με το Πατριαρχείο· ότι, διαφορετικά, θα έπρεπε να ανακηρυχθεί η Εκκλησία της Κρήτης Αυτοκέφαλη. Επιλογικά, η επιστολή του Χρυσόστομου αναφέρει, ότι η Ιερά Σύνοδος, στις 20-11-1928, αποδέχτηκε την πράξη της διοίκησης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών<sup>12</sup> (Κείμενο επιστολής Αρχιεπισκόπου Αθηνών στο Κομματάς, 2006: 82-84).

<sup>12</sup> Υπογράφεται από τον Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής Βασίλειο, Νικοπόλεως Ιωακείμ, Ανδριανουπόλεως Πολύκαρπο, Ναυπακτίας και Ευρυτανίας Αμβρόσιο, Καλαβρύρων και Αιγιαλείας Τιμόθεο ( Κομματάς,ό.π.).

Στις 11 Δεκεμβρίου 1928, η προαναφερθείσα επιστολή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών θεωρείται από την Ιερά Σύνοδο (Κομματάς 2006:84).

Στην επιστολή αυτή, είναι εμφανής η ενόχληση της ΕΕ, η οποία, ίσως, θεωρούσε, ότι η ψήφιση του Ν. 3615/1928 θα υποχρέωνε, κατά κάποιο τρόπο, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, να περιορίσει τις κανονικές απαιτήσεις του, τις οποίες είχε υποβάλει τον Ιανουάριο 1928, σε συνεννόηση με την Ελληνική Πολιτεία και να τις προσαρμόσει, στο πλαίσιο του προαναφερθέντος Νόμου (Κείμενο επιστολής στο Κομματάς, 2006:85). Ο Αθ. Αγγελόπουλος πιστεύει, ότι η Συνοδική Πράξη, για τη διοίκηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών της 20ής Νοεμβρίου 1928, θα μπορούσε να πείσει τη Μητέρα Εκκλησία, ότι ο κατάλογος κείται προς υπόδειξη υποψηφίων και όχι προς έγκριση (Αγγελόπουλος, 2004:187,193).

Σημειωτέον, ότι η Συνοδική Πράξη της Ιεράς Συνόδου Αθηνών (20-11-1928) δεν είναι, για τον Οικουμενικό Πατριάρχη, καταλυτικό στοιχείο, το οποίο σχολίασε η Κανονική Επιτροπή των Πατριαρχείων (17 Ιανουαρίου 1929). Στη συνέχεια, η ΠΣ, στη συνεδρία της (19-1-1929), ενέκρινε τις εισηγήσεις της και κατόρθωσε την, από 9 Φεβρουαρίου 1929, απαντητική Πατριαρχική επιστολή προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών. Στην επιστολή αυτή, γίνονται αποδεκτές οι εισηγήσεις της Κανονικής Επιτροπής και τονίζεται η συμβολή τους στη διαμόρφωση των τελικών θέσεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου-το Οικουμενικό Πατριαρχείο θεωρεί, ότι «ού θίγεται ή διοικητική ένότης τῆς, πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, συναφείας καὶ σχέσεως, τοῦθ' ὄπερ αὐτῇ μεγάλης παραμυθίας καὶ ἐνισχύσεως ἔστι καὶ ἔσται πάντοτε πρόξενος»· υπενθυμίζει, ότι η διευκρίνιση της διατήρησης- διά των ὄρων της ΠΣΠ28- των κανονικών δικαιωμάτων της, απορρέει από το, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο «επιτροπικῶς» και υπό τον τύπο προσωρινότητας, εξχώρησε τη διοίκηση των Μητροπόλεων του Θρόνου στην Ελλάδα. Ειδικότερα, στην επιστολή του ο Οικουμενικός Πατριάρχης αναφέρει, ότι εισήχθησαν στην ΠΣΠ 28 ιδιαίτερες διατάξεις: (α) οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών θα μνημονεύουν μόνο το Ὄνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη, γεγονός το οποίο αποδεικνύει τη διατήρηση της κανονικής εκκλησιαστικής εξουσίας του Οικουμενικού Πατριάρχη στις εν λόγω Μητροπόλεις· η δε μνημόνευση και του Ονόματος του Αρχιεπισκόπου Αθηνών μπορεί να εκληφθεῖ ως μείωση αυτής της εξουσίας, (β) να αναγγέλλεται όχι μόνο η πλήρωση, αλλά και η χηρεία των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, διότι δεν συνάδει προς το κύρος και το γόητρο του Πατριαρχικού Θρόνου να πληροφορεῖται από άλλες πηγές και από ἔμμεσες ειδήσεις, για τα γεγονότα αυτά· διότι είναι ἔγκαιρα και ἐπίσημα να ενημερώνεται, για τη χηρεία Μητροπολιτικού Θρόνου, λόγω θανάτου του προκαθήμενου Αρχιερέα, προκειμένου να τελείται το σαρανταήμερο Μνημόσυνό του στον Πατριαρχικό Ναό, (γ) μαζί με την αναγγελία της εκλογῆς νέων Αρχιερέων να αποστέλλεται και το υπόμνημα της εκλογῆς και η κανονική Ομολογία της χειροτονίας, διότι με αυτό τον τρόπο, βεβαιώνεται η εξάρτηση των Αρχιερέων των Νέων Χωρών από τον Οικουμενικό Θρόνο, (δ) ὅσον αφορά στις Πατριαρχικές και Σταυροπηγιακές Μονές, να

γίνονται οι νενομισμένες ανακοινώσεις προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, διότι η, εκ των προτέρων, συνεννόηση με αυτό, για διάλυση ή συγχώνευση, δεν έχει καμία σχέση με την οικονομική διαχείρισή τους, ούτε βλάπτει την καλή εποπτεία και τη διοίκησή τους · σημειωτέον, ότι ο Οικουμενικός Θρόνος ανέκαθεν και μετά τη ψήφιση του Ν. 1070/1927, διατηρούσε και ασκούσε αυτά τα δικαιώματα και ότι, σε κάθε περίπτωση, δικαιούται να γνωρίζει όσα συμβαίνουν στα Ιερά Σταυροπηγιάκτα και Πατριαρχικά ιδρύματά του, (ε) να εγκρίνεται ο κατάλογος των εκλέξιμων Αρχιερέων από τον Οικουμενικό Πατριάρχη, διότι, έτσι, αφ' ενός κατοχυρώνονται τα κανονικά δικαιώματα του Οικουμενικού Θρόνου, αφ' ετέρου δεν θίγεται η θέση της ΕΕ η οποία ανέλαβε επιτροπικώς τη διοίκηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών και, ότι το γεγονός, πως ο Ν. 3615/1928 δεν αναφέρει ρητά μία τέτοια έγκριση, δεν σημαίνει κώλυμα ή αντίρρηση προς αυτή την έγκριση. Όσον αφορά στις τυχόν αλλοιώσεις στον κατάλογο των εκλέξιμων Αρχιερέων, αυτές θα είναι σύμφωνες προς τους νόμους του ελληνικού κράτους και θα υπαγορεύονται από λόγους κανονικούς, τους οποίους πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η ΕΕ, κατά τη σύνταξη του εν λόγω καταλόγου, (στ) η αυτόνομη Εκκλησία της Κρήτης θα εξακολουθεί να εξαρτάται άμεσα από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και θα διέπεται από τον ΚΧ της (Κείμενο της Πατριαρχικής επιστολής στο Κομματάς, 2006: 96-100).

Επίσης, όσον αφορά στην επιστολή του Αθηνών Χρυσοστόμου (20-11-1928) και στη συνημμένη πράξη της Ιεράς Συνόδου της ΕΕ, η Έκθεση της Κανονικής Επιτροπής και η Συνοδική απόφαση διαπιστώνει τις παρακάτω παραλλαγές και παραλείψεις: (α) Μαζί με τον εκάστοτε Οικουμενικό Πατριάρχη μνημονεύεται από τους Αρχιερείς του Κλίματος του Πατριαρχείου και η Ιερά Σύνοδος Αθηνών, (β) δε γίνεται καμία αναφορά στην αγγελία του Αρχιεπισκόπου Αθηνών προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, της χηρείας των, στην Ελλάδα, Μητροπόλεων του Θρόνου, (γ) δεν κρίνεται σκόπιμη η αποστολή αντιγράφων υπομνήματος της εκλογής των Αρχιερέων και της Ομολογίας, γι' αυτό και παραλείπεται, (δ) τα κυριαρχικά δικαιώματα του Πατριαρχείου επί των Πατριαρχικών και Σταυροπηγιάκτων Μονών στην Ελλάδα περιορίζονται μόνο στη μνημόνευση του Ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη, (ε) ο Οικουμενικός Πατριάρχης μπορεί να υποδεικνύει στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών τον κατάλογο των εκλέξιμων Αρχιερέων, όχι όμως και να εγκρίνει, εκ των προτέρων, τον κατάλογο αυτό, (στ) διατηρείται το Αυτόνομο καθεστώς της Εκκλησίας της Κρήτης, αλλά ο Μητροπολίτης Κρήτης θα αναφέρεται στην Ιερά Σύνοδο της ΕΕ (Κείμενο της Έκθεσης της Κανονικής Επιτροπής στο Κομματάς 2006: 88-89).

Στη συνέχεια, η Έκθεση ανατρέπει και απαντά σε ένα προς ένα τα προναφερθέντα σημεία, ως εξής: (α) η συμνημόνευση του Ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη και του Αρχιεπισκόπου Αθηνών δε γίνεται δεκτή από την Κωνσταντινούπολη, διότι το μνημόσυνο της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου Αθηνών «καθίσταται νομικόν δικαίωμα αὐτῆς» σε συνάφεια προς το κανονικό δικαίωμα το οποίο έχει ο Οικουμενικός Πατριάρχης, δηλαδή να μνημονεύεται από τους Αρχιερείς των επαρχιών εκείνων, επί των οποίων διατηρούνται απαραίτητα τα κανονικά και κυριαρχικά δικαιώματα του Οικουμενικού



Πατριαρχείου. Ειδικότερα, ο Νεοκαισαρείας και ο Αρχιγραμματεὺς της ΠΣ εκτιμούν ότι, εφ' όσον (α) η Εκκλησιαστική διοίκηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών έχει ανατεθεί από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην ΑΕΕ «επιτροπικῶς» και υπό τύπον προσωρινότητας, (β) διατηρούνται τα κανονικά δικαιώματά του επί των επαρχιών των Νέων Χωρών «δέον έφεξής οί οικείοι Άρχιερείς νά μνημονεύσι μόνον τοῦ Πατριάρχου Όνόματος, διότι τό μνημόσουν τοῦ Πατριαρχικοῦ όνόματος τυγχάνει μεταξύ τῶν πρώτων και σπουδαιοτέρων κανονικῶν έκφάνσεων τῆς διατηρουμένης κανονικῆς έκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας επί τῶν έν λόγω Έπαρχιῶν, ἥς ἡ σημασία μειοῦται προφανῶς έκ τοῦ συμνημοσύνου καί τῆς έν Άθήναις Ίεραῖς Συνόδου, προκαλοῦντος ἄλλως τε καί τήν έντύπωσιν έκκλησιαστικῆς διαρχίας έν ταῖς Νέαις Χώραις», (γ) η Πατριαρχική Επιτροπή φρονεί, ότι η πλήρωση χηρεύουσας Μητρόπολης των Νέων Χωρών πρέπει να αναγγέλλεται στον Οικουμενικό Θρόνο με επιστολή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, διότι η χηρεία Μητρόπολης του Θρόνου αποτελεί ουσιώδες γεγονός της περιφέρειας εκείνης, η οποία τελεί υπό την Πατριαρχική δικαιοδοσία· ότι δεν συνάδει προς το κύρος και το γόητρο του Πατριαρχικού αξιώματος να ενημερώνεται από άλλες πηγές και από έμμεσες ειδήσεις, για το γεγονός αυτό, (δ) όσον αφορά στο τρίτο σημείο, εκείνο για το υπόμνημα και την ομολογία, η Πατριαρχική Επιτροπή δεν θεωρεί ορθή την παρατήρηση στην επιστολή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, ότι δεν κρίθηκε σκόπιμη η αποστολή αντιγράφων «στερεοτύπων ἄλλωστε ὄντων». Άλλωστε, η Πατριαρχική Επιτροπή θεωρεί, ότι συμπεριλαμβάνεται στα διατηρούμενα κανονικά δικαιώματα του Θρόνου, η υποβολή σε αυτόν, των υπομνημάτων και των ομολογιών στις αρχιερατικές εκλογές και χειροτονίες· ότι, επί της ουσίας, είναι πράξεις κανονικές «δεδομένου μάλιστα ότι προκειμένου περί τῶν ὁμολογιῶν οί έκάστοτε χειροτονούμενοι δέον ἴνα πρό τῆς έν Άθήναις Ίεραῖς Συνόδου ἀναφέρωσι τό ὄνομα τοῦ Οίκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς τόν παρεχόμενον σχετικόν ὄρκον [...]». Επιπρόσθετα, και ο Νεοκαισαρείας και ο Αρχιγραμματεὺς της Πατριαρχικής Επιτροπής φρονούν, ότι στις ομολογίες πρέπει να αναφέρεται μόνο το Όνομα του Πατριάρχη στον διδόμενο ὄρκο κανονικής υποταγής «ὡς κανονικοῦ Πρώτου τῶν χειροτονουμένων Άρχιερέων, έπιτροπικῶς καί έξ όνόματος τοῦ ὁποίου θά έξασκῆται ἡ τῶν έν Έλλάδι Έπαρχιῶν τοῦ Θρόνου έκκλησιαστικῆ διοίκησης υπό τῆς Ίεραῖς Συνόδου τῆς Έκκλησίας τῆς Έλλάδος, ἥτινι δέον ἴνα ἀποσταλῆ ὁ ὑπάρχων παρ' ἡμῖν τύπος Άρχιερατικῆς ὁμολογίας πρὸς ἀναλόγου αὐτοῦ χρησιμοποίησιν», (ε) η Πατριαρχική Επιτροπή δεν θεωρεί τεκμηριωμένο το επιχείρημα του Αρχιεπισκόπου Αθηνών όσον αφορά στα Πατριαρχικά δικαιώματα επί των Πατριαρχικών και Σταυροπηγιακῶν Μονῶν με την αναφορά στον Ν. 1070/1927. Και αυτό, διότι, το Οικουμενικό Πατριαρχείο διατηρούσε και διατηρεῖ και μετά την έκδοση αυτού του νόμου τα δικαιώματά του επί των εν λόγω Μονῶν, που αφορούν όχι μόνο στη μνημόνευση του Πατριαρχικού Ονόματος, αλλά και στην επικύρωση της εκλογής των Ηγουμενοσυμβουλίων· ότι το γεγονός αυτό δεν παραβιάζει την οικονομική διαχείρισή τους· ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης πρέπει να διατηρεῖ τα δικαιώματά του επί των προαναφερθεισῶν Μονῶν «καί συνεπῶς δέον ἴνα διατηρῆ καί τό ἕτερον σημείον τῆς σχετικῆς διατάξεως τῆς Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Πράξεως, τό ἀναφερόμενον εἰς τήν, μετά προηγουμένην συνεννόησιν πρὸς το Οίκουμενικόν Πατριαρχεῖον, διενέργειαν τῆς διαλύσεως ἢ τῆς συγχωνεύσεως Πατριαρχικῆς τινος Σταυροπηγιακῆς Μονῆς», (στ)

όσον αφορά στην έγκριση, από τον Οικουμενικό Πατριάρχη, του καταλόγου των εκλόγιμων Αρχιερέων, αυτή και κατοχυρώνει τα κανονικά δικαιώματα του Οικουμενικού Θρόνου, και δεν θίγει τη θέση της ΕΕ, η οποία ανέλαβε «επιτροπικώς» τη διοίκηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, (ζ) για την αυτόνομη Εκκλησία της Κρήτης, η Πατριαρχική Επιτροπή εκτιμά, ότι η Μητρόπολη της Κρήτης πρέπει να αναφέρεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και, συνεπώς, να ισχύει η σχετική διάταξη της ΠΣΠ 28. Επίσης, η Πατριαρχική Επιτροπή παρατηρεί, ότι οι ειδικές νομικές διατάξεις, υπερισχύουν των γενικών-κατά συνέπεια, η ρητή διάταξη του άρθρου 4 του Ν. 3615/1928 υπερισχύει των γενικών διατάξεων των άρθρων 1 και 2 του ίδιου νόμου, για την Ιερά Σύνοδο της ΕΕ ως ανώτατης εκκλησιαστικής αρχής των Επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα και, ως εκ τούτου, «ὁ παρών νόμος δέν ἔχει ἐφαρμογήν διά τό ἐν Κρήτη ἰσχύον ἐκκλησιαστικόν καθεστώς». Η Πατριαρχική Επιτροπή επισημαίνει, ότι την ίδια άποψη έχει διατυπώσει και το αρμόδιο Ελληνικό Υπουργείο. Κατά συνέπεια, η Εκκλησία της Κρήτης υπάγεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, όπως προβλέπεται από τον ΚΧ της αυτονομίας της (Κείμενο Έκθεσης της Κανονικής Επιτροπής στο Κομματάς, 2006:89-95).

Από το κείμενο της Έκθεσης συνάγεται, ότι η Πατριαρχική Επιτροπή αντεπιχειρηματολογεί, ενδελεχώς, στο περιεχόμενο της Συνοδικής Πράξης της ΕΕ και εισηγείται, για όλα τα, προς συζήτηση, θέματα (Στράγκας, 2001: 1617). Συνωδά προς το πνεύμα και το γράμμα της Έκθεσης της Πατριαρχικής Επιτροπής συντάσσεται και η επιστολή του Οικουμενικού Πατριάρχη Βασιλείου Γ΄(9-2-1929) προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών (Κείμενο Πατριαρχικής επιστολής στο Κομματάς, 2006: 96-100).

Ο Αθηνών Χρυσόστομος αντιλαμβάνεται, ότι το Πατριαρχείο, αμεταθέτως, θα επιμείνει στη διατήρηση των δικαιωμάτων του επί των Επαρχιών του στην Ελλάδα, με την εφαρμογή των νενομισμένων εκκλησιαστικών όρων· οι όροι αυτοί, όπως είχε αποσαφηνίσει ο Οικουμενικός Πατριάρχης στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και στον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών, στις 13-9-1928, επεξηγούν, αναλυτικά, την έννοια που κείται ως βάση στον Ν. 3615/1928 και η οποία αφορά στην τήρηση των δικαιωμάτων του. Έτσι, ο Αθηνών Χρυσόστομος, στέλνει στις 28-5-1929 προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη απαντητική επιστολή, στην οποία εμμένει στις βασικές αξιώσεις της ΕΕ, όπως αυτές διατυπώθηκαν στη, με ημερομηνία 20 Νοεμβρίου 1928, επιστολή του: (α) το Οικουμενικό Πατριαρχείο ζητά να μνημονεύεται από τους Αρχιερείς των Νέων Χωρών μόνο το Ονομα του Οικουμενικού Πατριάρχη, ενώ στις προκαταρκτικές επιστολές αναφερόταν συμνημόνευση και της Ιεράς Συνόδου της ΑΕΕ. Το επιχείρημα, που προβάλλει ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών είναι, ότι «κατά τήν γενομένην διοικητικήν άφομοίωσιν τών ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησιαστικῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου μετά τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας ἀνετέθη μέν αὐτῇ ὑπ' αὐτοῦ «ἐπιτροπικῶς» ἡ διοίκησις τῶν Ἐπαρχιῶν, ἀλλ' ὑπό τόν ὄρον τῆς συμμετοχῆς τῶν Ἀρχιερέων τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας»· ότι αυτή η συμμετοχή έδωσε στους Αρχιερείς, ως πρώτιστο δικαίωμα, να παρεδρεύουν στη Σύνοδο και να συνδιοικούν την ΕΕ μαζί με τους Αυτοκέφαλους Αρχιερείς· οι οποίοι «κατ' ἔθος κρατήσαν» μνημονεύουν την Ιερά Σύνοδο, να εκλέγουν και να δικάζουν τους Αρχιερείς, να επιλύουν κάθε

εκκλησιαστικό ζήτημα και, τέλος, να συγκροτούν την ανώτατη εκκλησιαστική Αρχή στην Ελλάδα. Επομένως, η κανονική τάξη επιβάλλει τη μνημόνευση του Πατριαρχικού Ονόματος, σε ένδειξη της πνευματικής εξάρτησης των Αρχιερέων των Νέων Χωρών από τον Πατριαρχικό Θρόνο και η διοικητική εξάρτησή τους από την Ιερά Σύνοδο της ΕΕ επιβάλλει τη μνημόνευση της, κατά τον τρόπο, που ενεργούν οι Αυτοκέφαλοι Αρχιερείς, (β) για την άμεση αναγγελία θανάτου Αρχιερέα του Οικουμενικού Θρόνου δεν προβάλλεται καμία αντίρρηση, (γ) για την αποστολή των υπομνημάτων των νέο διορισθέντων ή μεταθέντων Αρχιερέων σε μόνιμες Μητροπόλεις δεν υπάρχει καμία αντίρρηση, εκτός από το ότι επιβάλλεται κανονικώς να αναφέρουν οι Αρχιερείς όχι μόνο το Όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη, αλλά και της Ιεράς Συνόδου, από την οποία εκλέγονται ή μετατίθενται και εξαρτώνται διοικητικά, (δ) όσον αφορά στα Πατριαρχικά δικαιώματα επί των Πατριαρχικών και Σταυροπηγιακών Μονών, ο Αθηνών Χρυσόστομος επιμένει στη μνημόνευση του Πατριαρχικού Ονόματος και στην κοινοποίηση, μέσω του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, στον Οικουμενικό Πατριάρχη, της εκλογής των Ηγουμενοσυμβουλίων, (ε) για τον κατάλογο των εκλεγμένων Αρχιερέων του Θρόνου και, συγκεκριμένα, για την εισήγηση της αναγραφής στον κατάλογο των ονομάτων από τον Πατριάρχη, δεν προβάλλεται καμία αντίρρηση. Ωστόσο, η έγκριση του καταλόγου από τον Οικουμενικό Πατριάρχη και το δικαίωμα να αλλάζει ή να διαγράφει από τον κατάλογο ονόματα, για λόγους κανονικούς, εκλαμβάνεται από την Αθήνα ως παράγοντας ικανός να προκαλέσει σοβαρές προστριβές μεταξύ των δύο Εκκλησιών, και (στ) το θέμα της Κρήτης παραπέμπεται σε μελλοντική ρύθμιση (Κείμενο επιστολής Αρχιεπισκόπου στο Κομματάς, 2006: 101-104).

Όσον αφορά στην επιστολή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών πρέπει να επισημανθούν τα εξής: (α) δεν είναι «έθος κρατήσαν» η μνημόνευση της Ιεράς Συνόδου της ΕΕ από τους Αρχιερείς της Παλαιάς Ελλάδας, αλλά όρος του ΠΣΤ 50 (29 Ιουνίου 1850), για την αυτοκεφαλία της Ελλαδικής Εκκλησίας «δαπιλεύομεν δε αὐτῇ καί πάσας τὰς προνομίας, καί πάντα τὰ κυριαρχικά δικαιώματα, τὰ τῆ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικῇ ἀρχῇ παρομαρτοῦντα ἵνα τοῦ λοιποῦ μνημονεύηται ὑπό τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀρχιερέων ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις ἱεουργούντων, τοῦ Προέδρου αὐτῆς μνημονεύοντος πάσης Ἐπισκοπῆς Ὁρθοδόξων», (β) η διευθέτηση της διοικητικής ένωσης Παλαιών και Νέων Χωρών έγινε βάσει της προκαταρκτικής Πράξης της Πατριαρχικής Συνόδου (17 Ιανουαρίου 1928), χωρίς, όμως, να τηρούνται οι όροι της, (γ) το σχέδιο της 17<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 1928 καταρτίστηκε βάσει του σχεδίου που έστειλε η Αρχιεπισκοπή Αθηνών, τον Δεκέμβριο 1927· το σχέδιο αυτό, όμως, αποδεχόταν ότι «οἱ Ἀρχιερεῖς τῶν Νέων Χωρῶν θά θεωρῶσι το Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἀνωτέραν ἀρχὴν ὡς πρὸς τὴν ἔγκρισιν τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν» και το ἐκκλητο, ὀρους τους οποίους, σύμφωνα με το κυβερνητικό σχέδιο, το Οικουμενικό Πατριαρχείο μπορεί να τροποποιήσει. Σημειωτέον ότι αυτές οι διαβεβαιώσεις δεν συμπεριλαμβάνονται στον Ν. 3615/1928 Κείμενο επιστολής Αρχιεπισκόπου στο Κομματάς, ὄ.π.).

Γενικότερα, η αλληλογραφία μεταξύ του Οικουμενικού Πατριάρχη Βασιλείου Γ΄ και του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσόστομου, ερμηνεύει το εκκλησιαστικό καθεστώς, όπως αυτό διαμορφώθηκε από την ΠΣΠ

28 και το οποίο, για πρώτη φορά, ισχύει εκείνη την εποχή. Από την άποψη αυτή, ο Αθηνών Χρυσόστομος στην επιστολή της 28<sup>ης</sup> Μαΐου 1929 φαίνεται να επανεκτιμά Συνοδικώς την πρότερη στάση, όπως τη διατύπωσε στη, με ημερομηνία 20 Νοεμβρίου 1928 επιστολή του, και επανέρχεται στους Πατριαρχικούς όρους, αποδεχόμενος τους περισσότερους όρους του, με ημερομηνία 9 Φεβρουαρίου 1929, Πατριαρχικού Γράμματος. Ειδικότερα, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, εκτός λίγων διαφοροποιήσεων, αποδέχεται, σχεδόν, στο σύνολό τους Πατριαρχικούς όρους, βάσει των οποίων εκχωρήθηκε, «επιτροπικώς», στην ΕΕ η διοίκηση των επαρχιών των Νέων Χωρών. Στην επιστολή του εμμένει μόνο στη συμνημόνευση Πατριάρχη και Ιεράς Συνόδου Αθηνών· δε διαφωνεί στην έγκριση από τον Οικουμενικό Πατριάρχη του καταλόγου των εκλόγιμων Αρχιερέων των Νέων Χωρών και, κυρίως, στην αλλαγή ή στη διαγραφή των ονομάτων από τον εν λόγω κατάλογο και αποδέχεται «τό άναφαιρετον δικαίωμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου νά εἰσηγήται, διά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, τήν, ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναγραφῆν ὀνομάτων ἐκλόγιμων κληρικῶν ἢ καί τήν διαγραφῆν ἐτέρων και τοῦ λαμβάνειν γνῶσιν τοῦ ἐκάστοτε καταρτιζομένου καταλόγου» (Κομματάς, 2006:104-106).

Η αναγνώριση του Πατριαρχικού δικαιώματος από τον Αθηνών Χρυσόστομο προσεγγίζει τη διατύπωση της Πατριαρχικής επιστολής (9-2-1929) προς τον Προκαθήμενο της Ελλαδικής Εκκλησίας. Για το λόγο αυτό, και η ΠΣ, επειδή θεώρησε, ότι η εν λόγω αποδοχή, δε μειώνει το δικαίωμα του Πατριάρχη να εγκρίνει τον κατάλογο των εκλόγιμων Αρχιερέων του Πατριαρχικού Θρόνου στην Ελλάδα, στην οποία έννοια της έγκρισης εμπεριέχεται και το δικαίωμά του να προσθέτει, να αφαιρεί ονόματα και να ενημερώνεται, για τον εκάστοτε συντασσόμενο κατάλογο (Κομματάς, 2006:107).

Στην ίδια Πατριαρχική Σύνοδο, ο Δέρκων Φώτιος υπέβαλε εισήγηση, στα κύρια σημεία της οποίας συναριθμούνται (α) η άποψη, ότι εφ' όσον οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών υπάγονται διοικητικά στην ΑΕΕ, η συμνημόνευση της Ιεράς Συνόδου των Αθηνών αποτελεί όχι μόνο νομικό, αλλά και κανονικό δικαίωμα· ότι η διαρχία είναι φαινομενική· ότι ως προς το συμνημόσυνο και ο Οικουμενικός Πατριάρχης και η ΠΣ ήταν σύμφωνοι, βάσει του προκαταρκτικού σχεδίου της ΠΣΠ, της 17<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 1928, (β) συνωδᾶ προς τα προαναφερθέντα, η ΠΣ πρέπει να αποδεχθεί και το σημείο Β' ως κανονικό, την προσθήκη και στο υπόμνημα και στην ομολογία των νέο χειροτονούμενων Αρχιερέων των Νέων Χωρών ως αναγκαία συνέπεια της διοικητικής υπαγωγής τους στην Ιερά Σύνοδο της ΑΕΕ. Βάσει όλων των ανωτέρω, ο Δέρκων Φώτιος εισηγείται να αποδεχθεί η ΠΣ τις εξηγήσεις του Αθηνών Χρυσόστομου, στην από 28-5-1928 επιστολή του (Κείμενο Έκθεσης του Δέρκων Φωτίου στο Κομματάς, 2006: 107-110). Η εισήγηση εγκρίθηκε κατά πλειοψηφία, διότι οι Μητροπολίτες Νεοκαισαρείας και Μύρων μειοψήφισαν και υποστήριξαν –όπως και πριν- ότι πρέπει να μνημονεύεται μόνο το Όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη (Κομματάς, 2006: 110).

Κοντολογίς, η αλληλογραφία μεταξύ της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης και της Ελλάδας- εκτός από το συμμηνημόσυνο- δεν επέφερε καμία αλλαγή στους όρους της ΠΣΠ 28. Αντίθετα, ισχυροποίησε την Πράξη αυτή με την έγγραφη αποδοχή της από την ΑΕΕ των κάτωθι υποχρεώσεων, τις οποίες ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών είχε αποδεχθεί και οι οποίες είναι:

1. Η επέκταση του διοικητικού συστήματος της ΑΕΕ και στις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών (εκτός εκείνης της Κρήτης), η διοίκηση των οποίων της ανατέθηκε «επιτροπικώς».
2. Η συμμηνημόνευση από τους Ιεράρχες των Νέων Χωρών και του Ονόματος του Πατριάρχη και της Ιεράς Συνόδου, αφ' ενός λόγω της κανονικής και της πνευματικής εξάρτησής τους από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αφ' ετέρου λόγω της διοικητικής εξάρτησής τους στην ΑΕΕ (Κομματάς, 2006: ό.π.).
3. Η αποστολή στον Οικουμενικό Πατριάρχη των υπομνημάτων των νέο εγκατασταθέντων αρχιερέων του Θρόνου ή μετατιθέμενων σε μόνιμες Μητροπόλεις και των ομολογιών- κατά τις χειροτονίες · στα κείμενα αυτά συμμηνημονεύονται το Όνομα του Πατριάρχη και η Ιερά Σύνοδος της ΕΕ, από την οποία- κατά Πατριαρχική ανάθεση- εκλέγονται, μετατίθενται και εξαρτώνται διοικητικά.
4. Το δικαίωμα του «εκκλήτου» ενώπιον του Οικουμενικού Θρόνου.
5. Το δικαίωμα του Οικουμενικού Πατριάρχη να εισηγείται, διά του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, τη αναγραφή στον κατάλογο των προς αρχιερατεία εκλεξιμίων, των ονομάτων αυτών ή τη διαγραφή άλλων και να αναγνωρίζει τον κάθε φορά συντασσόμενο κατάλογο <sup>13</sup>.
6. Η απαγόρευση των μεταθέσεων Αρχιερέων· οι μεταθέσεις επιτρέπονται προσωρινά, για τους πρόσφυγες Αρχιερείς και η κατάργηση του θεσμού των βοηθών Επισκόπων.
7. Η αναγγελία, από τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών στον Οικουμενικό Πατριάρχη, της χηρείας και της πλήρωσης Μητροπόλεων του Θρόνου στην Ελλάδα και η πρόσκληση των Αρχιερέων τους να συμμετέχουν στην Ιερά Σύνοδο και στα διοικητικά όργανα της ΑΕΕ.
8. Η αναγγελία από τους ίδιους τους Αρχιερείς των Νέων Χωρών με προσωπικές επιστολές, που αποστέλλονται, διά της Ιεράς Συνόδου της ΕΕ στον Οικουμενικό Πατριάρχη της ανάληψης ποιμαντορικών καθηκόντων.
9. Η αποστολή, από τους Αρχιερείς των Νέων Χωρών, διά της Ιεράς Συνόδου, της ΕΕ στον Οικουμενικό Πατριάρχη, της ετήσιας έκθεσης πεπραγμένων, την οποία υποβάλλουν στην Ιερά Σύνοδο των Αθηνών (Κομματάς, 2006: 111).
10. Η επικοινωνία των Αρχιερέων των Νέων Χωρών με αλληλογραφία, διά της Ιεράς Συνόδου της ΕΕ με τον Οικουμενικό Πατριάρχη, για θέματα εκκλησιαστικής διοίκησης · για άλλα θέματα επικοινωνούν απ' ευθείας.
11. Η κανονική μνημόνευση του Ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη από τις Πατριαρχικές και Σταυροπηγιακές Μονές και η αναγγελία (Κομματάς, 2006: 111-112).

---

<sup>13</sup>Σύμφωνα με τον Δέρκων, το δικαίωμα αυτό απορρέει από την έννοια της εγκρίσεως, βλ. Κομματάς, ό.π.

#### **4.4. Σύνοψη**

Οι Μητροπόλεις των Νέων Χωρών δοκιμάσθηκαν, για δεκαπέντε περίπου χρόνια (1913-1928), μέχρι να ρυθμιστεί το θέμα της διοίκησής τους. Οι τρεις παράγοντες, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η ΑΕΕ και η Ελληνική Πολιτεία συνεργάστηκαν, για την επίλυση του θέματος, με αποτέλεσμα την έκδοση της ΠΣΠ 28. Ωστόσο, πριν ακόμα από την έκδοση της Πράξης, είναι εμφανής η πρόθεση και της ΑΕΕ και της Ελληνικής κυβέρνησης να αφομοιωθούν οι εκκλησιαστικές επαρχίες του Πατριαρχικού Θρόνου στην Ελλάδα στους κόλπους της ΕΕ, εξ ου και οι νομοθετικές πρωτοβουλίες της κυβέρνησης και οι προτάσεις, και οι πολιτικές της ΙΣΙ της ΕΕ. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο εκδίδει την ΠΣΠ 28 βάσει των Ιερών κανόνων και στο κείμενό της καταγράφει τα ιστορικά και κανονικά δίκαιά του επί των Μητροπόλεων του στην Ελλάδα.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Η νομοκανονική υπόσταση των Εκκλησιαστικών Επαρχιών των Νέων Χωρών.**

### **5.1. Εισαγωγή**

Οι όροι της ΠΣΠ 28 εστιάζουν στη διαμόρφωση της Νομοκανονικής υπόστασης των Επαρχιών του Πατριαρχικού Θρόνου στην Ελλάδα, στη βάση της δόμησης ομαλών σχέσεων ανάμεσα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και στην Ελλαδική Εκκλησία. Μελετητές του Εκκλησιαστικού Δικαίου έχουν διατυπώσει απόψεις επί του θέματος, αναλύοντας όρους δικανικούς και δίνοντας, με αυτό τον τρόπο, ιδιαίτερη διάσταση στο θέμα της διοίκησης των Επαρχιών των νέων Χωρών. Το παρόν κεφάλαιο εκθέτει, με συντομία, απόψεις νομικών των εκκλησιαστικών θεμάτων, προκειμένου να αποσαφηνιστεί ο νομικός χαρακτήρας της διοίκησης των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών. Για τον ίδιο λόγο εξετάζονται συγκριτικά κείμενα, όπως η ΠΣΠ 28, η ΠΣΑ, ο Ν. 3625/1928 και το Σχέδιο της ΠΣΠ/17-1-1928.

### **5.2. Η νομοκανονική υπόσταση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών**

Οι εκκλησιαστικές επαρχίες του Θρόνου στην Ελλάδα παραχωρήθηκαν στην ΑΕΕ, για να διοικούνται «έπιτροπικῶς», και «άχρι καιρού», αλλά να εξακολουθούν να έχουν πνευματική- κανονική εξάρτηση από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το θέμα αυτό θεωρείται, ότι δεν είναι κανονικό, όταν υφίσταται διάκριση μεταξύ διοικητικής και πνευματικής εξάρτησης, σε ένα ενιαίο εθνικό κράτος, διότι απουσιάζει η ενιαία διοίκηση στην ΕΕ (Ιερόθεος, 2001: 130).

Σημειωτέον, ότι η άποψη των Διαφωτιστών, ότι κάθε κράτος πρέπει να έχει τη δική του Εκκλησία, δεν παρατηρείται στους ιερούς Κανόνες της Εκκλησίας (λδ' Αποστολικός Κανόνας), διότι η έννοια του έθνους, που υπάρχει εδώ, έχει διαφορετική σημασία και συνωνυμείται με την επαρχία, στην οποία επικρατεί το Μητροπολιτικό σύστημα διοίκησης (Ιερόθεος, 2001: 130-131).

Επίσης, κατά τον Τυρολόης Παντελεήμονα, Καθηγητή του Κανονικού δικαίου, τα όρια των Πατριαρχείων είναι γεωγραφικά και μόνο και όχι εθνοφυλετικά, ορίσθηκαν από τις Οικουμενικές Συνόδους με τους Ιερούς κανόνες (Ιερόθεος, 2001, ό.π.).

Ειδικότερα, για την ΠΣΠ 28, από την αλληλογραφία μεταξύ των Αθηνών και της Κωνσταντινούπολης, αλλά και από άλλα επίσημα έγγραφα, καθώς και από την ΠΣΠ 28, είναι εμφανές το ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο επισημαίνει αλλά και υπερασπίζεται τα απαραμείωτα και κανονικά δικαιώματά του επί των «Επαρχιών τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Θρόνου», όπως, κατ' επανάληψη, και με έμφαση αναφέρεται στο κείμενο της ΠΣΠ 28. Κατά συνέπεια, οι Μητροπόλεις των Νέων Χωρών θεωρούνται επαρχίες του Οικουμενικού Θρόνου, οι οποίες θα διοικούνται «έπιτροπικῶς» από την ΑΕΕ (Ιερόθεο2, 2001: 134, Ακανθόπουλος, 2004: 756).

Κατά την εκκλησιαστική και κανονική ερμηνεία του ο όρος «έπιτροπικῶς» συνωνυμείται με την προσωρινή εκχώρηση αρμοδιοτήτων σε άλλο πρόσωπο. Ο Παντελεήμων Ροδόπουλος, Μητροπολίτης Τυρολόης, επιχειρηματολογεί, ότι η επιτροπεία είναι θεσμός προσωρινού χαρακτήρα, διότι αίρεται, όταν ο επιτροπευόμενος αποκτήσει ικανότητα προς δικαιοπραξία (Ιερόθεος, 2004: 123).

Στα κείμενα της αλληλογραφίας, ανάμεσα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και στην ΑΕΕ, το επίρρημα «έπιτροπικῶς» ερμηνεύεται ως «προσωρινά» (Ιερόθεος, ό.π.). Ο Βαβούσκος υποστηρίζει, ότι η ΑΕΕ θα διοικεί τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, ως Επίτροπος του Οικουμενικού Πατριαρχείου και, ότι στην έννοια του επιτρόπου αυτονομία ενυπάρχει το στοιχείο της προσωρινότητας (Βαβούσκος, 1973: 28). Επίσης, το 1987, στο κοινό ανακοινωθέν του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της ΑΕΕ, ο όρος «έπιτροπικῶς» ερμηνεύτηκε ως προσωρινά (Μητροπολίτης Σεβαστείας Δημήτριος, 2006: 583-584). Ως εκ τούτου, το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν παραιτείται των κανονικών δικαιωμάτων του επί των εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών.

Το αμείωτο των κανονικών δικαιωμάτων του Οικουμενικού Πατριαρχείου δηλώνει την κανονική και την πνευματική σχέση του με του Επισκόπους των επαρχιών αυτών. Σύμφωνα με το Κανονικό Δίκαιο, η εξάρτηση ενός Επισκόπου από άλλο Επίσκοπο ή από την ΙΣ παραπέμπει στο δίκαιο των χειροτονιών και στο δίκαιο των κρίσεων (Ροδόπουλος, 2005: 130). Συνεπώς, η ΙΣ έχει το κανονικό δικαίωμα να εκλέγει, να χειροτονεί και να δικάζει έναν Επίσκοπο, όταν αυτός υποπέσει σε παραπτώματα. Και όσον αφορά στις επαρχίες των Νέων Χωρών, το Οικουμενικό Πατριαρχείο εκχωρεί «έπιτροπικῶς», προσωρινά, στην ΑΕΕ το δίκαιο των χειροτονιών και το δίκαιο των κρίσεων (Ροδόπουλος, ό.π.).

Από την άποψη αυτή, η εκχώρηση των εκκλησιαστικών επαρχιών του Θρόνου στην ΑΕΕ δεν είναι καθολικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στο «δίκαιο των χειροτονιών», αυτό αποτυπώνεται στην έγκριση, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, του Καταλόγου προς Αρχιερατεία Εκλογίμων, στην αποδοχή των πρακτικών της εκλογής των Επισκόπων, στην ομολογία της αναγνώρισης των δικαιωμάτων του Οικουμενικού Πατριαρχείου από τον νεοχειροτονηθέντα Επίσκοπο, αλλά και στη συνεχή μνημόνευση του Οικουμενικού Πατριάρχη, κατά την τέλεση του Μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας, σύμφωνα με τους Ε', Ζ', Θ' όρους της ΠΣΠ 28.

Στο «δίκαιο των κρίσεων», η συμμετοχή του Οικουμενικού Πατριάρχη διασφαλίζεται με το «έκκλητο», δηλαδή με τη δυνατότητα, που έχουν οι Επίσκοποι, αφού εκδικαστούν από τα όργανα της ΕΕ, να προσφύγουν και να δικαστούν και σε τρίτο βαθμό από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, σύμφωνα με τον ΣΤ' όρο της ΠΣΠ 28.

Πριν από την έκδοση της ΠΣΠ 28, το Ελληνικό κράτος προχώρησε στη ψήφιση του Ν. 3615/1928, βάσει του οποίου συνήψε μία Διεθνή Πράξη με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, διότι το δεύτερο συνιστά εξωκρατικό Νομικό Πρόσωπο, αναγνωρισμένο ως Νομικό Πρόσωπο Διεθνούς Δικαίου (Βαβούσκος, 1973:39). Ειδικότερα, ο νόμος, ως πολιτειακό κείμενο, δεν ενδιαφέρεται να επαναλάβει ολόκληρο το κείμενο της ΠΣΠ 28, αλλά προβλέπει τα κύρια σημεία της συμφωνίας, ανάμεσα στο Ελληνικό κράτος και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (άρ. 1,3). Σημειωτέον, ότι στον νόμο δεν περιλαμβάνονται οι όροι, που αφορούν στην εκλογή των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών, όπως αυτοί καταγράφονται



στην ΠΣΠ 28. Ωστόσο, ο συγκεκριμένος νόμος αποδέχθηκε τις βασικές αρχές της ΠΣΠ 28 (Βαβούσκος, 1973:33-34, Ιερόθεος, 2001: 136).

Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1932, ψηφίζεται ο Ν. 5439, ο οποίος καθορίζει την έννοια της ΕΕ, που περιλαμβάνει την ΑΕΕ και τις Μητροπόλεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στην Ελλάδα «Ἡ Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν εἰς τὰς Ἰνέας Χώρας τῆς Ἑλλάδος εὐρισκομένων Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, νέον ἐκκλησιαστικόν ὄργανισμὸν, ἦτοι νέον αὐτοτελές Νομικὸν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου, Γνωστὸν ὡς Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος» (Βαβούσκος, ὀ.π.).

Στις 31-5-1977, ψηφίζεται ο Ν. 590/1977, γνωστός ὡς ΚΧ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος και ἰσχύει ἀκόμα και σήμερα. Ἡ παρ. 1 τοῦ ἀρθροῦ 1 προβλέπει τὴν πνευματικὴ σχέση τῆς ΕΕ με τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο και τὶς ἄλλες Ορθόδοξες Ἐκκλησίες· ἡ παρ. 5 τοῦ ἀρθροῦ 1 ἀναφέρεται στο ἰδιαίτερο καθεστῶς τῶν Μητροπόλεων τῶν Δωδεκανήσων και τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Σύμφωνα με τὸν Παπαστάθη «Ὡς συμπέρασμα φρονῶ ὅτι, τόσο ἡ ἰσχύσασα, ὅσο και ἡ ἰσχύουσα νομοθεσία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, κατοχυρώνουν τὸ σύνολο τῶν ὄρων, που περιέχονται στην Πατριαρχικὴ και Συνοδικὴ Πράξη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς 14<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1928» με τὸν Ν. 590/1977, ἀλλὰ και με τὴν ἑλληνικὴ νομοθεσία, ἀναγνωρίζεται ἡ ἰσχύς τῶν ὄρων τῆς ΠΣΠ 28. Βάσει τῆς παρ.3 τοῦ ἀρθροῦ 1, ἡ νομοκανονικὴ ὑπόσταση τῆς ΕΕ στηρίζεται στον Πατριαρχικὸ και Συνοδικὸ Τόμο τῆς 29<sup>ης</sup> Ἰουνίου 1850, στις Πατριαρχικὲς Συνοδικὲς Πράξεις τοῦ 1866 και τοῦ 1882 και στην Πατριαρχικὴ και Συνοδικὴ Πράξη τοῦ 1928. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ΕΕ ἀποδέχεται πλήρως τὸς Ὁρους και τὶς Διατάξεις τῆς ΠΣΠ 28 (Παπαστάθης, 2009: 34).

Επιπρόσθετα, ἡ ΠΣΠ 28 κατοχυρώνεται και ἀπὸ τὸν ΚΧ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας. Στα Συντάγματα τοῦ 1927 και τοῦ 1952 δὲν ἀναφέρονται ὁ Τόμος 1850 και ἡ ΠΣΠ 28. Ὡστόσο, στο ἰσχύον Σ. ἀναφέρονται και ὁ Τόμος 1850 και ἡ ΠΣΠ 28. Στο ἰσχύον Σύνταγμα, για πρώτη φορά ἀναφέρονται ὁ Πατριαρχικὸς και Συνοδικὸς Τόμος τοῦ 1850, ἀλλὰ και ἡ Συνοδικὴ Πράξη τοῦ 1928, στο ἀρθρο 3 παρ. 1. «Ἐπικρατοῦσα θρησκεία στην Ἑλλάδα εἶναι ἡ θρησκεία τῆς Ἀνατολικῆς Ορθόδοξης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ». Ἡ Ορθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας, που γνωρίζει Κεφαλὴ τῆς τὸν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, ὑπάρχει ἀναπόσπαστα ἐνωμένη δογματικὰ με τὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινούπολης και με κάθε ἄλλῃ ὁμόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ· τηρεῖ ἀπαρασάλευτα, ὅπως ἐκεῖνες, τὸς ἱερούς ἀποστολικούς και συνοδικούς κανόνες και τὶς ἱερές παραδόσεις. Εἶναι Ἀυτοκέφαλη, διοικεῖται ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο τῶν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων και ἀπὸ τὴν Διάρκῃ Ἱερά Σύνοδο, που προέρχεται ἀπὸ αὐτὴ και συγκροτεῖται, ὅπως ὀρίζει ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας, με τήρηση τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου 1850 και τῆς Συνοδικῆς Πράξης τῆς 4<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1928» (Σ. 1975/1986 παρ.1, ἀρθρο 3, Ἀκανθόπουλος, 2004:760). Παράλληλα, στην παρ. 2 τοῦ ἀρθροῦ 3 καταγράφεται ἡ ἐρμηνευτικὴ διάταξη σύμφωνα με τὴν ὁποία : «Τὸ ἐκκλησιαστικὸ καθεστῶς, που ὑπάρχει σε ὀρισμένες περιοχές τοῦ Κράτους, δὲν ἀντίκειται στις διατάξεις τῆς προηγούμενης παραγράφου.» (Αἰμιλιανίδης, 2023:15). Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῇ, διασαφηνίζεται ἡ ἰδιαίτερῃ ἐκκλησιαστικὴ ὑπόσταση τῶν ἐπαρχιῶν τῶν Νέων Χωρῶν, τῆς Κρήτης και τῶν Δωδεκανήσων· ὠστόσο, ἐγείρονται συζητήσεις, ὅσον ἀφορὰ στη Συνταγματικὴ κατοχύρωση τῆς ΠΣΠ 38 (Σ. 197/1986, παρ. 1, ἀρθρο 3). Συγκεκριμένα, ἡ ἀναφορά στην τήρηση τῶν Ὁρων τῆς ΠΣΠ 28, δημιούργησε ἰδιαίτερα ἐρμηνευτικὰ προβλήματα. Σύμφωνα με μία προσέγγιση, ἡ συνταγματικὴ

υποχρέωση, για την τήρηση της ΠΣΠ 28, συνδέεται με το ρήμα «διοικείται» και, κατ' επέκταση, η συνταγματική προστασία περιβάλλει το σύνολο των διατάξεων και των όρων των Πατριαρχικών κειμένων, που αφορούν στη διοίκηση της ΕΕ (Μάνεσης και Βαβούσκος, 1975, Βενιζέλος, 2000:28, Αιμιλιανίδης, 2003: 16). Δυνάμει αυτής της ερμηνείας, η Ελληνική Πολιτεία υποχρεούται να αναγνωρίσει το ουσιαστικό δικαίωμα της ΕΕ να αυτοδιοικείται, διότι ο Τόμος 1850 επιτάσσει, ότι η ΕΕ «διοικείται έλευθέρως και άκολούθως, και άκωλύτως από πάσης κοσμικής επέμβασως» (Αιμιλιανίδης, 2023:16).

Η αντίθετη ερμηνεία συνδέει τη συνταγματική υποχρέωση, για τήρηση των Πατριαρχικών διατάξεων της ΠΣΠ 28, με το ρήμα «συγκροτείται», κατά τρόπο, ώστε η υποχρέωση να μην αφορά γενικότερα στη διοίκηση της ΕΕ, αλλά αποκλειστικά στη συγκρότηση της ΙΣ. Δηλαδή, η διασφάλιση, ότι η συγκρότηση της ΙΣ, όπως ορίζεται στον ΚΧ, δεν αντίκειται στις συναφείς διατάξεις της ΠΣΠ 28 (Αιμιλιανίδης, 2023:16-17). Σύμφωνα με αυτή την ερμηνεία, που δέχεται παγίως η νομολογία του ΣΤΕ (ΣΤΕ Ολ.3178/1976, 410/2008), η αναφορά στα Πατριαρχικά κείμενα εστιάζει και εμφανίζει στη διασφάλιση, ότι η ΔΙΣ συγκροτείται από Μητροπολίτες, που λαμβάνονται εναλλάξ και κατ' ίσο αριθμό, από τις επαρχίες της ΑΕΕ και από εκείνες των Νέων Χωρών, χωρίς να κατοχυρώνεται ευρύτερη ή γενικότερη συνταγματική υποχρέωση αυτοδιοίκησης, δυνάμει των διατάξεων της ΠΣΠ 28 (ΣΤΕ Ολ. 545/1978, 546/1978, Αιμιλιανίδης, 2023: 17).

Βάσει των ανωτέρω, δεν υφίσταται συνταγματικός περιορισμός, προκειμένου να θεσπιστεί από τον κοινό νομοθέτη διαφορετική ρύθμιση, συγκριτικά προς τις λοιπές διατάξεις των Πατριαρχικών κειμένων, ούτε δημιουργείται συνταγματική υπεροχή των γενικών όρων της ΠΣΠ 28, οι οποίοι δεν περιελήφθησαν στις διατάξεις του Ν.3615/1928 (Αιμιλιανίδης, 2023: 17).

Το ΣΤΕ έκρινε, ότι η συνταγματική κατοχύρωση δεν εκτείνεται σε διατάξεις, που αφορούν στην έγκριση από τον Οικουμενικό Πατριάρχη του καταλόγου των εκλόγιμων προς Αρχιερατεία ή στην προσφώνηση του Αρχιεπισκόπου Αθηνών (ΣΤΕ Ολ 3767/2002).

Παρατηρείται, ότι το αυτοδιοίκητο απορρέει, σε κάθε περίπτωση, από την αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας, όπως αυτή κατοχυρώνεται από την παρ. 1, εδ.1 του άρθρου 33 του Σ. 1975/1986 «Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη» · ότι συνεπής εφαρμογή του σεβασμού της αυτοδιοίκησης των θρησκευτικών κοινοτήτων βάσει της αρχής της θρησκευτικής ελευθερίας συνεπάγεται και τον σεβασμό της ουσιαστικής αυτοδιοίκησης της Εκκλησίας, σύμφωνα με τις συναφείς διατάξεις των Πατριαρχικών κειμένων (Κονιδάρης, 2020: 154-155, Αιμιλιανίδης, 2023:18).

Γνωμοδοτήσεις καθηγητών (Βενιζέλος, 2000: 71, Βαβούσκος, 1968-1972: 1945, Μάνεσης και Βαβούσκος, 1975:1035) αλλά και επιστημονικές έρευνες (Μητροπολίτης Φιλαδελφείας (νυν Οικουμενικός Πατριάρχης) Βαρθολομαίος, 1984:391-394, Μητροπολίτης Φιλαδελφείας (νυν Οικουμενικός Πατριάρχης) και Μητροπολίτης Τυρολόης και Σερεντίου Παντελεήμων Ροδόπουλος, 2002:765, υποστηρίζουν, ότι η αναφορά του Συντάγματος στα Πατριαρχικά έγγραφα δεν περιορίζεται μόνο στη Συγκρότηση της ΔΙΣ, αλλά επεκτείνεται και στην καθολική αποδοχή των Όρων αυτής. Οι εν λόγω γνωμοδοτήσεις εδράζονται στο γεγονός, ότι η Εκκλησία της Ελλάδος δεν μπορεί να

χαρακτηριστεί αυτή καθ' εαυτήν και στο σύνολό της Αυτοκέφαλη, διότι οι εκκλησιαστικές επαρχίες των Νέων Χωρών, εκτός εκείνων της Κρήτης, των Δωδεκανήσων και του Αγίου Όρους εξακολουθούν να ανήκουν «κανονικώς» στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Σημειωτέον, ότι οι Νέες Χώρες, μαζί με την Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος αποτελούν την «Εκκλησία της Ελλάδος».

Σύμφωνα με μία άλλη ερμηνεία, η κατά το γράμμα του Συντάγματος αναφορά στον Τόμο του 1850 και στην ΠΣΠ 28 αφορά μόνο στη συγκρότηση της ΔΙΣ· η ισχύς όλων των Όρων του Τόμου του 1850 και της ΠΣΠ 28 δεν αμφισβητείται, αλλά κατοχυρώνεται από τις διατάξεις του Ν. 590/1977, του «Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος» (Παπαστάθης, 2009:28)

### **5.3. Ο νομοκανονικός χαρακτήρας της ΠΣΠ 28**

Η νομοκανονική τεκμηρίωση της παραχώρησης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην ΑΕΕ βασίστηκε στο παράδειγμα της επαρχίας του Ελλησπόντου, η οποία παραχωρήθηκε στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Ιωάννη, όταν εξαναγκάστηκε να μεταναστεύσει με το ποίμνιό του· έτσι, διατήρησε τα προνόμιά του, όπως αυτά ορίζονται από τον Η' κανόνα της Γ' Οικουμενικής Συνόδου (Ράλλης και Ποτλής, 1966:395-396).

Καθ' όμοιο τρόπο, Πατριαρχικής Εκκλησιαστική Περιφέρεια, η οποία βρίσκεται στην Ελλάδα, μπορεί να διοικηθεί από τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και την, περί αυτόν, Σύνοδο· συμπληρώνει, μάλιστα, ότι οι εκκλησιαστικές αυτές περιφέρειες θα διοικούνται από «Εκκλησία ζώσα» και όχι μετανάστη ιεράρχη, όπως συνέβη στην περίπτωση του Κύπρου Ιωάννη, χωρίς να μειωθούν τα κανονικά δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριάρχη (Ράλλης και Ποτλής, 1966:128-129).

Με την έκδοση της ΠΣΠ 28 το Οικουμενικό Πατριαρχείο αποσκοπεί «έν τῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως οἰκονομία, οἷδε καί εἴωθεν [...] εὐθετίζειν και διέπειν τά ἐπί μέρους κατά τάς ἀνάγκας καί τούς καιρούς, ἐναρμόνιον πάντοτε στοχαζομένη πανταχοῦ την χρείαν τῶν καιρῶν καί τῶν πραγμάτων τήν ἱεράν τάξιν ἥπερ ἡ ἐκκλησιαστική κατάσταση καθωρίζεται» (Προοίμιον της ΠΣΠ 28).

Με δυο λόγια, η ΠΣΠ 28 στοχεύει στην οργάνωση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην Ελλάδα· έχει νομική υπόσταση, διότι εισήχθη στο ελληνικό δίκαιο λόγω των σχέσεων της ΕΕ με το Οικουμενικό Πατριαρχείο· έτσι, προσλαμβάνει νομική υπόσταση, ως διεθνής συμφωνία, διότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου συνεβλήθη με την Ελληνική Πολιτεία. Ταυτόχρονα, η κύρωση της ΠΣΠ 28 με νόμο του ελληνικού Κράτους την θέτει σε ισχύ, σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο (Βαβούσκος, 1973:38-41).

Κατά την Βαλάκου-Θεοδωρούδη, συνωμολογήθηκε μία άτυπη συμφωνία διεθνούς χαρακτήρα μεταξύ της Ελληνικής Πολιτείας και του Φαναρίου, αλλά και με τη σύμφωνη γνώμη της ΕΕ· και ως σύμβαση δε μπορούσε να τροποποιηθεί μονομερώς (Βαλάκου- Θεοδωρούση, 2003:146).

Ο Αθ. Αγγελόπουλος υιοθετεί μεν την άποψη του Βαβούσκου· διατυπώνει, όμως, την κρίση, ότι η διευθέτηση των επί μέρους σημείων της συμφωνίας αφέθηκε στην κρίση και στη διαπραγμάτευση μεταξύ του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της ΕΕ (Αγγελόπουλος, 2005:172-174).

Ο Καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου Γεώργιος Κασιμάτης υποστηρίζει, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο αποτελεί οντότητα διεθνούς δικαίου με νομική προσωπικότητα, βάσει διεθνούς δικαίου. Ως εκ τούτου, εκτιμά ότι η ΠΣΠ 28 αποτελεί μονομερή κανονιστική πράξη δημοσίου δικαίου και επιχειρηματολογεί, ότι η ΣΠΑ της ΠΣΠ 28 από την ΑΕΕ και η έγκρισή της από την Ελληνική Πολιτεία δεν αίρουν τον χαρακτήρα της Πράξης ως μονομερούς (Κασιμάτης, 2004:579-580).

Όταν ο Αρχιγραμματέας της Πατριαρχικής Συνόδου, Μητροπολίτης Φιλαδελφείας Μελίτων, κατ' εντολήν του Οικουμενικού Πατριαρχείου, έθεσε στον Καθηγητή Κ. Μπέη το ερώτημα, αν το Πατριαρχείο δικαιούται να αναλάβει τη διοίκηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, ο Καθηγητής γνωμοδότησε, ότι η ανάθεση της διοίκησης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών παραχωρήθηκε μονομερώς από το Πατριαρχείο (Μπέης, Κ. (2004). (Ανάκληση/καταγγελία της Πατριαρχικής Συνοδικής Πράξης της 4<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1928. *Δίκη*). Ωστόσο, η γνωμοδότηση αυτή δε λαμβάνει υπόψη τις, μεταξύ των δύο Εκκλησιών, διαπραγματεύσεις, που είχαν προηγηθεί της έκδοσης της ΠΣΠ 28 και τον κυρωτικό νόμο 3615/1928 (Μπέης, 2004: 149-155).

Συνωδά προς τα προαναφερθέντα, διατυπώνονται δύο απόψεις. Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, η ΠΣΠ 28 είναι διεθνής σύμβαση, που συνήφθη μεταξύ της Ελληνικής Πολιτείας και του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Κατά την δεύτερη άποψη, η παραχώρηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών έγινε με μονομερή Πράξη του Πατριαρχείου.

Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα, αν η ΑΕΕ μπορεί να συμμετέχει, ως συμβαλλόμενο μέρος, στη συμφωνία, που συνήφθη μεταξύ του ελληνικού Κράτους και του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Από την ανακήρυξη του Αυτοκεφάλου, το 1883, επιβλήθηκε στις σχέσεις Εκκλησίας και Κράτους, το σύστημα της πολιτειοκρατίας, που κατοχυρώθηκε από το Σ/1884 και τα επόμενα Συντάγματα «καθιερώνοντας την ήπια μορφή της πολιτειοκρατίας, της νόμου κρατούσης πολιτείας, όπου ο κοινός νομοθέτης παρεμβαίνει στα διοικητικά της Εκκλησίας» (Παπαστάθης, 1994: 53-54).

Έτσι, παρά το γεγονός, ότι η ΕΕ δεν συμμετείχε, απ' ευθείας, στις διαπραγματεύσεις, συνυπέγραψε το σχετικό πρακτικό. Και αυτό, διότι ως Αυτοκέφαλη Εκκλησία, απολαμβάνει το Αυτοδιοίκητο από το Πατριαρχείο, βάσει του ΠΣΤ 1850 και της αναγνώρισης κανονικών δικαιωμάτων. Υπό την έννοια αυτή, μπορεί να ερμηνευτεί η σύμπραξη της ΕΕ στην ερμηνεία της ΠΣΠ 28, που ως νομικό κείμενο κύρωσε η διεθνής συμφωνία με την Πολιτεία.

#### **5.4. Σύγκριση των όρων της ΠΣΠ 28, των διατάξεων του Ν. 3615/1928 και της Συνοδικής Πράξης Αποδοχής της ΔΙΣ, σε σχέση με τους Όρους του Σχεδίου της ΠΣ/ 17-1-1928.**

Τα εν λόγω τρία κείμενα παρουσιάζουν ομοιότητες και μεταξύ τους και με το Σχέδιο της ΠΣ/17-1-1928. Ωστόσο, εντοπίζονται και διαφορές. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η ανάλυσή τους, η μεταξύ τους σύγκριση αλλά και η σύγκρισή τους με το Σχέδιο της ΠΣ/17-1-1928, το οποίο, βάσει της από 17-5-

1928 επιστολής του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, αποδέχτηκε η ελληνική πολιτεία, θα προσδιορίσει, αφ' ενός μεν τους Όρους και τις Διατάξεις της διοίκησης των εκκλησιαστικών επαρχιών, αφ' ετέρου δε τα Κανονικά Δικαιώματα του Πατριαρχικού Θρόνου (Κομματάς, 2006: 142-143).

Ο Ν. 3615/1928 προσδιορίζει τους Όρους της διοικητικής υπαγωγής των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην ΕΕ και δεν υπεισέρχεται σε θέματα Κανονικών Δικαιωμάτων του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Στην Εισηγητική Έκθεση του σχεδίου Ν. 3615/1928, ορίζεται, ότι τα Κανονικά Δικαιώματα του Πατριαρχείου τηρούνται στο σχέδιο της ΠΣ/ 17-1-1928 «Έχοντες υπ' όψει αφ' ενός μόν τό σχέδιον τῆς Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Πράξεως περί διοικήσεως τῶν ἐν ταῖς Νέαις Χώραις τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχιῶν δι' οὗ τηροῦνται καί τά κανονικά δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου» (Κομματάς, 2006:144). Συγκεκριμένα, στα Κανονικά Δικαιώματα, που καταγράφονται στο σχέδιο της ΠΣ συναριθμούνται το δικαίωμα συμμετοχής των Αρχιερέων των Νέων Χωρών στην Ιερά Σύνοδο της Αθήνας, η έγκριση του καταλόγου εκλεξιμῶν ἀπὸ τον Πατριάρχη, η συμμετοχή των Αρχιερέων των Νέων Χωρών στην εκλογή του Οικουμενικού Πατριάρχη, το Πατριαρχικό Μνημόσυνο (και το συμνημόσυνο της ΙΣ Αθηνῶν), το «έκκλητον» και η διατήρηση των Πατριαρχικών Δικαιωμάτων ἐπὶ των Πατριαρχικῶν και Σταυροπηγιακῶν Ιερῶν Μονῶν (Ιερόθεος, 2001:139).

Αντίθετα, στην έκθεση της Κοινοβουλευτικῆς Επιτροπῆς, για θέματα Παιδείας, τα Κανονικά Δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριάρχη περιορίζονται μόνο στο Μνημόσυνο του Πατριάρχη και τη λήψη επευλογίας του Θρόνου ἀπὸ τους Αρχιερείς των Νέων Χωρών. Συγκεκριμένα, η Κοινοβουλευτική Επιτροπή «[...] διατυπώνει τό ἄρθρον 1 ὡς κατωτέρω ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι τά ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ ἀναφερόμενα Κανονικά Δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τῶν Μητροπολιτῶν τῶν Νέων Χωρῶν εἶναι μόνον τό μνημόσυνον αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἀρχιερέων τῶν Νέων Χωρῶν καί ἡ λήψις τῆς ἐπευλογίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε καθιστάμενων Ἀρχιερέων τῶν Νέων Χωρῶν». Ωστόσο, η Βουλή τελικά δεν προσδιόρισε τα Κανονικά Δικαιώματα ( Κομματάς,2006: 62-63,148).

Και ἐρχεται η ΠΣΠ 28 να προσδιορίσει, επακριβῶς, τα Κανονικά Δικαιώματα του Πατριαρχικού Θρόνου. Απὸ το Συνοδικό Πρακτικό / 25-8-1928 συνάγεται, ὅτι η ΠΣ συζήτησε την Έκθεση της Κανονικῆς Επιτροπῆς των Πατριαρχείων (21-8-1928), με την οποία υποβλήθηκε, προς έγκριση, το τελικό Σχέδιο της ΠΣΠ και ορίστηκαν τα Κανονικά Δικαιώματα: «Έκθεσις τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς ὑποβαλλούσης ἐν σχέσει πρὸς τόν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς ψηφισθέντα Νόμον περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπαρχιῶν τοῦ Θρόνου, ὅτι κατέστρωσεν ἐν σχεδίῳ τῆν σχετικῆν Πατριαρχικῆν καί Συνοδικῆν Πρᾶξιν, ἐν ἧ περιελήφθη ἀναλυτικῆ ἐπεξήγησις τῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ ὡς ἄνω Νόμου ὑπαρχούσης φράσεως 'τηρουμένων τῶν ἐπ' αὐτῶν κανονικῶν δικαιωμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου' [...] τό σχέδιον τοῦτο μετὰ σχεδίου σχετικοῦ δικαιολογητικοῦ ὑπομνήματος ὑποβάλλει τῇ Ἁγίᾳ και Ἱερᾷ Συνόδῳ ...» (Κομματάς, 2006: 69,165).

Σύμφωνα με τις εισαγωγικές παραγράφους της ΠΣΠ 28, το Πατριαρχείο παρακαλεί την Αδελφή Εκκλησία της Ελλάδος, να αναλάβει τη διοίκηση των Εκκλησιών των Νέων Χωρών, «όπως κατά την παράκλησιν της Μητρος Εκκλησίας αναλάβη την εντολήν ταύτην. Η φράση αυτή βρίσκεται στον αντίποδα της Πατριαρχικής απαίτησης/ Νοέμβριος 1914, με την οποία ζητούσε από την ΕΕ να υποβάλει αίτημα στο Πατριαρχείο, για την παραχώρηση σε αυτή (ΕΕ) των εκκλησιαστικών επαρχιών του Θρόνου στην Ελλάδα, σε αντίθεση με την απαίτηση του Πατριαρχείου, τον Νοέμβριο του 1914. Και πράγματι, η ΕΕ υπέβαλε γραπτό αίτημα, 5-1-1915, στο Πατριαρχείο. Η μεταβολή των καταστάσεων αυτών αποτυπώνεται, επίσης στο προοίμιο της Πατριαρχικής Πράξης «[...] κατάδηλον ἐγένετο ὅτι διά τήν ἐπελθοῦσαν πολιτικήν μεταβολήν τῶν κατ' αὐτάς οὐκ ἄμοιρος δυσχεριῶν καί ἀνωμαλιῶν ποικίλων ἦν ἐφεξῆς ἡ ἄμεσος αὐτῶν παρά τοῦ Ἁγιωτάτου τούτου Θρόνου ὡς πρότερον διακυβέρνησις [...]», και στην ΣΠΑ «ἐζητήθη τρόπος διακυβερνήσεως αὐτῶν παρά τῆς ἐν τῷ κράτει Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, τήν τάξιν και ἔννομον κατάστασιν αὐταῖς ἀσφαλίζων». Η ΕΕ αποδέχτηκε τη λύση να της παραχωρηθούν επιτροπικῶς των Νέων Χωρών, σύμφωνα με την ΠΣΠ 28 «[...] διεξάγηται ἐφεξῆς ἐπιτροπικῶς ὑπό τῆς πεφιλημένης Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, προφρόνως ἀποδεξάμενης, συναινούσης καί κυρούσης καί τῆς ἐντίμου Ἑλληνικῆς Πολιτείας», αλλά και η ΣΠΑ της Α.Ε.Ε., «ἀνατίθῃσιν ἐπιτροπικῶς τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας [...]. Η Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπεδέξατο προθύμως τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Ἑλλάδι Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου [...]» (Αγγελόπουλος, 2005: 64-65,165).

Κατά τον Βαβούσκο, το επίρρημα «ἐπιτροπικῶς» δηλώνει την, υπό τύπο εντολής, διοικητική υπαγωγή των Νέων Χωρών στην Εκκλησία της Ελλάδος και την, εντός των ορίων, άσκηση της επιτροπείας, βάσει των Ὁρων, που θέτει η Πράξη (Βαβούσκος, 1977 :40-14).

Το Σχέδιο ΠΣΠ/17-1-1928 προβλέπει τη διοικητική παραχώρηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην ΑΕΕ, ενώ αυτές συνεχίζουν να διατελούν υπό την κανονική εξάρτηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η ίδια διατύπωση υπάρχει στο άρθρο 1 του Ν. 3615/1928 «τηρουμένων τῶν ἐπ' αὐτῶν κανονικῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ». Στο Προοίμιο της ΠΣΠ 28 αναφέρεται «τηρουμένου τοῦ, ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ἀνωτάτου κανονικοῦ δικαιώματος τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου» και η ΣΠΑ, επίσης, στο προοίμιο της «μή μέντοι γε διασπῶν τήν πρὸς τήν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καί τόν Προκαθήμενον αὐτῆς Οἰκουμενικόν Πατριάρχην Κανονικὴν συνάφειαν καί ἀναφοράν». Επίσης, ο Α' όρος της ΠΣΠ 28 και ο αντίστοιχος της ΣΠΑ αναφέρουν ταυτολεξί: «ὑπάγονται ἐφεξῆς ὑπὸ τήν ἄμεσον διακυβέρνησιν τῆς Ἁγιωτάτης Ὁρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Αγγελόπουλος, 2005: 66). Παρόμοια, στο άρθρο 1 του Ν. 3615/1928 άρθρο διατυπώνεται η σχετική διάταξη παραχώρησης της διοίκησης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην Ἱερά Σύνοδο της Αθήνας «εἰς ἣν ἀνατίθεται, ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ διοίκησις αὐτῶν».

Επιπρόσθετα, το άρθρο 1 του Ν. 3615/1928, το οποίο αναγνωρίζει την ΙΣ Αθηνών ως την ανώτατη Αρχή των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών «ἀναγνωρίζουσιν ὡς διοικητικὴν αὐτῶν ἀρχήν τήν ἐν Ἀθήναις Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», επαναλαμβάνει αυτολεξί το σχετικό εδάφιο του σχεδίου της ΠΣΠ 28. Και, ο Β' όρος της ΠΣΠ 28 αναφέρει «Ἄμεσος ὡς ἐκ τούτου κεντρικὴ καί τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων ἀνωτέρα ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ ἀναγνωρίζεται

έφεξής η εν Ἀθήναις Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος». Και στο προοίμιο της Συνοδικῆς Πράξης Αποδοχῆς αναφέρεται, «ἀνατίθησιν ἐπιτροπικῶς τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, τήν διοίκησιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν αὐτῆς».

Επίσης, στον Α΄ ὄρο των ανωτέρω πράξεων και στο άρθρο 4 του νόμου 3615/1928 προβλέπεται η διατήρηση του καθεστώτος της Κρήτης, ενώ το σχέδιο/17-1-1928 περιελάμβανε στην εφαρμογή της Πράξης, την Κρήτη.

Οι ὄροι Α΄, Β΄ και Γ΄ του άρθρου 1 του Ν. 3515/1928 και ο Α΄ ὄρος του Σχεδίου της ΠΣΠ προβλέπουν, ὅτι οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρῶν συμμετέχουν στα διοικητικά ὄργανα της ΕΕ κατά ἴσο αριθμό με τους ἱεράρχες της Παλαιᾶς Ἑλλάδος της Ελλάδος- στη ΔΙΣ, στο διοικητικό Συμβούλιο του Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου και στο Εποπτικό Συμβούλιο της Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαίδευσης. Οι ρυθμίσεις ἐμπεριέχονται στο εδάφιο β΄ του Β΄ ὄρου και στον Γ΄ ὄρο της ΠΣΠ 28. Παρόμοια, το εδάφιο β΄ του Β΄ ὄρου της ΠΣΑ προβλέπει τη συμμετοχή των Μητροπολιτῶν των Νέων Χωρῶν στα ἴδια ὄργανα διοίκησης, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνει σ΄ αὐτούς και τον Μητροπολίτη Κρήτης, παρά το ὅτι ο Α΄ ὄρος της Πράξης ἐξαιρεῖ την Κρήτη.

Ο Ν. 3615/1928 ὀρίζει, ὅτι η ΔΙΣ ἀποτελεῖται ἀπὸ 9 Μέλη, 4 ἀπὸ την Παλαιὰ Ἑλλάδα, 4 ἀπὸ τις Νέες Χώρες και ἔχει Προεδρο τον ἐκάστοτε Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν. Η ΔΙΣ, βάσει του ΚΧ της ΕΕ/ 1923, ὅπως αὐτὸς τροποποιήθηκε το 1925, ἀντικατέστησε την ΙΣ. Επίσης, ὀρίζει, ὅτι η ΔΙΣ ἔχει ἀπαρτία, ὅταν εἶναι παρόντα τα 5 ἀπὸ τα 9 μέλη της. Αὐτὴ η διάταξη, κατὰ τον Ἀγγελόπουλο, ἀποτυπώνει τη δυσπιστία πρὸς τους Μητροπολίτες των Νέων Χωρῶν, διότι η Σύνοδος θα μπορούσε να βρῖσκεται σε ἀπαρτία και να συνεδριάζει ἀκόμη και αν οι Ἀρχιερεῖς του Κλίματος του Πατριαρχείου ἀποφάσιζαν να ἀπέχουν, για ὁποιοδήποτε λόγο, ἀπὸ τις συνεδριάσεις και, ἔτσι, δὲν δημιουργοῦνταν προβλήματα στη διοίκηση της ΕΕ (Ἀγγελόπουλος, 2005: 67- 69).

Ο Δ΄ ὄρος του Ν. 3615/1928 ὀρίζει τον τρόπο ἐκδίκασης των Μητροπολιτῶν των Νέων Χωρῶν, ο οποίος εἶναι ὅμοιος με αὐτὸν των Ἱεραρχῶν της ΑΕΕ, χωρίς, ὡστόσο, να αναφέρει το « ἐκκλητο». Ἀντίθετα, το ἐκκλητο προβλέπεται στην ΠΣΠ 28 ( ΣΤ΄ ὄρος), ὅπως και στο Σχέδιο/17-1-1928 και στον ΣΤ΄ ὄρο της ΣΠΑ· σύμφωνα με τον τελευταῖο, το δικαίωμα του ἐκκλητοῦ ἀπολαμβάνουν ὅλοι οι Ἀρχιερεῖς της Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Ο Ε΄ ὄρος του Ν. 3615/1928 καθορίζει τον τρόπο ἐκλογῆς των Μητροπολιτῶν των Νέων Χωρῶν «Ἐκλέγονται καθ΄ ὄν τρόπον καὶ οἱ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἀρχιερεῖς ἐκ καταλόγου ἐκλεξιμῶν». Ὡστόσο, για τον τρόπο ἐκλογῆς των Ἀρχιερέων του Κλίματος του Πατριαρχείου υπῆρξε σύγκρουση θέσεων της Ἀθήνας και της Κωνσταντινούπολης, διότι το σχέδιο/17-1-1928 και ο Ε΄ ὄρος ΠΣΠ 28 προέβλεπαν, ὅτι ο κατάλογος ἐκλεξιμῶν συντάσσεται ἀπὸ την ΙΣ Ἀθηνῶν και ἐγκρίνεται ἀπὸ τον Πατριάρχη, ο οποίος ἔχει το δικαίωμα να υποδεικνύει υποψηφίους, να διαγράφει και να προσθέτει ὀνόματα, ἀφοῦ ἔχει την τελικὴ κρίση της ἐγκρισης του καταλόγου. Η ΣΠΑ στον Γ΄ ὄρο ὀρίζει, ὅτι οι Μητροπολίτες του Πατριαρχείου ἐκλέγονται, σύμφωνα με τους νόμους, που καθορίζουν τα της ἐκλογῆς των Ἱεραρχῶν της Αὐτοκεφαλῆς Ἐκκλησίας της Ἑλλάδος, ὅπως ἀπαιτεῖ και ο Ν. 3615/1928, δηλαδή ἀπὸ κατάλογο ἐκλογίμων και το δικαίωμα του Οικουμενικοῦ Πατριάρχη

περιορίζεται μόνο στην υπόδειξη υποψηφίων. Η διάσταση του Πατριαρχείου και της ΕΕ. στο συγκεκριμένο όρο, παρέμεινε και μετά την ανταλλαγή των διευκρινιστικών επιστολών μεταξύ τους. Επίσης, στην από 31-5-1928 Έκθεση της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής, για θέματα Παιδείας, δε συμπεριελήφθη στα Κανονικά Δικαιώματα, η έγκριση του καταλόγου από τον Πατριάρχη. Η προτροπή της Πατριαρχικής Επιτροπής, για τη σχετική διατύπωση του άρθρου 1 του νόμου δεν ελήφθη υπόψη και ο νόμος δεν τυποποίησε κανένα από τα Κανονικά Δικαιώματα, θεωρώντας τη Βουλή ως αναρμόδια είναι, για μία τέτοια πρωτοβουλία και αφήνοντας το Πατριαρχείο να τα ορίσει, στο πλαίσιο της προηγηθείσας συμφωνίας (Αγγελόπουλος, 2005, ό.π.).

Το Σχέδιο ΠΣΠ/17-1-1928, που είχε συμφωνηθεί μεταξύ Πατριαρχείου και ελληνικής κυβέρνησης, βασίσθηκε στην πρόταση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων Θ. Νικολούδη, όπως αυτή διαβιβάσθηκε στις 11 Νοεμβρίου 1927, προς το Υπουργείο των Εξωτερικών (Κομματάς, 2006: 123-125). Η πρόταση αυτή, καθόριζε ένα πλαίσιο, εντός του οποίου προσδιορίζονται τα Κανονικά δικαιώματα του Πατριαρχείου, δηλαδή την έγκριση της εκλογής των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών, το Μνημόσυνο του Ονόματος του Πατριάρχη και το «έκκλητον»· ωστόσο, μπορούσε το Πατριαρχείο να τροποποιήσει αυτούς τους όρους, «Ούτως οί Ἀρχιερεῖς τῶν Νέων Χωρῶν θά θεωροῦσι τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἀνωτέραν Ἀρχήν ὡς πρός τήν ἔγκρισιν τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν, τό μνημόσυνον τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου καί τό ἔκκλητον, κατά τά πάντα δέ τά λοιπά θά ὑπάγωνται ὑπό τούς νόμους τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας [...]. Ἐάν συμφωνῆ νά ἐπιτρέψη δι' ἐπισήμου αὐτοῦ Πράξεως τήν διοικητικὴν ἔνωση τῶν ἐν ταῖς Νέαις Χώρες τῆς Ἑλλάδος Μητροπόλεων, μετά τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπί τῆ βάσει τῶν ἀνωτέρω ὄρων, οὐς καί νά τροποποιήση ἐλαφρῶς δύνатаи». Το Πατριαρχείο, το οποίο είχε περιέλθει σε δεινή θέση, μετά την Μικρασιατική καταστροφή, αντιλαμβάνεται τη μοναδική ευκαιρία διευθέτησης του ζητήματος με ευμενείς γι' αυτό όρους, αποδέχεται την πρόταση και εξειδικεύει τα Κανονικά Δικαιώματα. Ως εκ τούτου, η ΠΣΠ 28, βάσει του Σχεδίου της 17ης Ιανουαρίου 1928, υπερβαίνει τους όρους της πρότασης της ελληνικής κυβέρνησης και του Ν. 3615/1928. Οι όροι, που έθεσε το Πατριαρχείο, προκειμένου να ορίσει τα Κανονικά Δικαιώματά του, είναι: (α) η υποχρέωση αναγγελίας, σε περίπτωση χηρείας και πλήρωσης Μητρόπολης του Θρόνου στην Ελλάδα από τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, και η αποστολή αντιγράφου του υπομνήματος της εκλογής των αποκαθισταμένων Αρχιερέων και της Αρχιερατικής ομολογίας, κατά τη χειροτονία· όρος αυτός απαντάται και στον Γ' όρο του Σχεδίου· ωστόσο, εδώ υπήρχε και η διάταξη, ότι η Πατριαρχική κύρωση είναι απαραίτητη, για την έκδοση του σχετικού Διατάγματος· (β) το Μνημόσυνο του Οικουμενικού Πατριάρχη, το οποίο, μετά τις παρατηρήσεις της Εκκλησίας της Ελλάδος, ερμηνεύτηκε ως συμνημόσυνο του Ονόματος του Πατριάρχη και της ΙΣ, ως ανώτατης διοικητικής Αρχής, κατά τον όρο Ζ' της ΣΠΑ. Σημειωτέον, ότι στο προκαταρκτικό σχέδιο (εδάφιο α' του Δ' όρου) αναφέρεται το συμνημόσυνο του Πατριάρχη και της Ιεράς Συνόδου· (γ) η αποστολή, από τους Μητροπολίτες του Θρόνου, του αντιγράφου της, προς την ΙΣ της Αθήνας, ετήσιας έκθεσης της εκκλησιαστικής κατάστασης των Επαρχιών του, ορίζεται και από τον Ε' όρο της ΣΠΑ και από το εδάφιο γ' του Δ' όρου του σχεδίου· η διατήρηση των δικαιωμάτων του Πατριαρχείου στις Σταυροπηγιακές Ιερές Μονές, στα οποία συναριθμούνται το Μνημόσυνο του Ονόματος του Πατριάρχη, η ανακοίνωση, μέσω της ΙΣ των Αθηνών, της εκλογής των Ηγουμενοσυμβουλίων και το δικαίωμα της προηγούμενης έγκρισης, σε περίπτωση διάλυσης ή συγχώνευσής τους (όρος ΣΤ' του σχεδίου της



ΠΣΠ17-1-1928). Στον όρο αυτό, η Εκκλησία της Ελλάδος αντέδρασε, διότι θεωρούσε, ότι αντέβαινε στους νόμους του Κράτους και περιορίστηκε στο Μνημόσυνο του Πατριάρχη ( όρος Η΄ της ΣΠΑ).

Σύμφωνα με τους Όρους του Γενικού Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου, υποκείμενο του οποίου είναι το Πατριαρχείο, η συμφωνία, που επετεύχθη, με την ελληνική κυβέρνηση, είναι πράξη υποκείμενη στο διεθνές δίκαιο. Κατά τον Βαβούσκο, κυρωτικός νόμος είναι απαραίτητος, για τη δημιουργία αποτελεσμάτων στην εσωτερική έννομη τάξη, όμως δεν είναι υποχρεωτική η αυτούσια επανάληψη όλων των διατάξεων της διεθνούς συμφωνίας, στην εφημερίδα της κυβερνήσεως. Η έκδοση της ΠΣΠ δέσμευσε το Πατριαρχείο απέναντι στην Ελληνική Κυβέρνηση και η έκδοση του νόμου 3615/1928 κατέστησε την Ελληνική Πολιτεία υπεύθυνη απέναντι στο άλλο συμβαλλόμενο μέρος, σε περίπτωση αθέτησης των συμφωνηθέντων. Επίσης, η μη ρητή διαμαρτυρία της ελληνικής κυβέρνησης έναντι των όρων, που έθεσε το Πατριαρχείο, αποτελεί σιωπηρή αποδοχή αυτών (Βαβούσκος, 1977: 38-41).

Κοντολογίς, στο Ν. 3615/1928 δεν υπάρχουν διατάξεις, που αφορούν:

- (α) στην έγκριση του καταλόγου εκλεξιμών από τον Οικουμενικό Πατριάρχη και στο δικαίωμα του να υποδεικνύει υποψηφίους,
- (β) στην υποχρέωση αναγγελίας, μέσω του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, της χρειάς και της πλήρωσης Μητρόπολης του Θρόνου, που βρίσκεται στην Ελλάδα,
- (γ) στην αποστολή, από τον Αρχιεπίσκοπο, αντιγράφου υπομνήματος εκλογής των εκλεγμένων Αρχιερέων και την, κατά τη χειροτονία, Αρχιερατική Ομολογία,
- (δ) στην υποχρέωση αναγγελίας προς τον Πατριάρχη της Πρόσκλησης των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών, για συμμετοχή στα διοικητικά όργανα της Εκκλησίας της Ελλάδος,
- (ε) στην αποστολή των αγγελτηρίων επιστολών από τους νεοεκλεγέντες Μητροπολίτες, μέσω της ΙΣ των Αθηνών, όσον αφορά στην ανάληψη των ποιμαντορικών καθηκόντων τους,
- (στ) στην αποστολή, μέσω της ΙΣ των Αθηνών, της ετήσιας, για την κατάσταση, στις επαρχίες (Κωνσταντινίδης, 1970: 43-44).

## 5.5. Σύνοψη

Στο κεφάλαιο αυτό, συγκρίνονται και, ταυτόχρονα, διευκρινίζονται βασικά σημεία νομικών και συνοδικών κειμένων, που αφορούν στη ρύθμιση του θέματος της διοίκησης των εκκλησιαστικών επαρχιών του Πατριαρχείου, στις Νέες Χώρες, προκειμένου, όπως προαναφέρθηκε, να αποσαφηνιστούν οι νομικές διαστάσεις του θέματος.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η προάσπιση των όρων της ΠΣΠ 28, την περίοδο 1929-2004.**

### **6.1. Εισαγωγή**

Είναι γεγονός, ότι η ΑΕΕ, ευθύς εξ αρχής, ανέλαβε τη διοίκηση των εκκλησιαστικών επαρχιών του Πατριαρχείου στην Ελλάδα, εκδήλωσε την πρόθεσή της είτε να τηρεί πλημμελώς είτε να μην τηρεί τους όρους της ΠΣΠ 28, υποχρεώνοντας, πολλές φορές, το Φανάρι, να της υπενθυμίζει τις υποχρεώσεις της και, μαζί με αυτές, τη σταθερή εστίασή του, στη διατήρηση των κανονικών δικαίων του, στην Ελλάδα, όπως αυτά απορρέουν από την ΠΣΠ 28. Έπρεπε να διανυθεί ένα μακρό διάστημα 75 ετών και, υπό το κράτος σοβαρών ιστορικών γεγονότων διεθνούς και εθνικού χαρακτήρα, στη διάρκεια του οποίου δοκιμάστηκαν δραματικά οι σχέσεις των δύο Εκκλησιών, μέχρι να αποκατασταθεί η εκκλησιαστική ειρήνη και κατοχυρωθεί το κύρος της ΠΣΠ 28.

### **6.2. Η προάσπιση των Πατριαρχικών δικαίων, την περίοδο 1929-1939.**

Στις 7 Οκτωβρίου 1929 ανήλθε στον Πατριαρχικό Θρόνο ο Φώτιος Β΄, ο από Φιλαδελφείας, ο οποίος κατέβαλλε, κατά τη διάρκεια της Πατριαρχίας του, σύντομη δράση, προκειμένου να προασπιστούν τα Κανονικά Δίκαια του Θρόνου, όπως αυτά καταγράφονται στο κείμενο της ΠΣΠ 28. Συγκεκριμένα, εκδίδει Πατριαρχική και Συνοδική Εγκύκλιο (ΠΣΕ, στο εξής) προς τους Μητροπολίτες του Θρόνου στην Ελλάδα «άγγελτικῆς τῆς περὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι Μητροπόλεων τοῦ Θρόνου ληφθείσης τῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποφάσεως». Επίσης, στα τέλη του 1930, κατά τη Συνεδρία της ΠΣ (21-10-1930), αξιολογείται η έκθεση της Κανονικής Επιτροπῆς του Θρόνου, η οποία εξέτασε λεπτομερῶς το αντίτυπο του νέου ΚΧ της ΕΕ και άλλα διοικητικά έγγραφα, τα οποία εστάλησαν από την ΕΕ, μέσω του Τραπεζούντος Χρυσάνθου (με την από 20-3-1930 επιστολή του), στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η Κωνσταντινούπολη αντιλαμβάνεται, όχι χωρίς ενόχληση, ότι ο νέος ΚΧ έχει συνταχθεί συνωδᾶ προς το πνεῦμα και τους στόχους της πολιτικῆς της ΕΕ, δηλαδή της μειώσεως των δικαίων του Πατριαρχικού Θρόνου (Στράγκας, 2001: 1598-1617, Κομματάς, 2006: 114).

Στην προαναφερθείσα Συνοδική Έκθεση, διατυπώνεται ρητά και κατηγορηματικά, η εμμονή του Πατριαρχείου στην τήρηση όσων συμφωνήθηκαν με την ΠΣΠ 28, την ΣΠΑ 28 και την σχετική αλληλογραφία, στην προστασία και στον σεβασμό των Πατριαρχικών δικαιωμάτων· επίσης, τονίζεται η ευαισθησία της Κωνσταντινούπολης, για τις εκκλησιαστικές επαρχίες της, στην Ελλάδα.

Έτσι, στη Συνοδική Συνεδρία, στις 21-10-1930, αποφασίζεται να σταλεί Πατριαρχική Επιστολή στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και στους πολιτικά αρμόδιους του Ελληνικού κράτους. Δύο ημέρες πριν από την αποστολή, στη συνεδρίαση της ΠΣ, στις 19-10-1930, ο Φώτιος Β΄ παραλαμβάνει προσωπική επιστολή του Πατριαρχικού Αποκρισιάριου στην Αθήνα, του Τραπεζούντος Χρυσάνθου, στην οποία ο αποστολέας καταγγέλλει την αντικανονική αντιμετώπιση, από την ΕΕ, θεμάτων «ἀπό καιροῦ ἐκκλησιαστικῶς καὶ πολιτικῶς ἐξηνητημένων καὶ δεδικασμένων», τα οποία αφορούν στο εκκλησιαστικό καθεστῶς της Κρήτης και των παροικιών της Διασποράς. Επίσης, ο Τραπεζούντος στην επιστολή του, εμφανίζει στους κινδύνους, που ελλοχεύουν με την πολιτική της ΕΕ και ζητά την παρέμβαση του

Θρόνου. Ο Πατριάρχης, με την υπ' αριθμ.2148/25-10-1930 επιστολή του στον αντιπρόσωπό του στην Αθήνα, του αναθέτει να επιδώσει ο ίδιος σχετική επιστολή του στον Αθηνών Χρυσόστομο (Κομματάς, 2006:115).

Στην Πατριαρχική επιστολή προς τον Τραπεζούντος, διατυπώνεται η αξίωση του Θρόνου να τροποποιηθούν και να απαλειφθούν, κατά περίπτωση, οι διατάξεις εκείνες του ΚΧ, που θίγουν, προκλητικά, τα απαρασάλευτα δίκαια του Οικουμενικού Πατριαρχείου· στην, προς τον Αθηνών Χρυσόστομο, επιστολή του, ο Φώτιος Β' αναφέρεται, λεπτομερώς, στα εν λόγω δίκαια και στα δίκαια, που απορρέουν από τον 28 Κανόνα της Δ'Οικουμενικής Συνόδου, και τα οποία ισχύουν για την Ορθόδοξη Διασπορά, παγκοσμίως. Επιλογικά, ο Πατριάρχης δηλώνει ρητά στην επιστολή του, την τήρηση όσων συμφώνησε η ΕΕ με το Πατριαρχείο. Ο Τραπεζούντος Χρύσανθος συναντήθηκε, σύμφωνα με την επιστολική Πατριαρχική εντολή, με τον Αθηνών Χρυσόστομο, ο οποίος τον διαβεβαίωσε, ότι θα συμμορφωθεί προς όλα όσα αναφέρονται στην επιστολή του Οικουμενικού Πατριάρχη (Κομματάς, 2006: 116).

Λίγο αργότερα, ο Πατριάρχης στέλνει στον αντιπρόσωπό του, στην Αθήνα, την από 25-11-1930 επιστολή, με την οποία τον προτρέπει να ενεργήσει κατάλληλα, ώστε ο όρος «έπιτροπικῶς» να αναφέρεται στον υπό έγκριση ΚΧ της ΕΕ. Ο Χρύσανθος ενημερώνει την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης, με την από 1-12-1930 επιστολή του, για τη συμμόρφωση της ΙΣ των Αθηνών (Νοέμβριος 1930) στις Πατριαρχικές υποδείξεις. Επίσης, αναφέρει, ότι δεν θεωρήθηκε απαραίτητη η προσθήκη του Ορου «έπιτροπικῶς», εφ' όσον μνημονεύεται ρητά η ΠΣΠ 28, η οποία τον περιλαμβάνει (Στράγκας, 2001: 1792-1809).

Κατά τη Συνοδική Συνεδρία, στις 13-12-1930, ο Φώτιος Β' ανακοινώνει τη συμμόρφωση της Ιεραρχίας της ΑΕΕ στις κανονικές απαιτήσεις του Θρόνου και τη διαβεβαίωση του Έλληνα Προξένου, στην Κωνσταντινούπολη (με την υπ' αριθμ. 2625/9-12-1930) επιστολή του, ότι το ζήτημα της Εκκλησίας της Κρήτης και το ζήτημα των Εκκλησιών της Ορθόδοξης Διασποράς ρυθμίστηκαν σύμφωνα με την επιθυμία του Πατριαρχείου (Κομματάς, 2006:117).

Στις 20-7-1930, υπογράφεται ο νέος ΚΧ της ΑΕΕ, ο Ν. 5187/1931 (Α'255)· το Πατριαρχείο ενημερώνεται σχετικά, με την υπ' αριθμ. 2368/31-8-1930 επιστολή του Αθηνών Χρυσόστομου. Ωστόσο, ο νόμος αυτός όριζε, ότι το δικαίωμα της τελικής εκλογής Αρχιερέως, το έχει ο Υπουργός Παιδείας, διατάξη, την οποία δεν αποδέχτηκε η Κωνσταντινούπολη. Σε συνέχεια των εν λόγω γεγονότων, ο Φώτιος Β', με την από 18-1-1932 επιστολή του, αναφέρει «Επίσης καί περί τῆς ἐν τῷ ψηφισθέντι Καταστατικῷ Χάρτη διατάξεως τῆς ὑπό τοῦ Ἐξοχωτάτου Ὑπουργοῦ τῶν Θρησκευμάτων ἐκλογῆς τοῦ ἑνός ἐκ τῶν τριῶν ὑποψηφίων Ἀρχιερέων[...] εὐλπιστοῦμεν ὅτι [...] αἱ γενόμεναι σχετικά

υποδείξεις καί ἐνέργειαι τεύζονται εὐμενοῦς προσοχῆς ἐκ μέρους τῆς εὐσεβοῦς Πολιτείας πρὸς τὴν προσήκουσαν διαρρῦθμισιν τῆς διατάξεως ταύτης» (Κομματάς, 2006:118, 195-196).

Ο Πατριάρχης Φώτιος Β΄ παρακολουθοῦσε διαρκῶς, ἀν ἡ ΑΕΕ σεβόταν ἢ ὄχι τα Πατριαρχικά δίκαια καὶ τὴν κανονικὴ τάξη, καθὼς καὶ ἀν τηροῦσε ὅσα εἶχαν ἀμφωνηθεῖ, ἀνάμεσα στὶς δύο Ἐκκλησίες.στὴν πρὸς τὸν Ἀθηνῶν Χρυσόστομο ἐπιστολὴ του (18-9-1934), με ἀφορμὴ τὴν κατάργησι Μητροπόλεων στὶς Νέες Χώρες, ἐπισημαίνει με αὐστηρότητα, «Εἰς μηδεμίαν νὰ προέλθῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀπόφασιν δίχα τῆς μετὰ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἀπαραιτήτου προσυνηνοήσεως[...] Αἱ Ἐπαρχίαι τῶν Νέων Χωρῶν τοῦ Θεοφρουρήτου Ἑλληνικοῦ Κράτους μόνον προσωρινῶς καί ἐπιροπικῶς ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ λόγους καθαρῶς καιρικοῦς» (Κομματάς, 2006:119,201).

Ο διάδοχος τοῦ Φωτίου Β΄ στὸν Πατριαρχικὸ Θρόνον, Βενιαμίν Α΄, ὁ ἀπὸ Νικαίας, συνεχίζει τὴν πολιτικὴν τοῦ προκατόχου του, ὅσον ἀφορᾷ στὴ φροντίδα, γιὰ τὶς Μητροπόλεις τῶν Νέων Χωρῶν. Πρῶτιστα, καθιερώνει τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξη, μετὰ ἀπὸ εἰσήγησι τῆς Κανονικῆς Επιτροπῆς, οἱ νέοι χειροτονηθέντες ἱεράρχες τοῦ Θρόνου στὴν Ἑλλάδα, νὰ ἐρχῶνται στὴν Κωνσταντινούπολη, γιὰ νὰ υποβάλουν τὰ σεβάσματά τους καὶ νὰ πάρουν τὶς εὐχὲς τῆς Μητέρας Ἐκκλησίας «ὡς χρίσματος τῆς ἐν τῇ ἱεραρικῇ διακονίᾳ τοῦ Θρόνου εἰσόδου αὐτῶν» (Κομματάς, 2006:119). Ἐκδηλώνει σύντονον ἐνδιαφέρον, γιὰ νὰ μὴν ἐγκαταλειφθοῦν οἱ χρεῖουσες Μητροπόλεις τοῦ Θρόνου καὶ προτείνει, ὡς υποψήφιο Μητροπολίτη Πρεβέζης, τὸν Μέγα Ἀρχιδιάκονο τοῦ Θρόνου Γρηγόριο· γιὰ νὰ μὴν παρακμάζουν οἱ Πατριαρχικὲς καὶ Σταυροπηγιακὲς Μονές· ἐτσι, ἐξονομάζει τὸν Δράμας Βασίλειο, ὡς υπεύθυνον τῆς οἰκτρῆς κατάστασις, στὴν ὁποία τελοῦσε ἡ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τῆς Εἰκοσιφοινίσσης καὶ τῆς κατάργησις ἀπὸ τὶς Ἰ. Ἀκολουθίαις τοῦ Μνημοσύνου τοῦ Πατριάρχου. Ἐπίσης, παρεμβαίνει σὲ περιπτώσεις κατάργησις Μητροπόλεων, ὅπως ἐκείνης τοῦ Νευροκοποῦ, ἡ ὁποία προσαρτήθηκε στὴ Μητρόπολη Δράμας, καὶ με ἐπιστολὲς πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, Κ. Γεωργακόπουλο, καὶ στὸν Πρωθυπουργὸ, Ἰ. Μεταξά, ζητᾷ τὴν ἀναίρεσι τῆς ἐν λόγῳ ἀπόφασις, ἐνημερώνει δε καὶ τὸν Ἀθηνῶν Χρυσόστομο (Κομματάς, 2006:120).

Τὸ θέμα, ὁμῶς, τὸ ὁποῖο ἀπασχολεῖ τὴν Κωνσταντινούπολη, εἶναι ὁ σχεδιασμὸς τῆς ΕΕ νὰ ὀνομάσει κάποιαις Μητροπόλεις Ἐπισκοπές, σύμφωνα με τὴν ἀπὸ 2-6-1936 ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Ἡ Κανονικὴ Επιτροπὴ, ἀφοῦ ἐξέτασε τὸ θέμα, ἀπεφάνθη, ὅτι ἐπρόκειτο, γιὰ πρῶτόγνωρη, γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο κατάστασις, ὅτι γιὰ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, τὸ σύστημα τῶν Μητροπόλεων χωρὶς Ἐπισκοπές εἶναι καθιερωμένο ἀπ' αἰῶνων, καὶ ὅτι ἡ ὑπαρξὴ Ἐπισκοπῶν συνεπάγεται καὶ τὴν ὑπαρξὴ Μητροπόλεων, ἀπὸ τὶς ὁποῖαις ἐξαρτῶνται οἱ Ἐπισκοπές κανονικῶς. Ἐπίσης, ἡ Κωνσταντινούπολη θεώρησε, ὅτι τὸ σύστημα αὐτὸ ἐνέχει τὸν κίνδυνον νὰ μειωθεῖ τὸ ἱστορικὸ κύρος τοῦ Θρόνου. Τὸ κύρος αὐτὸ ἐνισχύεται καὶ με τὴν ἱστορικὴ μαρτυρία τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν. Ἡ Κανονικὴ Επιτροπὴ διαπιστώνει, ὅτι το, ὑπὸ κρίσι, Σχέδιο τῆς ἸΣ Ἀθηνῶν, θὰ μειώσῃ ἀπὸ 34 σὲ 15 τὶς

Μητροπόλεις των Νέων Χωρών και θα υποβιβάσει τις υπόλοιπες 19 σε Επισκοπές. Παράλληλα, ο Πατριάρχης αποστέλλει στον αντιπρόσωπό του στην Αθήνα, Χρύσανθο Τραπεζούντος, έγγραφα, προκειμένου να πληροφορηθεί την κατάσταση από τον ίδιο τον Αρχιεπίσκοπο και να πληροφορήσει το Πατριαρχείο, για τα καθέκαστα και, κυρίως, για τη σκοπιμότητα των επιδιώξεων της Αθήνας, ώστε εκείνο να αποφανθεί, για τα συγκαρινά γεγονότα.

### **6.3. Η προάσπιση των Πατριαρχικών δικαίων, την περίοδο 1940-1967.**

#### **6.3.1. Η περίοδος 1940-1955.**

Η δεκαετία 1940-1950 υπήρξε οδυνηρή, για τον Ελληνικό λαό. Για το λόγο αυτό, το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν αναφέρθηκε στις εκκλησιαστικές υποχρεώσεις της ΑΕΕ, κατά την, αραιά, λόγω των ιστορικών συνθηκών, επικοινωνία του, με την ΕΕ. Επίσης, ο Οικουμενικός Πατριάρχης, κατ' αρχήν αποδέχεται, χωρίς σχόλια, την από 10-3-1942 επιστολή του Αθηνών Δαμασκηνού, που αφορούσε στη μετάθεση του Παραμυθίας Γεωργίου στη Μητρόπολη Δράμας και την πλήρωση της χηρεύουσας πλέον Μητροπόλεως Παραμυθίας με την εκλογή του Αρχιμανδρίτη Κυρίλλου Καρπαλιώτου. Μετά, όμως, την απελευθέρωση της Ελλάδας από τη Γερμανική κατοχή, ο Βενιαμίν Α΄ με την, από 30-4-1945 επιστολή του, στον Αθηνών Δαμασκηνό, αφού εξέφρασε την ανακούφισή του, για την απελευθέρωση της Ελλάδας, ζήτησε πληροφορίες, « περί τῆς τύχης καί τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως» των Επαρχιών του Θρόνου των Νέων Χωρών. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Δαμασκηνός, με την από 19-7-1945 απαντητική επιστολή του πληροφορεί, λεπτομερώς, τον Πατριάρχη, για τις εξελίξεις στις Μητροπόλεις του Θρόνου (Κομματάς, 2006: 214).

Ωε εκ τούτου, το ενδιαφέρον της Μητέρας Εκκλησίας, για τις Επαρχίες της, παραμένει αμείωτο. Ωστόσο, η περίοδος της Κατοχής και του εμφυλίου πολέμου, αποδυνάμωσαν, σε σημαντικό βαθμό, την κανονική επικοινωνία της Αθήνας με την Κωνσταντινούπολη, η οποία την περίοδο αυτή διακόπηκε, λόγω της, εν τοις πράγμασι, και εξ αρχής αρνητικής προαίρεσης της ΑΕΕ προς την ΠΣΠ 28, είτε διότι τηρούσε πλημμελώς ή δεν τηρούσε καθόλου τους Όρους της (Ακανθόπουλος, 2004:747). Σύμφωνα με τον Σεβαστείας Δημήτριο Κομματά, τα γεγονότα αυτά αποτέλεσαν τη βάση της κρίσης, η οποία δημιουργήθηκε στις σχέσεις των δύο Εκκλησιών· ότι, το 1973, μετά την πολύχρονη ολιγωρία, διαμορφώθηκε η πεποίθηση, ότι συνέτρεχαν οι κατάλληλες συνθήκες, να καταργηθούν οι όροι της ΠΣΠ 28, που αφορούν στο εκκλησιαστικό καθεστώς των Επαρχιών των Νέων Χωρών (Κομματάς, 2006:215).

Στις 20-5-1949, πεθαίνει αιφνιδίως ο Αθηνών Δαμασκηνός. Στις 4-6-1949, Αρχιεπίσκοπος Αθηνών χειροτονείται ο Ιωαννίνων Σπυρίδων Βλάχος, επί των ημερών του οποίου αποκαταστάθηκε η κανονική τάξη, σύμφωνα με τον, από Αμερικής, νέο Πατριάρχη Αθηνάγορα, που διαδέχθηκε, την 1-11-1948, τον Μάξιμο Ε΄.

Ο Αθναγόρας, σχολιάζοντας στην ΠΣ την από 28-9-1947 επιστολή του Αθηνών Σπυρίδωνος, με την οποία του γινόταν γνωστό, ότι εξελέγη στη Μητρόπολη της Λήμνου ο από Ταλαντίου Βασίλειος, εγκαινιάζει την περίοδο της προσήλωσης και πάλι της Κωνσταντινούπολης, στην άσκηση των δικαιών, της στην Ελλάδα. Για το λόγο αυτό, αποστέλει, μετά από μελέτη και έγκριση της Κανονικής Επιτροπής, την από 14-12-1949 απαντητική επιστολή του, προς τον Δαμασκηνό, στην οποία επισημαίνει την απαρέγκλιτη τήρηση των Όρων της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 215-216). Όμως, την ίδια περίοδο, η ΑΕΕ εγκαινιάζει μία νέα περίοδο, μη απαρέγκλιτης τήρησης των Όρων της ΠΣΠ 28. Συγκεκριμένα, ο Αθηνών Δαμασκηνός δεν απάντησε στην Πατριαρχική επιστολή. Ο Αθναγόρας επανέρχεται στο θέμα με νέα επιστολή (20-5-1950), όμως ο Αθηνών Σπυρίδων, αντί να απαντήσει, κάνει αναφορά στην εν λόγω επιστολή, κατά τη διάρκεια μιας ενεπίσημης σύσκεψης στην Αθήνα, στις 6-7-1950, δηλαδή σε μία σύντομη συζήτησή του με τον Ηλιουπόλεως Γεννάδιο, για τις μέχρι τότε εξελίξεις, στο θέμα της διοίκησης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών (Κομματάς, 2006: 216).

Το Πατριαρχείο εγκαινιάζει την επικοινωνία του με τους Ιεράρχες των Νέων Ζωρών με την αποστολή Εγκύκλιος Επιστολής, με την έναρξη της Μ. Τεσσαρακοστής, μετά από την πολυετή διακοπή της επικοινωνίας, λόγω των δυσχερών συγκαιρινών εξελίξεων<sup>14</sup> (Κομματάς, 2006: 217).

Τον Σεπτέμβριο 1950, επισκέπτονται την Αθήνα οι Μητροπολίτες του Θρόνου Πριγκηποννήσων Δωρόθεος και Αίνου Γερμανός οι οποίοι επιδίδουν στον Αθηνών Σπυρίδωνα επιστολή του Πατριάρχη Αθναγόρα, στην οποία γίνεται αναφορά, για τον διορισμό Πατριαρχικού Αποκρισιαρίου, στην Αθήνα, ως συνδέσμου ανάμεσα στις δύο Εκκλησίες. Ο Αθηνών Σπυρίδων, ο οποίος εξακολουθεί να μην τοποθετείται γραπτά στην Πατριαρχική επιστολή της 14<sup>ης</sup> -12-1949, γράφει στον Οικουμενικό Πατριάρχη, στις 31-12-1950, μόνο για τη ισχύ των εναλλάξ μεταθέσεων, ανάμεσα σε Ιεράρχες της Παλαιάς Ελλάδας και των Νέων Χωρών, ανεφέροντας, ότι εάν γίνει δεκτή η πρόταση αυτή, «πᾶσαι αἱ λοιπαὶ σχέσεις ἐξαρτήσεως τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Νέας Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ αἱ προϋποθέσεις τῆς χειραφετήσεως αὐτῶν θά τηρῶνται καὶ ἐφεξῆς μετὰ τῆς ὀφειλομένης εὐλαβείας»<sup>15</sup>. Η ΠΣ παραπέμπει το θέμα στην Κανονική Επιτροπή. Ενώ συνεχιζόταν η μη τοποθέτηση του Αθηνών Σπυρίδωνα στην κανονική απαίτηση, για τον διορισμό, στην Αθήνα, Πατριαρχικού Αποκρισιαρίου, το Πατριαρχείο πληροφορεῖται εξωδίκως, για τον θάνατο του Μηθύμνης Διονυσίου και, για τη μελετώμενη κατάργηση της Μητροπόλεως αυτής. Ἐτσι αποφασίζει, με έγκριση

---

<sup>14</sup> Όλο αυτό το χρονικό διάστημα, Ιεράρχες εκφράζουν προς τον Αθναγόρα την ανησυχία τους, για τη διακοπή της επικοινωνίας, με τους Μητροπολίτες των Νέων Χωρών, όπως ο Σάμου Ειρηναῖος (Κομματάς, ὁ.π.).

<sup>15</sup> Σημειωτέον ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο ποτέ δεν τροποποίησε τον ὄρο της ΠΣΠ 28, που αφορά στην απαγόρευση των μεταθέσεων Μητροπολιτῶν, παρά τις προσπάθειες της ΕΕ, να ρυθμίσει το θέμα χωρίς τη συγκατάθεση της Κωνσταντινούπολης (Κομματάς, ὁ.π.).

της ΠΣ, να στείλει τηλεγράφημα στην Αθήνα, με το οποίο ζητά έγγραφη πληροφόρηση και δηλώνει, ότι « δέν θά ήδύνατο ίνα γένηται ή κατάργησις άνευ τής γνώμης τής Έκκλησίας» (Κομματάς, 2006: 218-219).

Ο Αθηνών Σπυριδών απαντά στο Πατριαρχικό τηλεγράφημα, με την από 10-10-1951 επιστολή, με την οποία γνωρίζει στον Θρόνο, ότι η ΙΣ, παρά τη ρητή εντολή, που έλαβε, λόγω φόρτου εργασίας, παρέλειψε να ανακοινώσει αυτό το γεγονός.

Κατά την ίδια περίοδο, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, και πάλιν εξωδίκως (από την εφημερίδα της Κυβέρνησης) πληροφορείται την ψήφιση του Ν. 1882/1951, «Περί ρυθμίσεως ζητημάτων τινών, άφορώντων εις τήν Έκκλησίαν»: το εδάφιο 2 αναφέρεται, ότι η πλήρωση των Μητροπόλεων Δημητριάδος, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Κορινθίας, Μυτιλήνης, Πατρών, Λαρίσης και Φθιώτιδος. θα γίνεται από τους Μητροπολίτες της Ελλαδικής Εκκλησίας και, ότι καταργείται, πλέον, η διάκριση σε Μητροπολίτες Παλαιάς και Νέας Ελλάδας (Βαβούσκος, 1977:37,44). Ο νόμος εκδόθηκε χωρίς να έχει αντιδράσει επίσημα η Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης. Για το λόγο αυτό, ο Πατριάρχης Αθηνάγορας, κατά τη Συνοδική Συνεδρία, στις 16-10-1951, παρατηρεί, ότι η ΕΕ παραβαίνει όρους της ΠΣΠ 28 και, ως εκ τούτου, πρέπει αυτό το σοβαρό θέμα να μελετηθεί από την Κανονική Επιτροπή. Στην ίδια Συνεδρία, ο Αίνου Γερμανός επισήμανε τις επιφυλάξεις της Μητέρας Εκκλησίας, για την τάση, που τείνει να διαμορφωθεί, με την πολιτική της ΕΕ να παραβαίνει Όρους της ΠΣΠ 28, οι οποίοι αφορούν στα κανονικά δικαιώματα του Θρόνου. Ο Αίνου ανέλυσε τους Όρους της ΠΣΠ 28, τους οποίους είναι απρόθυμη να τηρεί η ΑΕΕ και συγκεκριμένα, ότι η ΕΕ δεν σεβάστηκε κανένα όρο, δεν έστειλε ποτέ στο Πατριαρχείο κατάλογο των εκλεξίμων, ούτε του δόθηκε ποτέ η ευκαιρία να υποδείξει υποψηφίους, όπως έχει το δικαίωμα, αγνοήθηκε η απαγόρευση των μεταθέσεων, δεν τηρήθηκε η κατάργηση του θεσμού των βοηθών Επισκόπων, δεν σεβάστηκε τη διάταξη, για τις Πατριαρχικές και Σταυροπηγιακές Μονές, αφού επέτρεψε στον Ιερισσό να απαγορεύσει το Μνημόσυνο του Πατριάρχη, στην Ι.Μ. Αγίας Αναστασίας Η Συνοδική συνεδρία αποφάσισε να παραπέμψει το θέμα στην Κανονική Επιτροπή των Πατριαρχείων (Κομματάς, 2006:220, 224).

Στις 31-10-1951, η Κανονική Επιτροπή των Πατριαρχείων, που αποτελούνταν από τους Ηλιουπόλεως Γεννάδιο, Αίνου Γερμανό, Περγάμου Αδαμάντιο, Σάρδεων Μάξιμο και Ικονίου Ιάκωβο και τον Αρχιμανδρίτη Ιάκωβο Παπαιωάννου, Αρχιγραμματέα της ΠΣ, μελέτησε ενδελεχώς το θέμα και υπέβαλε στον Οικουμενικό Πατριάρχη σχετική έκθεση. Στο κείμενό της επαναλαμβάνονται όλοι οι Όροι της ΠΣΠ 28, οι διευκρινιστικές εξηγήσεις της αλληλογραφίας, ανάμεσα στην Αθήνα και στο Φανάρι, και καταγράφονται οι όροι, που δεν εφαρμόστηκαν ή τηρήθηκαν πλημμελώς. Επίσης, καταγράφονται οι διατάξεις εκείνες της ΠΣΠ 28, που καταργήθηκαν μονομερώς από την ΑΕΕ και εκφράζεται η ανάγκη της απαρέγκλιτης τήρησης των όρων της ΠΣΠ 28. Επιλογικά, στην έκθεση διατυπώνεται η εισήγηση της

σύσταξης και της αποστολής στον Αθηνών Σπυρίδωνα Πατριαρχικής επιστολής. Η εν λόγω εισήγηση και η σχετική επιστολή εγκρίνονται από την ΠΣ, στις 20-11-1951 (Κομματάς, 2006: 225).

Το χρονικό διάστημα 7 Μαρτίου - 17 Αυγούστου 1952, επιτροπή, αποτελούμενη από τους Πριγκηποννήσων Δωρόθεο και Περγάμου Αδαμάντιο μεταβαίνει στην Αθήνα, στην Κρήτη και στη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να ασχοληθεί με θέματα, που αφορούν στις σχέσεις της ΕΕ και του Φαναρίου, στην Εκκλησία της Κρήτης, στο Άγιο Όρος και στις Πατριαρχικές και Σταυροπηγιακές Μονές Αγίας Αναστασίας και Βλατάδων. Η Πατριαρχική αντιπροσωπεία συναντήθηκε με τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και συζητά μαζί του, λεπτομερώς, το θέμα της πιστής τήρησης των Όρων και των διατάξεων της ΠΣΠ 28. Ο Αθηνών εκφράζει την επιθυμία, «όπως μή παραμεληῖται ἡ ὀφειλομένη ἀκρίβεια» και ζήτησε από την Πατριαρχική αντιπροσωπεία να του υποβάλει σχετικό υπόμνημα (Κομματάς, 2006:226-227).

Δεν είναι γνωστό, αν ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών προσπάθησε, όντως, να εφαρμόζονται οι Όροι της ΠΣΠ 28. Το βέβαιο είναι, ότι η ΑΕΕ εξακολουθούσε να ολιγωρεί, σχετικά με το θέμα αυτό. Εξ και η πρωτοβουλία του Αθηναγόρα να επανέλθει στο θέμα της τήρησης των Όρων της ΠΣΠ 28 και με την, από 4-5-1955 επιστολή του, προς τον Αθηνών Σπυρίδωνα, παρακαλεί να λαμβάνονται υπόψη και κληρικοί του Κλίματος του Θρόνου, για τις εκκλησιαστικές επαρχίες της Ελλάδας. Επίσης, με τις Συνοδικές αποφάσεις των συνεδριών στις 5 -7-1955 και 8-3-1956, αναθέτει και πάλι τη μελέτη του θέματος στην Κανονική Επιτροπή. Η απόφαση λαμβάνεται υπό το κράτος του γεγονότος, ότι η ΕΕ δεν είχε προχωρήσει στην πλήρωση των, από ετών, κενών Μητροπόλεων των Ιωαννίνων και της Μηθύμνης (η ΕΕ επιθυμούσε τη συγχώνευση της Μητροπόλεως Μηθύμνης με της Μυτιλήνης), παρά τις ρητές προτροπές του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Σημειωτέον, ότι το Φανάρι διατυπώνει ρητά την επιθυμία του, για την άμεση πλήρωση της Μητροπόλεως Μηθύμνης σε Πατριαρχική επιστολή προς την ΕΕ, προς την Ελληνική Πολιτεία, προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και προς τον Υπουργό Παιδείας (Κομματάς, 2006:228).

### **6.3.2. Η περίοδος 1956-1967**

Μετά την εκδημία του Αθηνών Σπυρίδωνα, στις 21-3-1956, Αρχιεπίσκοπος Αθηνών εκλέχτηκε, στις 29-3-1956, ο από Λαρίσης Δωρόθεος Κοτταράς. Στις 1-19 Ιουνίου 1956, τον επισκέπτεται Πατριαρχική αντιπροσωπεία από τους Πριγκηποννήσων Δωροθέου και Ειρηνοπόλεως Κωνσταντίνου, προκειμένου να μεταφέρει τον χαιρετισμό και τις ευχές της Μητέρας Εκκλησίας. Στις μεταξύ τους συζητήσεις επισημάνθηκε το, ότι χάθηκε πολύτιμος χρόνος εξ αιτίας της έλλειψης κατανόησης και εκφράστηκε η ευχή να ανασυσταθεί ο θεσμός του Πατριαρχικού Αποκρισιάριου. Ο Αθηνών Δωρόθεος, σε επιστολή του προς τον Πατριάρχη Αθηναγόρα διαβεβαιώνει, για τα αισθήματα σεβασμού και αγάπης προς τη Μητέρα Εκκλησία. (Κομματάς, 2006: 229).



Είναι σαφές, ότι ο Πατριάρχης Αθηνάγορας με τον Αθηνών Δωρόθεο, επιθυμεί να εγκαινιάσει νέα εποχή στις σχέσεις των δύο Εκκλησιών και, στο πλαίσιο αυτό, στη συνεδρία της ΠΣ, στις 6-11 1956, αποφασίζεται η αποστολή, στην Αθήνα, νέας Πατριαρχικής αντιπροσωπείας από τους Σάρδεων Μαξίμου και Ικονίου Ιακώβου, προκειμένου να λυθούν κάποια θέματα, όπως εκείνα της Ι.Μ. Αγίας Αναστασίας, της παραβάσεων των Όρων της ΠΣΠ 28, της συνεργασίας για θέματα διορθόδοξα και διαχριστιανικά, της σύγκλησης, στη Ρόδο, της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΣΕ, των μοναστηριακών κτημάτων κ.ά. Η Πατριαρχική αντιπροσωπεία παρέμεινε στην Ελλάδα 2 μήνες (26 Νοεμβρίου 1956- 30 Ιανουαρίου 1957), συνεργάζεται, αποτελεσματικά, με τον Αρχιεπίσκοπο και τους συνεργάτες του, για τα προαναφερθέντα θέματα, αλλά και για θέματα γενικού ενδιαφέροντος, όπως εκείνα των πρεσβυγενών Πατριαρχείων και των Εκκλησιών Ρωσίας και Σερβίας, των μονοφυσιτικών Εκκλησιών της Ανατολής κ.ά. Τα παραπάνω θέματα συζητήθηκαν μεταξύ των δύο μερών στις συσκέψεις<sup>16</sup> της 1<sup>ης</sup> και 3<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου 1956 (Κομματάς, 2006: 230).

Στα Συνοδικά πρακτικά της 12<sup>ης</sup> και 19<sup>ης</sup> Φεβρουαρίου 1957, δεν αναφέρονται οι Όροι της ΠΣΠ 28, ενώ στο Αρχείο, τη Αρχιγραμματεία της ΙΣ, αναφέρεται, ότι για το θέμα των Νέων Χωρών αποφασίστηκε να κατατεθεί, από την Πατριαρχική αντιπροσωπεία, υπόμνημα σχετικό με τις παραβάσεις των όρων της ΠΣΠ 28. Επίσης, στην, με ημερομηνία 29-1-1957, επιστολή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών στον Πατριάρχη δηλώνεται η διάθεση του πρώτου να εξυπηρετήσει πρόθυμα τη Μητέρα Εκκλησία (Κομματάς, 2006: 230-231).

Δυστυχώς, η περίοδος της αγαστής συνεργασίας των δύο Εκκλησιών απεδείχθη βραχύβια, λόγω του αιφνιδίου θανάτου του Δωροθέου, στις 26-7-1957. Κατά τη διάρκεια της θητείας του ο Δωρόθεος επέδειξε ειλικρινή διάθεση να ικανοποιήσει τα αιτήματα του Πατριάρχη, συμπεριλαμβανομένης και της τήρησης των Όρων της ΠΣΠ 28. Στις 7-8-1957, εκλέγεται Αρχιεπίσκοπος Αθηνών ο από Πατρών Θεόκλητος Παναγιωτόπουλος, ο οποίος ανακοινώνει στο Φανάρι την οικειοθελή αποχώρηση, λόγω γήρατος και ασθενείας, του Διδυμοτείχου και Ορεστιάδος Ιωακείμ και, έτσι, δίνει αφορμή στην ΠΣ να ζητήσει και πάλι νέα εισήγηση της Κανονικής Επιτροπής, μετά από μελέτη του θέματος.

Στη συνεδρίαση της ΠΣ, ο Χαλκηδόνης Θωμάς παρατήρησε, ότι ο Ι.Κλήρος της Παλαιάς Ελλάδας αγνοεί, παντελώς, τη θέση και την αποστολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου και, ότι η ΕΕ δεν τηρεί κανένα όρο, εκτός εκείνου του Πατριαρχικού μνημοσύνου· ότι παραλείπονται ουσιαστικοί όροι της ΠΣΠ 28, όπως το δικαίωμα του Πατριάρχη να υποδεικνύει υποψηφίους, για την πλήρωση χηρευουσών Μητροπόλεων των Νέων Χωρών και καταλήγει, ότι το Πατριαρχείο πρέπει να επαναλάβει τα διαβήματά

---

<sup>16</sup> Συμμετείχαν, επιπρόσθετα, από το Πατριαρχείο, ο Μελίτης Ιάκωβος (μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αμερικής) και από την ΕΕ ο τότε Βασιλικός Επίτροπος Καθηγητής Ιω. Καρμίρης (Κομματάς, ό.π.)

του προς την ΕΕ, για την τοποθέτηση κληρικών του Θρόνου σε χηρεύουσες Μητροπόλεις της Β. Ελλάδας. Η απόφαση της ΠΣ λαμβάνεται στις 17-9-1957 (Κομματάς, 2006: 232).

Κατά τη Συνοδική συνεδρία, στις 17-12-1957, και βάσει της εισήγησης της Κανονικής Επιτροπής, αποφασίζεται να αποσταλεί στην ΕΕ Πατριαρχική επιστολή διαμαρτυρίας. Και ενώ η απόφαση λαμβάνεται στις 17 Δεκεμβρίου 1957, η επιστολή στέλλεται στις 25-9-1958· ο Σεβαστείας Δημήτριος Κομματάς εκτιμά, ότι αυτή η εννεάμηνη καθυστέρηση οφείλεται στο, ότι ο Πατριάρχης Αθηνάγορας προσδοκούσε ο νέος Αρχιεπίσκοπος να υλοποιήσει όσα η Πατριαρχική αντιπροσωπεία γνώρισε στην ΕΕ, για τους όρους της ΠΣΠ 28, τον Ιανουάριο 1957. Ωστόσο, η προσδοκία του Πατριάρχη αποδείχθηκε μάταιη, διότι ο Μητροπολίτης Κρήτης, με την υπ' αριθμ. 434/29-4-1958 επιστολή, γνωρίζει, ότι σύμφωνα με φήμη που κυκλοφορεί, η ΙΣ Αθηνών, τον Οκτώβριο προτίθεται να συζητήσει το θέμα της ένταξης στην ΕΕ των Μητροπόλεων της Κρήτης και των Δωδεκανήσων. Δυνάμει αυτής της επιστολής, η ΠΣ, με εισήγηση του Σάρδεων Μαξίμου, αποφασίζει να επιστήσει την προσοχή του Έλληνα Πρωθυπουργού, Κ. Καραμανλή, επί του εν λόγω θέματος (Κομματάς, 2006: 232-233).

Από τα προεκτεθέντα γεγονότα συνάγεται, ότι δεν παρατηρήθηκε καμία αλλαγή στην πολιτική της ΕΕ, όσον αφορά στην τήρηση των Όρων της ΠΣΠ 28 και, για τον λόγο αυτό, εννέα μήνες μετά τη λήψη της απόφασης, συντάσσεται και αποστέλλεται Πατριαρχική επιστολή προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών. Στην επιστολή αυτή ο Πατριάρχης υπερασπίζεται, ρητά και κατηγορηματικά, δίκαια του Θρόνου, με την αναφορά των ανειλημμένων υποχρεώσεων της ΕΕ, βάσει των Όρων της ΠΣΠ 28· 30 χρόνια μετά την έκδοση της ΠΣΠ 28, η Κωνσταντινούπολη αντιδρά αποφασιστικά στην ολιγωρία της ΕΕ να τηρεί τους Όρους της ΕΕ και αντιτάσσεται στην πολιτική της ΕΕ, να αφομοιώσει στους κόλπους της, τις εκκλησιαστικές επαρχίες των Νέων Χωρών. Με την επιστολή αυτή, ο Αθηνάγορας ζητά από τον Αθηνών Θεόκλητο την απαρέγκλιτη τήρηση των όρων της ΠΣΠ 28, προκειμένου να διατηρείται αλώβητη η εκκλησιαστική τάξη (Κομματάς, 2006: 234).

Ο Θεόκλητος δεν απάντησε στην Πατριαρχική επιστολή και φαίνεται να υποχωρεί στις απαιτήσεις της Βασιλικής κυβέρνησης, η οποία θεωρούσε υπερβολικό τον αριθμό των Μητροπόλεων στην Ελλάδα και ζητούσε τη μείωσή τους. Γι' αυτό, και στέλλει στον Αθηνάγορα την, από 17-2-1959 Συνοδική επιστολή, με την οποία του ανακοινώνει, ότι συγκροτήθηκε 13/μελής Επιτροπή Αρχιερέων, προκειμένου να επεξεργαστεί τον ΚΧ της ΕΕ και τον παρακαλεί να γνωρίσει στην ΕΕ ποιων Μητροπόλεων δέχεται την κατάργηση ή την τροποποίηση.

Την ίδια περίοδο, δημιουργείται στην Ελλάδα αναταραχή, αφ' ενός, διότι χωρίς τη συγκατάθεση του Οικουμενικού Πατριαρχείου πρόκειται να καταργηθούν οι Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, Γρεβενών, Ελευθερουπόλεως, Ιερισσού, Μηθύμνης, Λήμνου και άλλων, αφ' ετέρου, διότι η Ελληνική Πολιτεία παρεμβαίνει, καθοριστικά, στα εκκλησιαστικά καθέκαστα. Σημειωτέον, ότι Μητροπολίτες, όπως ο Εδέσσης Διονύσιος, ο Χίου Παντελεήμων και φορείς της Λήμνου ζητούν την παρέμβαση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, για τις εξελίξεις αυτές (Κομματάς, 2006: 235-236).

Το Πατριαρχείο, κατά τη Συνοδική συνεδρία, στις 26-5-1959, κρίνει, ότι δεν είναι δυνατόν να προδιαγράψει την κατάργηση Μητροπόλεων του, χωρίς να γνωρίζει τους λόγους, που την επιβάλλουν και αποφασίζει να ζητήσει από τον Αθηνών την Έκθεση της 13/μελούς επιτροπής, για τις τροποποιήσεις του ΚΧ, προς μελέτη και οριστική κρίση.

Εν τω μεταξύ, η Ελληνική Κυβέρνηση, σχεδιάζει την ταύτιση των ορίων των Μητροπόλεων με τα όρια των νομών και, συνακόλουθα, να συγχωνεύσει τις Μητροπόλεις Ιερισσού, Αγίου Όρους και Αδραμερίου, με εκείνες της Κασσανδρείας, τη Μητρόπολη Μηθύμνης με της Μυτιλήνης και τη Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης με των Γρεβενών. Η ΠΣ εξετάζει ενδελεχώς το θέμα και αποδέχεται την εν λόγω κυβερνητική πολιτική, κατά πλειοψηφία, και υπό όρους, που απορρέουν από τα δίκαιά του, όπως αυτά ορίζονται από την ΠΣΠ 28, αλλά και υπό την προϋπόθεση της συγχώνευσης αντίστοιχων Μητροπόλεων της ΑΕΕ (Κομματάς, 2006: 236).

Το χρονικό διάστημα, μεταξύ 20 και 25 Ιουνίου 1959, επισκέπτεται επίσημα το Οικουμενικό Πατριαρχείο ο Αθηνών Θεόκλητος. Κατά την παραμονή του στο Φανάρι δεν πραγματοποιούνται συνομιλίες. Ωστόσο, λίγο αργότερα, ο Πατριάρχης, στη συνεδρία της ΠΣ επισημαίνει και πάλι τη μη ανταπόκριση του Αρχιεπισκόπου Αθηνών στην Πατριαρχική επιστολή, της 25-9-1959. Για τον λόγο αυτό, στην συνεδρία της ΠΣ, στις 29-9-1959, αναφέρει, για μια ακόμα φορά, τις υποχρεώσεις της ΕΕ έναντι του Θρόνου· Ως εκ τούτου, αποφασίζεται η σύνταξη και αποστολή νέας επιστολής στον Αθηνών Θεόκλητο, με την οποία του εφιστάται η προσοχή στην απαρέγκλιτη τήρηση των Όρων της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 237-238).

Το χρονικό διάστημα, από 20 Φεβρουαρίου μέχρι και 22 Μαρτίου 1960, μετά από προσυνεννόηση με την ΕΕ, επισκέπτεται την Αθήνα επίσημη Πατριαρχική αντιπροσωπεία, αποτελούμενη από τους Μητροπολίτες Πριγκηποννήσων Δωρόθεο, ως επικεφαλής, Χαλδίας Κύριλλο, Νεοκαισαρείας Χρυσόστομο, Ικονίου Ιάκωβο, και Ίμβρου και Τενέδου Μελίτωνα, προκειμένου να εξετάσουν, από κοινού, με την Ιεραρχία της Ελλαδικής Εκκλησίας θέματα, που απασχολούν τις δύο Εκκλησίες. Η Πατριαρχική αντιπροσωπεία συναντήθηκε με τον Αρχιεπίσκοπο και την ΙΣ, καθώς και με την Επιτροπή Μητροπολιτών, την οποία αποτελούσαν ο Χίου Παντελεήμων, ο Φλωρίνης Βασίλειος, ο Θεσσαλονίκης Παντελεήμων, ο Βερροίας και Ναούσης Καλλίνικος και ο Πατρών Κωνσταντίνος. Συζητήθηκε, μεταξύ άλλων, και το θέμα της τήρησης των Όρων της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 238).

Ωστόσο, η συνάντηση απέβη άγονος, διότι η ΕΕ φαίνεται να επιμένει στην πολιτική της αφομοίωσης των Μητροπόλεων του Θρόνου στους κόλπους της. Στο θέμα εμπλέκεται και ο αθηναϊκός τύπος, σύμφωνα με την έκθεση της Πατριαρχικής αντιπροσωπείας (3-5-1960) (Κομματάς, 2006:239-240). Στο πλαίσιο αυτών των εξελίξεων, το Οικουμενικό Πατριαρχείο εμμένει στην προάσπιση των δικαίων του· συγκεκριμένα, τον Ιανουάριο 1961, αμέσως μόλις ενημερώνεται, για την πρόταση του ΥΠΕΠΘ να τροποποιηθούν τα όρια των χρεουσών Μητροπόλεων Σερρών και Νιγρίτης, αντιδρά, με Πατριαρχική επιστολή, προς τον Αθηνών Θεόκλητο, στην οποία αναφέρεται, ότι δεν θα ληφθεί καμία

απόφαση εν αγνοία του Πατριαρχείου, η συγκατάθεση του οποίου, για όλα τα θέματα, που αφορούν στις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών απορρέει από τους Όρους της ΠΣΠ 28. Η ΕΕ, από την πλευρά της, αξιώνει, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 772/25-9-1961 επιστολή της προς το Φανάρι, να αποδεχθεί το δεύτερο την, υπαγωγή της Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής της Αγίας Αναστασίας στην ΕΕ και στην άμεση διοίκηση του Μητροπολίτη Ιερισσού. Σημειωτέον, ότι η Ελληνική κυβέρνηση είχε ήδη καταργήσει το Ν.Δ. 2180/1952 (Κομματάς, 2006:241).

Στις 8-1-1962, ο Αθηνών Θεόκλητος εκοιμήθη και στις 13-1-1962 αναγορεύεται, ως Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, ο από Απικής και Μεγαρίδος Ιάκωβος Βαβανάτσος, ο οποίος, όμως, αναγκάστηκε σε παραίτηση, στις 25-1-1962. Στις 14-2-1962, νέος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών εκλέγεται ο από Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου Χρυσόστομος Χατζησταύρου. Το χρονικό διάστημα, από 25 Σεπτεμβρίου έως και 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου 1962, με πρωτοβουλία της ΕΕ, φθάνει στο Φανάρι τριμελής αντιπροσωπεία από τους Μητροπολίτες Κορινθίας Προκόπιο, ως επικεφαλής, Κοζάνης Διονύσιο και Κίτρους Βαρνάβα, προκειμένου να συζητήσει, μαζί με την ΠΣ, θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Από την σχετική έκθεση (5-10-1962) συνάγεται, ότι συζητήθηκαν θέματα μόνο διορθόδοξου ενδιαφέροντος και όχι διμερή (Κομματάς, 2006: 243-244).

Τον Μάρτιο 1963, η ΕΕ συγκροτεί επιτροπή, προκειμένου να τροποποιήσει τον ΚΧ, περιλαμβανομένης και της αλλαγής των ορίων των Μητροπόλεων της Παλαιάς Ελλάδας και των Νέων Χωρών. Το Πατριαρχείο ενημερώνεται, για τις εξελίξεις, με την επιστολή του Λαοδικεΐας Μαξίμου, ο οποίος βρισκόταν την περίοδο εκείνη, στην Αθήνα. Η κατάσταση επιδεινώνεται, όταν το Δωδεκαήμερο 1963, ο Αθηνών Χρυσόστομος απηύθυνε αντιπατριαρχική εγκύκλιο, στην Κοινότητα του Αγίου Όρους, με την οποία καλούσε τους μοναχούς «εις εξέγερσιν καί διαμαρτυρίαν» εναντίον του Πατριαρχείου. Το Φανάρι πληροφορείται το γεγονός, τον Αύγουστο 1964· όμως, λόγω των προβλημάτων που αντιμετώπιζε, τότε, εξ αιτίας των απελάσεων Ελλήνων από την Τουρκία, εισήγαγε το θέμα προς συζήτηση στην ΠΣ, στις 10-12-1964. Η ΠΣ, στη συνεδρία της, έκρινε την ενέργεια του Αθηνών Χρυσοστόμου ως ασύστατη και την αποδοκίμασε και ως προς το ύφος και ως προς το περιεχόμενό της, με την από 27-1-1965 Πατριαρχική επιστολή προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών (Κομματάς, 2006:244-245).

Επιπρόσθετα, ο Χρυσόστομος, αρνήθηκε να αποδεχθεί το δικαίωμα του « εκκλήτου» του καταδικασθέντος Μητροπολίτη Δράμας Φιλίππου. Ο Πατριάρχης Αθηναγόρας, με την από 24-3-1965 επιστολή του, ζητά από τον Αθηνών Θεόκλητο, την αποστολή του κανονικού φακέλου, για να λάβει την απάντηση, ότι η ΑΕΕ διατηρεί και, κατά κανονική και κατά νομική τάξη, όλα τα κυριαρχικά δικαιώματά της σε όλες τις Μητροπόλεις, που διοικεί, όπως συμβαίνει με όλες τις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες. Ουσιαστικά, αυτή η απάντηση, της οποίας το πνεύμα υιοθετεί η ΕΕ, καταργεί την ΠΣΠ 28. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο αντιδρά στην αντικανονική θέση της ΕΕ, με τη σύνταξη έκθεσης από την Κανονική Επιτροπή, για το «έκκλητο» και, για τα ιστορικά και απαράγραπτα δικαιώματα του Θρόνου·

η Έκθεση αποστέλλεται στην Αθήνα, με την από 9-6-1965 Πατριαρχική επιστολή, με την οποία ζητείται και πάλι ο κανονικός φάκελος του Δράμας Φιλίππου (Κομματάς, 2006:246-247).

Ο Αθηνών Χρυσόστομος τοποθετείται επί του περιεχομένου της Πατριαρχικής επιστολής, μόλις στις 23-9-1965, με απαντητική επιστολή, στην οποία επιμένει στις θέσεις της ΕΕ (Βαβούσκος, 1977:43-44, Κομματάς, 2006:247). Επίσης, με επιστολή του ο Αθηνών (24-9-1965) στέλνει, «όπως πληροφοριακώς», στο Φανάρι, αντίγραφα των καταδικαστικών αποφάσεων των Πρωτοβάθμιου και Δευτεροβάθμιου Δικαστηρίων της ΕΕ (Κομματάς, 2006:249).

Στη συνεδρία της ΠΣ, στις 5-10-1965, εξετάζονται οι δύο προαναφερθείσες Αρχιεπισκοπικές επιστολές. Ωστόσο, το Φανάρι δεν έστειλε καμία απάντηση. Σύμφωνα με τον Σεβαστείας Δημήτριο, η Μητέρα Εκκλησία δεν ήθελε να διαιωνίσει το πρόβλημα, ίσως λόγω (α) της πολιτικής αστάθειας στην Ελλάδα, που επηρέαζε και τα εκκλησιαστικά καθέκαστα της ΕΕ, (β) των προβλημάτων, που αντιμετώπιζε και η ίδια, με την απέλαση 35 χιλιάδων Ελλήνων από την Τουρκία, και (γ) του φόρτου των υποχρεώσεων του Φαναρίου από τις σημαντικές εκκλησιαστικές εξελίξεις της περιόδου εκείνης, εξ αιτίας της πρωτοβουλίας του Πατριάρχη Αθηναγόρα, για την άρση των αναθεμάτων μεταξύ της Ανατολικής και της Δυτικής Εκκλησίας (7-12-1965) (Κομματάς, 2006: 243).

Η ΕΕ προχωρεί στην επανίδρυση της Μητρόπολης Λαγκαδά, χωρίς την έγκριση της Κωνσταντινούπολης, και με τη ψήφιση ερήμην αυτής, του ΝΔ 4589/1966 από την Ελληνική Βουλή. Δεδομένης της ταραγμένης πολιτικής περιόδου, την οποία διανύει η Ελλάδα, το Πατριαρχείο δε δημιουργεί κανένα πρόβλημα. Μία ημέρα πριν από την κατάλυση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα και την επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας, στέλνει επιστολές ( 20-4-1967) στον Αθηνών Χρυσόστομο και τον Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα, για το εν λόγω θέμα (Κομματάς, ό.π.).

#### **6.4. Η προάσπιση των Πατριαρχικών δικαίων, την περίοδο 1967-2004.**

##### **6.4.1. Η περίοδος 1967-1974**

Ο Πατριάρχης Αθηναγόρας αποστέλλει, στις 3-5-1967, Σημείωμα, στους αρμόδιους της Ελληνικής Πολιτείας, για τα δικαιώματα του Θρόνου στις Μητροπόλεις του, στις Νέες Χώρες. Το ΥΠΕΠΘ, με το υπ' αριθμ. πρωτ. 138009/12-10-1967 έγγραφό του, απαντά στον Πατριάρχη, ότι το ζήτημα των δικαιωμάτων του Πατριαρχείου στις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών έχει παραπεμφθεί στην αρμόδια Επιτροπή σύνταξης του ΚΧ, για μελέτη και για ρύθμιση. Ωστόσο, η ΕΕ επιμένει την πολιτική της και με την ανάρρηση του νέου Αρχιεπισκόπου Ιερωνύμου (7-5-1967)· αμέσως μετά την ενθρόνισή του ο Ιερώνυμος επισκέφθηκε το Φανάρι (8-11-6-1967) και εκδήλωσε τη διάθεσή του να συνεργαστεί με τη Μητέρα Εκκλησία, για όλα τα ζητήματα. Ωστόσο, μετά από λίγο, ο Ιερώνυμος αποστέλλει, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 4819/20-11-1967 επιστολή του, προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, το Σχέδιο που συνέταξε, για την αναδιοργάνωση της ΕΕ. Ο Αθηναγόρας, κατ' αρχήν, σε απαντητική επιστολή του, ευχαριστεί για την αποστολή του εν λόγω σχεδίου· όμως, επανέρχεται στο θέμα, κατά τη συνεδρία της

ΠΣ (16-1-1968) με την επισήμανση, ότι το Σχέδιο ανασυγκρότησης της ΕΕ προέβλεπε συγχωνεύσεις των Μητροπόλεων, στην Ελλάδα, και τροποποιήσεις των ορίων του, με επιπτώσεις και στις Μητροπόλεις του Θρόνου στις Νέες Χώρες. Επίσης, στη συνεδρία της ΠΣ, στις 2-4-1968, έγινε λόγος, για τη συνταγματική κατοχύρωση των δικαιωμάτων του Θρόνου, σύμφωνα με την εισήγηση του Σάρδεων Μαξίμου· τελικά, αποφασίζεται η σύνταξη και η αποστολή Πατριαρχικών επιστολών στον Αρχιεπίσκοπο και στον Πρωθυπουργό. Οι επιστολές, που συντάχθηκαν από την κανονική Επιτροπή, εστάλησαν στις 11 Μαΐου 1968. Εδώ, το Πατριαρχείο επιμένει στην απαρέγκλιτη τήρηση των Όρων της ΠΣΠ 28 και στην προάσπιση των δικαίων του, παρά το γεγονός, ότι γνωρίζει την εμπεδωμένη, πλέον, πολιτική της ΕΕ, να μην τηρεί τους Όρους της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 356-358).

Με άλλη Πατριαρχική επιστολή (21-5-1968) προς τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας, το Φανάρι επανέρχεται στο θέμα της ψήφισης του νέου Σ. και εκφράζει σοβαρές επιφυλάξεις, για την αλλοίωση της τήρησης των Ι. Αποστολικών Κανόνων και Παραδόσεων. Και πάλι, εδώ, αναφέρεται στην ΠΣΠ 28 και στα κανονικά δικαιώματα του Θρόνου στις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών και ζητείται η ρητή αναφορά στο νέο Σ. αυτών των δικαίων (Κομματάς, 2006:358-359). Λίγους μήνες αργότερα, ο Αθηνών Ιερώνυμος στέλλει στην Κωνσταντινούπολη, τα προσχέδια του ΚΧ και του Γενικού Κανονισμού Διοικήσεως της ΕΕ· παρακαλεί τον Πατριάρχη να μην τα ανακοινώσει στην ΠΣ, παρά μόνο να εκθέσει τις προσωπικές απόψεις του (Κομματάς, 2006:359). Ο Αθηναγόρας ενημερώνει την ΠΣ, στις 25-11-1968, για την επιστολή του Ιερώνυμου και για το σχετικό σχέδιο· στο μεταξύ, απομακρύνεται της έδρας του ο Βεροίας και Ναούσης και το Πατριαρχείο βρίσκεται και πάλι ενώπιον ενός τετελεσμένου γεγονότος (Κομματάς, 2006: 360).

Σημειωτέον, ότι το 1967 ψηφίστηκε ο αναγκαστικός Ν. 214 «Περί στερήσεως τής έξωθεν καλής μαρτυρίας», δυνάμει του οποίου εξεθρονίστηκαν Μητροπολίτες από τις έδρες τους<sup>17</sup> (Κομματάς, 2006:361).

Στις 28-11-1968, ο Πατριάρχης στέλλει στον Αθηνών Ιερώνυμο άλλη επιστολή, στην οποία εκφράζεται η λύπη της Μητέρας Εκκλησίας, για την έμπρακτη έλλειψη τιμής στο Πατριαρχείο και, για τη διαπίστωση, ότι όλες οι ενέργειες της ΕΕ τείνουν στην κατάφωρη παραβίαση των Όρων της ΠΣΠ 28. Με την ίδια επιστολή, επαναλαμβάνεται η επιθυμία του Θρόνου, για τη συνταγματική κατοχύρωση της ΠΣΠ 28.

Παράλληλα, η Αρχιεπισκοπή Αθηνών, καθυστερεί να αναγγείλει στον Πατριάρχη την εκλογή ένδεκα Μητροπολιτών των Νέων Χωρών<sup>18</sup> (Κομματάς, 2006:363). Το θέμα συζητείται στη συνεδρία της ΠΣ,

---

<sup>17</sup> Ο Απτικής και Μεγαρίδος, Πρ. Αθηνών Ιάκωβος και ο Θεσσαλονίκης Παντελεήμων (Κομματάς, ό.π.).

<sup>18</sup> Οι νέο εκλεγέντες Ιεράρχες είναι οι Σιδηροκάστρου Ιωάννης, Αλεξανδρουπόλεως Κωνσταντίνος, Δρυινοπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίσης Σεβαστιανός, Χίου Χρυσόστομος, Εδέσσης και Πέλλης Καλλίνικος,

στις 4-2-1969, και αποφασίζεται να σταλεί τηλεγράφημα στην Ελληνική Κυβέρνηση, προκειμένου να αναστείλει τη ψήφιση του νέου ΚΧ της ΕΕ. Το Πατριαρχείο δεν εισακούστηκε και το Ν.Δ. 126/10-2-1969 δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Επίσης, δημοσιεύεται, στον αθηναϊκό τύπο, ανακοινωθέν της ΙΣ της ΕΕ, σύμφωνα με το οποίο η ίδια, ως Αυτοκέφαλη, θεωρεί απαράδεκτη κάθε παραίνεση ή παρέμβαση άλλης Εκκλησίας (Ακανθόπουλος, 2004: 746, Κομματάς, 2006: 364).

Στις 13-2-1969, ο επικεφαλής της Ελληνική Κυβέρνησης, Γεώργιος Παπαδόπουλος, απέστειλε απαντητική επιστολή, η οποία προκάλεσε έντονο προβληματισμό στην ΠΣ. Κατ' αρχήν, η ΠΣ σχολίασε θετικά το, ότι ελήφθη πρόνοια, να μη θιγούν τα Πατριαρχικά δικαιώματα, (α) ως προς την υποβίβαση των Μητροπόλεων σε Επισκοπές, (β) ως προς τη συγχώνευση ή την κατάργηση Μητροπόλεων, (γ) ως προς το κανονικό Μνημόσυνο του Πατριάρχη, (δ) ως προς την αναγραφή στον κατάλογο των εκλεξιμων προσώπων, που υποδεικνύονται από τον Οικουμενικό Πατριάρχη, διά του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, (ε) ως προς την τακτική αποστολή των υπομνημάτων εκλογή, και (στ) ως προς το Άγιο Μύρο, παρά το ότι τα δίκαια αυτά δεν αναφέρονται στον ΚΧ ως Πατριαρχικά δικαιώματα (Κομματάς, 2006:367-368). Ωστόσο, η Κανονική Επιτροπή εξέφρασε τον σκεπτικισμό και τις επιφυλάξεις της, κυρίως όσον αφορά (α) στα όσα γράφονται στην επιστολή, για το «έκκλητο», και (β) στο αν η ΕΕ εμφορείται από τα ίδια, όπως η Ελληνική Πολιτεία, αισθήματα ευλάβειας, σεβασμού και αφοσίωσης προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο (Κομματάς, 2006: 369).

Υπό αυτές τις συνθήκες, η ΠΣ αποδέχεται τις επιφυλάξεις της Κανονικής Επιτροπής και αποφασίζει τη σύνταξη και την αποστολή, στην Ελληνική Πολιτεία, επιστολής, για τις αναγκαίες τροποποιήσεις και αλλαγές σε κάποια άρθρα του νέου ΚΧ της ΕΕ, προκειμένου να κατοχυρώνονται τα Πατριαρχικά δίκαια στις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών (Κομματάς, 2006:371). Παράλληλα, οι Συνοδικές Επιτροπές Διορθοδόξων Ζητημάτων (ΣΕΔΖ, στο εξής) και Κανονική, συνεργάζονται, στις 29-1-1970, με τον Μυτιλήνης Ιάκωβο, Μέλος της αριστίνδην ΙΣ της ΕΕ και Πρόεδρο της Μονίμου Συνοδικής Επιτροπής, για υποθέσεις εξωτερικού· στο πλαίσιο των εργασιών τους, τίθεται και το θέμα της διαφοράς ανάμεσα στην Αθήνα και στην Κωνσταντινούπολη, διότι δεν συμπεριελήφθησαν, στον νέο ΚΧ της ΕΕ, Οροι της ΠΣΠ 28. Ο Μυτιλήνης Ιάκωβος εξηγεί τις συνθήκες, υπό τις οποίες ψηφίστηκε ο νέος ΚΧ, ενώ το Πατριαρχείο δηλώνει, ότι θα αποστείλει νέες επιστολές προς την Ελληνική Πολιτεία και στην ΕΕ, με τις οποίες θα αιτείται στην πρώτη τροποποίηση του ΚΧ τη συμπερίληψη άρθρου, το οποίο να δηλώνει την ισχύ της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, ό.π.). Στις 10-2-1970, στέλλονται οι σχετικές Πατριαρχικές επιστολές στον Γ. Παπαδόπουλο και στον Αθηνών Ιερώνυμο. Και οι δύο παραλήπτες ενημερώνουν το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με τις απαντητικές επιστολές τους, στις 18-3-1970 και στις 20-3-1970, αντίστοιχα, ότι το θέμα της συμπερίληψης της ΠΣΠ 28 στον νέο ΚΧ έχει παραπεμφθεί στη

---

Φλωρίνης Αυγουστίνος, Λαγκαδά Σπυρίδων, Ελασσώνας Σεβαστιανός, Θεσσαλονίκης Λεωνίδας, Βεροίας και Ναούσης Παύλος και Παραμυθίας Παύλος (Κομματάς, ο.π.).

Μόνιμη Επιτροπή Δογματικών και Κανονικών Ζητημάτων προς μελέτη και εισήγηση (Κομματάς, 2006:372).

Στις 7-7-1970, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηνάγορας εκοιμήθη και το διαδέχεται ο από Ίμβρου και Τενέδου Δημήτριος. Ο νέος Πατριάρχης είναι γνώστης όλων των γεγονότων, που σχετίζονται με τον νέο ΚΧ και δηλώνει την επαγρύπνηση της Μητέρας Εκκλησίας και για τις Μητροπόλεις του Θρόνου, στην Ελλάδα, και για τα κανονικά δικαιοδοσιακά προνόμια του Οικουμενικού Θρόνου. Στις 15-30 Νοεμβρίου 1972, συνέρχεται η ΠΣ, στην οποία ο Σάρδεων Μάξιμος επισημαίνει τον αντικανονικό χαρακτήρα της νέας ΙΣ Αθηνών, ο οποίος καταργεί την ισότητα των Ιεραρχών και, συνακόλουθα, καταργεί την ΠΣΠ 28 και δημιουργεί χάσμα ανάμεσα στις δύο Εκκλησίες (Κομματάς, 2006: 381-382). Η ΠΣ αποφάσισε, με επιστολή της Αρχιεπισκοπής να ζητήσει, προς ενημέρωση για όσα συζητήθηκαν στην ΙΣΙ της ΕΕ, για την ΠΣΠ 28, αντίγραφο του σχετικού αποσπάσματος των πρακτικών της Συνόδου. Παράλληλα, η ΙΣΙ, εν μέσω διαφωνιών, αποφασίζει τον ορισμό Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, σύμφωνα προς τον νέο ΚΧ και όχι σύμφωνα προς την ΠΣΠ 28 (Ακανθόπουλος, 2004: 756). Η απόφαση αυτή προκαλεί αντιδράσεις της Ιεραρχίας εναντίον των ενεργειών του Ιερώλυμου, ο οποίος απέκρυψε από την ΙΣΙ τις αντιδράσεις του Πατριαρχείου προς τον νέο ΚΧ. Οι εκκλησιαστικές εξελίξεις ξεφεύγουν πλέον από τον έλεγχο του Αρχιεπισκόπου, ενώ η δικτατορική κυβέρνηση, προκειμένου να ελέγξει την κατάσταση στην ΕΕ διορίζει, τον Μάρτιο 1973, τον Στ. Παπακό, επόπτη των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας. Την ίδια περίοδο, οι Ελευθερουπόλεως Αμβρόσιος και Φλωρίνης Αυγουστίνος, στις 11 και στις 18 Δεκεμβρίου 1972, είχαν προσφύγει στο Σ.τ.Ε., για την ακύρωση της αντικανονικώς ορισθείσης ΔΙΣ της ΕΕ (Κομματάς, 2006: 383-384).

Υπό τις συνθήκες αυτές, ο Πατριάρχης Δημήτριος, στις 7-2-1973, συγκαλεί την ΠΣ σε έκτακτη συνεδρία, προκειμένου να προληφθούν απρόβλεπτες εξελίξεις στην ΕΕ. Η ΠΣ αποφάσισε να εκφράσει την έντονη διαμαρτυρία της προς την ΕΕ και προς την Ελληνική Κυβέρνηση, με τη σύνταξη Δήλωσης (7-2-1973). Επίσης, στις 10-2-1973, αποστέλλει σχετικές επιστολές στην Ελληνική Εκκλησία και Πολιτεία, στις οποίες αναφέρεται στις συνέπειες των ενδοεκκλησιαστικών διενέξεων στην Ελλάδα και στον εμφανή κίνδυνο δημιουργίας σκανδάλου, διεκκλησιαστικής και διεθνούς νομικής διάστασης· επίσης, αφήνεται να εννοηθεί, ότι οι απαράδεκτες εκκλησιαστικές εξελίξεις, εάν βασίζονται μόνο σε νομοκρατικά κριτήρια, είναι δυνατό να δημιουργήσουν στη Μητέρα Εκκλησία προϋποθέσεις άρσης της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 386-387).

Οι προαναφερθείσες εξελίξεις συνηγορούν στο, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο, εγκαταλείπει την τακτική των έντονων παρατηρήσεων προς την ΕΕ, για την τήρηση των Όρων της ΠΣΠ 28 και υπενθυμίζει τα κανονικά δικαιώματά του στις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών. Γι' αυτό τον λόγο, όταν απευθύνεται στην Ελληνική Πολιτεία, κάνει λόγο, για σκάνδαλο διεκκλησιαστικής και γενικότερης διεθνούς νομικής διάστασης, αφήνοντας, έτσι, να εννοηθεί η δυνατότητα καταγγελίας- στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου- νομοκανονικής αδικίας. Η κατάσταση είναι σοβαρή και οι εξελίξεις είναι ραγδαίες. Η



δικτατορική κυβέρνηση θορυβείται και ασκεί την επιρροή της, προκειμένου να αναβληθεί στο Σ.τ. Ε. η εκδίκαση της προσφυγής των Μητροπολιτών Ελευθερουπόλεως και Φλωρίνης, για την παράνομη σύνθεση της ΔΙΣ της ΕΕ (Κομματάς, 2006: 381-388). Σημειωτέον, ότι και η κοινή γνώμη αντιτίθεται στην πολιτική της ΕΕ, να παραβεί, ως παρωχημένα, τα από την ΠΣΠ 28 απορρέοντα δίκαια του Πατριαρχικού Θρόνου. Εξ ου και οι δηλώσεις του Γεωργίου Ράλλη, σύμφωνα με τις οποίες κάθε προσπάθεια καταπάτησης των δικαιωμάτων του Πατριαρχικού Θρόνου αποτελεί ενέργεια απαράδεκτη και προκαλεί την αντίδραση κάθε Έλληνα και Ορθόδοξου Χριστιανού (Κομματάς, 2006:388-389).

Ούτως εχόντων των πραγμάτων, η ΠΣ σε συνεδρία της, στις 16-2-1973, συσκέπτεται σχετικά με την πρόταση της ελληνικής κυβέρνησης, να διαχωρίσει το Οικουμενικό Πατριαρχείο τη θέση του από την προσφυγή των δύο Μητροπολιτών, στο Σ.τ.Ε. και να συζητηθεί το θέμα των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών μεταξύ των δύο Εκκλησιών, με την αποστολή αντιπροσωπείας της ΕΕ στην Κωνσταντινούπολη, «επί συμβιβασμοῦ, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς δεινῶς τρωθείσης ἐνότητος τῆς καθ' ἡμᾶς Ὁρθοδοξίας» (Κομματάς, 2006:389).

Η ΠΣ αποφαινεται, ότι ουδέποτε υπήρξε δεσμός του Πατριαρχείου με τους Μητροπολίτες Ελευθερουπόλεως και Φλωρίνης, για να υπάρξει διακοπή μαζί τους κάθε δεσμού· ότι το Πατριαρχείο δεν παρενέβη στην προσφυγή των δύο Μητροπολιτών στο Σ.τ.Ε.· επισημαίνεται, ότι το ενδιαφέρον της Μητέρας Εκκλησίας επικεντρώνεται μόνο στο θέμα της παραβίασης των Ὁρων της ΠΣΠ 28 και της προστασίας των κανονικών δικαιωμάτων του Οικουμενικού Θρόνου, που απορρέουν από αυτήν και τα οποία προβάλλει στις Πατριαρχικές επιστολές του Μαΐου και του Νοεμβρίου 1968 προς την Ελληνική Πολιτεία και στην Εκκλησία· ότι, τέλος, τα δίκαια αυτά, το Πατριαρχείο δεν τα εξαρτά από τη σύμπτωση των απόψεών του με την προσφυγή των δύο Μητροπολιτών στο Σ.τ.Ε., ούτε τα θέτει σε πλαίσιο συμβιβασμού (Κομματάς, 2006:390).

Η ΠΣ αποφάσισε ομόφωνα να δηλώσει στους αρμόδιους της Ελληνικής Πολιτείας και της Εκκλησίας, τα εξής: (α) αφού δεν υφίσταται ιδιαίτερος δεσμός του Πατριαρχείου με τους δύο Μητροπολίτες και αφού δεν αναμείχθηκε στην προσφυγή τους στο Σ.τ.Ε., δεν υφίσταται θέμα αποκοπής δεσμού και, ότι το ενδιαφέρον του Πατριαρχείου εστιάζεται στην παραβίαση των Ὁρων της ΠΣΠ 28 από την ΕΕ, (β) όσον αφορά στην πρόσκληση του Πατριάρχη στην ΕΕ, να στείλει αντιπροσωπεία στην Κωνσταντινούπολη, δεν ευσταθεί τέτοια πρόσκληση· ωστόσο, θα γινόταν δεκτή, με πολλή αγάπη, μια τέτοια αντιπροσωπεία, εφ' όσον η ΕΕ ζητούσε κάτι τέτοιο, προς αποκατάσταση των πραγμάτων, (γ) θα ήταν καλό μια τέτοια αντιπροσωπεία να συνοδεύουν οι Καθηγητές της Νομικής σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κ. Χαραλάμπης Φραγκίστας και Κωνσταντίνος Βαβούσκος, (δ) το Πατριαρχείο επιθυμεί να ενημερωθεί, για το ποιες ήταν οι αντιδράσεις των αρμοδίων στη συνέντευξη του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, στις δηλώσεις του Προέδρου της, επί του Τύπου, Συνοδικής Επιτροπής, Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, και στο ανακοινωθέν της Αρχιγραμματείας της ΙΣ της ΕΕ, και ποιες ενέργειες έγιναν αρμοδίως, (ε) να εκδοθεί ανακοινωθέν, στο οποίο να αναφέρεται, ότι η ΠΣ σε έκτακτη

συνεδρία, ασχολήθηκε με το θέμα των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, ότι εξέτασε τα νέα στοιχεία και τις μέχρι τώρα σχετικές επίσημες δηλώσεις εκπροσώπων της ΕΕ, και να ανακοινώνεται, ότι κανείς στην Ελλάδα δεν εκπροσωπεί το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οι απόψεις του οποίου εκφράζονται είτε με δηλώσεις του Οικουμενικού Πατριάρχη είτε με ανακοινώσεις της Αρχιγραμματείας της ΠΣ (Κομματάς, 2006:390-391).

Ακολουθούν εβδομάδες διαβουλεύσεων και αναμονής από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, με την από 23-2-1973 επιστολή του προς το Πατριαρχείο, ζητά συνάντηση αντιπροσωπειών των δύο Εκκλησιών ή στο Φανάρι ή στην Αθήνα. Στη συνεδρία της ΠΣ, στις 20-3-1973, συζητείται η Αρχιεπισκοπική επιστολή και επιβεβαιώνεται, για μια ακόμα φορά, η προσήλωση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην προστασία των απαρασάλευτων δικαιών και προνομίων του Θρόνου. Σημειωτέον, ότι στη εν λόγω συνεδρίαση της ΠΣ, οι Μητροπολίτες Πριγκηποννήσων Δωρόθεος, Νεοκαισαρείας Χρυσόστομος και Ροδοπόλεως Ιερώνυμος μειοψήφισαν και απέρριψαν κάθε διαπραγμάτευση με την ΕΕ. Ωστόσο, κατά πλειοψηφία, αποφασίστηκε να έρθει στο Φανάρι αντιπροσωπεία της ΕΕ, υπό την προϋπόθεση ότι, κατά τη διάρκεια των συζητήσεων, το Πατριαρχείο θα εμμένει στην πάγια θέση του, για την πιστή τήρηση και εφαρμογή των Όρων της ΠΣΠ 28· αυτή η απόφαση θα αποτελέσει και το περιεχόμενο της απαντητικής Πατριαρχικής επιστολής (Κομματάς, 2006: 391-393).

Στη νέα συνεδρία της η ΠΣ, στις 27-3-1973, αποφασίζει, σε συνέχεια της προηγούμενης, να υποδειχθεί στην ΕΕ, τα Μέλη της Αντιπροσωπείας να είναι εξουσιοδοτημένα να υπογράψουν τα πρακτικά των συζητήσεων, ότι δεν είναι αναγκαία η παρουσία νομομαθών και, ότι τις συνομιλίες, από πλευράς του Πατριαρχείου, θα διεξάγουν από κοινού, η Επιτροπή Διορθόδοξων Ζητημάτων (ΕΔΖ, στο εξής) και η Κανονική Επιτροπή.

Εν τω μεταξύ, το Σ.τ.Ε., στις 5-4-1973, κηρύσσει άκυρη τη σύνθεση της ΔΙΣ της ΕΕ· η Πολιτεία, με ΝΔ, συγκαλεί την Ιεραρχία της ΕΕ σε έκτακτη Σύνοδο, στις 10-5-1973· κατά συνέπεια, ακυρώνεται η αποστολή αντιπροσωπείας της ΕΕ στο Φανάρι (Κομματάς, 2006:393).

Η ΠΣ αξιολογεί τη διαμορφωθείσα κατάσταση, σε έκτακτη συνεδρία της, στις 17-4-1973 και, προκειμένου να αποφευχθεί νεότερη εμπλοκή από μία τυχόν νέα αντικανονική ΔΙΣ από την ορισθείσα, βάσει του ΝΔ, Ιεραρχία, αποφασίζει την αποστολή επιστολής στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, για την τήρηση και την εφαρμογή των όρων της ΠΣΠ 28 και, για την αποστολή αντιγράφων της Πατριαρχικής επιστολής, στους Μητροπολίτες των Νέων Χωρών, προς ενημέρωση. Με την εν λόγω Πατριαρχική επιστολή, το Φανάρι, αφού υπενθυμίσει όσα διεμήνυσε στην υπ' αριθμ. πρωτ. 73/10-2-1973 επιστολή, για τις παραβιάσεις των Όρων της ΠΣΠ 28 και τις επιπτώσεις της στη διοίκηση των Μητροπόλεων του Κλίματος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αξιώνει τον, βάσει αυτής, ορισμό της σύνθεσης της ΔΙΣ της ΕΕ (Κομματάς, 2006: 393-394).

Η ΙΣΙ της ΕΕ, σε συνεδρία της, αποφασίζει τη συγκρότηση της ΔΙΣ, βάσει των Πατριαρχικών και Συνοδικών Κειμένων, του Πατριαρχικού Τόμου 1850 και της ΠΣΠ 28, με την οποία ανατεθηκαν «έπιτροπικῶς» στην ΕΕ, οι Πατριαρχικές Επαρχίες των Νέων Χωρών. Στο πλαίσιο των συγκεκριμένων εξελίξεων, το Οικουμενικό Πατριαρχείο αποφασίζει να αποστείλει- παρά την αντίρρηση κάποιων Ιεραρχών του Θρόνου, επιστολές ευχαριστίας και επαίνου στους τριάντα τρεις Ιεράρχες της ΕΕ. Στην Ελλάδα, έξι Μητροπολίτες<sup>19</sup> προσκείμενοι στον Ιερώνυμο, προσέφυγαν στο Σ.τ.Ε., για την ακύρωση της, κατά την σχετική διάταξη της ΠΣΠ 28, μόλις συγκροτηθείσας νέας ΔΙΣ. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο αντιδρά, με αυστηρή προληπτική επίσημη Δήλωση (5-11-1973), με την οποία εφιστά την προσοχή των τριών συμβαλλομένων μερών της ΠΣΠ 28, δηλαδή του ιδίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, της ΕΕ και της Ελληνική Πολιτείας, στην τήρηση των Όρων της ΠΣΠ 28 και επιφυλάσσει στον εαυτό του το δικαίωμα να υπερασπίζεται αυτή την Πράξη, σε περίπτωση παραβίασής της, με όποιο τρόπο θέλει.

Το Σ.τ.Ε. απέρριψε την προσφυγή των έξι Ιερωνυμικών Μητροπολιτών και, κατά συνέπεια, η πολιτική του Αρχιεπισκόπου Αθηνών να καταργήσει την ΠΣΠ 28, ακυρώθηκε. Τελικά, ο Ιερώνυμος παραιτείται, στις 15-12-1973 (Κομματάς, 2006: 395-396).

#### **6.4.2. Η περίοδος 1974-1998**

Ο Ιωαννίνων Σεραφείμ διαδέχθηκε τον Ιερώνυμο, στις 12-1-1974· στον ενθρονιστήριο λόγο του (16-1-1974) δηλώνει, ότι ένα από τα πρώτα μελήματά του είναι η αποκατάσταση των κανονικών σχέσεων της ΕΕ με τη Μητέρα Εκκλησία. Το Πατριαρχείο ενημερώνεται, για την εκλογή νέου Αρχιεπισκόπου Αθηνών με τηλεγράφημα του Τοποτηρητή Μητροπολίτη Καλαβρύτων και Αιγιαλείας Γεωργίου· χαιρετίζει την ανάρρηση, στον Αρχιεπισκοπικό Θρόνο των Αθηνών, από Μητρόπολη των Νέων Χωρών και εύχεται ευλογημένη Αρχιεπισκοπική διακονία «ἐπ' ἀγαθῶ τῆς Θυγατρὸς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τῆς καθόλου Ἁγίας Ὁρθοδόξιας» ( Ιερόθεος, 2002: 377, Κομματάς, 2006:477- 478).

Επίσης, σε επιστολές του προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη Δημήτριο, ο Αθηνών Σεραφείμ επισημαίνει, τη συνειδητοποίηση του καθεστώτος των «έπιτροπικῶς καί ἄχρι καιροῦ τῆ ἐπιμελείᾳ ἐμπειπιστευμένων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτης Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (3-8-1974)· το ότι η Βουλή των Ελλήνων «περιέβαλε τόν τε Πατριαρχικόν καί Συνοδικόν Τόμον τοῦ ἔτους 1850 καί τήν Πατριαρχικήν καί Συνοδικήν Πράξιν τοῦ 1928 (25-6-1975) (Κομματάς, 2006: 485-486).

Η ΠΣ στη συνεδρίασή της, στις 14-1-1974, για την εκλογή του νέου Αρχιεπισκόπου και στη συνεδρίασή της, στις 21-1-1974, εστιάζει στα Πατριαρχικά δίκαια στην Ελλάδα καιμ οπωσδήποτε, σε

---

<sup>19</sup>Οι έξι Μητροπολίτες είναι ο Κασσανδρίας Συνέσιος, ο Διδυμοτείχου Κωνσταντίνος, ο Κιλκισίου Χαρίτων, ο Αττικής Νικόδημος, ο Χαλκίδος Νικόλαος και ο Τρίκης Σεραφείμ (Κομματάς, ό.π.).

εκείνα επί των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, τα οποία απορρέουν από την ΠΣΠ 28. Στη δεύτερη συνεδρίαση, αποφασίζεται να μελετήσουν, η Συνοδική Επιτροπή Διορθοδόξων Ζητημάτων και η Κανονική Επιτροπή, το θέμα της συνταγματικής κατοχύρωσης των δικαίων του Οικουμενικού Θρόνου, στις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, της Κρήτης, της Δωδεκανήσου, των Ι. Πατριαρχικών και Σταυροπηγιακών Μονών Βλατάδων, Πατριάδας και Κρήτης, προκειμένου να αποφευχθεί η σύγχυση και η αμφισβήτηση αυτών των δικαίων (Κομματάς, 2006:490).

Εν τω μεταξύ, στις 25-1-1974, ο Αθηνών Σεραφείμ απευθύνει προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο τα Ειρηνικά του Γράμματα, δηλαδή την πρώτη μετενθρονιστήρια επιστολή· ο Πατριάρχης Δημήτριος απαντά με την υπ' αριθμ 63/31-1-1974 επιστολή, με την οποία ευχαριστεί και συγχαίρει τον νέο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών (Κομματάς, 2006: 490-491).

Η Συνοδική Επιτροπή Διορθοδόξων Ζητημάτων και η Κανονική Επιτροπή, στις 28-1-1974, υποβάλλουν σύντομη έκθεση, η οποία υπογράφεται από τους Μητροπολίτες Χαλκηδόνος Μελίτωνος, Χαλδίας Κύριλλο, Σάρδεων Μάξιμο, Κολωνίας Γαβριήλ, Φιλαδελφείας Βαρθολομαίο, τον Αρχιμανδρίτη Παύλο Μενεβίσογλου και τον Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης Εμ. Φωτιάδη (Κομματάς, 2006:491).

Συνωδά προς την προαναφερθείσα έκθεση, στη συνεδρίαση (29-1-1974) της ΠΣ αποφασίζεται η αποστολή Πατριαρχικών επιστολών προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, τον Πρωθυπουργό Αδ. Ανδρουτσόπουλο και τον ΥΠΕΠΘ Παν. Χρήστου. Τα σχέδια των επιστολών αυτών (29 και 31-1-1974, αντίστοιχα), τα οποία αναφέρονται στα κανονικά δίκαια του Πατριαρχικού Θρόνου, στην Ελλάδα, αναγνώστηκαν και εγκρίθηκαν στη συνεδρία της 5<sup>ης</sup> -2-1974. Το ΥΠΕΠΘ, μόλις έλαβε την Πατριαρχική επιστολή, μεσολάβησε στην ΙΣΙ της ΕΕ, προκειμένου να ληφθούν υπόψη τα δίκαια του Πατριαρχικού Θρόνου στη σύνταξη του νέου ΚΧ (Κομματάς, 2006:491- 492).

Στο πλαίσιο της επικείμενης επίσκεψης του Αθηνών Σεραφείμ στο Φανάρι, η ΠΣ στη συνεδρία της, στις 12-2-29174, και εν όψει των συνομιλιών των Συνοδικών Επιτροπών, Κανονικής και Διορθοδόξων Ζητημάτων, με την Αντιπροσωπεία της ΕΕ, εξετάζει άλλη Έκθεση αυτών των Επιτροπών, στην οποία συναριθμούνται τα συγκεκριμένα κανονικά αιτήματα της Μητέρας Εκκλησίας, τα οποία εγκρίνονται από την ΠΣ. Από την άποψη του Συντάγματος: (α) η κατοχύρωση της ισοτιμίας όλων των Ιερών Κανόνων, (β) η σαφέστερη στο Σ. κατοχύρωση της ιδιοτυπίας του εκκλησιαστικού καθεστώτος των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών και της πλήρους αυτοτέλειας του Πατριαρχικού καθεστώτος της Κρήτης, της Δωδεκανήσου, και (γ) η, κατά τον, όσον δυνατόν, σαφή τρόπο, διατύπωση στο Σ. της πλήρους πνευματικής και κανονικής κυριαρχίας του Οικουμενικού Θρόνου επί του Αγίου Όρους. Από την άποψη του ΚΧ της ΕΕ: (α) η κατοχύρωση των δικαιωμάτων του Οικουμενικού Θρόνου, όπως αυτά προσδιορίζονται στον Τόμο του 1850 και στην ΠΣΠ 28 και συμπληρώνονται από την

επακολούθησασα σχετική αλληλογραφία, (β) η κατοχύρωση του δικαιώματος του «εκκλήτου», (γ) η, κατά τον όσο δυνατόν, σαφή τρόπο κατοχύρωση του στην Κρήτη και στα Δωδεκάνησα απόλυτου Πατριαρχικού καθεστώτος, χωρίς ανάμειξη άλλης Εκκλησίας, (δ) η κατοχύρωση της απόλυτης κυριαρχικής και κανονικής δικαιοδοσίας του Οικουμενικού Θρόνου επί του Αγίου Όρους, πάντοτε στο πλαίσιο του ΚΧ, που εγκρίνεται από το Πατριαρχείο και τη Βουλή, (ε) η εξαίρεση, από τον ΚΧ, του απολύτως Πατριαρχικού καθεστώτος των Πατριαρχικών Μονών Βλατάδων και Αγίας Αναστασίας στη Χαλκιδική, πέραν των κανονικών Πατριαρχικών Δικαιωμάτων, που προβλέπονται από την ΠΣΠ 28, και (στ) η κατοχύρωση της πνευματικής εξάρτησης, μέσω των εκκλησιαστικών αρχών, των εκκλησιαστικών σχολών του Αγίου Όρους, της Κρήτης και της Πάτμου, αλλά και όσων πρόκειται να λειτουργήσουν εντός του Κλίματος της απολύτου Πατριαρχικής δικαιοδοσίας, στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής μόνο διοίκησής τους από το ΥΠΕΠΘ, ενώ πνευματικά και εκκλησιαστικά διοικούνται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, μέσω των εκκλησιαστικών Αρχών της δικαιοδοσίας του (Κομματάς, 2006: 492-493).

Και ενώ αναμενόταν η επίσημη επίσκεψη του Αθηνών Σεραφείμ στο Φανάρι, καταφθάνει, στις 3-3-1974, τηλεγράφημα και επιστολή, με το αίτημα «Συζητουμένου σχεδίου Καταστατικού Χάρτου, παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα, ὅπως ἀποστείλῃ ἡμῖν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τοῦ πέμπτου ὄρου τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928 περί ἀπαγορεύσεως μεταθέσεων Ἱεραρχῶν. Ὡσαύτως παρακαλοῦμεν ὅπως ἔχωμεν ἔγκρισιν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρὸς ἴδρυσιν τριῶν νέων Μητροπόλεων Νέων Χωρῶν. Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ, Πρόεδρος, Ἀθῆναι, 3 Μαρτίου 1974» (Κομματάς, 2006:493-494). Υπό το κράτος των εξελίξεων αυτών, ο Πατριάρχης Δημήτριος συγκαλεί αμέσως τις Συνοδικές Επιτροπές, την Κανονική και την, επί των Διορθοδόξων Ζητημάτων. Οι Επιτροπές συσκέπτονται όχι μόνο επί του περιεχομένου του τηλεγραφικού αιτήματος του Αρχιεπισκόπου, αλλά και επί του περιεχομένου του σχεδίου του νέου ΚΧ, το οποίο, εν τω μεταξύ, απέστειλε ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, και το οποίο αναφέρεται στα δικαιώματα του Πατριαρχικού Θρόνου, στην Ελλάδα. Στη συνεδρία των δύο Επιτροπών, στις 5-3-1974, σχολιάστηκε αρνητικά η διαδικασία, την οποία ακολούθησε η ΕΕ στην αποστολή του σχεδίου του ΚΧ, διότι, όπως εκτίμησαν τα Μέλη των Επιτροπών, όσα κείμενα υποβάλλονται αιφνιδιαστικά και αποφασίζονται βιαστικά, παραβλέπουν την ουσία του θέματος, η αίσια έκβαση του οποίου εξαρτάται, πολλές φορές, από την ενδελεχή εμβάθυνση, σε υποκρυπτόμενες προθέσεις και από την εξέταση των λεπτομερειών του (Κομματάς, 2006: 494-495).

Οι Πατριαρχικές Επιτροπές μελέτησαν άρθρο άρθρο το σχέδιο του ΚΧ της ΕΕ και, με τηλεγράφημα στην αρχή και ύστερα με επιστολή (126/6-3-1974), εξέγρασαν τη συμφωνία τους, όσον αφορά στη διατύπωση των άρθρων του ΚΠ, που αφορούν στα γενικότερα δικαιώματα του Οικουμενικού Θρόνου και επαναδιατύπωσε μερικά άρθρα, για λόγους μεγαλύτερης σαφήνειας (Κομματάς, 2006: 496).

Στο χρονικό διάστημα από 16 έως 21 Μαρτίου 1974, επισκέπτεται το Φανάρι ο Αθηνών Σεραφεΐμ. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του, γίνονται συνομιλίες. οι οποίες, μεταξύ άλλων, αφορούν στα Πατριαρχικά δικαιώματα στην Ελλάδα, βάσει του Τόμου του 1850 και της ΠΣΠ 28 (ό.π.).

Μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα (24-7-1974), ο Αθηνών Σεραφεΐμ ανακοινώνει, στις 3-8-1974, στο Φανάρι τις εκλογές και τις μεταθέσεις Ιεραρχών του Κλίματος του Πατριαρχείου στη Β. Ελλάδα και επικαλείται την Πατριαρχική ευλογία. Με την από 15-10-1974 επιστολή του, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών ζητά επιβράβευση όλων των ενεργειών της ΕΕ. Το Πατριαρχείο, χωρίς να έχει στη διάθεσή του τους απαραίτητους κανονικούς φακέλλους, για την εκδίκαση μιας κατάστασης περίπλοκης, που ταλάνισε την ΑΕΕ, δεν εισήλθε στην ουσία της υπόθεσης και, στην επίσημη ανακοίνωσή του, περιορίζεται στην έκφραση της Επευλογίας του, για τη, μέχρι της στιγμής εκείνης, αποκατάσταση της τάξης, όσον αφορά στη συγκρότηση της ΔΙΣ της ΕΕ, βάσει του Τόμου του 1850 και της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 497- 498).

Στις 25-6-1975, ο Αθηνών Σεραφεΐμ, με επιστολή του στον Οικουμενικό Πατριάρχη Δημήτριο ενημερώνει, για τη συνταγματική κήρωση του ΠΣΤ 1850 και της ΠΣΠ 28, στο άρθρο 3 του Σ./1975 (Κομματάς, 2006: 500-501).

Η ΠΣ στη συνεδρίασή της, στις 2-9-1975, και στο πλαίσιο των παγιωμένων απόψεών της, για τα κανονικά δικαιώματα του Πατριαρχικού Θρόνου, εξετάζει το αποσταλέν κείμενο του ΚΧ της ΕΕ και το αξιολογεί. Συντάσσει και αποστέλλει στην ΕΕ την, από 17-9-1975, Πατριαρχική επιστολή, με την οποία υπενθυμίζεται η προσθήκη στον ΚΧ του «εκκλήτου». Και είναι ιδιαίτερης σημασίας το γεγονός, ότι ο Σεραφεΐμ στέλνει στον Πατριάρχη να εγκρίνει τον, προς Αρχιερατεία, κατάλογο των εκλογίμων της ΕΕ (Κομματάς, 2006:503-504).

Ο Αθηνών Σεραφεΐμ, από την επίσκεψή του στο Φανάρι, γνωρίζει καλά τις κανονικές απόψεις και τις επιθυμίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου· ταυτόχρονα, όμως, γνωρίζει και τις υποχρεώσεις της ΕΕ προς το Πατριαρχείο, τις οποίες ο ίδιος ανέφερε, με σαφήνεια, στις από 3-8-1974 και 25-6-1975 επιστολές του προς το Φανάρι. Γι' αυτό τον λόγο, στέλνει, προς έγκριση, τον κατάλογο των εκλεξιμίων, για τις Μητροπόλεις της ΕΕ και των Νέων Χωρών, εν όψει και της πλήρωσης των Μητροπόλεων των Ιωαννίνων και των Γρεβενών, στις 14-10-1975 και 22-1-1976, αντίστοιχα (Κομματάς, 2006: 506). Την ίδια περίοδο, στην ΕΕ κρίνονται έκπτωτοι δέκα Μητροπολίτες της προηγούμενης περιόδου, γεγονός το οποίο δημιουργεί σοβαρά προβλήματα. Ο Αρχιεπίσκοπος Σεραφεΐμ, με την υπ' αριθμ. 1791/3-4-1976 επιστολή του προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, εξηγεί τους λόγους, που συνέβαλαν στην απομάκρυνσή τους από τους Θρόνους τους. Επίσης, δικαιολογεί, την απόφαση της ΙΣ της ΕΕ, η οποία, κατά τον Αρχιεπίσκοπο, βασίζεται (α) στην εξέχουσα θέση του Οικουμενικού Θρόνου, σύμφωνα με τους Ιερούς Κανόνες και τη μακραίωνα πράξη της Εκκλησίας, (β) στις κανονικές διατάξεις του

Συνοδικού Τόμου 1850, (γ) στις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του Σ., και (δ) στις κανονικές διατάξεις (κυρίως στη Ζ΄) της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 504-505). Κατά τον Σεβαστείας Δημήτριο Κομματά, η προσφυγή της ΕΕ στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, ασφαλώς, είναι ιδιαίτερα σημαντική. Ωστόσο, δεν συνιστά έκκλητη προσφυγή, διότι δεν της προσέδωσε αυτόν τον χαρακτήρα ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών· επίσης, δεν πρόκειται, για αίτηση διαιτησίας, διότι τη διατησία ζητούν και οι δύο πλευρές. Για τους λόγους αυτούς, το Πατριαρχείο αποφάσισε να απέχει και να μην αναμειχθεί στο θέμα αυτό (Κομματάς, 2006:506).

Τον Μάιο 1977, ψηφίζεται ο νέος ΚΧ της ΕΕ, ο Ν. 590/ 1977 (Α΄1). Τον Ιανουάριο 1979, ο Αθηνών Σεραφεΐμ, με τηλεγράφημα, ενημερώνει το Πατριαρχείο, για την εκλογή, στη Μητρόπολη Χίου, του Αρχιμανδρίτη Νικηφόρου Τζιφόπουλου· το Πατριαρχείο, με την από 2-2-1979 επιστολή του ζητά την αποστολή του υπομνήματος της εκλογής του νέου Μητροπολίτη, στην οποία αναφέρονται το όνομα του Πατριάρχη, ως του κανονικού αυτού Πρώτου και της ΙΣ ως της ύπατης διοικητικής αυτού Αρχής· ο Αθηνών ικανοποιεί το αίτημα του Πατριαρχείου με την, από 17-3 1979, επιστολή του. Ωστόσο, παρά τον Ζ΄όρο της ΠΣΠ 28, στην ομολογία της χειροτονίας του ο Χίου Νικηφόρος δεν αναφέρεται στο Όνομα του Πατριάρχη. Εν τοις πράγμασι, παρά την τάση εξομάλυνσης των σχέσεων των δύο Εκκλησιών, ο Αρχιεπίσκοπος φαίνεται να επηρεάζεται από εκείνους, που δεν ανέχονται το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην ΕΕ (Κομματάς, 2006: 507-508). Εν τούτοις, το Πατριαρχείο δεν παύει να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του προς την ΕΕ, κάθε φορά, που καλείται να στηρίξει τα δίκαιά της, όπως στην περίπτωση του Ν. 1700'1987 (του νόμου «Τρίτση»), με τον οποίο η Ελληνική κυβέρνηση έθετε θέμα, για την εκκλησιαστική περιουσία. Μετά την αλληγογραφία μεταξύ της ΕΕ (27-3-1987) και του Οικουμενικού Πατριαρχείου (30-3-1087), στις 21-4-1987 φθάνει στο Φανάρι επίσημη αντιπροσωπεία της ΕΕ, στην οποία συμμετέχουν ο Κορίνθου Παντελεήμων, ο Φλωρίνης Αυγουστίνος, ο Δημητριάδος Χριστόδουλος και ο Περιστερίου Χρυσόστομος, προκειμένου να ενημερώσουν τη Μητέρα Εκκλησία γι' αυτό το σοβαρό θέμα (Κομματάς, 2006: 511).

Το θέμα εξετάστηκε από την αντιπροσωπεία της ΕΕ και την Πατριαρχική Επιτροπή. Στις 22-4-1987, η Ελληνική αντιπροσωπεία, με τά την εισήγηση της Επιτροπής Διορθοδόξων Ζητημάτων, συνέταξε ειδικό Μνημόνιο, στο οποίο περιγράφουν τα γεγονότα και τις ενέργειες, προς αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού. Στη συνέχεια, ανακοινώθηκε κοινή δήλωση της Συνοδικής Διορθοδόξων Ζητημάτων και της Αντιπροσωπείας της ΕΕ, η οποία, αφού εγκρίθηκε από την ΠΣ, εστάλη στον Αρχιεπίσκοπο Σεραφεΐμ, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 311/24-4-1987 Πατριαρχική επιστολή (Κομματάς, 2006:512).

Το 1989, η πρωτοβουλία της Ελληνικής κυβέρνησης να εκτονώσει την κρίση ανάμεσα στην Εκκλησία και στο Κράτος, με την ανανέωση του ΚΧ της ΕΕ, απέβη άκαρπη. Το Πατριαρχείο διαβίβασε στα δύο μέρη – στην ΕΕ και στο ΥΠΕΠΘ- τη βούλησή του, σε περίπτωση κατάρτισης νέου σχεδίου ΚΧ να λάβει έγκαιρα γνώση του περιεχομένου του, πριν αυτό να ψηφιστεί (Κομματάς, 2006: 514-515).

Το διήμερο, 19-20 Μαρτίου 1990, πραγματοποιήθηκε στο Φανάρι συνεργασία της Συνοδικής Επιτροπής Διορθοδόξων Ζητημάτων υπό τον τότε νέο Μητροπολίτη Χαλκηδόνος Βαρθολομαίο (νυν Οικουμενικό Πατριάρχη), με την Αντιπροσωπεία της ΕΕ, αποτελούμενη από τους Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου Προκόπιο, Νέας Κρήνης και Καλαμαριάς Προκόπιο, Φωκίδος Αθηνάγορα και τον Γραμματέα Αρχιμανδρίτη Ιγνάτιο Λάππα (Κομματάς, 2006:514). Η Συνοδική Επιτροπή έθεσε και πάλι το θέμα των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών και, μάλιστα, σε σχέση με την ανοίκεια συμπεριφορά προς τον Οικουμενικό Θρόνο, του μακαριστού Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονος, στα εγκαίνια της 54<sup>ης</sup> ΔΕΘ. Την εν λόγω συμπεριφορά είχε ήδη καταγγείλει το Πατριαρχείο με επιστολή (26-9-1989) προς τον Αθηνών Σεραφείμ. Ο Αρχιεπίσκοπος ενημερώνει, με απαντητική επιστολή, τον Οικουμενικό Πατριάρχη, ότι το θέμα παραπέμφθηκε στην Επιτροπή Δογματικών και Νομοκανονικών Ζητημάτων της ΕΕ· στη συνέχεια, η Πατριαρχική Επιτροπή Διορθοδόξων Ζητημάτων συνέταξε γραπτό Μνημόνιο με τις απόψεις του Οικουμενικού Πατριάρχη. Επιπρόσθετα, με το εν λόγω Μνημόνιο ζητούνται: (α) ο Θεσσαλονίκης να ζητήσει, όσο γίνεται γρηγορότερα, συγγνώμη από το Πατριαρχείο, διότι έθιξε το κύρος και τα κανονικά δικαιώματά του επί των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, (β) με άλλο έγγραφο να δηλώνει ο Θεσσαλονίκης, ότι παραιτείται από κάθε διεκδίκηση από τον μετοχικό Ναό της Μονής Βλατάδων Παναγίας της Λαοδηγήτριας και να αναγνωρίζει την, επ' αυτής, αδιαμφισβήτητη κυριότητα του Οικουμενικού Θρόνου, (γ) εάν δε συμμορφωθεί ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης στα σημεία (α) και (β), το Οικουμενικό Πατριαρχείο παρακαλεί την ΕΕ και απαιτεί από αυτήν την επιβολή της προβλεπόμενης διαδικασίας, δηλαδή της ποινής της έκπτωσης του Παντελεήμονα από τον Μητροπολιτικό Θρόνο, διότι το πρόσωπό του είναι ανεπιθύμητο να κατέχει Μητρόπολη του Κλίματος του Οικουμενικού Θρόνου (Κομματάς, 2006: 515). Τελικά, το θέμα διευθετήθηκε με την κατάλληλη προτροπή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών<sup>20</sup> (Κομματάς, 2006: 514-516).

Το 1991, η ΕΕ, προκειμένου να διευθετήσει την αποκατάσταση των έκπτωτων Μητροπολιτών, κατά τη συνεδρία της ΙΣ, στις 3-5-1991, αποφάσισε την ίδρυση προσωποπαγών Μητροπόλεων<sup>21</sup>. Το Πατριαρχείο συγκατανεύει στην, με αυτό τον τρόπο, ίδρυση Μητροπόλεων στη Β. Ελλάδα, διότι επίστευε, ότι συμβάλλει εις την επάνοδο έκπτωτων Μητροπολιτών, γεγονός που, ταλαιπωρούσε την ΕΕ (Κομματάς, 2006: 517-518).

---

<sup>20</sup> Ο Μητροπολίτης ζήτησε προφορικά και γραπτά συγγνώμη και τακτοποιήθηκε και το θέμα της Μονής Βλατάδων (ό.π.).

<sup>21</sup> Νέων Λιοσίων, Φαρσάλων και Δομοκού, Αγίας και Συκουρίου, Σταγών και Μετεώρων, Αμαλιάδος, Μεγαλουπόλεως και Γουμένισης· για την τελευταία απαιτείται η συγκατάθεση του Πατριαρχείου, διότι προήλθε από απόσπαση τμήματος της Μητροπόλεως Πολυανής και Κιλκισίου, επαρχίας του Οικουμενικού Θρόνου στην Ελλάδα (ό.π.).



Στις 22-10-1991, νέος Οικουμενικός Πατριάρχης εκλέγεται, παμψηφεί, ο από Χαλκηδόνος Βαρθολομαίος, βαθύς γνώστης όλων των φάσεων της τακτικής, που εφάρμοξε ο Αθηνών Σεραφεΐμ, έναντι των Πατριαρχικών Δικαιών στην Ελλάδα και, μάλιστα, αυτών, που απορρέουν από την ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 518-519). Στον ενθρονιστήριο λόγο του (4-11-1991), ο Πατριάρχης ανήγγειλε την εγρήγορσή του, για τη διακονία του Πληρώματος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας (Κομματάς, 2006:519-520). Στην πρώτη συνεδρία της Ιεραρχίας του Θρόνου, στο Φανάρι (29-31 Αυγούστου 1992), παρέστη και αντιπροσωπεία των Μητροπολιτών των Νέων Χωρών, μετά από σχετική Πρόσκληση. Εδώ, ο Πατριάρχης εκφράζει την επιθυμία του Οικουμενικού Πατριαρχείου να αποκτήσει αντιπροσωπευτική Στέγη στην Αθήνα, αλλά και την επιθυμία του να επισκεφθεί ο ίδιος τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, το 1993. Όμως, αυτές οι δηλώσεις προκάλεσαν αναταραχή στην ΕΕ, η οποία, σε συνεδρία της ΙΣ (8-10-1992) αποφάσισε την αποστολή επιστολής, στην οποία να αναφέρονται σοβαρότατα θέματα, που αφορούν στις σχέσεις των δύο Εκκλησιών· ταυτόχρονα, ο Πατριάρχης, με την από 8-10-1992 επιστολή του προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών ανακοινώνει, την αποστολή, στην Ελλάδα, των Μητροπολιτών Χαλκηδόνος Ιωακείμ και Πέργης Ευαγγέλου, προκειμένου να συζητηθούν θέματα, που αφορούν στις σχέσεις των δύο Εκκλησιών και να αρθούν οι παρεξηγήσεις (Κομματάς,2006: 520).

Οι συζητήσεις στην Αθήνα (12-13 Οκτωβρίου 1992) απέβησαν άγονες, ενώ τρεις ημέρες αργότερα, στις 16-10-1992, το Πατριαρχείο, με σημείωμά του, εφιστά την προσοχή των αρμοδίων, για τα συγκαιρινά γεγονότα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, συναντήθηκαν, στις 7-10- Νοεμβρίου 1993, στην Αθήνα και συνεργάστηκαν Πατριαρχική αντιπροσωπεία – από τους Εφέσου Χρυσόστομο, Ηλιοπούλεως και Θείρων Αθανάσιο και Περγάμου Ιωάννη- με την Συνοδική Επιτροπή Διορθοδόξων και Διαχριστιανικών Σχέσεων της ΕΕ, υπό τον Κορίνθου Παντελεήμονα. Κυρίαρχο θέμα των συζητήσεων υπήρξε η ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 522). Εν μέσω διαφωνιών, αποτυπώθηκε η αρνητική στάση της ΕΕ απέναντι στα κανονικά δίκαια του Πατριαρχείου (Κομματάς, 2006: 522-525).

Την ίδια περίοδο, η ΕΕ κλυδωνίζεται από μια τροπολογία, που προωθήθηκε στη Βουλή, προς ψήφιση, και η οποία επέτρεπε στους Ιερωνυμικούς να προσφύγουν στο Σ.τ.Ε., το οποίο, με την υπ' αριθμ. 1028/11-6-1993 απόφασή του, τους θεωρεί ως νόμιμους Μητροπολίτες. Η ΕΕ κρίνει την απόφαση του Σ.τ.Ε. ανεφάρμοστη (Κομματάς,ό.π.). Το Πατριαρχείο και πάλι συμπαραστέκεται στην ΕΕ, με το από 9-7-1992 σχετικό ανακοινωθέν. Δυνάμει αυτών των εξελίξεων, οι σχέσεις των δύο Εκκλησιών βελτιώθηκαν. Ωστόσο, η ΠΣΠ 28 δεν συζητήθηκε μέχρι το τέλος της Αρχιεπισκοπείας Σεραφεΐμ (Κομματάς, 2006: 525-526).

#### **6.4.3. Η περίοδος 1998-2004**

Στις 28-4-1998, εκλέγεται Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος ο, από Δημητριάδος, Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης. Στο χρονικό διάστημα από 13 έως 17 Ιουνίου 1998, επισκέπτεται το

Φανάρι. Στις διμερείς συνομιλίες που, έλαβαν χώρα, υπήρξαν διαφωνίες και για το Μνημόσυνο του Πατριάρχη και για την εκπροσώπηση, στην Αθήνα, του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της ΕΕ, στις Βρυξέλλες· οι διαφωνίες αυτές είναι ενδεικτικές των δυσάρεστων εξελίξεων, όσον αφορά στις σχέσεις των δύο Εκκλησιών, εξ αιτίας των σχεδιασμών της ΕΕ (Κομματάς, 2006: 606-607). Συγκεκριμένα, στις 6-10-1998, η ΔΙΣ της ΕΕ διαφοροποιεί τον κανονικό τρόπο μνημόνευσης του Ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη στις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών. Αυτή η σοβαρή εξέλιξη συζητείται εκτενώς στη συνεδρία της ΠΣ, στις 18-3-1998 και αποφασίζεται η εκκλησιαστική διαμαρτυρία να εκφραστεί μετά την επίσημη Πατριαρχική επίσκεψη, στην ΕΕ (20 Μαΐου- 5 Ιουνίου 1999) (Κομματάς, 2006:609). Η διαμαρτυρία πραγματοποιείται, με την από 3-9-1999 εμπειρισταωμένη επιστολή και διευρύνεται, στις 30-9-1999, μετά την πληροφορία, ότι στη συνεδρία της ΙΣΙ της ΕΕ, τον Οκτώβριο 1999, πρόκειται να τεθούν, προς συζήτηση, και να ληφθούν αποφάσεις, που αφορούν στο Πατριαρχείο και στην κανονική τάξη. Στην Πατριαρχική επιστολή εκφράζεται η απορία του Πατριαρχείου, για την ανακίνηση ευαίσθητων ζητημάτων, η επαναρύθμιση των οποίων, από την Αθήνα, προϋποθέτει την ανατροπή των Όρων του Συνοδικού Τόμου 1850 και της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006:616).

Γενικότερα, η τριετία 1999-2001 χαρακτηρίζεται από εντάσεις, οι οποίες στόχευαν στην προσβολή του ανώτατου κανονικού δικαιώματος του Πατριαρχικού Θρόνου στις εκκλησιαστικές επαρχίες των Νέων Χωρών και, κατ' επέκταση, στην προσβολή του ισχύοντος, σε αυτές, ιδιαίτερου εκκλησιαστικού καθεστώτος. Στη συνεδρία, της ΙΣΙ της ΕΕ, τον Οκτώβριο 1999, συζητήθηκε, για πρώτη φορά, μετά από εξήντα χρόνια (1941), το θέμα της μνημόνευσης του «πρώτου» στην ΕΕ και αποφασίστηκε η παραπομπή του στη Συνοδική Επιτροπή, για τα Νομοκανονικά και Δογματικά Ζητήματα, προκειμένου να το συζητήσει με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Αυτή η διμερής επικοινωνία έλαβε χώρα στην Κωνσταντινούπολη, στις 5 και 6 Απριλίου 2001· τα θέματα, που εισήγαγε η Ελλαδική αντιπροσωπεία, προς συζήτηση, αφορούσαν στο ιστορικοκανονικό πλαίσιο των σχέσεων της Μητέρας Εκκλησίας και της αδελφής Ελλαδικής Εκκλησίας, βάσει του ΣΤ'όρου του Τόμου 1850 και του ιδιαίτερου καθεστώτος- σύμφωνα με την ΠΣΠ 28- των Μητροπόλεων του Θρόνου των Νέων Χωρών (Αγγελόπουλος, 2005: 361, Κομματάς, 2006: 611). Οι συζητήσεις απέβησαν άγονες και υπό αυτές τις συνθήκες ο Αθηνών Χριστόδουλος στέλνει στον Οικουμενικό Πατριάρχη τρεις πολυσέλιδες επιστολές, με τις οποίες υποβάλλει θεσμικά αιτήματα (Κομματάς 2006:612). Ως εκ τούτου, πυροδοτούνται, εκ νέου, συζητήσεις και σχόλια, τα οποία, με τη σειρά τους, προκαλούν την έκδοση ανακοινωθέντος (9-10-2001), από το Γραφείο της ΠΣ. Παράλληλα, είκοσι έξι Μητροπολίτες υποβάλλουν εναγώνιο αίτημα στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, το οποίο παραβλέπει ο Αρχιγραμματέας της ΙΣ της ΕΕ. Στη συνέχεια, αποφασίζεται η αναβολή κάθε συζήτησης θεμάτων, που αφορούν στις σχέσεις της ΕΕ με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Τελικά, το Φανάρι αποστέλλει την, από 5-12-2001 απαντητική επιστολή, για τα αιτήματα της ΕΕ. Στην εν λόγω επιστολή, το Πατριαρχείο εμμένει στα παραδεδομένα, τα οποία αγνοεί ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών· το Πατριαρχείο αποστέλλει στην ΕΕ νέα επιστολή (1-2-2002), την

οποία κοινοποιεί και στους Μητροπολίτες των Νέων Χωρών. Η κρίση στις σχέσεις των δύο Εκκλησιών είναι πλέον εμφανής. Στην Πατριαρχική επιστολή επισημαίνεται, ότι η Μητέρα Εκκλησία, επειδή αποβλέπει σταθερά στην ειρήνη στους κόλπους της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ανέχεται, εδώ και καιρό, την καταστρατήγηση κάποιων Όρων της ΠΣΠ 28, από την ΕΕ. Όμως, αυτή η «άχαρακτήριστος τάσις περαιτέρω αύθαιρέτων πράξεων και καταστρατηγήσεων ύποχρεοῖ τήν Μητέρα Ἐκκλησίαν, ὅπως ἀξιώση τήν πλήρη καί ἀκριβεστάτην ἐφαρμογήν πασῶν τῶν διατάξεων τῆς Πράξεως ἐκείνης, ἐπί πλέον δέ, ὅπως περιφρουρήσῃ, διά παντός ἐνδεδειγμένου τρόπου, τήν αὐστηράν τήρησιν τῶν ἱερῶν κανόνων, τῶν εἰς τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἐν αὐτῇ εὐταξίαν ἀφορώντων» (Κομματάς, 2006: 612-613).

Εἶναι σαφές πλέον, ὅτι ο Αθηνῶν Χριστόδουλος, με την τακτική, που ακολουθούσε, να δημιουργήσει δηλαδή τετελεσμένα και, ἔτσι, να αναγκάσει το Πατριαρχεῖο να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις του με την ΕΕ, προκαλούσε αδιέξοδα. Ο επικήδειος λόγος του Αρχιεπισκόπου, κατά την εξόδιο ακολουθία του Θεσσαλονίκης Παντελεήμονος, στις 12-7-2003, οξύνει ακόμα περισσότερο το τεταμένο κλίμα. Συγκριμένα, ενώπιον του εκπροσώπου του Πατριαρχικού Θρόνου, στον οποίο ανήκει κυριαρχικά η Μητρόπολη Θεσσαλονίκης, αναφέρθηκε ισότιμα στους εκπροσώπους των Εκκλησιῶν Αλεξανδρείας, Αντιοχείας, Ιεροσολύμων, Βουλγαρίας κα, για τον κεκοιμημένο Ιεράρχη και ανέφερε ὅτι «ἀνήκε εἰς τήν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, εἰς μίαν Ἐκκλησίαν ἢ ὁποῖα ἔχει ζωὴν ἐλευθέρου βίου ὑπὲρ τὰ 150 χρόνια». Η διόρθωση ἦλθε πάραυτα ἀπὸ τον Πατριαρχικό εκπρόσωπο, τον Μητροπολίτη Τυρολόης και Σερεντιῦ Παντελεήμονα, ο οποίος εἶπεν, ὅτι ο αείμνηστος υπῆρξε Ιεράρχης του Οικουμενικού Θρόνου, η δε Μητρόπολη Θεσσαλονίκης διοικεῖται « συμφώνως πρὸς τήν Πατριαρχικὴν καί Συνοδικὴν Πρᾶξιν τοῦ 1928, κατὰ τήν ὁποῖαν ἡ διοίκησίς της ἐδόθη ἐπιτροπικῶς καί εἰς τὰ ἐπί μέρους εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος» (Κομματάς, 2006: 614).

Η στάση του Αρχιεπισκόπου Αθηνῶν προβλημάτισε τον Πατριάρχη και την ΠΣ, η οποία αποφάσισε να αντιδράσει με το να απαιτήσει την εφαρμογή των Όρων της ΠΣΠ 28, προκειμένου να διατηρηθούν τα επαπειλούμενα δίκαια της Μητέρας Εκκλησίας και να προασπιστεί η, ἀπὸ αἰώνων, εκκλησιαστικὴ κυριαρχικὴ δικαιοδοσία της ἐπὶ των Πατριαρχικῶν περιοχῶν Ηπείρου, Μακεδονίας, Θράκης και Νήσων του Αιγαίου, η πρωτεύουσα Μητρόπολη των οποίων εχῆρευε (ό.π.). Εξ ου και στις 28-7-2003, με Πατριαρχικὴ επιστολή, και εν ὄψει της εκλογῆς νέου Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, ἐζητήτο η ακριβὴς τήρηση των ὄρων της ΠΣΠ 28 και, συγκεκριμένα, των ὄρων Ε' (περὶ ἀποστολῆς καταλόγου εκλογίμων πρὸς ἐγκριση ἀπὸ το Οικουμενικὸ Πατριαρχεῖο), Ζ' (περὶ χρεῖα και πληρώσεως ἐπαρχίας τινος του Θρόνου) και Θ' (περὶ του Πατριαρχικού Μνημοσύνου) «ἵνα ἡ γενησομένη ἐκλογὴ ᾗ κανονικῶς ἔγκυρος καί ἰσχυρά» (Κομματάς, 2006: 615).

Υπὸ το κράτος αυτῶν των ἐξελίξεων, στις 27-8-2003, ο Αθηνῶν Χριστόδουλος στέλνει πολυσέλιδη επιστολικὴ ἀπάντηση της ΕΕ και τον κατάλογο των, πρὸς Αρχιερατεία, εκλεξιμῶν, για ἐνημέρωση και

όχι για έγκριση. Ο Αρχιεπίσκοπος δικαιολογεί την επιστολή του με δύο βασικούς άξονες εκκλησιαστικής και νομοκανονικής επιχειρηματολογίας. Ο πρώτος περιλαμβάνει τις τροποποιήσεις, που, κατά την ΕΕ, υπέστη η ΠΣΠ 28, ως συνέπεια της αλληλογραφίας ανάμεσα στον Οικουμενικό Πατριάρχη Βασίλειο Γ΄ και στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρυσόστομο· δικαιολογεί δε τη μη έγκριση του καταλόγου εκλογίμων από τον Οικουμενικό Πατριάρχη, με την αναφορά, στην αποστολή (1974) στο Φανάρι, του Σχεδίου του ΚΧ της ΕΕ «πρός θεώρησιν τών εις τοῦτο ἀφορωσῶν διατάξεων» (Κομματάς, 2006: 615-617). Ο δεύτερος άξονας επιχειρημάτων αποσιωπά το αδιαμφισβήτητο εκκλησιαστικό κύρος των Όρων της ΠΣΠ 28 και εστιάζει μόνο στους, κατά καιρούς, για την ΕΕ καταστατικούς νόμους- που αναφέρονται στην ΠΣΠ 28, καθώς και στα θέματα, για τη συνταγματική ή μη κατοχύρωση των Όρων της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 617-618). Από όλα τα προαναφερθέντα, συνάγεται το συμπέρασμα, ότι η ΕΕ προσφεύγει σε προφάσεις, για τη μη εφαρμογή των εν λόγω εκκλησιαστικών όρων, πολιτική η οποία, κατά τον Σεβαστείας Δημήτριο Κομματά, «πηγάζει, ως μη ώφειλε, μόνον από τον υποφώσκοντα οραματισμό της αποσπάσεως των Επαρχιών του Θρόνου απ'αυτού και της προσαρτήσεώς των εις την δικαιοδοσίαν της ΑΕΕ»(ό.π.) Το Πατριαρχείο αποστέλλει την από 30-9-2003 επιστολή, μετά από ενημέρωση της πολιτειακής και της πολιτικής ηγεσίας της Ελλάδας. Με την επιστολή αυτή, ο Πατριάρχης (α) υπεραμύνεται της ΠΣΠ 28 και προειδοποιεί, ότι «έάν ὄντως ἐπέστη καιρός ἀνατροπῆς τῆς προσωρινῆς ταύτης ρυθμίσεως, ὡς φαίνεται ἐπ' ἐσχάτων ἐπιδικώμενον, τό ἀποτέλεσμα δέν θά ἦτο ἡ ἀντικανονική καί αὐθαίρετος προσάρτησις τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπαρχιῶν τῆς Μητροῦς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἡ ἀναβίωσις τῆς πρό, τῆς Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928, καταστάσεως», (β) διακηρύσσει, ότι ακόμα και αν η πολιτειακή νομοθεσία δεν ενσωματώνει στους κόλπους της ορισμένους Όρους της ΠΣΠ 28, δε μπορεί να απαγορεύει την τήρησή τους, (γ) διευκρινίζει, ότι η δικαιωματική υπόδειξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όσον αφορά στην προσθήκη ή στη διαγραφή υποψηφίων από τον κατάλογο των εκλεξιμων προς Αρχιερατεία, για τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, απορρέει από την έννοια του δικαιώματος της έγκρισης, και (δ) υπενθυμίζει την ύπαρξη, σε ορισμένες περιοχές του Ελληνικού κράτους, διαφορετικού εκκλησιαστικού καθεστώτος, γεγονός, το οποίο και συνταγματικώς τιμάται και για τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών εξυπακούεται, ότι εκκλησιαστικώς προσδιορίζεται και οριοθετείται από τις διατάξεις της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 619).

Η εν λόγω Πατριαρχική επιστολή θορυβεί την ΕΕ, εξ ου και η σύγκληση της ΙΣΙ, στις 4-6 Νοεμβρίου 2003, προκειμένου να επιληφθεί του θέματος (ό.π.). Στο ενδιαμέσο χρονικό διάστημα, το Οικουμενικό πατριαρχείο απυθύνει στους Μητροπολίτες των Νέων Χωρών, επιστολή (Κομματάς, 2006:620).

Η ΕΕ, από την πλευρά της, εστιάζει στην προσέγγιση του θέματος νομοκεντρικά και όχι κανονικά, χωρίς να προσκούσει στον νόμο, ο οποίος, ίσως, δεν επιτάσσει, αλλά δεν απαγορεύει την εφαρμογή της ΠΣΠ 28 (ό.π.). Η ΔΙΣ της ΕΕ συνεδριάζει, στις 3-11-2003 και μετά τη λήξη των εργασιών της, εκδίδει σχετικό ανακοινωθέν, στο οποίο αναφέρεται ότι, κατά τις συνομιλίες, που διεξήχθησαν στο

Φανάρι, υπό την Προεδρεία του Οικουμενικού Πατριάρχη, οι συνομιλίες συνέκλιναν στις εξής αρχές: το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η ΕΕ συμφωνούν στα ακόλουθα σημεία, που αφορούν στις σχέσεις τους και, ιδιαιτέρως, στο εκκλησιαστικό καθεστώς των Νέων Χωρών· επίσης, ότι έγιναν κοινώς αποδεκτά (α) να αποστέλλεται κατάλογος, για ενημέρωση, και όχι προσθαφαίρεση, μέσω του Αρχιεπισκόπου, κατά νόμον, (β) το Οικουμενικό Πατριαρχείο αποδέχεται την άσκηση του δικαιώματος, σύμφωνα με τις προβλέψεις του νόμου, για τον ΚΧ της ΕΕ, (γ) ότι η ΕΕ σέβεται την ΠΣΠ 28, όπως τροποποιήθηκε, την εφαρμογή της στο πλαίσιο της νομοθεσίας, που ισχύει στην Ελληνική Επικράτεια και, ότι η παρούσα συμφωνία επαφίεται στην κρίση των δύο μερών. Τέλος, η ΔΙΣ προτείνει στο Πατριαρχείο να επανέλθουν οι δύο Εκκλησίες στο καθεστώς, που ίσχυε, σχετικά με την ΠΣΠ 28, την περίοδο 1929- 1997 (βλ. το κείμενο της επιστολής στο Κομματάς, 2006: 708-710).

Όσον αφορά στην επιλογική πρόταση της ΕΕ, εν τοις πράγμασι, αυτή συνωνυμείται με το να ισχύει η ΠΣΠ 28, όπως «ίσχυε κατά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο και την κατοχή, κατά τον εμφύλιο πόλεμο και κατά την επταετή δικτατορία και κατά τις περιόδους εκείνες, που η ΕΕ είχε εκδηλώσει σαφέστατα την πολιτική της αφομοίωσης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στους κόλπους της» (Κομματάς, 2006:622).

Στην εισηγητική Ομιλία του, ο Αθηνών Χριστόδουλος, κατά την έναρξη των εργασιών της ΔΙΣ (4-11-2003) προαποτυπώνει την προαναφερθείσα πολιτική της ΕΕ (Κομματάς, 2006: 623-625). Η συνεδρίαση της ΔΙΣ υπήρξε ταραχώδης, διότι Ιεράρχες<sup>22</sup> αποχώρησαν από τη ψηφοφορία. Τελικά, ψηφίστηκαν οι εξής εισηγήσεις του Αρχιεπισκόπου: (α) η ΕΕ σέβεται, αναγνωρίζει και τηρεί το καθεστώς, που διαμορφώθηκε με την ΠΣΠ 28, όπως αυτή ισχύει μέχρι σήμερα (2003), με πλήρη σεβασμό των διατάξεων του ΚΧ, και (β) ο κατάλογος των εκλογίμων θα αποστέλλεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, για την άσκηση των δικαιωμάτων του, για την υπόδειξη των υποψηφίων, προς εγγραφή, μόνο για τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, τηρουμένων των διατάξεων των άρθρων 17-22 του ΚΧ. Κοντολογίς, για την ΕΕ, ισχύουν μόνο οι τέσσερις πρώτοι Όροι της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006:628).

Η εν λόγω συνεδρίαση της ΔΙΣ και οι ληφθείσες αποφάσεις δίχασαν την Ιεραρχία της ΕΕ εξ ου και ο Θηβών και Λεβαδείας Ιερώνυμος, όταν ρωτήθηκε, στις 8-11-2003, απάντησε ότι αυτή η απόφαση είναι μια παραπλάνηση που αγγίζει τα όρια της απάτης (ό.π.).

Την απόφαση της ΔΙΣ μεταφέρουν, στις 13-11-2003, στο Φανάρι με αρχιεπισκοπική επιστολή ο Μοναμβασίας και Σπάρτης Ειρηναίος, ο Ξάνθης Παντελεήμων και ο Α΄Γραμματέας της ΙΣ, Αρχιμανδρίτης Κύριλλος (ό.π.). Η ΠΣ στις συνεδρίες, στις 24 και στις 27 Νοεμβρίου 2003, εξέτασε

---

<sup>22</sup>Αποχώρησαν οι Μητροπολίτες Φιλίππων, Μεγάρων, Ιωαννίνων, Περιστερίου, Ζακύνθου, Νικοπόλεως, Θηβών, Μυτιλήνης και Γουμένισης.

ενδεδειγμένα το περιεχόμενο της αρχιεπισκοπικής επιστολής · απάντησε με την από 1-12-2003 πατριαρχική επιστολή, με την οποία το Φανάρι υπερασπίζεται για μια ακόμα φορά τα κανονικά δικαιώματά του στις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών (ό.π.).

Οι εξελίξεις είναι δυσάρεστες. Η ΕΕ δεν τοποθετείται επί της συγκεκριμένης επιστολής του Πατριαρχείου. Αντίθετα, μέσω του Αλεξανδρουπόλεως Ανθίμου, καταβάλλει ανεπίσημες προσπάθειες, προκειμένου να διαχειριστεί την κατάσταση, η οποία διαμορφώθηκε. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν απέρριψε αυτές τις πρωτοβουλίες, παρά τον ανεπίσημο χαρακτήρα τους· ωστόσο, από την όλη διαδικασία δεν φαίνεται να επιδιώκεται η προβολή της κανονικότητας των όρων της ΠΣΠ 28, την εφαρμογή των οποίων δεν απαγορεύει κανένας νόμος. Κοντολογίς, η ΕΕ επιμένει στην επίκληση νομοκανονικών επιχειρημάτων, κυρίως του άρθρου 17 του ΚΧ (Κομματάς, 2006: 627).

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, όπως είναι φυσικό, δεν αποδέχεται την πρόταση της ΕΕ, διότι ταυτίζεται με την απόφαση της ΙΣΙ, της 30ής Νοεμβρίου 2003· μετά από προσεκτική μελέτη του θέματος, η ΠΣ, σε έκτακτη συνεδρία της, την Κυριακή της Ορθοδοξίας, 29-2-2004, συντάσσει το Συνοδικό κείμενο συμφωνίας, βάσει ενός συγκεκριμένου πλαισίου αποδοχής. Το κείμενο αυτό με τους συνημμένους συνημμένοι τρεις όρους- προϋποθέσεις του Πατριαρχείου, η ικανοποίηση των οποίων συνιστά συνθήκη απαραίτητη για την υπέρβαση της εκκλησιαστικής κρίσης, έχει ως εξής: « Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος , ἐπιβεβαιώνουσα ὅτι ἡ διοίκησις τῶν ἐν Βορείῳ Ἑλλάδι καί ταῖς Νήσοις Ἱερῶν Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (τῶν λεγομένων Νέων Χωρῶν ἔχει ἀνατεθῆ εἰς αὐτήν ἐπιτροπικῶς ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1928, τήν ὁποίαν καί ἀσκεῖ αὐτή κατά τούς Ἱεροῦς Κανόνας καί τούς ἰσχύοντας Κανόνας Δικαίου, ἀποστέλλει Ὑμῖν τόν κατάλογον τῶν πρὸς Ἀρχιερατεῖαν ἐκλογίμων ἐν ᾧ περιλαμβάνονται τῶν ἐξ αὐτῶν κενῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων Θεσσαλονίκης, Ἐλευθερουπόλεως καί Κοζάνης διὰ τήν ἄσκησιν τῶν δικαίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου» (Κομματάς, 2006:628). Επίσης, στην πατριαρχική επιστολή πρέπει να αναφέρεται ότι (α) όσοι προτείνονται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο προς εγγραφή στον κατάλογο των εκλογίμων θα εγγράφονται τελεσίδικα χωρίς άλλη διαδικασία, (β) θα ζητείται η συγκατάθεση του Πατριαρχείου, όταν πρόκειται να πληρωθεί κενή Μητρόπολη των Νέων Χωρών με μετάθεση, (γ) η νέα αυτή απόφαση θα ληφθεί από την ΙΣΙ της ΕΕ και, συνακόλουθα, θα αλλάξει η από 6-11-2003 προγενέστερη απόφαση (ό.π.). Επιπρόσθετα, με τη νέα αυτή απόφαση πρέπει να ρυθμιστούν (α) το θέμα της από τον Πατριάρχη απ' ευθείας εγγραφής υποψηφίων στον κατάλογο των εκλογίμων και (β) το θέμα της συγκατάθεσης του Οικουμενικού πατριαρχείου στην περίπτωση μετάθεσης Αρχιερέα Νέων Χωρών (Κομματάς, 2006: 629).

Ωστόσο, η ΕΕ επιδιώκει, κατά πάγια τακτική και πολιτική, την υπαγωγή της ΠΣΠ 28 στους νόμους του Ελληνικού κράτους, δηλαδή την τήρηση των τεσσάρων πρώτων όρων της Πράξης (Κομματάς, 2006: 630).

Το Πατριαρχείο αντιδρά, με την αποστολή τριών επιστολών, ως απάντησης στο από 8-3-2004 αρχιεπισκοπικό γράμμα και ένα μήνυμα, προκειμένου να προλάβει περαιτέρω δυσάρεστες εξελίξεις.

1. Με την υπ' αριθμ. πρωτ. 291/31-3-2004 πατριαρχική επιστολή δηλώνεται η μη συγκατάθεση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, για την εγγραφή στον κατάλογο των, προς αρχιερατεία, εκλογίμων τριών Αγιορειτών Ιερομονάχων και η απόφασή του, για διαγραφή από αυτόν τεσσάρων εγγραφέντων χωρίς την έγκριση του Οικουμενικού Πατριάρχη, όχι διότι είναι ακατάλληλοι, αλλά για λόγους αποκατάστασης της κανονικής τάξης (Κομματάς, 2006:630-631).

2. Με την υπ' αριθμ. 292/31-3-2004 πατριαρχική επιστολή γίνεται γνωστό, ότι ο προαναφερθείς κατάλογος εκλογίμων εγκρίνεται κατά τους υπόλοιπους υποψηφίους, υπό τον όρο η ΙΣΙ, με νέα απόφασή της, να τροποποιήσει την, από 6-11-2003 απόφασή της, κατά τη ρητή απαίτηση της Πατριαρχικής πρότασης της 29-2-2004.

3. Με την υπ' αριθμ. 317/20-4-2004 πατριαρχική επιστολή, η οποία εστάλη εξ αιτίας της διάδοσης, ότι η ΕΕ θα προχωρήσει σε πλήρωση των χρευσουσών Πατριαρχικών Μητροπόλεων, χωρίς να αναμένει την τελική αντίδραση του Οικουμενικού Πατριαρχείου και, ερμηνεύοντας την υπ' αριθμ. πρωτ. 292/31-3-2004 Πατριαρχική επιστολή, επαναλαμβάνεται, ότι «Λέγοντες έν τῷ ὡς ἄνω Γράμματι ἡμῶν, ὅτι ἐγκρίνομεν τόν ἀποσταλέντα κατάλογον τῶν ἐκλογίμων, ἐν συσχετισμῷ πρὸς τήν ἄλλοιαν' θέσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τοῦ παρελθόντος Νοεμβρίου, ἐννοοῦμεν τήν τροποποίησιν τῆς θέσεως ταύτης ὡς προϋπόθεσιν τῆς διδομένης ἐγκρίσεως τοῦ καταλόγου, ἐκφραζομένης πλήρους ἀναγνωρίσεως καί σεβασμοῦ τῶν δικαίων τοῦ Πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐπὶ τῶν Ἱερῶν αὐτοῦ Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν».

4. Με το από 24-4-2004 Μηνύματός του, το Πατριαρχείο, εν όψει της επικείμενης έκτακτης συνέλευσης της ΙΣΙ, για τις 26-4-2004, καταγγέλλει την πολιτική της ΕΕ και προαναγγέλλει ρητά ότι, εάν δε ληφθεί σοβαρά υπόψη η από 20-4-2004 Πατριαρχική επιστολή, που ερμηνεύει την από 292/31-3-2004 επιστολή και προχωρήσει η ΕΕ σε εκλογή Ιεραρχών Μητροπόλεων των Νέων Χωρῶν, τότε (α) το Οικουμενικό Πατριαρχείο τις θεωρεί άκυρες και (β) θα διακόψει τη επικοινωνία με τον Αθηνών Χριστόδουλο (Κομματάς, 2006:631).

Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών παρέβλεψε τις προαναφερθείσες Πατριαρχικές προειδοποιήσεις και η ΕΕ πρόχωρησε στην εκλογή Ιεραρχών, στις 26-4-2004, αφού προηγήθηκε εισήγηση του Χριστοδούλου, στην οποία επαναλήφθησαν νομοκανονικά επιχειρήματα (Αγγελόπουλος, 2005: 380-381). Στις 27-4-2004, ανακοινώνεται η απόφαση της ΙΣ της ΕΕ, η οποία, αφού επικυρώνεται από την ΙΣΙ αποστέλλεται στο Φανάρι (Κομματάς, 2006:632). Η κατάσταση στο εσωτερικό της ΕΕ είναι τεταμένη, διότι υπάρχουν αντιδράσεις Ιεραρχών στην πολιτική της ΙΣΙ, όπως συνάγεται και από τη συνέντευξη του Θηβών και Λεβαδείας Ιερωνύμου στην εφημ. «Έθνος» (28-4-2004), στην οποία κάνει λόγο, για «εισβολή μιας ισχνής πλειοψηφίας 35 Ιεραρχών της ΙΣ της Εκκλησίας, στην κανονική δικαιοδοσία του Οικουμενικού

Πατριαρχείου», εκτιμώντας, ότι «οι επιλογές και η τακτική του Αρχιεπισκόπου μας οδηγούν, με μαθηματική ακρίβεια, σε σχίσμα» (Κομματάς, 2006:633).

Στις 30-4-2004, ο Πατριάρχης Βορθολομαίος συγκαλεί στο Φανάρι τη Μείζονα Αγία και Ιερά Ενδημούσα Σύνοδο, με τη συμμετοχή 41 Ιεραρχών, που προέρχονται από την, ανά τον κόσμο, Πατριαρχική δικαιοδοσία. Στην διάρκεια των εργασιών της Συνόδου τοποθετήθηκαν πολλοί Ιεράρχες, αναγνώστηκε η, προς τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, επιστολή των Πατριαρχών Αλεξανδρείας Πέτρου και Ιεροσολύμων Ειρηναίου και η επιστολή προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, του Αρχιεπισκόπου Κρήτης Τιμοθέου, με την οποία εξουσιοδοτεί τον Βαρθολομαίο και εκφράζει την πλήρη στήριξή του προς το πρόσωπό του· στη συνέχεια, η Μείζον Αγία και Ιερά Σύνοδος αποφάσισε τη μη αναγνώριση των, «κατά παράβαση των συγκεκριμένων όρων τής Πράξεως τής 4<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1928, καί, συνεπώς, άντικανονικώς, δι' ύπερορίων πράξεων, έν άλλοτρία δικαιοδοσία,... γενομένων έκλογων καί ματαθέσεων, θεωρήσασα χηρευούσας είσέτι τάς Ίεράς Μητροπόλεις Θεσσαλονίκης, Έλευθερουπόλεως καί Σερβίων καί Κοζάνης». Μετά την υπογραφή της εν λόγω εκκλησιαστικής πράξης, ο πατριάρχης Βαρθολομαίος απευθύνθηκε μέσω της τηλεόρασης στον Ελληνικό λαό και τον ενημέρωσε σχετικά με το θέμα (Κομματάς, 2006:635-636).

Ο Αθηνών Χριστόδουλος αντέδρασε κάνοντας λόγο για την ΠΣΠ 28 «όπως ίσχυσε» και για τις ενέργειες της ΕΕ που «κινήθηκαν στο πλαίσιο των όσων επί 75 χρόνια εφαρμόζονται αδιατάρακτα με κοινή συναίνεση» (Κομματάς, 2006:636).

Ακαλουθεί ένας μήνας διαβουλεύσεων. Το Φανάρι ενημερώνει γραπτώς όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες, την πολιτειακή και την πολιτική ηγεσία της Ελλάδας και τα κόμματα της αντιπολίτευσης για τα αίτια, τη θλιβερή εξέλιξη και τις συνέπειες της εκκλησιαστικής κρίσης (ό.π.). Τέλος, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος διεμήνυσε, ότι η εκκλησιαστική κρίση μπορεί να λήξει μόνο, όταν η ΙΣΙ της ΕΕ αποδεχτεί τον ΠΣΤ 1850 και την ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006:637).

Παράλληλα, το Συνοδικό σύστημα της ΕΕ αρχίζει να πλήττεται, διότι δεν συμμετέχουν στις εργασίες της ΔΙΣ οι Μητροπολίτες των Νέων Χωρών, για λόγους συνειδήσεως ο καθένας, αλλά και για να τιμήσουν έμπρακτα το ανώτατο κανονικό δικαίωμα του Οικουμενικού Πατριάρχη στις Μητροπόλεις του στην Ελλάδα. Μέχρι της διευθετήσεως του θέματος, η ΔΙΣ συνεδρίασε μόνο μία φορά, στις 12-5-2004. Από τη συνεδρία απουσίαζαν ο Διδυμοτείχου και Ορεστιάδος Νικηφόρος, ο Μυτιλήνης Ιάκωβος, ο Γουμένισσης, Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου Δημήτριος και ο Βεροίας και Ναούσης Παντελεήμων. Ως εκ τούτου, το γεγονός αυτό, εάν γενικευόταν, θα έφερνε διάσπαση στους κόλπους της Ιεραρχίας της ΕΕ. Η κατάσταση αυτή δεν είχε προηγούμενο, σε όλο το χρονικό διάστημα, από το 1833 μέχρι το 2004. Για τον λόγο αυτό, η εξεύρεση λύσης στο αδιέξοδο, στο οποίο έχουν περιέλθει τα πράγματα, θεωρείται αναγκαία και επιβεβλημένη.



Το χρονικό πλαίσιο της συμφωνίας εγκαινιάζει η πρωτοβουλία, που ανέλαβε η Πολιτεία, καθώς στις σχέσεις μεταξύ Οικουμενικού Πατριαρχείου και Εκκλησίας της Ελλάδος, η Ελληνική Πολιτεία λειτουργεί ως τρίτος παράγοντας. Η τελευταία ήταν ενήμερη των εξελίξεων, διότι είχαν αποσταλεί επίσημες επιστολές από τον Οικουμενικό Πατριάρχη· παράλληλα, η ΑΕΕ συχνά ενημερώνει τους αρμόδιους κρατικούς φορείς. Η Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων, κ. Γιαννάκου, ως αρμόδια για τα θέματα αυτά, κατόπιν επικοινωνίας με τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών κ. Χριστόδουλο, μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, στις 7 Μαΐου 2004, για να συναντήσει τον Οικουμενικό Πατριάρχη και για να βρεθούν δίαυλοι επικοινωνίας και μέτρα ανοικοδόμησης εμπιστοσύνης, μεταξύ των δύο Προκαθημένων (Αγγελόπουλος, 2005: 407).

Μετά από τις διαβουλεύσεις, που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ της Υπουργού Παιδείας και του Οικουμενικού Πατριάρχου, τονίσθηκε, από πλευράς της Ελληνικής Πολιτείας, ότι προτίθεται να αναγνωρίσει τους νεοεκλεγέντες Μητροπολίτες, εκδίδοντας τα Προεδρικά Διατάγματα, χωρίς όμως να προβεί σε καμία άλλη νομοθετική ρύθμιση, διότι θα πρέπει να τηρηθεί πλήρως η νομιμότητα (Αγγελόπουλος, ό.π.). Παράλληλα, προώθησε την ιδέα εξεύρεσης μιας συναινετικής διαδικασίας, για την επίλυση της διαφοράς. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ζήτησε να γίνει αποδεκτή από την Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος η πρόταση : «Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ καί σταθερῶ πόνῳ ἐνότητος μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, διακηρύσσει τόν σεβασμόν καί τήν τήρησιν τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850 καί τῆς Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928»(Αγγελόπουλος, 2005 :408).

Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, σε συνεννόηση με την Υπουργό Παιδείας, επισημαίνει τον προβληματισμό του με αυτή την πρόταση, διότι, για πρώτη φορά, εισάγεται στη συζήτηση, ο Τόμος του Αυτοκεφάλου 1850 και δεν γίνεται καμία αναφορά στην τήρηση της έννομης τάξης, από την πλευρά της ΕΕ. Στο δεύτερο σκέλος, η Υπουργός Παιδείας απάντησε, λέγοντας, ότι είναι αυτονόητη η τήρηση της έννομης τάξης από την Εκκλησία της Ελλάδος. Στην συζήτηση, που διημείφθημ ο Αρχιεπίσκοπος, λαμβάνοντας υπόψη τις παραμέτρους του ζητήματος, δέχεται την πρόταση αυτή, υπό την αίρεση, ότι αρμόδιο όργανο για να λάβει αυτή την απόφαση, είναι η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος (Αγγελόπουλος, ό.π.). Στη τελική επικοινωνία μεταξύ Οικουμενικού Πατριάρχου και εκπροσώπου της Υπουργού Παιδείας στο Φανάρι, λίγες ημέρες μετά, η τελική πρόταση του Οικουμενικού Πατριαρχείου ανυψώνει την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη σε ισότιμη θέση έναντι των Ιερών Κανόνων και, συνεπώς, η Πράξη του 1928 θα υπερέχει έναντι των Νόμων της Πολιτείας· η πρόταση του Φαναρίου θεωρήθηκε ως μη συμφέρουσα λύση, για την Εκκλησία της Ελλάδος (Αγγελόπουλος, 2005 :408-409).

Ωστόσο, η εκκρεμότητα έπρεπε να κλείσει και με τη μεσολάβηση της Ελληνικής Κυβέρνησης, συγκαλείται η ΙΣΙ εκτάκτως, στις 28-5-2004, και, κατόπιν εισηγήσεως του Αρχιεπισκόπου Αθηνών,

υπερψηφίζει- μειοψηφούντος του Καλαβρύτων και Αιγιαλείας Αμβροσίου, «την ανοθεύτως τιμώσα τα κανονικά δίκαια του Οικουμενικού Θρόνου στην Ελλάδα και, μάλιστα, τα εκ του συνόλου των διατάξεων της ΠΣΠ 28 απορρέοντα νέαν πρότασιν αυτού, εις αντικατάστασιν προγενεστέρων μειωτικών του συνολικού ιστορικοκανονικού κύρους της Πατριαρχικής Πράξεως, αποφάσεως» (Κομματάς, 2006:637).

Η νέα απόφαση της ΙΣΙ έχει ως εξής: « Ἡ ἐρά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ καί σταθερῶ πόθῳ ἐνόητος μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διακηρύσσει τόν σεβασμόν καί τήν τήρησιν τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850 καί ὅλων τῶν διατάξεων τῆς Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928» (Κομματάς, 2006: 637-638).

Αμέσως, μετά από αυτή την εξέλιξη, ο Φανάρι εκφράζει, αυθημερόν, με ανακοίνωσή του, στο ΑΠΕ, την ικανοποίησή του, για την απόφαση της ΙΣΙ της ΕΕ και εύχεται αυτή να αποτελέσει απαρχή ειλικρινώς αδελφικών σχέσεων και αγαστής συνεργασίας των δύο Εκκλησιών, για το καλό της Ορθοδοξίας και του Ελληνικού γένους.

Στη συνεδρίαση της Μείζονος Αγίας και Ιεράς Ενδημούσης Συνόδου, στις 4-6-2004, με την οποία αποκαταστάθηκε η κοινωνική και η λειτουργική κοινωνία με τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, αναγνωρίστηκαν, κατά συγκατάβαση και υπό όρους, ως Αρχιερείς του Οικουμενικού Θρόνου, οι αντικανονικώς εκλεγέντες Μητροπολίτες Θεσσαλονίκης Ἀνθιμος Ρούσας, Ελευθερουπόλεως Χρυσόστομος Αβαγιανός και Σερβίων και Κοζάνης Παύλος Παπαλεξίου. Στις 8-6-2004, ο Αθηνών Χριστόδουλος, επικοινωνώντας με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο, για την Ονομαστική εορτή του, μιλά για την Πατριαρχική συμβολή, στην υπέρβαση της εκκλησιαστικής κρίσης. Ο Βαρθολομαίος, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 716/30-9-2004 επιστολή του αναπποδίδει, εξάιροντας την αποτελεσματική συμβολή του Χριστοδούλου στη λήψη της ορθής απόφασης από την ΙΣΙ, με την οποία αναγνωρίστηκε η ισχύς του ΠΣΤ 1850 και της ΠΣΠ 28 και αποφασίστηκε η πιστή τήρησή τους από την ΕΕ (Κομματάς, 2006: 639).

Η ΕΕ, από την επομένη της λήψης της απόφασης από την ΙΣΙ (28-5-2004), αρχίζει να εφαρμόζει τις διατάξεις της ΠΣΠ 28 (Κομματάς, 2006: 640).

Επιλογικά, θεωρούμε, ότι από το 1833 και την κήρυξη του Αυτοκεφάλου της ΕΕ μέχρι και σήμερα, Εκκλησία και Πολιτεία συμπορεύονται. Τα δύο μέρη συνυπάρχουν και υποστηρίζουν το ένα το άλλο, διαμορφώνοντας ένα πλαίσιο σχέσεων, το οποίο χαρακτηρίζουν οι επεμβάσεις του Κράτους στα καθέκαστα της Εκκλησίας, ενώ σπάνια συμβαίνει το αντίθετο. Πολεμικά γεγονότα, πολιτικές αλλαγές, ανατροπές, στρατιωτικά πραξικοπήματα επέφεραν αλλαγές και στον χώρο της Εκκλησίας. Σε ό,τι αφορά στο θέμα της παρούσας εργασίας, αναφέρουμε, το ότι η εγκαθίδρυση της Οθωνικής Μοναρχίας είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση της ΑΕΕ· ότι οι Βαλκανικοί πόλεμοι δεν άλλαξαν μόνο τα σύνορα των κρατών της ομώνυμης χερσονήσου· άλλαξαν και το γεωγραφικό καθεστώς των Μητροπόλεων του

κλίματος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στις Νέες Χώρες. Έτσι, η ανάγκη διοίκησης των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών, δρομολόγησε διαδικασίες και στην ΕΕ και στο Φανάρι, οι οποίες ξεκίνησαν το 1913 και ολοκληρώθηκαν 15 χρόνια αργότερα, το 1928, υπό τη σκιά πολιτικών, στρατιωτικών, πολεμικών και εκκλησιαστικών γεγονότων (βλ. εδώ κεφ. 6). Τελικά, η διοικητική παραχώρηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών στην ΑΕΕ συνιστά απόρροια των διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο Εκκλησιών και είναι διεθνής συμφωνία. Η συμφωνία αυτή είναι απότοκο ανταλλαγής επιστολών, της υποβολής από το Πατριαρχείο Σχεδίου, στις 17-1-1928 και της απαντητικής επιστολής του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, στις 17-5-1928, με το οποίο συμφώνησε, εκ μέρους της Ελληνικής Κυβέρνησης, με τους Όρους της ΠΣΠ 28. Η συμφωνία κυρώθηκε με τον Ν. 3615/1928.

Στα γεγονότα πρωταγωνίστησαν ισχυρές προσωπικότητες, πολιτικές και εκκλησιαστικές, που, αναλόγως του ρόλου, που κλήθηκαν να διαδραματίσουν, ερμήνευσαν και την ΠΣΠ 28. Συγκεκριμένα, η ΕΕ υπεραμύνεται του Αυτοδιοίκητου από το Πατριαρχείο, το οποίο απολαμβάνει, λόγω του Αυτοκέφαλου, επιδιώκοντας να υπάγει πλήρως στο δικό της διοικητικό σύστημα και στη δική της πνευματική δικαιοδοσία, τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών. Από την άλλη, το Οικουμενικό Πατριαρχείο υπερασπίζεται τα απαράγραπτα ιστορικά και κανονικά δικαιώματά του, στις εκκλησιαστικές επαρχίες του, στην Ελλάδα. Η πορεία των γεγονότων δεν ήταν ευθύγραμμη, καθώς υπήρξαν περίοδοι όξυνσης των σχέσεων ανάμεσα στην ΕΕ και στο Φανάρι, κυρίως κατά την Αρχιερατεία του Ιερώνυμου Α΄ Κοτσώνη (1967 - 1973) και του Χριστόδουλου Α΄ Παρασκευαΐδη (1998 - 2008). Τέλος, η ανάγκη εξομάλυνσης της κατάστασης, επέβαλλε την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και του Φαναρίου.

### **6.5. Σύνοψη**

Οι σχέσεις Οικουμενικού Πατριαρχείου και ΕΕ διαταράχτηκαν, πολλές φορές, μετά την υπογραφή της ΠΣΠ 28. Ως αιτίες της έντασης, στις σχέσεις ανάμεσα στην Ελλαδική Εκκλησία και στην Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης αναγνωρίζονται, η πολιτική της ΕΕ να αφομοιώσει στους κόλπους της τις εκκλησιαστικές επαρχίες του Θρόνου στην Ελλάδα και η συνακόλουθη μη ή ελλειμματική τήρηση των Όρων της ΠΣΠ 28. Η κατάσταση οξύνθηκε, ακόμα περισσότερο, και εξ αιτίας των ιστορικών περιπετειών του, που κλυδώνισαν το Κράτος (Β΄ ΠΠ και Κατοχή, εμφύλιος πόλεμος και στρατιωτική δικτατορία), αλλά και το Οικουμενικό Πατριαρχείο (διώξεις και απελάσεις τους ελληνικού ορθόδοξου στοιχείου της Τουρκίας, τη δεκαετία του 1960). Είναι γεγονός, ότι και ο ρόλος της Πολιτείας υπήρξε καθοριστικός, είτε υποστηρίζοντας τις αντικανονικές ενέργειες της ΙΣ της ΕΕ, είτε παρεμβαίνοντας, για την εξομάλυνση της κατάστασης, ιδιαίτερα, κατά την περίοδο της κρίσης 2003-2004.

## **ΜΕΡΟΣ Β΄**

### **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Η ιστορία της Ι. Μ. Χίου. Ψαρών και Οινουσσών, στην Τουρκοκρατία (1566-1912).**

#### **7.1. Εισαγωγή**

Την κατάκτηση της Χίου από τους Γενουάτες (1365) ακολούθησε η εκδίωξη του Ορθόδοξου Μητροπολίτη και η εγκατάσταση Λατίνου Επισκόπου. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν είχε τη δυνατότητα να διαχειριστεί την κατάσταση, που είχε διαμορφωθεί, στα εκκλησιαστικά πράγματα της Χίου· ωστόσο, δεν ήθελε να αφήσει τους Ορθόδοξους κατοίκους χωρίς πνευματική επίβλεψη και, για τον λόγο αυτό, μετά από συμφωνία με τους Γενουάτες, στέλνει στο νησί, ως αντιπρόσωπό του, κάποιο καλόγερο ή κληρικό, ο οποίος ονομαζόταν Δικαίος ή Προϊστάμενος του Δικαίου. Αυτός, διήθυνε όλα τα θέματα της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Χίο, διαχειριζόταν όλες τις υποθέσεις των Χίων Ορθοδόξων και επέιχε θέση πνευματικού αρχηγού τους. Αυτή η αντίξοη κατάσταση, διήρκεσε 200 περίπου χρόνια, μέχρι την Οθωμανική κατάκτηση της Χίου.

#### **7.2. Τα εκκλησιαστικά πράγματα στη Χίο, την περίοδο 1566-1912.**

Το 1566, ο Σουλεϊμάν Α΄ Μεγαλοπρεπής καταλαμβάνει τη Χίο. Πέντε έτη αργότερα, ο Ιωάννης Κορέσιος, ιατρός, αποστέλλει την, από 15-9-1571, επιστολή προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη Μητροφάνη, με την οποία τον ενημερώνει, ότι Έξαρχος του Πατριαρχείου βρίσκεται ακόμα στο νησί και με μία δεύτερη, από 16-10-1571, επιστολή, ζητά από τον Πατριάρχη, να στείλει στη Χίο Μητροπολίτη, άνδρα συνετό και κόσμιο, καλό ποιμένα, για να αποκατασταθεί η εκκλησιαστική τάξη στο νησί (Ανδρεάδης, 1997: 73).

Ωστόσο, η Μητρόπολη Χίου δεν αποκαταστάθηκε αμέσως, μετά την κατάληψη του νησιού από τους Τούρκους, αλλά, αργότερα, συνάγεται από το ότι, ο τότε Λατίνος επίσκοπος Τιμόθεος Γαριβάλδης Ιουστινιάνης, ο ιερέας Νεόφυτος Μοδινός, Ηγούμενος της Νέας Μονής, και οι λαϊκοί Αντώνιος Γραβάς, Ζωρζής Βούρος και Μανουήλ Αληθινός, τον Μάρτιο 1567, ήλθαν στην Κωνσταντινούπολη, ως αντιπρόσωποι του νησιού, και έλαβαν από τον Σουλτάνο Σελίμ Β΄, τον πρώτο προνομιακό ορισμό, τον αχτιναμέ ή αχτιναμέ, με τον οποίο παραχωρούνται στο νησί πολιτικά προνόμια και θρησκευτική ελευθερία.

Συνωδά προς τα παραπάνω και, λαμβάνοντας υπόψη, τις δύο επιστολές του Κορεσίου προς τον Πατριάρχη Μητροφάνη, πρέπει να θεωρηθεί βέβαιο, ότι η αποκατάσταση της Μητρόπολης της Χίου έγινε το 1571 και περιελάμβανε όλο το νησί, εκτός των χωριών Πυργίου και Βολισσού, τα οποία αποτελούσαν ιδιαίτερη Πατριαρχική Εξαρχία, στην οποία, αργότερα, προστέθηκε και το νησί των Ψαρών.

Πρώτος Μητροπολίτης εστάλη ο Γαβριήλ Καλλικάντζαρος, σύμφωνα με το, από 25-2-1622 ή 1623 σιγίλλιο του Πατριάρχου Κυρίλλου Α' Λούκαρη, και στο οποίο υπογράφει ο τότε εκλεγείς Μητροπολίτης Χίου Ιγνάτιος (Ανδρεάδης, 1997: 74-75).

Το 1578, παραχωρείται στους Χίους, από τον Μουράτ Γ', η θρησκευτική ελευθερία, με σχετικό φερμάνι. Σύμφωνα με αυτό, επικυρώνονται τα χορηγηθέντα προνόμια, δεν επιτρέπονταν συνοικέσια μεταξύ Τούρκων και γυναικών χριστιανών, και με τη φροντίδα της Δημογεροντίας προστέθηκε στο φερμάνι και άρθρο, που απαγόρευε να χορηγείται άδεια από τον καδή, για τέλεση γάμου μουσουλμάνων και χριστιανών, εάν δεν προσέλθει η ίδια η χριστιανή ενώπιον του καδή και δηλώσει τη συγκατάθεσή της (Ζολώτας, 1926:40).

Στις ληξιαρχικές πράξεις του 17<sup>ου</sup> και του 18<sup>ου</sup> αιώνα, υπάρχουν αρκετά συνοικέσια χριστιανών γυναικών με Τούρκους, μάλλον εκχριστιανισθέντες (Μαυρόπουλος, 1920: 67).

Ο αχναμές του Σελίμ Β' επέτρεπε την ταφή των νεκρών μέσα σε Εκκλησίες ή στο προαύλιο των Εκκλησιών. Το έθιμο διατηρήθηκε μέχρι τον 18<sup>ο</sup> αιώνα, όμως, σταδιακά εγκαταλείφθηκε, για λόγους υγειονομικούς (Ανδρεάδης, 1997: 76).

Το 1599, Μητροπολίτης Χίου είναι ο Συμεών και την ίδια περίοδο παραχωρούνται προνόμια από τον Σουλτάνο Ιμπραήμ, τα οποία αφορούν στη θρησκευτική ελευθερία των Χίων Ορθοδόξων, στην ανοικοδόμηση και στην ανακαίνιση ναών, στην τέλεση λιτανειών, με σταυρούς και εικόνες, στην ύπαρξη τζαμιού μόνο μέσα στο Κάστρο, στην απαγόρευση των εξισλαμισμών, στην απαλλαγή των οικιών από κάθε φόρο, στη διατήρηση μόνο του κεφαλικού φόρου και 5,000 γροσίων για δένδρα, στην κατάργηση των δασμών στα εισαγόμενα από τον Τσεσμέ και από τον Εύξεινο Πόντο, προϊόντα (Ζολώτας, 1926:40-41).

Η θρησκευτική ελευθερία, που παραχωρήθηκε στους Χίους εξυπηρετούσε, πρώτιστα, τα συμφέροντα του Οθωμανικού κράτους. Οι Χίοι είχαν τη δυνατότητα να δωροδοκούν αξιωματούχους της Πύλης, όπως έγινε στην περίπτωση παραχώρησης θρησκευτικής ελευθερίας, τον Ιανουάριο του 1696, όταν, με τη μεσολάβηση του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου του εξ Απορρήτων, καταβλήθηκαν 470 πουγγιά<sup>23</sup> (Ανδρεάδης, 1997:77).

### 7.3. Σύνοψη

---

<sup>23</sup>Κάθε πουγγί ισοδυναμούσε με 500 γρόσια (ό.π.).

Η τουρκική κατάκτηση της Χίου αποκατέστησε τη λειτουργία τη Μητρόπολης του Νησιού, η οποία είχε καταργηθεί από τους Γενουάτες. Σειρά προνομιακών ορισμών διασφαλίζει θρησκευτικές ελευθερίες στους Χίους, ακόμα και με χρηματισμούς αξιωματούχων της Πύλης.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Η διοικητική υπαγωγή της Ι. Μητροπόλεως Χίου Ψαρών και Οινουσσών στην ΑΕΕ.**

### **8.1. Εισαγωγή**

Μετά τη λήξη των Βαλκανικών πολέμων, οι περιοχές της Θράκης, της Μακεδονίας, της Ηπείρου, των Νησιών του Αιγαίου και της Κρήτης, υπήχθησαν στο Ελληνικό κράτος. Κατά συνέπεια, προέκυψε το θέμα της διοίκησης αυτών των περιοχών, των επωνομαζόμενων Νέων Χωρών, οι οποίες εκκλησιαστικά και πνευματικά, υπάγονταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, Το 1928, με την έκδοση της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξης, η διοίκηση των περιοχών αυτών ανατέθηκε « επιτροπικώς» από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, στην ΑΕΕ.

### **8.2. Η διχοτόμηση της Μητρόπολης Χίου και η, εκ νέου, συνένωσή της.**

Μετά την απελευθέρωση της Χίου και την πολιτική ένωσή της με την Ελλάδα, έπρεπε, σύμφωνα με τους Κανόνες της Εκκλησίας, να ρυθμιστεί και το θέμα της εκκλησιαστικής διοίκησής της. Αρχικά, προκρίθηκε η άποψη να διατηρηθεί το υφιστάμενο εκκλησιαστικό καθεστώς. Ωστόσο, αργότερα διαπιστώθηκε, ότι η άμεση εξάρτηση των Μητροπόλεων από το Φανάρι, θα προκαλούσε σοβαρά προβλήματα, αποφασίστηκε να παραμείνουν εξαρτημένες, πνευματικά, από τη Μητέρα Εκκλησία και διοικητικά να υπαχθούν στην ΑΕΕ, όπως αναφέρεται στο κεφάλαιο 4 της παρούσας εργασίας

Τον Νοέμβριο του 1924, 4 χρόνια πριν να εκδοθεί η ΠΣΠ 28, όταν ήταν Μητροπολίτης Χίου ο Ιερώνυμος, διχοτομείται η Μητρόπολη Χίου σε δύο Μητροπόλεις, της Χίου και των Καρδαμύλων, Βολισσού, Οινουσσών και Ψαρών. Συγκεκριμένα, όταν ήταν Πατριάρχης ο Γρηγόριος Ζ', το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης έλαβε πρόνοια να αποκαταστήσει τους Μητροπολίτες, οι οποίοι, τον Σεπτέμβριο του 1922, εκδιώχθηκαν από τη Μ. Ασία, τη Θράκη και τη Μακεδονία. Έτσι, διχοτομήθηκαν Μητροπόλεις, που θεωρούνταν μεγαλύτερες και πλουσιότερες και στη Μακεδονία και στη Θράκη και στα νησιά του Αιγαίου, ώστε να ανακηρυχθούν ή να ανασυσταθούν νέες Μητροπόλεις, για την αποκατάσταση σε αυτές, προσφύγων Μητροπολιτών (Ανδρεάδης, 1997:80).

Ως εκ τούτου, διαιρείται, όπως προαναφέρθηκε, και η Μητρόπολη, σε δύο Μητροπόλεις. Η πρώτη, η Μητρόπολη Χίου περιλαμβάνει το κεντρικό και το νότιο τμήμα του νησιού, με έδρα την πόλη της Χίου· η δεύτερη, η Μητρόπολη Καρδαμύλων, περιλαμβάνει όλο το βόρειο τμήμα του νησιού με τα νησιά Οινούσες και Ψαρά, με έδρα την κωμόπολη των Καρδαμύλων, εξ ου και η επωνυμία της νέας

Μητρόπολης. Η εν λόγω απόφαση της ΠΣ ελήφθη, κατ' εκκλησιαστική οικονομία, αλλά η ισχύς της νέας Μητρόπολης ήταν προσωρινή, μέχρι τη χηρεία της μίας εκ των δύο Μητροπόλεων, οπότε και θα συγχωνεύονταν σε μία.

Μητροπολίτης Χίου, το 1924, ήταν ο Ιερώνυμος Γοργίας, ο οποίος παρέμεινε στον θρόνο μέχρι το θάνατό του, το 1931. Ωστόσο, δεν συγχωνεύθηκαν οι δύο Μητροπόλεις, διότι στη χηреύουσα Μητρόπολη Χίου τοποθετήθηκε, ως Μητροπολίτης, ο πρώην από Αδριανουπόλεως και χωρίς έδρα, Πολύκαρπος Βαρβάκης (ό.π.).

Μητροπολίτης Καρδαμύλων τοποθετείται, το 1924, ο από Κορυτσάς Ιωακείμ Στρουμπής, χιακής καταγωγής. Αμέσως αντιλαμβάνεται τη δεινή κατάσταση του ποιμνίου του και καταβάλλει σύντονες προσπάθειες, για να το ανακουφίσει. Βασική, επίσης, μέριμνά του είναι η βελτίωση της λειτουργίας των σχολείων της Μητρόπολης του. Εκποιεί αναθήματα ναών, εξοικονομεί δωρεές ομογενών και δικές του και, έτσι, συγκεντρώνει το ποσό των 20 χιλιάδων δραχμών, το οποίο διέθεσε στην ίδρυση (1927) του σχολείου Αρρένων Άνω Καρδαμύλων. Μεριμνά, για την υδροδότηση χωριών, την ανακαίνιση ναών. Παράλληλα, περιοδεύει στα χωριά της Μητρόπολής του, όπου παραμένει, για μακρά χρονικά διαστήματα και, έτσι, διαμορφώνει σαφή εικόνα, για τις ανάγκες και τα προβλήματά τους. Πολλές φορές, μάλιστα, μεταβαίνει στην Αθήνα, για να προωθήσει προβλήματα της επαρχίας του (Μιχαηλίδης, 2009:28-29). Ως Πρόεδρος της Φιλοπτώχου Αδελφότητας Καρδαμύλων «Οι Τρεις Ιεράρχαι» αναπτύσσει σημαντική δράση, για την ανακούφιση αναξιοπαθόντων (ό.π.)

Το 1933, παραιτείται ο Χίου Πολύκαρπος και, κατ' εφαρμογή της ΠΣΠ 28, οι δύο Μητροπόλεις συγχνεύθηκαν, και ο από Καρδαμύλων Ιωακείμ Στρουμπής εξελέγη Μητροπολίτης Χίου.

### **8.3. Η διοικητική υπαγωγή της Μητρόπολης Χίου στην ΑΕΕ.**

Σε συνέχεια των αναφερθέντων στο κεφάλαιο 4, το 1931 ψηφίζεται νέος νόμος, ο 5187, ο ΚΧ της ΕΕ, σύμφωνα με τον οποίο η Μητρόπολη Χίου συναριθμείται μεταξύ αυτών<sup>24</sup>, που τελούν σε χηρεία και πληρούνται από την ΙΣ της ΕΕ, με την εγκατάσταση σε αυτές, εν ενεργεία Μητροπολιτών, από τις λοιπές Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, με πενταετή ευδόκιμη Αρχιερατική υπηρεσία. Ωστόσο, αυτή διάταξη καταργήθηκε από τον νέο αναγκαστικό νόμο 2170, το άρθρο 18 του οποίου προβλέπει, ότι η πλήρωση των Μητροπολιτικών Θρόνων Πατρών, Μεσσηνίας, Δημητριάδος, Θεσσαλονίκης, Μυτιλήνης και Χίου, θα πληρωθούν από εν ενεργεία Μητροπολίτες της ΑΕΕ (Ανδρεάδης, 1997: 82-83).

---

<sup>24</sup> Οι άλλες ήταν η Δράμας, Ιωαννίνων, Θεσσαλονίκης, Σερρών, Φιλίππων και Νεαπόλεως, Μυτιλήνης, Σάμου και Ικαρίας.

Μερικές φορές, οι Μητροπολίτες Χίου, προκειμένου να μπορούν να ανταποκριθούν στις πολλαπλές ανάγκες Μελών του ποιμνίου τους, προσλάμβαναν και βοηθό Επίσκοπο, όπως ο Αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Σπανούδης, που εξελέγη τον Απρίλιο του 1926 και τον προσέλαβε ο τότε Χίου Ιερώνυμος Γοργίας (ό.π.).

Κοντολογίς, και για τη Μητρόπολη Χίου, ισχύουν όλα όσα αναφέρονται στο πρώτο μέρος της παρούσης εργασίας, για τη διοίκηση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών.

#### **8.4. Σύνοψη**

Η Μητρόπολη Χίου, ως Μητρόπολη του Κλίματος του Πατριαρχείου, υπήχθη στις αρχές και στις διατάξεις της ΠΣΠ 28, όσον αφορά στο διοικητικό καθεστώς της. Την περίοδο 1924-1933, διαιρείται σε δύο Μητροπόλεις, της Χίου και των Καρδαμύλων, στο πλαίσιο της Πατριαρχικής πρόνοιας, για την αποκατάσταση προσφύγων Ιεραρχών. Το 1933, επανενώνεται σε μία Μητρόπολη.

### **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο. Ο Μητροπολίτης Χίου Ιωακείμ Στρουμπής (1933-1950).**

#### **9.1. Εισαγωγή**

Η υπαγωγή της Μητροπόλεως Χίου στις αρχές και στις διατάξεις της ΠΣΠ 28, συνδέεται άμεσα με τη ζωή και τη δράση του Ιωακείμ Στρουμπή, μιας μεγάλης προσωπικότητας, με σπουδαία πνευματική, πατριωτική και κοινωνική δράση. Μεγαλωμένος στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και στο περιβάλλον του Οικουμενικού Πατριαρχείου, απομακρύνθηκε του Πατριαρχείου, αρνήθηκε τον τυπικό «ευσεβισμό» και έδειξε ευαισθησία, για όσα συνέβαιναν γύρω. Στρατευμένος στην πίστη του Χριστού, υπερασπίζεται τα δικαιώματα του εργαζόμενου, το δικαίωμα της άμυνας απέναντι στις επιθέσεις και την αντίσταση προς όσους απομυζούν το αίμα του λαού. Αυτά τα στοιχεία δείχνουν έναν Ιεράρχη ευαίσθητο, απέναντι στην κοινωνική αδικία και στην εκμετάλλευση, που πραγματώνει με το λόγο και με το έργο του τό « αγαπάτε ἀλλήλους».

#### **9.2. Ο βίος του Ιωακείμ Στρουμπή (1880-1950)**

Γεννήθηκε στα Θυμιανά της Χίου και έλαβε το, κατά κόσμον, όνομα Χριστόφορος. Ήταν παιδί της πολυμελούς Οικογένειας, του Παντελή και της Μαρίας Στρουμπή. Μετά την αποφοίτηση από το Γυμνάσιο Χίου (1899), φοιτά στη Σχολή της Χάλκης, όπου ολοκληρώνει τις σπουδές του, το 1904.

Το 1903, χειροτονείται διάκονος στον Ιερό Ναό του Αγίου Ιωάννου των Χίων, στον Γαλατά. Υπηρετεί ως Αρχιδιάκονος, στη Μητρόπολη Λήμνου και, αργότερα, ως Πρωτοσύγκελλος στη Μητρόπολη Ρόδου. Κατά την εκεί παραμονή του, λόγω της στάσης του προς τις τουρκικές αρχές, διώκεται και καταδικάζεται σε εξάμηνη φυλάκιση. Το 1911, εκλέγεται Επίσκοπος Αρδαμερίου· εκεί αναπτύσσει



αγωνιστική και πατριωτική δράση εναντίον των Βουλγάρων Εξαρχικών και του νεοτουρκικού κομμάτιου. Για τη δράση του αυτή καταδικάζεται σε θάνατο (Μιχαηλίδης, 2009:25-26).

Την περίοδο 1912-1922, ορίζεται Τοποτηρητής Μητροπόλεως Ελασσόνος. Οι δύσκολοι καιροί του 1922 τον βρίσκουν στο Φανάρι.

Όπως προαναφέρθηκε, το 1924, στο πλαίσιο της πολιτικής αποκατάστασης των προσφύγων Αρχιερέων του Πατριαρχικού Θρόνου, ιδρύεται στη Χίο, η Μητρόπολη Καρδαμύλων, Βολισσού, Οινουσσών και Ψαρών. Με τη βοήθεια του Ε. Βενιζέλου, τοποθετείται Μητροπολίτης ο Ιωακείμ Στρουμπής. Τον Δεκέμβριο 1933, μετά την παραίτηση του Μητροπολίτη Πολυκάρπου Βαρβάκη, η Μητρόπολη Καρδαμύλων, Βολισσού, Οινουσσών και Ψαρών συγχωνεύεται με τη Μητρόπολη Χίου και ο Ιωακείμ εκλέγεται Μητροπολίτης Χίου, Ψαρών και Οινουσσών.

Η θητεία του, η οποία συμπίπτει με δύσκολα χρόνια, για την Ελλάδα και για τη Χίο (μεταξική δικτατορία, Β΄ παγκόσμιος και Κατοχή, εμφύλιος), χαρακτηρίζεται από πατριωτική προσφορά και πλούσιο κοινωνικό έργο. Προσχωρεί στο Ε.Α.Μ. Χίου και αγωνίζεται, για την ανακούφιση των φτωχών και των αδυνάτων. Για τη δράση του αυτή, τιμάται με διπλώματα, παράσημα και μετάλλια από Έλληνες και ξένους. Ωστόσο, το 1946, η Ι.Σ. της ΕΕ, με συνοπτικές διαδικασίες, τον κηρύσσει έκπτωτο του Μητροπολιτικού Θρόνου του. Ο Ιωακείμ, υπομένει, με αξιοπρέπεια, την άδικη καταδίκη του και υπερασπίζεται, μέχρι τέλους, τις επιλογές του. Έζησε και πέθανε πάμφτωχος και φιλοξενούμενος από τους συγγενείς του. Όταν ο σεισμός του 1949 προκάλεσε σοβαρές ζημιές στην οικία του, ώστε αυτή να είναι ακατάλληλη, στέλνει τηλεγράφημα στην Ι.Σ., ζητώντας συνδρομή, προκειμένου να αντιμετωπίσει αυτό το πιεστικό πρόβλημα επιβίωσης «ΘΕΟΜΗΝΙΑ ΣΕΙΣΜΩΝ ΕΚΤΟΣ ΑΛΛΩΝ ΔΕΙΝΩΝ ΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ ΕΤΟΙΜΟΡΡΟΠΟΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑΝ ΜΟΥ ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΛΗΦΘΗ ΠΡΟΝΟΙΑ ΚΑΘΟΣΩΝ ΛΟΓΩ ΕΛΛΕΙΨΕΩΣ ΠΟΡΩΝ ΑΔΥΝΑΤΩ ΔΙΑΘΕΣΩ ΠΡΩΗΝ ΧΙΟΥ ΗΙΟΥ, ΙΩΑΚΕΙΜ» (Αρχείον Ι.Μ. Χίου). Στις 28-3-1950, ο Ιωακείμ εκοιμήθη (Μιχαηλίδης, 2009:27). Τάφηκε στο προαύλιο του Ιερού Ναού του Αγίου Ευστρατίου Θυμιανών, στα Θυμιανά της Χίου. Ο μακαριστός κυρός Ιωακείμ Στρουμπής, ο οποίος «εκινήθη εξ αισθημάτων πίστεως εις τον Τριαδικόν Θεόν, τον διδόντα δικαιοσύνην εις τους ανθρώπους, και αγάπης προς την Ελλάδα, την τότε στενάζουσαν υπό το καθεστώς ξένης κατοχής» αποκαθίσταται από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος, με απόφασή της, κατά την Συνεδρία της 25ης Αυγούστου 2021, και κατόπιν αιτήματος του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών κυρίου Μάρκου (Εκκλησία της Ελλάδος, 15-9-2021).

### **9.3. Οι σχέσεις του Ιωακείμ Στρουμπή με το Οικουμενικό Πατριαρχείο.**

Ο Ιωακείμ υπήρξε Μέλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ως σπουδαστής της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, ως αξιωματούχος των Πατριαρχείων, αλλά και παρεπιδημών Αρχιερέας του Οικουμενικού Θρόνου, στην Κωνσταντινούπολη, για χρόνια, ήταν φυσικό να ανήκει στο κλίμα του Πατριαρχείου.

Σημειωτέον, ότι η εκλογή του, σε τόσο νεαρή ηλικία, στη Μητρόπολη Αρδαμερίου, στη Μακεδονία, εντάσσεται στην πολιτική του Οικουμενικού Πατριάρχη Ιωακείμ Γ΄, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι διώξεις των Βουλγάρων, των Σέρβων και των Ρουμάνων, εις βάρος του ελληνικού πληθυσμού της Μακεδονίας. Συγκεκριμένα, ο Πατριάρχης τοποθετούσε σε Μητροπόλεις της Μακεδονίας Αρχιερείς, αποφοίτους της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και Σχολών του εξωτερικού, οι οποίοι θα στήριζαν το χειμαζόμενο ποίμνιό τους (Μιχαηλίδης, 2009:26). Είναι χαρακτηριστικό το δημοσίευμα της εφημερίδας «Αμερόληπτος», η οποία πανηγυρίζει, για την εκλογή του Ιωακείμ ως Μητροπολίτη Καρδαμύλων και για τις σχέσεις του με το Οικουμενικό Πατριαρχείο «Ημείς θέλομεν τους ιεράρχας μας να προσβλέπωσιν προς την Κωνσταντινούπολιν και εκείθεν να εμπνέονται, ακολουθώντας τα ιδεώδη της μάρτυρος ιστορίας των [...]» (Εφημ. *Αμερόληπτος*, αρ. φ. 36/16-2-1925).

Την περίοδο 1919-1922, ήταν Τοποτηρητής της Μητροπόλεως Ελασσόνος. Μετά την εκλογική ήττα του Βενιζέλου, το 1920, αυτοεξορίστηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου και παρέμεινε κοντά στον φιλοβενιζελικό Πατριάρχη Μελέτιο Δ΄ (Μεταξάκη). Το 1922, εκλέχτηκε Μητροπολίτης Κορυτσάς· ωστόσο, δεν έμεινε σε αυτή την επαρχία, διότι οι Αλβανοί δεν αναγνώριζαν Έλληνα επίσκοπο και δεν επέτρεψαν την εκεί εγκατάστασή του. Ταυτόχρονα, του ανατέθηκε η διεύθυνση των Πατριαρχείων και έλαβε τον τίτλο του Μεγάλου Πρωτοσύγκελλου του Οικουμενικού Θρόνου.

Και στα τραγικά, για τον Ελληνισμό, γεγονότα του 1922, παραμένει στο Πατριαρχείο, όπου υπερασπίζεται, με ηρωισμό, τα Πατριαρχικά κτήρια, από τον φανατισμένο τουρκικό όχλο και τον παπα-Ευθύμ<sup>25</sup> (Μιχαηλίδης, 2009:26).

#### **9.4. Η κοινωνική δράση του Ιωακείμ Στρουμπή**

##### **9.4.1. Η δράση του Ιωακείμ Στρουμπή ως Μητροπολίτη Καρδαμύλων, Βολισσού, Οινουσσών και Ψαρών.**

Από την πρώτη ημέρα της ανάληψης των καθηκόντων του ως Μητροπολίτη Καρδαμύλων, οι κακές βιοτικές συνθήκες του ποιμνίου του προσελκύουν την προσοχή και τη φροντίδα του. Σημειωτέον, ότι η εργατικότητα και το φιλοπρόοδο του χαρακτήρα του, είχαν προηγηθεί της εγκατάστασής του στον Μητροπολιτικό Θρόνο (Εφημ. *Αμερόληπτος*, αρ. φ. 21/24-10-1924).

Πρώτη και βασική μέριμνά του αποτελεί η βελτίωση της κατάστασης των διδασκηρίων, στα χωριά της επαρχίας του. Γράφει ο ίδιος «[...] πόσα σχολεία δεν στερούνται θρανίων; Πόσα σχολεία δεν στερούνται επιπλέον χαρτών, πινάκων, βιβλίων, εικόνων καο. Σε πόσα σχολεία πουντιάζουν τον χειμώνα οι μαθητές και οι δάσκαλοι;» (Εφημ. *Νέα Χίος*, αρ. φ. 1845/9-4-1924). Η αντίδρασή του είναι

---

<sup>25</sup>Ήταν ηγέτης των «τουρκορθόδοξων», ευνοούμενος του Κεμάλ· κατέλαβε τις ελληνορθόδοξες εκκλησίες της Κωνσταντινούπολης και αυτοανακηρύχθηκε ψευτοπατριάρχης.

άμεση· εκποιεί περιουσιακά στοιχεία, αφιερώματα και σκεύη εκκλησιών<sup>26</sup> και, με τις συνδρομές ομογενών Καρδαμυλιτών (Εφημ. *Ελευθερία*, αρ. φ.512/27-1-1928), με δικούς του πόρους και του κράτους, συγκεντρώνει το ποσό των 200.000 δρχ (Εφημ. *Νέα Χίος*, αρ. φ.1843/ 27-1-1925). Έτσι, και με προσωπική εργασία των χωρικών, κτίστηκε, το 1927, και λειτούργησε το Σχολείο Αρρένων Άνω Καρδαμύλων (Κελεπερτζής *α.λ.*, 1993:56). Ανάλογες πρωτοβουλίες ανέλαβε και για άλλα σχολεία της περιφέρειάς του (Μιχαηλίδης, 2009:29).

Επίσης, επιλαμβάνεται της κατασκευής δικτύου υδροδότησης των Καρδαμύλων, με δαπάνες του εύπορου Καρδαμυλίτη Ιωάννη Γλύπη (Μιχαηλίδης, *ό.π.*). Επίσης, μεριμνά, για την υδροδότηση του χωριού Σιδηρούντα, με δικές του δαπάνες (Εφημ. *Αμερόληπτος*, αρ. φ. 42/7-4-1925)<sup>27</sup>. Η φροντίδα του, για τα ζητήματα της επαρχίας του είναι διαρκής και αδιάλειπτη. Επισκευάζει τον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Οινουσσών (*ό.π.*). Παράλληλα, περιοδεύει στα χωριά και στις κωμοπόλεις της επαρχίας του, όπου παραμένει, για μακρά χρονικά διαστήματα (Εφημ. *Αμερόληπτος*, αρ. φ. 179/8-10-1928). Με αυτό τον τρόπο, διαμορφώνει ο ίδιος εικόνα, για τα προβλήματα του ποιμνίου του, της αντιμετώπισης των οποίων επιλαμβάνεται άμεσα (Εφημ. *Ο Έφεδρος*, αρ. φ. 26/1-3-1925, Εφημ. *Αμερόληπτος*, αρ. φ. 38/3-3-1925). Επίσης, επισκέπτεται την Αθήνα, προκειμένου να προωθήσει την επίλυση των προβλημάτων της επαρχίας του (Εφημ. *Αμερόληπτος*, αρ. φ. 100/2-6-1926).

Ως Πρόεδρος της Φιλοπτώχου Αδελφότητας Καρδαμύλων «Οι Τρεις Ιεράρχαι» αναπτύσσει σημαντική δράση, όσον αφορά στην ανακούφιση των αναξιοπαθούντων (Εφημ. *Ελευθερία*, αρ. φ. 674/18-8-1929, Εφημ. *Αμερόληπτος*, αρ. φ. 94/1-5-1926).

Το 1927, το τουρκικό κράτος κατέσχεσε την περιουσία του Ιερού Ναού Αγίου Ιωάννου των Χίων, στον Γαλατά, στην οποία είχε χειροτονηθεί ο Ιωακείμ ως διάκονος, όπως προαναφέρθηκε. Διενεργεί, αμέσως, έρανο και αποστέλλει το ποσό των 10.000 δρχ., για την ενίσχυση του ναού (Εφημ. *Ελευθερία*, αρ. φ.484/16-3-1927).

Ο Ιωακείμ μεριμνά και για την υγεία του ποιμνίου του, το οποίο υπέφερε, κυρίως, από τραχώματα. Ειδικά, στα Καρδάμυλα, η κατάσταση ήταν τραγική (Μιχαηλίδης, 2009:30).

#### **9.4.2. Η δράση του Ιωακείμ Στρουπή ως Μητροπολίτη Χίου.**

Και ως Μητροπολίτης Χίου ο Ιωακείμ ασχολήθηκε, σοβαρά, με το πρόβλημα του τραχώματος και με τη θεραπεία του. Το 1927, με δική του μέριμνα και με δαπάνες της, υπό την Προεδρεία του, Επιτροπής Κοινωνικών Σκοπών, αποστέλλονται στην Αθήνα, για εκπαίδευση, τρεις νοσοκόμες, οι οποίες στελέχωσαν τα αντιτραχωματικά ιατρεία στα χωριά Πυργί, Καρδάμυλα και Κουρούνια. Η εκπαίδευση των νοσοκόμων διήρκεσε έξι μήνες και το κόστος ανήλθε στις 30.000 δρχ (Πεπραγμένα της Επιτροπής

<sup>26</sup> Η εκποίησή τους αποφέρει το ποσό των 50.000 δρχ. Βλ. εφημ. *Αμερόληπτος*, αρ. φ. 42/7-4-1924.

<sup>27</sup> Δαπάνησε 2.500 δρχ.

Κοινωνοφελών Σκοπών εν τη νήσω Χίω-ετών 1936-1939. Χίος, 1940, σ. 3). Επίσης, η εξασφάλιση της κρατικής δαπάνης, για τη λειτουργία των προαναφερθέντων αντιπραχωματικών σταθμών είναι αποτέλεσμα των ενεργειών του Ιωακείμ και των πιέσεών του προς τον Υπουργό Υγείας, Αλέξανδρο Κορυζή και μετά τα αλληπάλληλα ταξίδια του στην Αθήνα (Μιχαηλίδης, 2002: 206-209).

Παράλληλα, αρθρογραφεί στον τοπικό τύπο, στέλνει επιστολές στους ομογενείς του εξωτερικού και εκδίδει εγκυκλίους, στο ποίμνιό του, προκειμένου να ενημερώσει τον λαό και να αναζητήσει κάθε δυνατή βοήθεια, για τον αντιπραχωματικό αγώνα (Περ. *Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου*, περ. Β, έτος Αον, αρ. φ.7-8/31-12-1936, σ. 108-110).

Μία άλλη διάσταση της κοινωνικής δράσης του Ιωακείμ συνιστούν οι συνεχείς παρεμβάσεις του υπέρ των εργαζομένων και των οικονομικά δυσπραγούντων. Η επιβολή της μεταξικής δικτατορίας, το 1936, δεν συνεπάγεται μόνο την περιστολή των πολιτικών ελευθεριών και των εργασιακών δικαιωμάτων, αλλά και την πρόκληση έντονων κοινωνικών συγκρούσεων. Η κοινωνική αναταραχή εξαπλώνεται σε όλη τη χώρα (Μαργαρίτης, 2000: 22). Και στη Χίο οργανώνονται κινητοποιήσεις, με την ενεργό ανάμειξη του Εργατικού Κέντρου Χίου (Μερμηγκούσης, 2003: 50-52). Διοργανώνονται απεργίες και γίνονται συμπλοκές, με τραυματισμούς απεργών (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ. 2342/28-1-1936, αρ. φ. 2382/17-3-1936). Και στο Νοσοκομείο Χίου οι εργαζόμενοι συμμετέχουν στις κινητοποιήσεις, με την Εφορεία του Ιδρύματος να στρέφεται εναντίον τους. Ο Ιωακείμ, διακριτικά, αλλά δραστικά, παρεμβαίνει υπέρ των εργαζομένων. Ως Πρόεδρος της Εφορείας του Νοσοκομείου δικαιολογεί τους εργαζόμενους «[...] οι κατηγορούμενοι παρεσύρθησαν ίσως από τας κοινωνικές αντιλήψεις της εποχής. Όμως και αυτοί, ως άνθρωποι, έχοντες δικαιώματα επί της ζωής και της ανθρωπινωτέρας διαβιώσεως των [δύνανται] να αμύνονται κατά μιας κακής, ίσως, απέναντί των, συμπεριφοράς» (Αρχείον Νοσοκομείου Χίου «Σκυλίτσειον Νοσοκομείον Χίου» Βιβλίον Πρακτικών, αρχόμενον απ' της υπ' αριθμ. 496/12-9-1925 συνεδρίασης της Εφορείας-αριθμ.5,1935-1938 (12.9.35-28.9.1928), σ.133). Οι πρωταίτιοι τιμωρούνται με ποινή βαριάς επίπληξης και κράτησης μισθού 20 ημερών. Ωστόσο, παρεμβαίνει ο Ιωακείμ και οι κρατήσεις των μισθών ανεστάλησαν (ό.π., σ.134).

Ως Πρόεδρος των Εφορειών των Φιλανθρώπων Ιδρυμάτων της Χίου, ο Ιωακείμ καταβάλλει σύντομες προσπάθειες, για την εύρυθμη λειτουργία τους. Παράλληλα, αναλαμβάνει πρωτοβουλία, για την ίδρυση νέας πτέρυγας του Νοσοκομείου Χίου. Από τις αρχές του 1930, υπήρχε σοβαρός προβληματισμός, για την επάρκεια των χώρων του Νοσοκομείου, προκειμένου να καλυφθούν οι διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες. Θεωρήθηκε, ως απόλυτα επιβεβλημένη, η στέγαση του χειρουργικού και του παθολογικού τμήματος, σε σύγχρονες εγκαταστάσεις. Έτσι, ο Ιωακείμ ξεκινά την κατασκευή νέας πτέρυγας στο Νοσοκομείο, στην περιοχή του Ριζαρείου, στην πόλη της Χίου. Ο Ιωακείμ, σε αυτή την προσπάθεια, δεν είναι μόνος· συστρατεύονται και χιώτες ευπατρίδες· έτσι, το καλοκαίρι του 1939, το έργο άρχισε να υλοποιείται (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ.φ. 3104/30-5-1939). Η θεμελίωση της νέας

πτέρυγας του Νοσοκομείου έγινε πραγματικότητα, μετά τις συνεχείς παραστάσεις, που έγιναν από την Επιτροπή Οικοδόμησης και, ειδικά, από τον Πρόεδρό της, Ιωακείμ, προς τον Υπουργό Κρατικής Υγιεινής και Κοινωνικής Πρόνοιας, Αλέξανδρο Κορυζή. Στις 16-7-1939, έγινε η τελετή θεμελίωσης του νέου Νοσοκομείου της Χίου, δυναμικότητας 150 κλινών (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.3104/30-5-1939). Ο Μητροπολίτης, ιδιαίτερα συγκινημένος, τέλεσε τον αγιασμό και εκφώνησε τον πανηγυρικό λόγο (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.3166/18-7-1939).

Για την προσφορά του Ιωακείμ στην υγεία, ο ιατρός και τέως βουλευτής και υπουργός Ηλίας Ασπιώτης έγραψε «Ο Μητροπολίτης Χίου έδωκε όλην την ψυχήν του και ειργάσθη υπερανθρώπως» (Περ. *Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου*, περ. Β, έτος Βον, αρ.φ.7/30-3-1938, σ.195). Ωστόσο, ο πόλεμος, που ακολούθησε, δεν επέτρεψε την εκτέλεση του έργου, λόγω των οικονομικών ανωμαλιών, που προέκυψαν (Μιχαηλίδης, 2009:34).

Στις άοκνες προσπάθειες του Ιωακείμ συναριθμούνται, επίσης, δύο άλλα σημαντικά έργα για την Χίο, η ίδρυση της Γεωργικής Σχολής και η ανέγερση του Σανατορίου της Χίου. Ο Μητροπολίτης Χίου, με την παραχώρηση του Νεαμονήσιου μετοχίου στον Κάμπο, έθεσε, ουσιαστικά, τα θεμέλια του έργου. Σημειωτέον, ότι σχεδιάζει να κάνει κάτι ανάλογο και με τα κτήματα της Ι. Μονής Μουνδών, για την ίδρυση Γεωργικής Σχολής, στη Β. Χίο (ό.π.). Επίσης, κατάβαλλε σύντονες προσπάθειες, για την ανέγερση του Σανατορίου της Χίου, στην περιοχή της Κουρνάς των Καρυών. Παρά την πρόοδο των εργασιών, για την εξεύρεση πόρων και για την εκπόνηση των τεχνικών μελετών του έργου, αυτό δεν υλοποιήθηκε, λόγω του πολέμου και της γερμανικής Κατοχής (Περ. *Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου*, περ. Β, έτος Βον, αρ. φ. 5/30-1-1938, σ. 145-149).

Επιπρόσθετα, μεγάλο ήταν το ενδιαφέρον του Ιωακείμ, για τη δενδροφύτευση του νησιού και, για την προστασία του πρασίνου, γενικά. Η πλούσια σχετική αρθρογραφία του και οι εγκύκλιοι προς το ποιμνιό του και προς τον Ι. Κλήρο της Χίου, αποτυπώνουν τις προσπάθειές του (Περ. *Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου*, περ. Β, έτος Αον, αρ.φ.13-14/31-3-1937, σ.σ. 218-219· αρ. φ.17-18/31-5-1937, σ.272· περ. Β, έτος Βον, αρ.φ. 8/30-4-1938, σ.σ. 227-230. Ιωακείμ ο Χίου (1935). Το πρόγραμμα του Αιγαίου. *Αιγαίον*, 1(4): 203).

Παράλληλα, επισκέπτεται συχνά τα χωριά της Χίου, επιλαμβάνεται των προβλημάτων του ποιμνίου του, τα οποία επέλυε, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του (Περ. *Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου*, περ. Β, έτος Αον, αρ. φ.3/30-9-1936, σ.σ. 32-33· αρ.φ.8-9/31-1-1937, σ.159· αρ.φ. 15-16/31-3-1937, σ.σ.252-253· έτος Βον, αρ. φ. 1/30-9-1937, σ.28· αρ.φ. 9/30-5-1938, σ.σ. 260-262, 286· αρ.φ. 11/30-7-1938, σ.350· περ. Γ, έτος Γον, αρ.φ.13/30-9-1938, σ.414· αρ.φ. 15/30-11-1938, σ.σ.473-474, 480· έτος Δον, αρ. φ. 14/30-10-1940, σ.476).

### 9.5. Η δράση του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπή στην Κατοχή.

Ο Ιωακείμ ήταν συνεχώς παρών, κατά την αναχώρηση των επίστρατων, το '40, για το μέτωπο. Ο Ιωακείμ «[...] είναι εκείνος, που ευλογούσε τα όπλα των παλληκαριών της Χίου και τα κατευόδωνε μ' ευχές στην προκυμαία, πριν να εισέλθουν στα αρματαγωγά, για να γράψουν τους θριάμβους και τις δόξες του σαράντα» (Διαμαντίδης, Ν.(1967). Οι Μητροπολίται της Χίου. Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ.φ. 10906/30-8-1967).

Από την πρώτη ημέρα της έκρηξης του πολέμου, ο Ιωακείμ δραστηριοποιείται, για να συνδράμει, στον επερχόμενο αγώνα, κατά των Γερμανών. Ο Γιάννης Παπαστεφάνου, ο οποίος, σε συνεργασία με τους Άγγλους, ανέλαβε τον συντονισμό του αγώνα, γράφει «ευήκοον ους εύρον από τον Μητροπολίτην Ιωακείμ Στρουμπήν» (Παπαστεφάνου, 1974:107). Καθοριστική υπήρξε η συμβολή του στην προμήθεια ειδών πρώτης ανάγκης, προκειμένου να καλύπτονται οι ανάγκες του ποιμνίου του. Υπό την καθοδήγησή του λειτούργησε η Επιτροπή Περίθαλψης Απόρων και Τοπικών Αναγκών Χίου (Ε.Π.Α.Χ.), της οποίας οι υπηρεσίες υπήρξαν πολύτιμες, για την ανακούφιση του λιμοκτονούντος πληθυσμού και για την ιατρική φροντίδα των απόρων ασθενών (Argenti, 1966:39-40 και εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.15453/31-3-1984). Ο Ιωακείμ χρημάτισε Πρόεδρος αυτής της επιτροπής, σχεδόν από την ίδρυσή της (Εφημ. *Νέα Χίος*, αρ. φ.4893/23-5-1942).

Και το Φιλόπρωχο Ταμείο «Άγιος Ιωάννης ο Ελεήμων» λειτούργησε, υπό τον Ιωακείμ, και διένειμε βοηθήματα, αξιοποιώντας προσφορές, που στέλνονταν προς τον ίδιο (Argenti, 1966:235).

Ως Πρόεδρος της Τοπικής Επιτροπής του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού μερίμνησε, για τη διανομή τροφίμων, σε συνεργασία με τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό (Εφημ. *Νέα Χίος*, αρ.φ. 4877/31-1-1942· αρ.φ. 4880/21-2-1942· αρ.φ. 4891/9-5-1942· αρ. φ.4903/21-8-1942) και εργάστηκε, για την οργάνωση των συσσιτίων, για τα άπορα παιδιά (Εφημ. *Νέα Χίος*, αρ.φ. 4897/10-7-1942). Σημειωτέον, ότι ο Μητροπολίτης είχε εργαστεί, εντατικά, για τη λειτουργία των συσσιτίων, ήδη από την εποχή του ελληνοϊταλικού πολέμου «Ο ακαταπόνητος αυτός εργάτης των Λαϊκών Συσσιτίων της Χίου [...] αισθάνεται βαθυτάτη λύπη, γιατί δεν έχει περισσότερα, για να τα δώσει όλα, για τις φτωχές οικογένειες των στρατιωτών μας» (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.3578/21-1-1941). Οι εκκλήσεις του, για την προσφορά βοήθειας προς τους αναξιοπαθούντες και, μέσω του τύπου και μέσω αλληλογραφίας, προς την κυβέρνηση, είναι συνεχείς και αδιάλειπτες (Εφημ. *Νέα Χίος*, αρ.φ. 4884/21-3-1942· αρ. φ.4901/7-8-1942). Επίσης, επισκέπτεται συχνά και φροντίζει τους φυλακισμένους και τους ομήρους· φροντίζει, για την περίθαλψη των οικογενειών των εκτοπιζομένων πολιτών (Καλβοκορέσης, 1958: 240). και εκείνων, που αναχωρούσαν, μέσω Τουρκίας, για μια καλύτερη τύχη (Διαμαντίδης, Ν.(1984). Φυγή προς την ελευθερία, εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.15456/4-4-1984).

Πολλές, επίσης, υπήρξαν οι παρεμβάσεις του Ιωακείμ, για την απελευθέρωση κρατουμένων από τους Γερμανούς (Μιχαηλίδης, 2004:160-166). Τον Ιούλιο 1943, οι Γερμανοί συλλαμβάνουν 30 πολίτες, ως Ομήρους, σε αντίποινα, για την απόδραση 9 Ελλήνων. Όταν ανακοινώθηκε η σύλληψη, ο Ιωακείμ, ο Νομάρχης και ο Δήμαρχος προσφέρθηκαν πρώτοι να κρατηθούν αυτοί Ομηροί αντί των πολιτών (Μαδιάς, 1976:69). Άλλωστε, στη φυγάδευση των εν λόγω αξιωματικών είχε βοηθήσει και ο Ιωακείμ (Καρασούλης, 2006:178). Γενικότερα, τη σπουδαία δράση του Ιωακείμ αποτυπώνει ο τότε Δήμαρχος Χίου, Λεωνής Καλβοκορέσης «[...] Ως εκ της ιδιότητός του ο Μητροπολίτης αείμνηστος Ιωακείμ Στρουμπής, χωρίς τόσον φόβον παρεξηγήσεως εκ μέρους των Γερμανικών Αρχών, ηδύνατο να συντρέχει, περισσότερο παντός άλλου, και το έπραξεν, επιδείξας εις τον τομέα τούτον της αγαθοεργίας, επαινετήν δράσιν (Καλβοκορέσης, 1958:240). Ο Ν. Διαμαντίδης, αναφερόμενος, σε άρθρο του, στη δράση του Ιωακείμ και στην προσφορά του στον αγώνα, γράφει «Είχεν οργανώσει ενταύθα ευρύτατον κατασκοπευτικόν δίκτυον, διά να παρακολουθεί και να ενημερώνεται επί των κινήσεων του εχθρού (Διαμαντίδης, Ν. (1967). Οι Μητροπολίται της Χίου, εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ. 10906/30-8-1967).

Στις 7-2-1944, βομβαρδίζεται, στο λιμάνι της Χίου, το σουηδικό πλοίο «Βίριλ», το οποίο μετέφερε βοήθεια του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού προς τον πληθυσμό του νησιού. Το υλικό της βοήθειας θα παραλάμβανε το τοπικό παράρτημα του Ερυθρού Σταυρού, υπό τον Μητροπολίτη Ιωακείμ (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.6982/20-2-1954). Δύο ημέρες αργότερα, ο Ιωακείμ συγκαλεί σύσκεψη, για τη διενέργεια εράνου, για την περίθαλψη των θυμάτων. Συγκινημένος δηλώνει «και πρώτος εγώ, επειδή δεν έχω χρήματα, προσφέρω τη χρυσή μίτρα μου, όπως εκποιηθεί και το αντίτιμο κατατεθεί ως πρώτη δόσις εις τον έρανον». Η χειρονομία του προκαλεί συγκίνηση στους παρισταμένους, αλλά ο Γερμανός Διοικητής αρνείται την προσφορά (Εφημ. *Ο Χιακός Λαός*, αρ.φ.5882/15-2-1974, Καρούσης, 1985: 72-73)

Στις 7-9-1944, δολοφονείται από τους Γερμανούς, ο ανθυπολοχαγός Ιάσων Καλαμπόκας, απεσταλμένος στη Χίο του Συμμαχικού Στρατηγείου της Μ. Ανατολής. Με τη μεσολάβηση του Ιωακείμ η σορός του μεταφέρεται στο Νοσοκομείο και δαφνοστολίζεται (Καρασούλης, 2006:143). Στη συνέχεια, με δικές του ενέργειες, ενταφιάζεται, τιμής ένεκεν, στον περίβολο του Ιερού Μητροπολιτικού Ναού των Αγίων Βικτώρων ( Γλύκας, 1986:277).

Στις 10-9-1944, οι Γερμανοί εγκαταλείπουν τη Χίο και την εξουσία στο νησί αναλαμβάνει το τοπικό Ε.Α.Μ. Ο Ιωακείμ συνδράμει στο έργο των νέων αρχών «Εκεί ήτο και ο Μητροπολίτης Χίου, ευνοών την λαϊκήν οργάνωσιν», γράφει ο καθηγητής Μαδιάς (Μαδιάς, 1976:95).

Η γενικότερη δράση του Μητροπολίτη Χίου, Ιωακείμ Στρουμπή, κατά τη διάρκεια της Κατοχής, αποτιμάται σε σχετικό βεβαιωτικό έγγραφο από τον στρατάρχη Η.Ρ. Αλεξάντερ, Ανώτατο Αρχηγό των Συμμαχικών Δυνάμεων Μεσογείου και το οποίο έλαβε ο Μητροπολίτης Χίου, τον Οκτώβριο 1945 «Διά

των προσπαθειών του εβοηθήθη μεγάλης η απελευθέρωσης της Ελλάδος». Επίσης, λαμβάνει τιμητικό Δίπλωμα από την αρμόδια Υπηρεσία του Συμμαχικού Στρατού Μ. Ανατολής, σε αναγνώριση των υπηρεσιών του στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα(Μιχαηλίδης, 2009:40).

#### **9.6. Η συμμετοχή του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπή στην Εθνική Αντίσταση.**

Ο Ιωακείμ Στρουμπής διαδραμάτισε ενεργό ρόλο στην Εθνική Αντίσταση, κύριος φορέας της οποίας υπήρξαν οι οργανώσεις του Ε.Α.Μ.

Σημειωτέον, ότι το τοπικό Ε.Α.Μ., ιδεολογικά, δεν προσγράφεται στον στενό πυρήνα του Κ.Κ.Ε., αλλά αποτελεί συνισταμένη και ευρύτερων δημοκρατικών ιδεών. Συγκροτήθηκε, στις 19-4-1943, και προήλθε από την συνένωση των τοπικών οργανώσεων του ΕΔΕΣ, της Φιλικής Εταιρείας, του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος και της Αντιφασιστικής Οργάνωσης (των κομμουνιστών) (Argenti, 1966:67,312-313). Το τοπικό Ε.Α.Μ. κατάφερε να συσπειρώσει σημαντικό τμήμα του χιώτικου λαού. Με το Ε.Α.Μ. συνδέθηκε και εργάστηκε, από τις πρώτες ημέρες της άφιξής του στη Χίο, τον Φεβρουάριο 1944, ο Ιάσωνας Καλαμπόκας.

Τον Απρίλιο 1944, ο Ιωακείμ ήρθε σε επαφή με τον Καλαμπόκα και συνδέθηκε, οργανωτικά, με το αντιστασιακό κίνημα (Καλβοκορέσης, 1958:355, Argenti, 1966:72, εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ. φ. 30/9-11-1944). Ωστόσο, η επαφή του με το Ε.Α.Μ. πρέπει να είχε καλλιεργηθεί νωρίτερα, από το φθινόπωρο 1943 (Καρασούλης, 2006:178).

Κατά την παγχιακή διάσκεψη του ΕΑ.Μ., στον Ι. Ναό Αγίου Γεωργίου του Πίτα, στις 6-8-1944, έγινε εκτενής αναφορά στη συνεργασία του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ με το Ε.Α.Μ.. Ο ίδιος υπερασπίστηκε δημόσια την επιλογή του, υπογραμμίζοντας τον εθνικό και πατριωτικό χαρακτήρα του αγώνα του Ε.Α.Μ. «Στο Ε.Α.Μ. με εμπύησε ο μακαρίτης Ιάσων Καλαμπόκας και άλλος ανώτερος αξιωματικός, των οποίων την Εθνικήν δράσιν δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί [...]. Το Ε.Α.Μ. είναι μία εθνική οργάνωσις, που εξενύχησεν και εκινδύνευσεν, για την οργάνωσις της Εθνικής απλευθερώσεως [...] συνεπώς, θα διέπραττα έγκλημα εθνικόν, εάν έδειχνα αδιαφορίαν»(127).

#### **9.7. Οι ιδέες του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπή.**

Ο Ιωακείμ Στρουμπής υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής του Ε. Βενιζέλου και συμμετείχε ενεργά στην επανάσταση της Θεσσαλονίκης, το 1916 (Μιχαηλίδης, 2009:42). Το 1917, κυκλοφορεί το πόνημά του, με τίτλο «Λόγοι πατριωτικοί εκφωνηθέντες υπό του Επισκόπου Αρδαμερίου Ιωακείμ»<sup>28</sup>. Οι λόγοι του

---

<sup>28</sup>Το έντυπο αυτό προλογίζει ο Χίος λογοτέχνης Πλάτων Ροδοκανάκης· είναι αφιερωμένο «εις του εξοχωτάτους κυβερνήτας Ελευθέριον Βενιζέλον, Παύλον Κουντουριώτην και Παναγιώτην Δαγκλήν, την Εθνικήν Τριανδρίαν, την σώσασαν την τιμήν της πατρίδος».



χαρακτηρίζονται από πατριωτική έξαρση, στιγματίζουν το βασιλικό καθεστώς των Αθηνών και υμνούν την Τριανδρίαν της Θεσσαλονίκης. Στο πόνημα αυτό περιλαμβάνεται και το, από 21-12-1916, τηλεγράφημα, που απέστειλε ο Ιωακείμ προς την Ι.Σ. της ΕΕ «δηλώ, ότι πολιτική, απεμπολούσα ιδανικά φυλής, συμμαχούσα προς εχθρούς προαιωνίους, παραδίδουσα τούτοις την Ανατολικήν Μακεδονίαν, απομακρύνουσα Έθνος φυσικών φίλων και συμμάχων και προβαίνουσα εις σφαγιασμόν τέκνων της πατρίδος αθών, εξήγειρεν εθνικήν συνείδησιν, ήτις και απεκήρυξε υπευθύνους εθνικών συμφορών. Συμμεριζόμενος εθνικήν αγανάκτησιν έπαυσα μνημονεύων ονόματα βασιλέως και οίκου αυτού» (Στρουμπής, 1917:24).

Ο Ιωακείμ, ως Επίσκοπος Αρδαμερίου, συμμετείχε στην Επαρχιακή Σύνοδο της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, τον Φεβρουάριο 1917, και στην οποία συμμετείχαν επίσκοποι της περιοχής (βλ. εδw, σ.33).

Οι απόψεις του ήταν ιδιαίτερα τολμηρές, για την εποχή του. Συγκεκριμένα, ως Μητροπολίτης Καρδαμύλων αρθρογραφεί (1930) στη φιλελεύθερη εφημερίδα της Χίου «Νέα Εποχή». Δύο άρθρα, σχετικά με τα εκκλησιαστικά ζητήματα, προκαλούν εντύπωση. Το πρώτο, δημοσιευμένο σε δύο μέρη, αφορούσε στο ζήτημα της συγχώνευσης των Ιερών Μητροπόλεων, με ταυτόχρονη ρευστοποίηση των περιουσιών τους και στο ζήτημα της σύμπτυξης κάποιων Μητροπόλεων, θέματα, τα οποία η τότε κυβέρνηση προσπαθούσε να ρυθμίσει με νομοθετικές πράξεις (Μιχαηλίδης, 2009:44). Για το θέμα της ρευστοποίησης των περιουσιών των Ι. Μονών, γράφει «Είναι αναμφισβήτητον, ότι αι Ιεραί Μοναί και η περιουσία των ήσαν ιερόν κειμήλιον, αλλά μόνον εφ' όσον εξεπλήρουν τον ιερόν και θεϊόν προορισμό των, όταν ήσαν φυτώρια γραμμάτων, εστία ηθικοποιήσεως, άσυλα αστέγων και πασχόντων, πεινώντων και νοσοούντων ψυχικώς [...]. Μέγας, επαναλαμβάνω, υψηλός και ιερός ο προορισμός των Μονών, αλλά σήμερον δεν εκπληρούται ούτος και διά τούτο σκόπιμον αλλά και σωτήριο το μέτρον της συγχωνεύσεως αυτών (Εφημ. *Νέα Εποχή*, αρ. φ. 3/11-3-1930). Για την σύμπτυξη των Μονών, γράφει «Δεν φανταζόμεθα, ουδέ θέλομεν τον Μητροπολίτην ως ένα καλόγηρον, περιοδεύοντα με τα Άγια Λείψανα και επιδεικνύοντα τα χρυσά και κροτούντα άμφιά του. Τον θέλομεν δρώντα, εργαζόμενον και δημιουργούντα» (Εφημ. *Νέα Εποχή*, αρ.φ.2/2-3-1930).

Το δεύτερο άρθρο με τίτλο «Η ζωή και η δράσις της Εκκλησίας εν τη κοινωνία», δημοσιεύεται σε τέσσερα μέρη. Αφού διαπιστώνει, ότι «Ατυχώς σήμερον ο κλήρος είνε κι αυτός μία επαγγελματική τάξις, ουδέν προσφέρουσα και πολλά απαιτούσα [...]. Οι εγγράμματοι [ιερείς] διδάσκουν, για να επιδειχθούν ή για τυπικήν υπηρεσίαν και διδάσκουν, χωρίς να ωφελούν, γιατί συχνά θα ακούσετε κηρύγματα για νηστείες, για προσευχές, για αγγέλους και δαίμονες και, σπανίως, για τιμιότητα, για αγάπην και καθαριότητα και υγείαν. Συχνά σε διδάσκοντες διά λόγων, διαφθείρουν δι' έργων. Οι αγράμματοι [ιερείς] διδάσκουν και αυτοί, αλλά διδάσκουν προλήψεις και δεισιδαιμονίες, διδάσκουν την αργίαν, διδάσκουν κάθε τι άλλο παρά ό,τι διδάσκει το Ευαγγέλιον [...]. Δεν κατηγορώ ουδένα,

απλώς και μετά πόνου περιγράψω μίαν κατάσταση της οποίας και εγώ μετέχω και έχω ευθύνη» (Εφημ. *Νέα Εποχή*, αρ. φ.6/12-4-1930). Για όλους τους παραπάνω λόγους, θεωρεί αναγκαίο τον εκσυγχρονισμό της Εκκλησίας και τη μόρφωση των ιερέων.

Επιχειρηματολογεί, υπέρ της κατάργησης της αγαμίας των Αρχιερέων «είνε η αγαμία μέγα κώλυμα εις την δράσιν του Επισκόπου. Ζων ούτος εν τη κοινωνία, αποτελεί παρωδία, αποκεκλεισμένος της κοινωνικής ζωής». Και η εμφάνιση του ιερωμένου τον απασχολεί (Εφημ. *Νέα Εποχή*, αρ. φ.7/22-4-1930). Επίσης, αναφέρεται στις σχοινοτενείς ακολουθίες, στις υπερβολές στις εκκλησίες· προτείνει τον περιορισμό των αργιών, διότι «η αργία μήτηρ πάσης κακίας». Προτρέπει τον προγαμιαίο έλεγχο των μελλονύμφων και την απαγόρευση τέλεσης γάμου σε πάσχοντες από μεταδοτικά νοσήματα (σύφιλη, τραχώματα και φυματίωση) (Εφημ. *Νέα Εποχή*, αρ. φ.9/12-5-1930).

Στις κοινωνικές απόψεις του, ο Ιωακείμ υπήρξε απόλυτα ειλικρινής. Οι εύποροι ήταν εκείνοι, που όφειλαν να στηρίζουν τον εξαθλιωμένο πληθυσμό, Εν τούτοις, στην πλειοψηφία τους, κωφεύουν στις επανειλημμένες εκκλήσεις του Ιεράρχη. Ο Ιωακείμ καυτηριάζει, και από άμβωνος και με κείμενά του, την ανάληψη στάση τους· απευθύνει, λοιπόν, αυστηρές εγκυκλίους, με τις οποίες επικρίνει τους ανοικτίρμονες πλούσιους, οι οποίοι πλούτισαν απομυζώντας τον λαό (Εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ.φ.33/21-11-1944, εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.4189/13-4-1944· αρ. φ.3856/4-6-1944).

Ο Ιωακείμ υποστήριζε αυτές τις απόψεις του ακόμα και στα χρόνια των διώξεων. Παραμονές Χριστουγέννων 1945, δημοσιεύει στον τοπικό τύπο, διαμαρτυρία προς τη Νομαρχία Χίου, την οποία κατηγορεί για «αναληγσία προς τις πτωχές οικογένειες, που δεν έχουν τα χρήματα να προμηθευτούν τρόφιμα, τα οποία διανέμονται, και υψώνει ικέτιδα φωνή προς τις αρχές», για την επίλυση του προβλήματος (Εφημ. *Νέα Χίος*, αρ. φ.4997/12-12-1945, εφημ. *Ελευθερία*, αρ. φ. 1867/13-12-1945).

Στις δύσκολες ημέρες του Δεκέμβρη 1944, ο Ιωακείμ καλεί τον λαό της Χίου σε προσευχή, για την ειρήνευση (Εφημ. *Νεολόγος*, αρ. φ. 5/9-12-1944). Όταν το μεταδεκεμβριανό κράτος απαγορεύει την τέλεση μνημοσύνου, για τον ένα χρόνο, μετά τη δολοφονία του Ιάσονα Καλαμπόκα, λόγω της συνεργασίας του με το Ε.Α.Μ. και, μάλιστα, με επέμβαση της Αστυνομίας, ο Ιωακείμ διαμαρτύρεται. Καταγγέλλει δημόσια τους υπεύθυνους, για παρέμβαση στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία του (Εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ.φ.113/11-9-1945 και εφημ. *Η φωνή της Χίου*, αρ. φ.14/19-9-1945). Άλλωστε, κατά τον εορτασμό της εθνικής εορτής, της 25<sup>ης</sup> Μαρτίου 1945, ο Ιωακείμ τελεί μόνος του Τρισάγιο στον τάφο του Καλαμπόκα, στο προαύλιο του Μητροπολιτικού Ναού. Σημειωτέον, ότι κανείς από τους επισήμους δεν παρέστη στο Τρισάγιο (Εφημ. *Εμπρός*, αρ. φ.46/27-3-1945).

Αργότερα, με αφορμή την προσπάθεια του Νομάρχη Χίου, Α. Σβώκου, να αναμειχθεί σε διορισμό Μελών της Εφορείας του Νοσοκομείου, ο Ιωακείμ πρωτοστάτησε στον αγώνα, για τη διατήρηση της

αυτονομίας των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων της Χίου. Συγκεκριμένα, με ανοικτή επιστολή του, αντιδρά στις ενέργειες του Νομάρχη και, με τη συνδρομή παραγόντων της Χίου, η προσπάθεια αυτή ακυρώνεται (Εφημ. *Νέα Χίος*, αρ. φ. 5043/5-6-1946).

Το φιλελεύθερο πνεύμα του Ιωακείμ λειτουργεί χωρίς αγκυλώσεις και ιδεοληψίες. Έτσι, και παρά το γεγονός, ότι η επίσημη Εκκλησία τηρεί αρνητική στάση απέναντι στον Κοραή, λόγω των απόψεών του, για τον Ι. Κλήρο, ο Ιεράρχης της Χίου, ως Πρόεδρος της Εφορείας του Σχολικού Ταμείου Δ. Χίου, εισηγήθηκε την κατασκευή αδριάντα του Αδαμαντίου Κοραή (Περ. Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίος, περ. Β, έτος Αον, αρ. φ. 8-9/31-1-1937, σ.σ. 139-142 και περ. Γ, έτος Δον, αρ. φ. 14/30-10-1940, χ.αρ.σ., Κακουρίδης, 1986:199).

Το 1934, ο Χίου Ιωακείμ δίνει, για πρώτη φορά, διάλεξη από το βήμα του Φιλοτεχνικού Ομίλου Χίου, καθιερώνοντας, έτσι, μια πνευματική παράδοση, για τους διαδόχους του. Η Ομιλία του αφορά στον μοναχικό βίο, στη σταδιοδρομία του Γένους (Σπανός, 2008:39).

Το 1935, ανακηρύσσεται, μαζί με τον Δήμαρχο Χίου, Λεωνή Καλβοκορέση, επίτιμος Πρόεδρος του Φιλοτεχνικού (Σπανός, 2008:42). Τον επόμενο χρόνο δίνει και πάλι διάλεξη, με θέμα «Η αληθής αποστολή της γυναίκας εν τη κοινωνία» (Σπανός, 2008: 43). Φαίνεται, ότι ο Ιωακείμ, μια φωτισμένη παρουσία της Χίου, συμβάλλει δραστικά στην πνευματική και στην κοινωνική κίνηση στο νησί (Σπανός, 2008:46).

Υιοθετεί, ιδιαίτερα, ανεκτική στάση απέναντι στους παλαιοημερολογίτες. Παρά το γεγονός, ότι στη δεκαετία του 1930, η επίσημη Εκκλησία εντείνει τον εναντίον τους αγώνα, ο Ιωακείμ διατηρεί μαζί τους σχέσεις χριστιανικής αγάπης. Έτσι, το 1934, όταν τον επισκέπτονται, για κάποιο ζήτημά τους, τους δηλώνει ανεπιφύλακτα «η εκκλησία του Χριστού ουδένα διώκει των κόλπων της» (Εφημ. *Ελευθερία*, αρ. φ. 1131/30-5-1934).

#### **9.8.Η διώξή του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπή.**

Μετά τα τραγικά γεγονότα του Δεκεμβρίου 1944, σχηματίστηκε η βραχύβια κυβέρνηση του Ν. Πλαστήρα, στις 3-1-1945. Ακολούθησε η υπογραφή της συμφωνίας της Βάρκιζας (12-2-1945), με βαριές συνέπειες, για την Αριστερά. Είχαν πλέον δρομολογηθεί οι απηνείς διώξεις των ενταγμένων στο εαμικό κίνημα, περιλαμβανομένης και της Χίου (Εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ. φ. 71/11-4-1945, Χαρτουλάρης, 2006:195).

Μέσα σε αυτό το κλίμα, από τις αρχές του 1945, η Ι.Σ. της ΕΕ κινεί ανακριτικές διαδικασίες, κατά του Κοζάνης Ιωακείμ και του Ηλείας Αντωνίου, με κύρια κατηγορία την ένταξή τους στο Ε.Α.Μ. Τους

κηρύσσει έκπτωτους και, τον Ιούλιο 1947, το Συνοδικό Δικαστήριο προχώρησε στην καθαίρεσή τους (Μιχαηλίδης, 2009:51)<sup>29</sup>.

Μαζί τους, στο στόχαστρο, τίθεταιμ εξ αρχής, και ο Ιωακείμ, ο οποίος εκφράζει δημόσια τις απόψεις του, για τη δική του στοχοποίηση «Πάντως, εγώ ουδεμίαν αισθάνομαι τύψιν συνειδήσεως δι' αμέλειαν και μη επιτέλεσιν εθνικού και εκκλησιαστικού καθήκοντος, ουδέ λυπούμαι, ουδέ θορυβούμαι, δι' οιανδήποτε συκοφαντίαν, η οποία είχε ως συνέπειαν την υποδικίαν μου. Με λυπεί μόνον το θλιβερόν γεγονός ότι, ενώ δικάζονται Αρχιερείς, που εκτέλεσαν το καθήκον των απέναντι του ποιμνίου των και του Έθνους των, άλλοι δε εγκαταλείψαντές το μέσα εις την σκλαβιάν και διά τούτο δοσίλογοι, διέμειναν και διαμένουν εις τας Αθήνας, δια να γίνουν δικασταί και να εύρουν την ευκαιρίαν, καταδικάζοντες άλλους, να σφετεριστούν τα επαρχίας των» (Εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ.φ.27/28-5-1946).

Στις 2-12-1944, εθνικόφρονες στη Χίο, ιδρύουν την Εθνική Οργάνωση Χίου (Ε.Ο.Χ.), σκοπός της οποίας, σύμφωνα με το καταστατικό της, «θα είναι να παλαίση, διά παντός μέσου, κατά του κομμουνισμού» (Β.Χ.Κ., Βιβλίον Πρακτικών συνεδριάσεων Εθνικής Οργανώσεως Χίου, αρ. εις.10972 (6-10-2008), Ιδρυτικόν Εθνικής Οργανώσεως Χίου)<sup>30</sup>. Η εν λόγω οργάνωση, εμπλέκεται άμεσα στη λειτουργία του κράτους· από τις πρώτες συνεδριάσεις της Διοικούσας Επιτροπής της Ε.Ο.Χ. (6-2-1945) τίθεται ο κύριος στόχος, δηλαδή να ενεργήσει, ώστε ο Μητροπολίτης Χίου να απομακρυνθεί από τη θέση, βάσει των απαραίτητων στοιχείων, που προτίθεται να συγκεντρώσει (ό.π., πράξις 11). Έξι ημέρες αργότερα, στην επόμενη συνεδριάσή της, η Διοικούσα Επιτροπή αποφασίζει τη συγκρότηση επιτροπής, η οποία θα διατυπώσει τη σχετική σε βάρος του Μητροπολίτη, κατηγορία, προς την Ι.Σ. και το Υπουργείο Εκκλησιαστικών (ό.π., πράξις 12). Στις 14-2-1945, η δεκαπενταμελής επιτροπή της Ε.Ο.Χ<sup>31</sup>. συγκαλείται, για να συντάξει το τελικό κείμενο του κατηγορητηρίου, κατά του Ιωακείμ. Ωστόσο, προέκυψαν διαφωνίες και η επιτροπή αναβάλλει τη συνεδρίαση, για την επομένη· στις 15-2-1945, συνεδριάζει και πάλι η επιτροπή επί του «Μητροπολιτικού», αλλά αναβάλλεται και πάλι η συνεδρίαση (ό.π., πράξις 15).

Στις 16-2-1945, στο Γραφείο του Νομάρχη Χίου Σωτήρη Σταματιάδη, αποφασίζεται να σταλεί το κατηγορητήριο, όσο το δυνατόν γρηγορότερα, στους αρμόδιους των Αθηνών (ό.π., πράξις 16). Η οργάνωση φαίνεται, ότι διαλύθηκε (Εφημ. *Εμπρός*, αρ. φ.43/13-3-1945), ενώ σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα η εθνικόφρων εφημερίδα «Νεολόγος» ανακινεί συνεχώς το ζήτημα της τιμωρίας του

---

<sup>29</sup>Αργότερα, στη δεκαετία του 1950, η ποινή τους μετατράπηκε σε έκπτωση του Μητροπολιτικού Θρόνου τους, ενώ το 2002, με πρόταση του τότε Αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου και με απόφαση της Ι.Σ., οι εν λόγω Μητροπολίτες αποκαταστάθηκαν ηθικά.

<sup>30</sup>Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής είναι ο Παναγιώτης Σπανούδης και Γραμματέας ο Κίμων Πυργάρης.

<sup>31</sup>Πρόεδρος της ήταν ο Νικόλαος Τσιμιδόπουλος.

Μητροπολίτη (Εφημ. *Νεολόγος*, αρ.φ. 27/8-2-1945· αρ.φ. 32/20-2-1945· αρ. φ. 36/11-3-1945· αρ. φ.60/24-4-1945).

Σήμερα, διασώζεται σχετικό αχρονολόγητο δακτυλογραφημένο έγγραφο, το οποίο απευθύνεται προς τον Αντιβασιλέα Παύλο, τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης, την Ι.Σ. και τον Υπουργό Εκκλησιαστικών. Στο έγγραφο αυτό περιλαμβάνονται, περιληπτικά, οι κατηγορίες κατά του Ιωακείμ (Μιχαηλίδης, 2009:56).

Στις 20-3-1945, η πενταμελής επιτροπή συναντήθηκε, στην Αθήνα, με τον Γραμματέα της Ι.Σ. και τους συνοδικούς Μητροπολίτες Μαντινείας και Αλεξανδρουπόλεως, στους οποίους και επιδίδει τη γραπτή καταγγελία, κατά του Ιωακείμ. Παράλληλα, αντίγραφο της καταγγελίας προωθείται στον Πρωθυπουργό Ν. Πλαστήρα· επίσης, επισκέπτονται και τον Χιώτη Υπουργό Παιδείας, Κ. Άμαντο, ο οποίος δεν ήθελε να εμπλακεί. Στις 21-3-1945, η επιτροπή επισκέπτεται την Ι.Σ. και, παρουσία του Προέδρου της, Μητροπολίτου Ιωαννίνων Σπυρίδωνος, εκθέτει, προφορικά, τις καταγγελίες εναντίον του Μητροπολίτη Χίου· ο Πρόεδρος διαβεβαιώνει, ότι σύντομα θα επισκεφθεί τη Χίο ο Μητροπολίτης Μαντινείας, ως ανακριτικός έξαρχος (Μιχαηλίδης, 2009: 57). Όντως, μία εβδομάδα αργότερα, ο Ιωακείμ, σε συνέντευξή του στην εφημερίδα «Πρωτοπόρος» δηλώνει, ότι η Ι.Σ. του γνωστοποίησε εγγράφως, ότι ο Μητροπολίτης Μαντινείας αποστέλλεται στη Χίο, για να διενεργήσει ανακρίσεις (Εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ.φ.67/28-3-1945). Όσον αφορά στις εναντίον του κατηγορίες, ιδιαίτερα διαφωτιστικό είναι το σχετικό χειρόγραφο, το 1<sup>ο</sup> κεφάλαιο του οποίου τιτλοφορείται «Ο Μητροπολίτης Χίου ως θρησκευτικός αρχηγός». Εδώ αναφέρεται, ότι ο Μητροπολίτης Χίου έπαυσε τους ιεροκήρυκες της «Ζωής», στη Μητρόπολή του, αρνούμενος να τους συντηρεί από το Σχολικό Ταμείου του Δήμου Χίου, του οποίου ο ίδιος Προήδρευε. Επίσης, αναφέρεται, ότι δεν περιόδευε στα χωριά της επαρχίας του, ως όφειλε, και ότι, όταν τον προσκαλούσαν στα διάφορα μυστήρια, απαιτούσε αμοιβή, Καταγράφονται και χειροτονίες, που έκανε, κατά τη διάρκεια της Αρχιερατείας του και του προσάπτεται η κατηγορία, ότι χειροτόνησε ιερείς χωρίς να διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα και με μη νομότυπες διαδικασίες, ιδίως στη διάρκεια της Κατοχής. Ακόμα, κατηγορείται, για ανεκτική στάση απέναντι στους παλαιοημερολογίτες μοναχούς της Σκήτης των Αγίων Πατέρων και άλλων Μονών, όπως και για το, ότι χειροτόνησε Μοναχούς του παλαιού Ημερολογίου ως διακόνους και ιερείς. Επιπρόσθετα, του προσάπτεται η κατηγορία, ότι η περιουσία της Νέας Μονής συρρικνώθηκε, με δική του ευθύνη. Στο τελευταίο φύλλο του χειρογράφου διατυπώνονται διάφορες κατηγορίες για χαρτοπαιξία, για ανηθικότητα και για σκανδαλισμό του ποιμνίου του (Μιχαηλίδης, 2009:58).

Σε δεύτερο ανάλογο χειρόγραφο, σε ιδιαίτερη παράγραφο, αναφέρεται η [αν]τιεθνική στάση του Ιωακείμ, κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Μνημονεύεται, μάλιστα, δημοσίευμα τοπικής εφημερίδας, σχετικά με την ανάγνωση, από τον Ιωακείμ, Διαταγής του Γερμανού Διοικητή, στο Μητροπολιτικό Ναό (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ. 4101/12-11-1943), καθώς και διαμαρτυρία ενός χιώτη, με την οποία σχολιάζεται η καθυστέρηση διανομής τροφίμων από τον Ερυθρό Σταυρό (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.

4179/4-4-1943). Το κείμενο κλείνει με την καταγγελία ότι , μετά τον βομβαρδισμό του πλοίου «Βίριλ» στο λιμάνι της Χίου (7 προς 8 Φεβρουαρίου 1944) και παρά την εκατόμβη των θυμάτων, ο Μητροπολίτης Χίου επιδίδεται σε χαρτοπαιξία με ιατρό του Νοσοκομείου (ό.π.).

Ωστόσο, η επιτροπή ενεργεί δραστικότερα, προκειμένου να επιτύχει τη δίωξη του Ιωακείμ. Αλληλογραφεί με παράγοντα των Αθηνών, στον οποίο επισημαίνει την αναβλητικότητα της Ι.Σ. και τον προτρέπει να παρέμβει προς τον ανακριτικό έξαρχο, τον προς τον Γυθείου και Οιτύλου Χρυσόστομο (Μιχαηλίδης, 2009:59), προς τον οποίο και αποστέλλει σχετική επιστολή. Σε χειρόγραφο αντίγραφο της επιστολής, με ημερομηνία 13-6-1945, εκφράζεται η απορία, για την καθυστέρηση της έναρξης των ανακρίσεων και τονίζει τον κλονισμό της εμπιστοσύνης του λαού προς την Εκκλησία, εξ αιτίας αυτής της αναβλητικότητας (ό.π.). Επίσης, οι καταγγέλλοντες, αποστέλλουν επιστολή προς τον ίδιο τον Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ (23-4-1945), στην οποία τον αποκαλούν «μέγα ηθικοθρησκευτόν και κανονικόν κίνδυνον», από τον οποίο πρέπει να απαλλαγεί η Εκκλησία (ό.π.).

Φαίνεται, όμως, ότι οι μεθοδεύσεις των κατηγορών δεν αποδίδουν· για τον λόγο αυτό, επιστρατεύουν κατοίκους της πόλεως οι οποίοι, στις 9-8-1945, υπογράφουν αίτηση προς την Ι.Σ. και ζητούν την ενεργοποίηση της διαδικασίας της δίωξης του Ιωακείμ (Μιχαηλίδης, 2009: 59-60). Η Ι.Σ., όμως, παρά τις συνεχείς εκκλήσεις και το γεγονός, ότι είχε ορίσει δύο Αρχιερείς ως ανακριτικούς εξάρχους (αρχικά, τον Μαντινείας και, αργότερα, τον Γυθείου και Οιτύλου), τελικά, αποστέλλει ένα υπάλληλο, ο οποίο επέδωσε στον Ιωακείμ τα έγγραφα των κατηγοριών και, αφού έλαβε το γραπτό υπόμνημά του, επέστρεψε στην Αθήνα (ό.π.).

Όμως, και οι κατηγοροί του Μητροπολίτη Χίου δεν αδρανούν· συντάσσουν το νέο υπόμνημα προς τον Πρόεδρο της Ι.Σ., στις 4-1-1946. Εδώ, καταγγέλλεται ο Ιωακείμ- εκτός των προαναφερθεισών κατηγοριών- ότι συνεργάστηκε με τον κατακτητή και, ότι συμμετείχε στα Δεκεμβριανά του 1944, και ζητείται η άμεση αποστολή Αρχιερέα ανακριτή, για τη διενέργεια των ανακρίσεων (Μιχαηλίδης, 2009:61).

Στη δίωξη του Ιωακείμ είχαν επιστρατευτεί και πρωτοβάθμια εργατικά σωματεία της Χίου, οι Πρόεδροι των οποίων απέστειλαν τηλεγραφήματα προς τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης, προς τους Υπουργούς Θρησκευμάτων, Εσωτερικών και Εργασίας, προς τη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού και προς τη Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος. Με τα τηλεγραφήματα αυτά καταγγέλλουν τον Ιωακείμ, για αυθαιρεσίες στη διαχείριση των εφοδίων του Ερυθρού Σταυρού, για επιλήψιμη, ηθικά, συμπεριφορά, η οποία προκαλούσε τη λαϊκή αγανάκτηση. Μόνιμη επωδός «το χειμαζόμενο ποιμνιον», «ο κακός ποιμήν» και «η σκανδαλώδης πολιτεία του». Ο προφανής στόχος αυτών των μεθοδεύσεων είναι να πείσει, ότι οι καταγγελίες εναντίον του Μητροπολίτη Χίου έχουν έρεισμα (ό.π.).

Εν τω μεταξύ, ο Ιωακείμ παύεται από Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής του Μαιευτηρίου Χίου «Μιλτιάδης και Ζηνοβία Κοκκάλη», λόγω «της κακής και αντιπατριωτικής πολιτείας, την οποίαν από τινος ηκολούθησεν» (Εφημ. *Νεολόγος*, αρ. φ. 48/3-4-1945).

Από τις αρχές του 1946, το επίσημο κράτος και το παρακράτος, σκληρύνουν τη στάση τους απέναντι στους εαμικούς αγωνιστές. Η τύχη του Ιωακείμ είναι πλέον προδιαγεγραμμένη. Παρ' όλα αυτά, ο ίδιος δεν πτοείται και συνεχίζει να ανθίσταται στο ανώμαλο πολιτικό κλίμα. Στις 13-1-1946, συμμετέχει σε συγκέντρωση της ΕΠΟΝ, στην αίθουσα του κινηματογράφου «Αστήρ». Η αντίδραση των εθνικοφρόνων Αρχών είναι χαρακτηριστική «[...] Η παρουσία της Α.Σ. του Μητροπολίτου Χίου εις συγκεντρώσεις ταύτας προκαλεί την γενικήν αγανάκτησιν του φιλησύχου και εθνικόφρονος κόσμου» (Εφημ. *Ελευθερία*, αρ.φ.1874/16-1-1946). Στις 17-1-1946, σκοτώνονται, από αστυνομικές δυνάμεις στον συνοικισμό του Βαρβασίου, οι αντιφασίστες Μανώλης Μαυράκης και Γιάννης Πίπας (Χαρτουλάρης,2006:211-212). Στην πάνδημη κηδεία, ο Ιωακείμ χοροστατεί και εκφωνεί φλογερό λόγο, στον οποίο καυτηριάζει την άδικη ενέργεια των αστυνομικών. Φαίνεται, ότι το γεγονός αυτό αποτέλεσε τη θρυαλλίδα, για τη δίωξη του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπή (Μιχαηλίδης, 2009:62, εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.4538/21-1-1945, εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ. φ. 168/20-1-1946).

Τον Μάιο του ίδιου έτους, φθάνει στη Χίο, ο Θηβών και Λεβαδείας Πολύκαρπος, ως συνοδικός ανακριτής, μαζί με τον Γραμματέα της Ι.Σ., αρχιμανδρίτη Κωνσταντίνο Παπαλουκά και διενεργεί τις ανακρίσεις (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ. 4643/28-6-1946, εφημ. *Νέα Χίος*, αρ. φ. 41/29-5-1946).

Ο Πυργάρης, και πάλι, πρωτοστατεί στην κλήση των μαρτύρων κατηγορίας. Προσπαθεί, ακόμα, να επιστρατεύσει τον αρχιμανδρίτη π. Ιωάννη Γκιάλα, για να καταθέσει εναντίον του Ιωακείμ-όμως, εκείνος αρνείται διακριτικά, επικαλούμενος διάφορους λόγους (Μιχαηλίδης,2009:63). Ο εθνικόφρων τύπος, ασφαλώς πληροφορημένος, προαναγγέλλει τη δίκη του Ιωακείμ, για τις 3-7-1946, «Η δίκη προμηνύεται λίαν ενδιαφέρουσα, διότι αι διατυπωθείσαι κατηγορίαί φαίνονται πολλάί και σοβαραί. Δεν είναι μόνον η φιλογερμανική του πολιτική αλλά διάφορα διοικητικά και κοινωνικά αδικήματα και, κυρίως, ο φιλοεαμισμός του κατηγορουμένου, που τον βαρύνουν (Εφημ. *Ελευθερία*, αρ. φ. 1895/9-6-1946).

Στις αρχές Ιουλίου 1946, το Συνοδικό Δικαστήριο, πρωτόδικα, καθαιρεί τον Ιωακείμ. Ο ίδιος, λόγω ασθενείας, δεν παραβρέθηκε στη δίκη (Εφημ. *Ελευθερία*, αρ.φ. 1900/5-7-1946) και η Ι.Σ. αρνήθηκε να αναβάλει τη συνεδρίασή της (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ. 4677/6-7-1946). Στην συνέχεια, ο Μητροπολίτης Χίου ασκεί ανακοπή κατά της πρωτόδικης καταδικαστικής απόφασης του Συνοδικού Δικαστηρίου, το οποίο, τελικά, στις 26-9-1946, μετατρέπει την ποινή και κηρύσσει τον Ιωακείμ έκπτωτο του Μητροπολιτικού Θρόνου της Χίου (Εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ. φ. 312/26-9-1946).Στις 28-9-1946, ο Αθηνών Δαμασκηνός παραιτείται από Αντιβασιλέας, για τρίτη φορά, οριστικά πλέον, και αποσύρεται

από τα εκκλησιαστικά καθήκοντά του (Μιχαηλίδης, 2009:64). Ωστόσο, για τη δεύτερη αυτή απόφαση του Συνοδικού Δικαστηρίου, υπήρξε έντονο παρασκήνιο, όπως συνάγεται από το δημοσίευμα της εφημερίδας «Η φωνή της Εκκλησίας», το οποίο αναδημοσιεύει ο «Πρωτοπόρος». «Κατεβλήθη προσπάθεια εκ μέρους δικαστικών τινών να πεισθεί ο δικαζόμενος Μητροπολίτης να δεχθεί τη μείωσιν της ποινής του, από καθαίρεσιν εις έκπτωσιν, επί τω ὄρω ὅμως, ευθύς αμέσως, να παραιτηθεί των ενδίκων μέσων και κηρυχθεί χρεεύουσα η Μητρόπολις Χίου. Υπεδηλώθη επί τούτω, ότι εφ' ὅσον δεν δεχθή τον ὄρον τούτον, το δικαστήριον θα εμμείνη εις την, περί καθαιρέσεως, απόφασίν του [...]. Ενώ η απολογία του δικαζομένου Μητροπολίτου Χίου ἦτο πειστική και δεν παρείχε στοιχεία και προς έκπτωσιν ἐπι, εκηρύχθη τούτος ἐκπτωτος της επαρχίας του, δηλώσας, προφορικῶς, ἐπί δικαστηρίου, ὅτι παραιτεῖται παντός ενδίκου μέσου, κατὰ της δικαστικῆς αποφάσεως» (Εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ. φ. 320/10-10-1946 και Καραγιάννης, Γ. (2024) Ιωακείμ Στρουμπής ένας άξιος ιεράρχης, που διώχθηκε γιατί υπηρέτησε το λαό. Εφημ. *Ημεροδρόμος*, 24-3 -2024).

Προσβάσιμο στο <https://www.imerodromos.gr/ioakeim-stroumphs-enas-axios-ierarchhs-pou-diochthke-giati-uphrethse-to-lao/> και Θεοτοκάς, Ν. (2009). Ο Μητροπολίτης Χίου, Ψαρών και Οινουσσών Ιωακείμ Στρουμπής (1933-1946). Εφημ. *Κυριακάτικη Αυγή*, 16-8-2009).

Εν τοις πράγμασι, ο Ιωακείμ δέχτηκε ωμό εκβιασμό, με τον οποίο εξαναγκάστηκε να παραιτηθεί του δικαιώματος του «εκκληίου». Ωστόσο, ο λαός της Χίου είχε δικαιώσει, στη συνείδησή του, τον Ιεράρχη του, ο οποίος πάντοτε στάθηκε δίπλα του αλληλέγγυος άνθρωπος και φωτισμένος ποιμενάρχης. Έτσι, σύμφωνα με την προφορική μαρτυρία του ανιψιού του Άγγελου Στρουμπή «...ὅταν ο Παντελεήμων Φωστίνης έφτασε στη Χίο, να τον αντικαταστήσει, πήγε στο σπίτι [του Ιωακείμ Στρουμπή] και τον αγκάλιασε και τον φίλησε. Όταν τον [Ιωακείμ] προσκάλεσαν οι συγγενείς του παπά- Καλούδη να παραστεί στο μνημόσυνό του, ο Στρουμπής ζήτησε άδεια να πάει. Και του είπε ο Παντελεήμων, ευχαρίστως να πάει. Και πήγε στο μνημόσυνο, στο οποίο είχε σημειωθεί κοσμοπλημμύρα και μέσα και έξω από την εκκλησία. Και μίλησε κιόλας και είπε, ότι τους συγχωρεί όλους. Κατά τη διάρκεια της ομιλίας του το εκκλησίασμα έκλαιγε από συγκίνηση. Αυτή η ένθερμη υποδοχή του Ιωακείμ από τον κόσμο θορύβησε και ενόχλησε τον Παντελεήμονα και από τότε δεν του έδωσε άλλη άδεια, αν και του ζήτησε» (ηλεκτρονική εφημερίδα *astraparis.gr*).

Αποσύρθηκε και ιδιώτευσε, κοντά στους δικούς του ανθρώπους, μέχρι το θάνατό του, στις 28 Μαρτίου 1950 (Εφημ. *Η Πρόδος*, αρ. φ. 5814/28-3-1950). Τον θάνατο του Ιωακείμ ανήγγειλε στην Ι.Σ. της ΕΕ ο διάδοχός του στον Μητροπολιτικό Θρόνο της Χίου, Παντελεήμων Φωστίνης, με την υπ' αριθμ 203/29-3-1950 επιστολή του: «Αναφέρομεν ευλαβῶς, ὅτι χθες την 4<sup>ην</sup> πρωϊνήν ὥραν εκοιμήθη εν Κυρίῳ ο αείμνηστος Μητροπολίτης πρῶην Χίου κυρός Ιωακείμ. Αι τελευταίαι του ημέραι υπήρξαν εντελῶς χριστιανικαί. Εν πλήρει συναισθήσει εξήτησε και κατηλλάγη προς ὅσους ευρίσκετο εν ψυχρότητι σχέσεων, εξήτησε συγχῶρησιν ἀπό ὅσους τυχόν ἐπίκρανε, συνεχῶρησε ὅσους τυχόν τον ἐπίκραναν, εξήτησε και ἐτέλεσθη υπέρ αὐτοῦ το Μυστήριον του Ευχελαίου, εξωμολογήθη εις πνευματικόν εν πλήρη



επιγνώσει και κατανύξει εκοινωνήσε των Αχράντων Μυστηρίων [...] Σήμερον την πρωίαν προ της νεκρωσίμου Ακολουθίας ετελέσαμεν μετά τεσσαράκοντα Πρεσβυτέρων και ικανών διακόνων την Λειτουργίαν των Προηγιασμένων Δώρων εν μέσω συναγερμού λαού. Ακολούθως εψάλη η νεκρωσίμος Ακολουθία κατά την τάξιν της Αγίας ημών Εκκλησίας εν μέσω εκδηλώσεων σεβασμού και αγάπης, τους ευσεβούς Χιακού λαού. Αληθώς δι' αυτόν δύναται τις να είπη μετά βεβαιότητας, ότι υπήρξαν «Χριστιανά τα τέλη της ζωής αυτού, ανώδυνα, ανεπαίσχυντα και ειρηνικά. Ελάχιστος εν Χριστώ αδελφός. Ο Χίου Παντελεήμων.» (Αρχεῖον Ι.Μ. Χίου, Ψαρών και Οινουσσών).

### 9.9. Η αποκατάσταση του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπή.

«ΙΩΑΚΕΙΜ ΣΤΡΟΥΜΠΗΣ: «ΤΑΧΘΗΚΑ ΠΑΝΤΑ ΜΕ ΤΟΝ ΛΑΟ»

Προς  
Την Διεύθυνσιν της εφημερίδος  
«Πρωτοπόρος»  
Ενταύθα

«Ασθενών εβράδυνα να απαντήσω εἰς δημοσίευμα ὑμῶν καταχωρηθέν εἰς το ὑπ'αριθ.180 της 12 Φεβρουαρίου 1946 φύλλον της υμετέρας εφημερίδος. Αισθάνομαι την υποχρέωση να σας ευχαριστήσω για το δημοσίευσμά σας αυτό, που, αποτελεί μια απάντηση στον οχετόν της συκοφαντίας που εκτοξεύουν εναντίον μου μερικοί γνωστοί κύριοι.

Το να σταθεί κανείς στο πλευρό του λαού κατά τās κρισιμωτέρας στιγμάς του εθνικού μας βίου αποτελεί υποχρέωσιν του κάθε τίμιου πατριώτου, πολύ περισσότερο του κάθε ιεράρχου. Και το να διατυμπανίζει κανείς ότι εξετέλεσε τον πατριωτικόν του καθήκον αποτελεί ἴσως μίαν απρέπειαν. Το να είναι κανείς φίλος του ποιμνίου του, του λαού, του ἔθνους του αποτελεί ὅπως εἶπαμε υποχρέωσιν την οποίαν ελησμόνησαν μονάχα οι σημερινοί επικριτές που ανεσύρθησαν τελευταίως από την αφάνειαν. Αντιλαμβάνεσθε λοιπόν την δύσκολον ψυχολογικὴν κατάστασιν εἰς την οποίαν ευρέθη ὢν υποχρεωμένος να ανασκευάσω μίαν λεπτομέρειαν του δημοσιεύματός σας, αφού αναγκαστικῶς θα υποχρεωθῶ να εκθέσω εν συντομίᾳ την δράσιν μου κατά την περίοδο της Γερμανικῆς κατοχῆς. Δεν είναι αληθές ὅτι μόνον από του Ιανουαρίου του 1944 ευρέθη εἰς το πλευρόν του λαού. Ἴσως η εφημερίς να ευρέθη υποχρεωμένη ν' αναφέρει χρονικά διότι πραγματικά από τον Δεκέμβριον του 1943 ἤλθον εἰς επαφὴν με τους πατριώτες της νήσου πού ηργάζοντο διὰ την ελευθερίαν της και τούτο διότι ἴσως και ἐξ υπαιτιότητος των δεν κατωρθώθη η επαφή αὐτή ενωρίτερον. Ἐν τούτοις από πάντα ὅπου αλλοῦ υπηρέτησα και ἐδῶ στην Χίον, ἐργάσθηκα διὰ τον λαόν και το λαϊκόν συμφέρον εἶχα πάντα προ οφθαλμῶν εἰς κάθε ἐνεργειάν μου και ἐξηγούμαι:

1) Ὡς Μητροπολίτης Καρδαμύλων ἀόκνως ἐιργάσθη διὰ την ἐξυπηρέτησιν του λαού και τούτο ὅλοι οι φιλότιμοι Καρδαμύλιοι και Βορειοχωρίται πάντοτε διαλαλοῦν και διατρανώνουν την ευγνωμοσύνην των. Πλέον των δέκα σχολείων ἀναγέρθησαν τη φροντίδι μου και τη Πρόνοιᾳ μου εἰς

όλην την Βόρειον Χίον. Ιεροί ναοί, νεκροταφεία, υδραγωγεία, πλατεΐαι, συγκοινωνΐαι, δι' αυτοκινήτου και αναδασώσεις ακόμη επετελέσθησαν κατά την Μητροπολιτικήν εκείνην περίοδον.

2) Ως Μητροπολίτης Χίου από της πρώτης ημέρας της εγκαθιδρύσεως μου η όλη μου προσοχή εστράφη εις την εξυπηρέτησιν του πτωχού λαού. Ανέλαβον κυριολεκτικώς εκστρατείαν ιεράν διά να συλλέξω υπέρ τα τεσσαράκοντα εκατομμύρια υγιών δραχμών προς ανέγερσιν νέου εκσυγχρονισμένου Νοσοκομείου και Σανατορίου προς ανακούφιση της πασχούσης πτωχής κοινωνΐας. Εάν εν τω μεταξύ ο εκραγείς πόλεμος εματαίωσε το έργον εν τούτοις δεν ημαύρωσε την ευγενή προσπάθειαν.

3) Η πνευματική προαγωγή του Ποιμνίου μου ήτο επίσης έν επί των σοβαρότερων μελημάτων μου. Ουδέποτε η Χίος είχε, ως έγινε επί της Αρχιερατεΐας μου τέσσερας κήρυκες του θείου λόγου. 4) Ουδείς προ εμού εσκέφθη να πραγματοποιήση την ανέγερσιν ανδριάντος διά τον μέγα Χίον Αδαμάντιον Κοραήν ή δια την επέκτασιν της Βιβλιοθήκης Κοραή αποτελούσης ένα σέμνωμα δια την Χίον. 5) Και η ανέγερσις Γεωργικής Σχολής επτετεύχθη επί των ημερών μου, χάρις εις την συνεργασΐαν των καλών τέκνων της Χίου και ιδίως των κ.κ. Χωρέμη και Μ. Θεοτοκά. 6) Όταν κατά την Γερμανικήν κατοχήν ετυφεκίζεντο και εξορίζεντο εις τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως οι πατριώται και οι Έλληνες αξιωματικοί, κάτι έκαμε και ο Μητροπολίτης ενεργήσας και αναλαβών την συντήρησιν των οικογενειών των. 7) Όταν οι κρατούμενοι εστέναζαν εις τας Γερμανικάς φυλακάς κάτι έκαμε και ο Μητροπολίτης επισκεπτόμενος και παρηγορών αυτούς μεριμνώντας διά την διατροφήν των διά της οργανώσεως καθημερινού συσσιτίου. 8) Όταν 180 όμηροι εγκλείσθησαν στα Γερμανικά κάτεργα κάτι έκαμε και ο Μητροπολίτης επισκεπτόμενος αυτούς και φροντίζων διά την συντήρησιν αυτών και την ενίσχυσιν των οικογενειών τους. 9) Όταν ο κίνδυνος επεκρέματο επί του ποιμνίου του, κάτι έκαμε και ο Μητροπολίτης θέτων τον εαυτόν του, ως θύμα για να απαλλάξει πολλούς από τον θάνατον, την εξορίαν και την καταδίκην με αποτέλεσμα να συρθεί τρεις φορές εις την ανάκρισιν από τους Γερμανούς. Κάτι πρόσφερε και ο Μητροπολίτης διατηρών επαφήν και επικοινωνΐαν με τους κρατούμενους μέσω πατριωτών Ελλήνων φαντάρων. 10) Κάτι έκαμε και ο Μητροπολίτης φροντίσας διά την συντήρησιν και διάσωσιν των 9 αξιωματικών που εδραπέτευσαν από το στρατόπεδον. Κάτι έκαμε και ο Μητροπολίτης διά να ενισχύσει εκείνους που απεφυλακίζεντο από τας Γερμανικάς φυλακάς που αντιμετώπιζαν το θάνατον, ενισχύων αυτούς και φροντίζων διά την παλιννόστησιν εις τας πατρίδας των. Κάτι έκαμε και διά τους κρατούμενους των Ελληνικών φυλακών αποστέλλοντας τρόφιμα εις αυτούς όπως μπορεί ο καθένας να εξακριβώσει από την Διεύθυνσιν αυτών. 11) Ως πρόεδρος του Ερυθρού Σταυρού κάτι είπαμε για το λαό που αντιμετώπιζε τον θάνατον. Κανείς δεν εξήτησεν την συνδρομήν και την αρωγήν του, χωρίς να μην την προσφέρει, κανένας δεν ήλθε εις την Ι. Μητρόπολιν και έφυγε με κενάς χείρας ακόμα και από του σημερινούς επικριτές μου. 12) Κάτι έκαμε και ο Μητροπολίτης οργανώσας την προστασίαν των απόρων μέσω του Φιλοπτώχου ταμείου «Άγιος Ιωάννης ο Ελεήμων» τον οποίον πήρε με προϋπολογισμό 40.000 δραχμών δια να τον μεταβάλει σε παράγοντα ανακουφίσεως, στο μέτρο του δυνατού της λαϊκής δυστυχΐας. Κάτι έκαμε και ο Μητροπολίτης ανακουφίσας μέσω του Ταμείου τας οικογενείας των φονευθέντων και τραυματισθέντων κατά τον βομβαρδισμόν του Βίριλ. 13) Κι όταν τα Νοσηλευτικά Ιδρύματα της

Ελλάδος σχεδόν ολοκλήρου έκλεισαν τας θύρας των εγκαταλείποντας τους ασθενείς τους εις τους δρόμους εδώ εις την Χίον επιτελείτο ένας πραγματικός άθλος και τα Φιλανθρωπικά Ιδρύματα παρέμειναν ανοικτά διά τον πάσχοντα λαό. Κάτι έκαμε δι' αυτά ο Μητροπολίτης. Επόνεσα με τον λαόν και ως πατριώτης και ως Ιεράρχης. Ποτέ δεν εγκατέλειψα την πόλιν και τους Χριστιανούς μου. Αποτελεί την μεγαλύτεραν συκοφαντίαν ισάξια με την ποιότητα των χαλκευτών της ότι περνούσα τον καιρόν μου εις τας εξοχάς. Το σπίτι μου εις την αγίαν Ερμιόνην κατελήφθη αμέσως από τους Γερμανούς χρησιμοποιηθέν ως φυλάκιον. Κατηγορήθην εις τους Γερμανούς ότι οργάνωσα επανάστασιν και κατεδιώχθην δια τούτο. Και δεν ήτο εχθρός ο καταδότης μου ήτο « Έλληνας» ο τότε Νομάρχης Πρόκος ο οποίος εκμεταλλεύθη την γενικήν δυστυχίαν διά να με διαβάλοι να με εκμηδενίσει διά της συκοφαντίας και της προδοσίας ακόμη, διότι εις το πρόσωπόν μου είδε ότι θα εύρισκε εμπόδιο εις τους καταχθόνιους και προδοτικούς σκοπούς του. Ο ίδιος ο Πρόκος που διέταξε τους σταθμάρχες να συλλάβουν τους πατριώτες που διενεργούσαν διά τα θύματα της Γερμανικής θηριωδίας είναι εκείνος που εκμεταλλεύτηκε την απόγνωσιν των εργατών δια να πείσει μερικά σωματεία να τηλεγραφήσουν εναντίον μου. Μόνο εις την ατμόσφαιραν του θανάτου και της εγκαταλείψεως των λαϊκών τάξεων από τους σημερινούς επικριτές πλουτοκράτες και μεγιστάνες και τους παρ' αυτών κινούμενους κομπάρσους ήτο επόμενο να παρασυρθούν μερικοί και να στρέψουν τα βέλη τους προς κατεύθυνσιν αλλότριαν από εκείνην που έπρεπε. Αλλά η κάμινος της Κατοχής πολλά εδίδαξε και ήνοιξε πολλούς οφθαλμούς. Ήδη δε οι παραπλανηθέντες ανεσκεύασαν το λάθος τους και ανεγνώρισαν ποίων έπεσαν θύματα.

Μετά τιμής  
†ΙΩΑΚΕΙΜ ΣΤΡΟΥΜΠΗΣ».

Η επιστολή του Μητροπολίτου Χίου Ιωακείμ προς την τοπική εφημερίδα Πρωτοπόρος δεν αποτελεί μόνο έναν μεστό και εμπειριστατωμένο απολογισμό μέρους του έργου του, στην Μητροπολιτική επαρχία και ιδιαίτερη πατρίδα του· αποτελεί το τεκμήριο του ότι η δίωξή του ήταν κυρίως και, πρωτίστως, πολιτικού χαρακτήρα, ενταγμένη στο ανώμαλο κλίμα της μισαλλοδοξίας της εποχής. Επίσης, το κλίμα, που επικρατούσε στους κόλπους της Εκκλησίας τότε ευνόησε τη δίωξή του, προσδίδοντάς της τον χαρακτήρα του ωμού εκβιασμού, που ακόμα και σήμερα συνιστά σκάνδαλο. Σημειωτέον, ότι στο πλαίσιο των, κατά καιρούς, συγκρούσεων, ανάμεσα στην Αθήνα και το Φανάρι, όσον αφορά στη διοίκηση των Επαρχιών του Πατριαρχικού Θρόνου στην Ελλάδα, η πρώτη επιδίωκε να απομακρυνθούν από τις επαρχίες τους Μητροπολίτες του κλίματος του Οικουμενικού Πατριαρχείου και να αντικατασταθούν από Μητροπολίτες φίλα διακείμενοι προς την ελλαδική Εκκλησία. Ο Ιωακείμ Στρουμπής βρισκόταν στην πρώτη γραμμή των εξοβελιστέων Ιεραρχών. Τα ανθρώπινα, επίσης, πάθη του, υπαρκτά ως ένα βαθμό, επέτρεψαν στους εχθρούς του την πρόφαση να προσδώσουν στη δίωξή χαρακτήρα εκκλησιαστικό και ηθικό (Μιχαηλίδης, 2009: 74-75). Συνωδά προς τα παραπάνω, και η ισχυρή προσωπικότητά του, η παρρησία του και η συνέπειά του στις ηθικές και χριστιανικές αρχές,

συνέβαλαν αφ' ενός στο να δημιουργήσει φανατικούς εχθρούς, αφ' ετέρου στο να καθιερωθεί στη συνείδηση του ποιμνίου του, ως ο σεβαστός Ποιμενάρχης του.

Τις πρώτες ενέργειες ανέλαβε ο νυν Μητροπολίτης Χίου Μάρκος, από το 2001, όταν υπηρετούσε στην Ι.Σ. της ΕΕ, ως απλός κληρικός. Έπρεπε να περάσουν 20 χρόνια, για ν' αποκατασταθεί ο πρώην Μητροπολίτης Χίου κυρός Ιωακείμ Στρουμπής, ο μόνος Ιεράρχης, που δεν είχε ακόμα αποκατασταθεί από τους διωχθέντες, για συμπόρευση με το Ε.Α.Μ., Ιεράρχης. Σημειωτέον, ότι ο Ιωακείμ Στρουμπής δεν εγκατέλειψε το ποίμνιό του, ούτε ανέβηκε στα βουνά με το Ε.Α.Μ. και τον ΕΛ.Α.Σ. Παρέμεινε κοντά στους χειμαζόμενους χιώτες, υποστηρίζοντάς τους και προσπαθώντας να τους ανακουφίσει, με κάθε τρόπο (προφορική μαρτυρία του Μητροπολίτη Χίου Μάρκου, Ιούνιος 2024).

Είναι, λοιπόν, γεγονός, ότι η Χίος δε λησμόνησε τον Ιεράρχη της· τις ενέργειες του τότε κληρικού Μάρκου Βασιλάκη ακολουθούν και εκείνες, στις οποίες πρωτοστάτησαν τοπικοί πολιτικοί φορείς και προσωπικότητες, για την αποκατάσταση του Ιωακείμ Στρουμπή. Συγκεκριμένα, το 2009, το Νομαρχιακό Συμβούλιο και το Δημοτικό Συμβούλιο ομόφωνα αποφάσισαν να υποβάλουν – μέσω του Μητροπολίτη Χίου Διονυσίου Μπαϊρακάρη- στην Ι.Σ. της ΕΕ αίτημα αποκατάστασης του πρώην Χίου Ιωακείμ Στρουμπή (Επιστολή του Χίου Διονυσίου προς την Ι.Σ./ 2009, Αρχείο Ι.Μ. Χίου, Ψαρών και Οινουσσών). Στην ίδια επιστολή ο μακαριστός Μητροπολίτης Χίου Διονύσιος επιβεβαιώνει την αγάπη του ποιμνίου, για τον Ιεράρχη του: «Έχουμε δε ακούσει εδώ εις την Χίον, ότι πολλά καλά επήγασαν εκ του αιδίου τούτου Επισκόπου, ο οποίος, σημειωτέον, ότε εκοιμήθη, ήτο πάμππωχος».

Το 2021, ο νυν Μητροπολίτης Χίου, Μάρκος, επικαλούμενος την προαναφερθείσα επιστολή του Χίου Παντελεήμονος, με την υπ' αριθμ. 1051/9-7-2021 επιστολή του προς την Ι.Σ. της ΕΕ, υποβάλλει το αίτημα της κανονικής αποκαταστάσεως του Ιωακείμ Στρουμπή, ο οποίος, σημειωτέον, ήταν ο μοναδικός από τους καταδικασθέντες Μητροπολίτες, που δεν είχε ακόμα αποκατασταθεί: «Ενωτιζόμενοι του θεοπνεύστου βιβλικού λόγου «μακροθυμείτε προς πάντας» και «το επιεικές υμών γνωστήτω πάσιν ανθρώποις», έχοντες υπόψη, ότι εις καιρούς δυσχειμέρους, καθ' ους εγείρεται αδελφός εναντίον αδελφού ακρίτως και ανεπιβεβαιώτως ακούονται λόγοι υπερβολής, αλλά και, κυρίως, αναγνώσαντες, μετά προσοχής, το συνημμένον, υπ' αρ. 203/29.3.1950 έγγραφον του μακαριστού Προκατόχου ημών Μητροπολίτου Χίου, Ψαρών και Οινουσσών κυρού Παντελεήμονος, δι ου εμφανίζεται, ότι ο αιδίου Μητροπολίτης πρώην Χίου, Ψαρών και Οινουσσών κυρός Ιωακείμ, είχε «χριστιανά τα τέλη της ζωής» και εξεπλήρωσεν πάμππωχος το κοινόν του βίου χρέος, εν μετανοία και ανεξικακία, παρακαλούμεν, διερμηνεύοντες καθολικόν αίτημα του ευλαβούς Χιακού λαού, όπως εξετάσητε την δυνατότητα κανονικής αποκαταστάσεως του ως είρηται Ιεράρχου, ως εγένετο και δι' άλλους Ιεράρχας, ευρεθέντας εις την αυτήν θέσιν (Ηλείας Αντώνιον, Κοζάνης Ιωακείμ). Επί τούτοις διατελούμεν Ελάχιστος εν Χριστώ αδελφός. Ο Χίου Μάρκος» (Αρχείον Ι.Μ. Χίου, Ψαρών και Οινουσσών).

Η ενέργεια του Χίου Μάρκου υπήρξε τελεσφόρος, διότι η Ι.Σ. της ΕΕ, στη συνεδρία της, στις 25 Αυγούστου 2021, αποφασίζει την κανονική αποκατάσταση του πρώην Μητροπολίτου Χίου Ιωακείμ Στρουμπή. Η Ι.Σ. κοινώνει στον Μητροπολίτη Χίου τη σχετική απόφασή της, με την υπ' αριθμ. 3030/7-9-2021 επιστολή της « Σεβασμιώτατε εν Χριστώ αδελφέ, Συνοδική Αποφάσει, ληφθείση εν τη Συνεδρία της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της 25<sup>ης</sup> μηνός Αυγούστου ε.ε., γνωρίζομεν υμίν ότι η Ιερά Σύνοδος, εν τη ρηθείση Συνεδρία Αυτής, διεξελθούσα το υπ' αριθ. 1051/522/9-7-2021 υμέτερον έγγραφον, δι' ου εκζητείτε την ηθικήν αποκατάστασιν του αιδίου Προκατόχου υμών Μητροπολίτου πρώην Χίου κυρού Ιωακείμ (Στρουμπή), λαβούσα δ' υπ' όψιν: α) την προσφοράν του ως είρηται Μητροπολίτου εις την Εθνικήν Αντίστασιν και τον αγώνα αυτού υπέρ της φιλάτης ημών πατρίδος, μιμουμένου τας ηρωικάς πράξεις πλείστων όσων ιερωμένων, οι οποίοι, εις καιρούς δυσχειμέρους διά το Έθνος, ηγωνίσθησαν παντοιοτρόπως υπέρ της ελευθερίας, β) το υπ' αριθ. πρωτ. 203/29.3.1950 έγγραφο του μακαριστού Προκατόχου υμών Μητροπολίτου Χίου, Ψαρών και Οινουσσών κυρού Παντελεήμονος, δι' ου εμφανίζεται ότι ο αιδίου Μητροπολίτης πρώην Χίου, Ψαρών και Οινουσσών κυρός Ιωακείμ είχε «Χριστιανά τα τέλη της ζωής» και εξεπλήρωσεν πάμπωχος το κοινόν του βίου χρέος εν μετανοία και ανεξικακία, ιδούσα και την υπ' αριθμ. 484/13.7.2021 Γνωμοδότησιν της Συνοδικής Επιτροπής επί των Δογματικών και Νομοκανονικών Ζητημάτων, απεφάσισεν όπως εγκρίνη το εν τοις ύπερθεν διαλαμβανόμενον αίτημα υμών και αποκαταστήση ηθικώς τον μακαριστόν Μητροπολίτην πρώην Χίου, Ψαρών και Οινουσσών κυρόν Ιωακείμ (Στρουμπή). Επί τούτοις, κατασπαζόμενοι την υμετέραν Σεβασμιότητα εν Κυρίω, διατελούμεν μετ' αγάπης. Ο Αθηνών Ιερώνυμος Β', Πρόεδρος». (Αρχεῖον Ι. Μ. Χίου, Ψαρών και Οινουσσών).

Η Ι.Σ. της ΕΕ αποκατέστησε τον Ιωακείμ Στρουμπή, λαμβάνοντας υπόψη την πατριωτική δράση του, τη φτώχεια του και τον χριστιανικό βίο του. Πάντως, συνιστά ιστορικό παράδοξο το γεγονός, ότι ο Μητροπολίτης Χίου Ιωακείμ, το 1946 καταδικάστηκε και κηρύχθηκε έκπτωτος του Θρόνου του από την Ι.Σ., για την πατριωτική δράση του και, για τη δράση αυτή, αποκαταστάθηκε από την Ι.Σ., το 2021.

Ο Σεβ. Μητροπολίτης Χίου κ.Μάρκος, όταν πληροφορήθηκε το γεγονός, μετέβη στα Θυμιάνα, στον τόπο, που γεννήθηκε και ενταφιάστηκε ο αιδίου Ιωακείμ Στρουμπής και ετέλεσε επιμνημόσυνη δέηση στον τάφο του προκατόχου του, ενώ χτυπούσαν οι καμπάνες του Ι.Ν. Αγίου Ευστρατίου. Μετά τη δέηση ο Ποιμενάρχης της Χίου δήλωσε: « Μακάριοι οι δεδιωγμένοι ένεκεν δικαιοσύνης, ότι αυτών εστίν η Βασιλεία των Ουρανών» (Εφημ. *Αλήθεια*, 15-9-2021 και <https://www.romfea.gr/ieres-mitropoleis/45616-apekatestathi-o-mitropolitis-xiou-ioakeim-stroumpis> , ανάκτηση (11.3.2024)και εφημ. *Πολίτης*, 17-9-2021).

Η Ι.Μ. Χίου, στο σχετικό δελτίο Τύπου, αναφέρει "Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, κατά την Συνεδριάν της 25ης Αυγούστου 2021, και κατόπιν αιτήματος του Σεβ. Μητροπολίτου Χίου, Ψαρών και Οινουσσών κυρίου Μάρκου, αποφάσισε την ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ του μακαριστού Μητροπολίτου πρ.

Χίου Κυρού Ιωακείμ (Στρουμπή), ο οποίος εκινήθη εξ αισθημάτων πίστεως εις τον Τριαδικόν Θεόν, τον δίδοντα δικαιοσύνην εις τους ανθρώπους, και αγάπης προς την Ελλάδα, την τότε στενάζουσαν υπό το καθεστώς ξένης κατοχής» (ertnews, 16-9-2021).

Την αποκατάσταση του αιδίου Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπή χαιρετίζει ο χιώτης βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Α. Μιχαηλίδης “Με την πράξη της αυτή η Ελλαδική Εκκλησία αποκατέστησε μια τραγική αδικία σε βάρος ενός Ιεράρχη ο οποίος τίμησε τα ράσα του και υπηρέτησε το λαό του. Η πολιτική μισαλλοδοξία της μετακατοχικής περιόδου τον κήρυξε έκπτωτο της Μητρόπολής του, με πρωταγωνιστές και υποκινητές ακραία εθνικιστικά στοιχεία της εποχής. Η απόφαση της Ιεράς Συνόδου κλείνει ένα μεγάλο κεφάλαιο ανωμαλίας, μετά την αποκατάσταση και του τελευταίου ΕΑΜικού Μητροπολίτη και ικανοποιεί, απόλυτα, το Χιώτικο λαό. Οφείλουμε να απονεύμουμε τα σχετικά εύσημα στον εισηγητή, για τη διαδικασία της αποκατάστασης, Μητροπολίτη Χίου κ. Μάρκο» (ertnews, 16-9-2021).

Την αποκατάσταση του Ιωακείμ Στρουμπή χαιρετίζει και ο Δήμος Χίου ως συμβολική πράξη ενότητας και δικαιοσύνης «Ως γνωστόν ο Μητροπολίτης Ιωακείμ Στρουμπής ανέπτυξε σημαντική αντιστασιακή δράση στη διάρκεια της κατοχής, γεγονός, που τον οδήγησε σε δίκη και έκπτωση από τη Μητρόπολή του. Ωστόσο, έπειτα από 75 χρόνια και με πρωτοβουλία της Ιεράς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρών και Οινουσσών αλλά και χάρη στις ένθερμες προσπάθειες του Μητροπολίτη κ. Μάρκου, ο μακαριστός Μητροπολίτης αποκαταστάθηκε. Το γεγονός αυτό αποτελεί μία ουσιαστική πράξη, με πολλούς συμβολισμούς ενότητας και, ασφαλώς, δικαιοσύνης» (Εφημ. Αλήθεια, 15-9-2021 και ηλεκτρονική εφημ. astraparis.gr/21-9-2021).

Στις 19-12-2021, ο Μητροπολίτης Χίου Μάρκος ιερούργησε στον Ι. Ν. Αγίου Ευστρατίου Θυμιανών, όπου ετέλεσε μνημόσυνο υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του αιδίου Προκατόχου του Ιωακείμ Στρουμπή. Ο βουλευτής Επικρατείας του Κινήματος Αλλαγής Γιώργος Καμίνης, όντας παρών στην ιεουργία, δήλωσε «Σήμερα αφήνουμε πίσω μας μια σκοτεινή σελίδα στην Ιστορία του νησιού μας. Ένας φωτισμένος Ιεράρχης, πατριώτης, αγωνιστής, φιλεύσπλαχνος και, ιδιαίτερα, αγαπητός στον λαό της Χίου, αποκαθίσταται. Η μνήμη του ενώνεται και πάλι με το σώμα της Εκκλησίας μας, από το οποίο είχε βίαια αποκοπεί, εξαιτίας της διάχυτης μισαλλοδοξίας της μεταπολεμικής περιόδου του Εμφυλίου. Ο Μητροπολίτης Χίου, Ψαρών και Οινουσσών Ιωακείμ, γέννημα θρέμμα των Θυμιανών, έζησε μια ζωή ανιδιοτελούς προσφοράς προς την πατρίδα και τους συμπατριώτες του. Πέθανε, όμως, έκπτωτος και πάμπωχος, με τη μνήμη του σπιλωμένη. Εβδομήντα ένα χρόνια μετά, μέσα από προσπάθειες πολλών συμπατριωτών μας, η αδικία αυτή επιτέλους αποκαταστάθηκε, με τη βούλα της Ιεράς Συνόδου. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει ο σημερινός Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας Μάρκος, που συνέβαλε, καταλυτικά, εκπληρώνοντας την υπόσχεση, που έδωσε όταν ανέλαβε καθήκοντα. Σήμερα, στα Θυμιανά, τιμούμε τη μνήμη του ξεχωριστού αυτού ανθρώπου. Το παράδειγμά του μας γεμίζει αισιοδοξία, ότι η μισαλλοδοξία και ο πολιτικός φανατισμός δεν θα βρουν ποτέ ξανά γόνιμο έδαφος στην πατρίδα μας. Αιωνία του η μνήμη (.https://www.amanivoice-chios.gr/2021).

## 9.10. Σύνοψις

Ο αοίδιμος Ιωακείμ Στρουμπής υπήρξε φωτισμένος Ιεράρχης, άνθρωπος έντιμος, με συνέπεια λόγων και έργων. Υπερασπίστηκε, σε όλη τη ζωή του, τις ιδέες του και τις επιλογές του. Προς επίρρωση των προλεχθέντων, παραθέτουμε απόσπασμα από την υπ' αριθμ.πρωτ. 35/8-2-1941 επιστολή του προς την Ι.Σ. της ΕΕ, στην οποία αποτιμά τη συνεισφορά της επαρχίας του, στον αγώνα εναντίον των Γερμανών: «Εκθέτων, επί τη βάσει της Υμετέρας εντολής τας ενεργείας της Μητροπόλεώς μου εν σχέσει με τον διεξαγόμενον ιερόν αγώνα δεν θα θελήσω να ξεχωρίσω την προσωπικήν μου δράσιν από την τοιαύτην του ποιμνίου μου. Οι Χίοι, ενθουσιώδεις Πατριώται και ευσεβείς Ορθόδοξοι, ειργάσθημεν από κοινού με μίαν θέλησιν, μίαν ψυχήν, μίαν κατεύθυνσιν και με ένα παλμόν. Εκείνοι με πίστιν, με ενθουσιασμόν, με ευσέβειαν και εγώ με πατρικάς συστάσεις και προτροπάς, εντείνων και διεγείρων την έμφυτον αυτών φιλοπατρίαν και ευσέβειαν. Ούτω, ευρίσκομαι εις την ευχάριστον θέσιν να γνωρίσω, ότι η Χίος δεν υστέρησεν άλλου Νομού εις την εκπλήρωσιν των ιερών της υποχρεώσεων, μετά πεποιθήσεως δε δύναμαι να διαδηλώσω, ότι πιθανώτατα απεδείχθη και πρωτοπόρος εν τω σημείω τούτω». Μπορεί η «σκόνη» και τα πάθη των δύσκολων καιρών, στους οποίους κλήθηκε να υπηρετήσει την Εκκλησία και το ποιμνίό του, να «θόλωσαν» το έργο του, όμως ο κυρός Ιωακείμ στάθηκε πάντοτε όρθιος και πεισματικά προσηλωμένος στο καθήκον, που ήταν ταγμένος.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10· Ο Μητροπολίτης Χίου, Ψαρών και Οινουσσών Παντελεήμων Φωστίνης (1946-1962).**

### **10.1. Εισαγωγή**

Η Αρχιερατεία του Παντελεήμονα Φωστίνη, στη Χίο, χαρακτηρίζεται από ένα πολυεπίπεδο και σημαντικό έργο, εκκλησιαστικό, ποιμαντικό και εθνικό. Ισχυρή προσωπικότητα, βρισκόταν πάντοτε στην πρώτη γραμμή των συγκαιρινών του γεγονότων και εξελίξεων, και σε ημέρες πολέμου και σε ημέρες ειρήνης. Επαινέθηκε και επικρίθηκε, για το έργο του, τη σπουδαιότητα και την εμβέλεια του οποίου δεν αρνήθηκε και δε μείωσε κανένας.

### **10.2. Ο βίος του Παντελεήμονα Φωστίνη (1888-1962)**

Ο Παντελεήμων Φωστίνης υπήρξε ο ενδέκατος υιός της οικογένειας του Βασιλείου και της Μαρίας Φωστίνη. Ο Βασίλειος Φωστίνης καταγόταν από αρχοντική οικογένεια και διετέλεσε πλοίαρχος, την εποχή του. Ο Παντελεήμων γεννήθηκε στο Κρανίδι Ερμιονίδας, στις 26 Οκτωβρίου 1888 (Λαίμος, 1964:387-392). Οι γονείς του ήταν ευσεβείς και η μητέρα του φαίνεται, ότι τον επηρέασε να επιλέξει τον δρόμο του κληρικού. Φοίτησε στο δημοτικό σχολείο και, στη συνέχεια, γράφτηκε στο τότε σχολαρχείο, στο Κρανίδι. Αποφοίτησε από το σχολαρχείο στο Ναύπλιο. Ο Παντελεήμων μετακινήθηκε στον Πειραιά, για να συνεχίσει τις σπουδές του, στην Ιωνίδειο Σχολή (Γκιζέλης, 1985:6-7).. Το 1907, γράφεται στην Θεολογική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου και περάτωσε τις σπουδές του, το 1912. Ακολουθώντας την εσωτερική κλίση του, επιλέγει να γίνει κληρικός (ό.π.).

Συγκεκριμένα, κατά τα έτη της φοίτησής του στην Θεολογική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ο Παντελεήμων γνωρίσθηκε με τον τότε Επίσκοπο Ύδρας και Σπετσών Ιωάσαφ και, έτσι, εκάρη μοναχός στην Ιερά Μονή των Αγίων Αναργύρων Ερμιόνης (18-10-1908) και, έξι ημέρες αργότερα (24-10-1908), ιεροδιάκονος. Ο Φωστίνης τότε ήταν μόλις είκοσι ετών και, για αυτόν ακριβώς τον λόγο, δίστασε ο Ιωάσαφ να τελέσει το μυστήριο τελικά, ο επίσκοπος Ύδρας και Σπετσών εκάμφθη και τέλεσε το μυστήριο της χειροτονίας, παρουσία, μάλιστα, και του ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη (Περ. «Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου», αρ.φ. 113, Απρίλιος – Μάϊος 1962, σσ.72-74).

Στις 17-10-1912, ο Βεροίας και Ναούσης Καλλίνικος (παρουσία του διαδόχου του Ελληνικού θρόνου, Αρχιστρατήγου Βασιλέως Κωνσταντίνου), χειροτόνησε τον Φωστίνη πρεσβύτερο και, ταυτόχρονα, του απένειμε τον τίτλο του Αρχιμανδρίτη, στη Βέροια (Γκιζέλης, ό.π.). Την ίδια χρονιά ανακηρύχθηκε ως στρατιωτικός ιεροκήρυκας και, με την ιδιότητά του αυτή, ακολούθησε το 34ο Σύνταγμα Πεζικού, στην Ρωσία στο πλευρό (Γκιζέλης, ό.π.).



Το 1918, ο Παντελεήμων Φωστήνης, ως στενός συνεργάτης του τότε Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιου Μεταξάκη, διορίζεται, από τον τελευταίο, στη θέση του Πρωτοσυγγέλου και Διευθυντή των Γραφείων της Μητροπόλεως Αθηνών (Πρελιάς, 2020: 15). Την περίοδο αυτή, ο Παντελεήμων επισκέπτεται πολλές εκκλησίες, σε διάφορες περιοχές της χώρας (Αργολίδα, Αθήνα, Πειραιά, Αίγινα, τα υπόλοιπα νησιά του Αργοσαρωνικού, Κάρυστο, Σκύρο, Χίο, Μέγαρο, Ελευσίνα, Λαύριο), όπου επιτελεί πλούσιο κηρυγματικό έργο (Πρελιάς, ό.π.).

Ήταν μόλις 34 ετών, όταν, με Β.Δ.(ΦΕΚ 123/ 23-7-1922), εξελέγη Μητροπολίτης Καρυστίας και Σκύρου, με έδρα την Κύμη Ευβοίας (ό.π.). Εποίμανε την Εκκλησία της Χίου, για 16 έτη. Εκοιμήθη στις 12 Μαρτίου 1962.

### **10.3. Το έργο του Παντελεήμονα Φωστήνη.**

#### **10.3.1. Το έργο του ως ιεροκήρυκα και ως Πρωτοσύγκελλου.**

Η φροντίδα, για την πρόοδο της Εκκλησίας, υπήρξε ένα διαρκές κίνητρο πράξης, για τον Παντελεήμονα Φωστήνη. Προς τούτο και από τα πρώτα κιόλας βήματα της εκκλησιαστικής του σταδιοδρομίας, ίδρυσε θρησκευτικούς συλλόγους, ο απώτερος σκοπός των οποίων ήταν η προαγωγή του πολυσχιδούς έργου της Εκκλησίας (Πρελιάς, ό.π.). Την 1η Ιανουαρίου του 1955 (μετά την λήξη της 99ης περιόδου της Ιεράς Συνόδου και, παράλληλα, με την έναρξη της 100ης περιόδου) ο Φωστήνης επέλεξε να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη πρόταση, για τη ριζική αναμόρφωση του διοικητικού συστήματος της Εκκλησίας της Ελλάδος (†Φωστήνης, 1955:38-39). Συγκεκριμένα, η πρότασή του συνίσταται σε μία νέα διοικητική διαίρεση της ΕΕ σε οκτώ θέματα «Επαρχίες»: α) Αθηνών (προτείνει τη δημιουργία αυτόνομης Μητροπόλεως Πειραιώς υπό τον τίτλο «Επαρχία Αιγαίου», που θα συμπεριελάμβανε τις Ιερές Μητροπόλεις: 1) Πειραιώς, 2) Ύδρας, Σπετσών και Αιγίνης, 3) Παροναξίας και Θήρας, 4) Σύρου, Τήνου και Άνδρου, 5) Σάμου και Ικαρίας, 6) Χίου, 7) Μυτιλήνης, 8) Μηθύμνης και 9) Λήμνου και την ίδρυση Ιεράς Μητροπόλεως Νέας Σμύρνης, προκειμένου να αποσυμφορηθεί η πρωτεύουσα), β) Πελοποννήσου, γ) Αχαΐας και Ιονίων Νήσων, δ) Ηπείρου και Κέρκυρας, ε) Θεσσαλίας και Δυτικής Μακεδονίας, στ) Θεσσαλονίκης και Κεντρικής Μακεδονίας, ζ) Θράκης και Ανατολικής Μακεδονίας και, τέλος, η) Αιγαίου (†Φωστήνης, 1955:21-22,37-38).

Σημαντικό, επίσης, ρόλο διαδραμάτισε ο Παντελεήμων αναφορικά στην ίδρυση του θεσμού της Αποστολικής Διακονίας. Συγκεκριμένα, το 1937, ως Μητροπολίτης Καρυστίας και Σκύρου σε τευχίδιο, που εξέδωσε, σχετικά με το θεσμό της Αποστολικής Διακονίας, επεσήμανε την αναγκαιότητα ενός τέτοιου θεσμού, όχι μόνο σε άλλα προοδευμένα και πολιτισμένα χριστιανικά, ανά την Ευρώπη, κράτη, αλλά και στην Ελλάδα, για την ηθική παιδαγωγία των Ελλήνων Ορθοδόξων Χριστιανών. Όταν, πλέον, είχε ωριμάσει η ιδέα της ιεραποστολής και στους κόλπους της Ιεραρχίας της ΕΕ (περί το 1931), ανατέθηκε σε Επιτροπή, αποτελούμενη από τους Αρχιερείς Σάμου, Κορινθίας και Καρυστίας και Σκύρου, η προεργασία, για την ίδρυση του θεσμού της Αποστολικής Διακονίας, την οποία κατοχύρωσε

A.N.41/1936 (Πρελιάς, 2020:24). Επίσης, Ιδρύεται, κατά τον Φωστίνη, ο θεσμός των «Φίλων των πτωχών», με σκοπό να διαπιστώνουν τη δυστυχία και να την κτυπούν στη ρίζα της, υποστηρίζοντας και προστατεύοντας τους πτωχούς, διοργανώνοντας συσσίτια, ιδρύοντας ιατρεία και ορφανοτροφεία, για τους απόρους και αστέγους (Πρελιάς, 2020:25). Το μεγάλο όραμα του Φωστίνη, για την Αποστολική Διακονία, αφορούσε και στην ίδρυση Μοναχικού Τάγματος, το οποίο θα μπορούσε να περισώσει τον ίδιο το θεσμό (Πρίντζιπας και Καραγιάννης, 2005: 105-110,† Φωστίνης (χ.χ): 5-10,24,47-48). Γι' αυτόν τον λόγο, είχε καταρτίσει και Καταστατικό Χάρτη περί της Διοικήσεως του, υπό σύσταση, Μοναχικού Τάγματος και όλους τους Εσωτερικούς Κανονισμούς (τόσο τον Γενικό όσο και τους Ειδικούς των Γερόντων, των Αδελφών, των Νεοφύτων και των Δοκίμων), καθώς και τον Κανονισμό των Γυναικείων Ιερών Μονών. Ως έδρα του εν λόγω Τάγματος είχε προβλέψει την Ιερά Μονή Ασωμάτων (ευρέως γνωστή ως Μονή Πετράκη), στην Αθήνα. Επίσης, όρισε, ότι οι πόροι συντήρησης του εν λόγω Μοναχικού Τάγματος θα προέρχονταν: (α) από ετήσια επιχορήγηση της Αποστολικής Διακονίας, (β) από ετήσιο πανελλήνιο έρανο και (γ) από τα έσοδα της διαχείρισης της ακίνητης και κινητής περιουσίας του ίδιου του Μοναχικού Τάγματος. Αυτοί θα ήταν οι τακτικοί πόροι και, ως έκτακτοι πόροι, θα μπορούσαν να θεωρηθούν: (α) οι δωρεές και οι εισφορές των απλών πιστών, και (β) η δωρεά του συνόλου της ατομικής περιουσίας όλων των Μελών του στο ίδιο το Τάγμα, για την εξυπηρέτηση των σκοπών αυτού. Τέλος, προβλέπονταν και πειθαρχικές διατάξεις, σε περιπτώσεις παραπτώματων. († Φωστίνης, ό.π.).

Καταλυτική ήταν η συνδρομή του Παντελεήμονος και στην ίδρυση και λειτουργία των Κατηχητικών Σχολείων της Εκκλησίας της Ελλάδος. Συγκεκριμένα, στα έτη όπου Προκαθήμενος της Ελλαδικής Εκκλησίας ήταν ο Μελέτιος Μεταξάκης (ήτοι κατά τα έτη 1918 - 1920) - και ενώ ήταν ο Φωστίνης ακόμη ιεροκήρυκας στον τομέα των Αθηνών - άρχισε να οργανώνει τη λειτουργία των πρώτων Κατηχητικών Σχολείων († Φωστίνης, 1955: 52).

### **10.3.2. Το έργο του ως Μητροπολίτη Καρυστίας**

Αμέσως μετά την ανακήρυξή του σε Μητροπολίτη Καρυστίας και Σκύρου, ο Παντελεήμων, ίδρυσε το μοναχικό και Ιεραποστολικό Τάγμα του Αγίου Παντελεήμονος (Πρελιάς, 2020:28). Σημειωτέον, ότι η Μητρόπολη Καρυστίας και Σκύρου τελούσε σε χηρεία, για είκοσι έξι συναπτά έτη (†Ατέσης, 1961:105). Συγκεκριμένα, από το 1896 (μετά την παραίτηση του Καρυστίας Μακαρίου του Καλλιάρχου), είχε συγχωνευθεί η επισκοπή Καρυστίας με αυτή της Χαλκίδας, ήδη δύο φορές, μέχρι να επανασυσταθεί αυτόνομα και να δοθεί η ευθύνη της στον Παντελεήμονα Φωστίνη (Πρελιάς, 2020:30). Μητροπολιτικό μέγαρο δεν υπήρχε και θα έπρεπε να το κτίσει ο ίδιος, († Τσόρβας, 1964: 99), ενώ, παράλληλα, ο ίδιος θα έπρεπε, περιοδεύοντας όλη την περιοχή της ποιμανσής του, να επισκεφθεί, επί όνου, και να οργανώσει τα Μοναστήρια της νεοσυσταθείσας Ιεράς Μητροπόλεως (φρόντιζε ακόμη και για τα αιγοπρόβατα και για τους 5 αλευρόμυλους των Μονών, που είχε στην επίβλεψή του), να ιδρύσει (όπως μόλις στην προηγούμενη παράγραφο επισημάνθηκε) και Ιερόν Τάγμα, που θα στελεχωνόταν με

νέους ιερωμένους, ικανούς να διδάξουν το Ευαγγέλιο, να ιδρύσει Ορφανοτροφείο, με σκοπό να συγκεντρωθούν εκεί νεαρά ορφανά αγόρια, που με δικά του έξοδα, αργότερα, θα σπούδαζαν Θεολόγοι. Η, προ της έλευσης του Παντελεήμονος, ανύπαρκτη κοινωνική πρόνοια στην περιοχή της Καρυστίας και της Σκύρου, πήρε άλλο νόημα, με τη συστηματική λειτουργία των φιλόπτωχων ταμείων, ανά την Μητρόπολη Καρυστίας και Σκύρου.

Επιπρόσθετα, ιδρύει στο Κρανίδι και στην Αίγινα, νοσοκομεία· στο έργο του Παντελεήμονα προσγράφεται η ίδρυση Φιλανθρωπικών Συλλόγων στην Αίγινα, στο Κρανίδι, στη Μάνδρα, στην Ελευσίνα, στον Πειραιά και στην Αθήνα (Αξιωτάκης, 1973:93).

Στην επαρχία του, στην Καρυστία, αναδιοργανώνει τον μοναχισμό και ιδρύει νέα μοναστήρια, τόπους καταφυγής των απλών ανθρώπων. Αναλαμβάνει, κατά τρόπο συστηματικό, την πρόνοια των εργατών του λιγνιτωρυχείου Καρυστίας (Αξιωτάκης, 1973:94).

Στην Κύμη, ιδρύει το «Ιερόν Τάγμα του Αγίου Παντελεήμονος», όπου συντηρούνται και μορφώνονται άπορα και ορφανά παιδιά (Περ. Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου, αρ. φ. 113, Απρίλιος-Μάιος, 1962, σ. 73).

### **10.3.3. Το έργο του ως Μητροπολίτη Χίου.**

Όταν ο Παντελεήμων εκλέγεται Μητροπολίτης Χίου, στέλνει μήνυμα στο ποίμνιό του: «Εἰς τον ευσεβή, τον φιλοπάτριδα, τον ήρεμον, τον αγαθόν, τον φιλοπρόδοον Χιακόν Λαόν, που ποτίζει με τον τίμιον ιδρώτα του προσώπου του, την ευλογημένην χιακὴν γην και τιμά το όνομα της Ελλάδος εἰς την ξένην, εύχομαι από βάθους ψυχῆς μου να είναι πάντοτε σκεπασμένη με την ευλογία του Θεού και την αγάπην της πατρίδος. †Ο ΧΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ» (Εφημ. Η Πρόοδος, αρ.φ.12177/16-3-1972, σ.1).

Στις 10 Νοεμβρίου 1946, ο Παντελεήμων εγκαθίσταται στον Επισκοπικό Θρόνο της Χίου. Άμα τη αφίξει του, απευθύνει στο ποίμνιό του, ποιμαντορική εγκύκλιο, στην οποία δηλώνει το χρέος του να υπηρετήσει την Εκκλησία της Χίου(† Φωστίνης, 1950:9-18). Όπως γνωστοποιεί ο ίδιος στα Πρακτικά του ΣΤ΄ Ιερατικού Συνεδρίου Χίου, τρία ήταν τα βασικά προβλήματα, που ταλάνιζαν τη χιακή, αλλά και την, εν γένει, ελληνική κοινωνία, το 1955, και τα οποία καλούνταν οι ιερείς του νησιού να επιλύσουν: (α) η στέγη, (β) η ιατρική περίθαλψη και (γ) η εξασφάλιση, σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, των ουσιαδών, για την καθημερινή διατροφή. Όπως αναφέρει ο ίδιος, μετά από 9 έτη παρουσίας του ως Μητροπολίτης Χίου, Ψαρών και Οινουσσών, είχε σχεδόν εξαλειφθεί το φαινόμενο των αστέγων και πως ακόμη και να εμφανίζονταν πρόβλημα στέγης, η Ιερά Μητρόπολις Χίου, άμεσα δρούσε και το διευθετούσε. Επίσης, στον τομέα της υγείας υπήρχε, ήδη, το έργο του προκατόχου του, Ιωακείμ Στρουμπή, και λειτουργούσαν στο νησί το Σκυλίτσειο Νοσοκομείο και το Μαιευτήριο. Ωστόσο, το πρόβλημα της διατροφικής κάλυψης των αναγκών ευπαθών κοινωνικών ομάδων, ήταν πιεστικό. Η φιλανθρωπική οργάνωση «Άγιος Ιωάννης ο Ελεήμων» κατέβαλλε σύντομες προσπάθειες, για τη

σίτιση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, αλλά οι εποχές, μετά την απελευθέρωση από το γερμανικό ζυγό και το πέρας του Β΄ ΠΠ, ήταν πολύ δύσκολες και η φτώχεια μεγάλη. Για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό, ο Παντελεήμων ίδρυσε τον θεσμό των Ενοριακών Φιλόπρωχων Ταμείων (Περ. Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου, αρ.φ.113, Απρίλιος- Μάιος 1962, σ.52). Και ναι μεν συνέβαλλε δραστικά στην ανακούφιση των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, ωστόσο εμφανίστηκαν κάποια φαινόμενα κακής διαχείρισης των συλλεγομένων χρημάτων. Για αυτό και αποφασίσθηκε από τον Φωστήνη, να σταματήσει αυτός ο θεσμός και η Εκκλησία της Χίου να ιδρύσει το θεσμό των συσσιτίων, από τα οποία θα μπορούσαν, οι οικονομικά ασθενέστεροι, να βοηθούνται με τροφή και όχι με χρήματα (†Φωστήνης, 1991:15-16). Το έργο του επαινεί ο δημοσιογράφος Σπ. Αλεξίου: «Ο Φωστήνης, επίσης, είναι εκ των πρώτων, αν όχι ο πρώτος Μητροπολίτης, που έστρεψε την προσοχήν του προς την οργάνωσιν του κοινωνικού και φιλανθρωπικού ταμείου (Εφημ. Έθνος, 13-9-1962, σ.1,8).

Ασχολείται δραστήρια με την αναδιοργάνωση του Ι. Κλήρου στο νησί και με τον διορισμό ομοφρονούντων ιερέων. Έτσι, χειροτονεί επιστήμονες κληρικούς και πληρώνει τις κενές θέσεις των εφημερίων. Στέλνει νέους κληρικούς σε εκκλησιαστικά φροντιστήρια· επίσης, διοργανώνει ιερατικές συγκεντρώσεις, όπου μελετάται η Αγ. Γραφή και συζητούνται θέματα ποιμαντικού και λειτουργικού χαρακτήρα (Αξιωτάκης, 1973:97).

Ο Φωστήνης και στη Χίο (όπως και νωρίτερα στην επαρχία Καρυστίας και Σκύρου), βρήκε την αποκαρδιωτική εικόνα της έλλειψης ενός Μητροπολιτικού Μεγάρου, ικανού να συντονίσει όλο το πολυεπίπεδο έργο του Μητροπολίτη Χίου. Έτσι, κατεδαφίζει το ημιερειπωμένο κτήριο της Ιεράς Μητροπόλεως Χίου και στην θέση του, με τη συντονισμένη δράση κλήρου και λαού, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, κτίζεται το τριώροφο νέο Μητροπολιτικό Μέγαρο, το οποίο αφιερώνει στη μνήμη του Ιερομάρτυρα Μητροπολίτη Πλάτωνος, ο οποίος απαγχονίστηκε από τους Τούρκους, στη διάρκεια της επανάστασης της Χίου, το 1822. Τα μέγαρο έχει ιεροπρεπή διαρρύθμιση, βυζαντινή επίπλωση των κοιτώνων, αίθουσες υποδοχής, Γραφεία συνεδριάσεων και αίθουσα ψυχαγωγικών και πνευματικών συγκεντρώσεων (που τότε διέθετε θεατρική σκηνή και είχε προβλεφθεί και η διενέργεια κινηματογραφικών προβολών) (Αξιωτάκης, ό.π.).

Πλησίον του Μητροπολιτικού Μεγάρου και δίπλα στον ναΐσκο της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, ανεγείρει συγκρότημα, για τη χιακή νεολαία. Το οικοδόμημα περιλαμβάνει, στον πρώτο όροφο, αίθουσες, όπου στεγάζεται, μέχρι σήμερα, η Λέσχη Προσκόπων. Στον δεύτερο όροφο υπάρχουν Ιερατική Λέσχη με ξενώνες, αίθουσα διδασκαλίας της βυζαντινής μουσικής και αίθουσες με ποικιλία παιχνιδιών, για παιδιά. Στο ίδιο κτήριο στεγάζονται αποθήκες τροφίμων, μαγειρείο και τραπεζαρίες, για τη σίτιση (πρόγευμα και γεύμα), των απόρων μαθητών του Γυμνασίου και των Τεχνικών Σχολών Χίου, υπό την εποπτεία κληρικών (Αξιωτάκης, ό.π.).

Μεταφέρει, στη Χίο, την έδρα του Ιερού Τάγματος Αγίου Παντελεήμονος, που είχε ιδρύσει στην Κύμη († Φωστίνης, 1955:12-12). Το Τάγμα στεγάζεται, μέχρι και σήμερα, στη συνοικία της Χίου, Λιβάδια. Εδώ, επίσης, ιδρύει Ορφανοτροφείο αρρένων, το οποίο συντηρεί, με δικές του δαπάνες. Οι πρώτοι τρόφιμοι υπήρξαν είκοσι πέντε σεισμόπληκτα παιδιά από τα Επτάνησα (Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.12138/27-1-1972, σ. 1· αρ.φ.12016/25-8-1971, σ.1. Εφημ. Χιακός Λαός, αρ. φ.5024/5-2-1971, σ.1). Επιπρόσθετα, και στην Αθήνα ιδρύει Οικοτροφείο, στην οδό Βουλγαροκτόνου 38, στο οποίο έμεναν χιώτες φοιτητές και σπουδαστές, έναντι χαμηλού μηνιαίου αντιτίμου. Σήμερα, το κτήριο αυτό, έχει παραχωρηθεί στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, όπου στεγάζονται διοικητικές υπηρεσίες του Ιδρύματος (Εφημ. *Αλήθεια* / 20-1-2021).

Ιδιαίτερη φροντίδα δείχνει και για την αξιοποίηση της Ιεράς Νέας Μονής, του λαμπρού βυζαντινού μνημείου όχι μόνο της Χίου, αλλά και της Α. Μεσογείου (Αζιωτάκης, 1969:33).

Ο Παντελεήμων συμβάλλει δραστικά στη διάδοση του θείου λόγου στο νησί. Δημιουργεί μια ομάδα εικοσιπέντε επίλεκτων ιεροκηρύκων, της οποίας τίθεται επικεφαλής. Έτσι, κάθε εβδομάδα επισκέπτεται τα χωριά της επαρχίας του και στηρίζει ηθικά το ποίμνιό του. Σε όλους τους ναούς οργανώνεται το ιερό κήρυγμα. Ο Μητροπολίτης αξιοποιεί κληρικούς και λαϊκούς θεολόγους, τους οποίους στέλνει, κάθε Κυριακή, στις εκκλησίες των χωριών και της πόλης. Τα κατηχητικά σχολεία λειτουργούν σε όλες τις ενορίες της Χίου.

Συν τοις άλλοις, ο Παντελεήμων, από τις πρώτες κιόλας στιγμές της Μητροπολιτικής θητείας του, στη Χίο, είχε να αντιμετωπίσει και το σοβαρό θέμα με τους παλαιοημερολογίτες, ιδίως τις Ιερές Μονές του νησιού, καθώς μόνο δύο ακολουθούσαν το νέο ημερολόγιο και όλες οι λοιπές ακολουθούσαν το παλαιό, μη αναγνωρίζοντας τον ίδιο ως πνευματικό και εκκλησιαστικό ταγό τους. Και η δράση των μασόνων και των χιλιαστών και η απαξίωση του θεσμού του εφημέριου ιερέως στις εκκλησίες της Χίου (καθώς οι ιεροψάλτες είχαν λάβει όλη την αξία και οι ιερείς είχαν περιέλθει σε απαξία), είναι προβλήματα, με την επίλυση των οποίων ασχολήθηκε ο Μητροπολίτης Χίου (Πρελιάς, 2020:54).

#### **10.4. Η συμμετοχή του Παντελεήμονα Φωστίνη στα συγκαιρινά του ιστορικά καθέκαστα.**

##### **10.4.1. Η εθνική δράση του Παντελεήμονα Φωστίνη.**

Ο Παντελεήμων συνέδεσε το όνομά του με τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας, την περίοδο 1912- 1922 και 1940-1949. Από την ηλικία των 18 ετών και από τη θέση του διακόνου, εκείνη την εποχή, συμμετείχε, εθελοντικά, ως στρατιωτικός ιεροκήρυκας σε όλους τους συγκαιρινούς του πολέμους (Βαλκανικούς, στη Βόρεια Ήπειρο, στη Ρωσία και στη Μέση Ανατολή). Συγκεκριμένα, το 1912, για πρώτη φορά, ακολούθησε το 8ο Σύνταγμα Ναυπλίου και ήταν παρών στην κατάληψη της Θεσσαλονίκης, από τον ελληνικό στρατό (Πρελιάς, 2020:38).

Παρών, επίσης, δήλωσε ο Παντελεήμων, με τον βαθμό του Αρχιμανδρίτη πλέον (είχε προταθεί από τον ίδιο τον διάδοχο του στέμματος Κωνσταντίνο, εις τον τότε Επίσκοπο Ναούσης Καλλίνικο, η χειροτονία του, η οποία και έγινε στις 17-12-1912, παρουσία του Κωνσταντίνου Α΄, πλέον, Βασιλέως και ως αρχιστρατήγου των ελληνικών στρατευμάτων), και στην εκστρατεία της Ρωσίας, όπου, το 1917, έφθασε, με τα ελληνικά στρατεύματα -στο πλευρό της Β΄ Μεραρχίας - και ενώ μαινόταν ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος – μέχρι την Οδησό. Το ελληνικό εκστρατευτικό σώμα, (όπως και εκείνα των Αμερικανών, των Άγγλων και των Γάλλων), συμμετείχε στην Ουκρανική εκστρατεία, προκειμένου να ενισχυθούν τα τσαρικά στρατεύματα, για να καταπνίξουν την κομμουνιστική επανάσταση (Γκιζέλης, 1985:15). Στο πλευρό, λοιπόν, του 34ου Συντάγματος Πεζικού, ως ιεροκήρυκας, και στο βαθμό, ήδη, του Αρχιμανδρίτη, βρίσκεται ο Φωστήνης (Πρελιάς, 2020:39).

Και στη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-1922), ο Παντελεήμων ήταν και πάλι παρών· στον Β΄ΠΠ, ο Παντελεήμων δρούσε, κατόπιν εντολών, τόσο του καθαιρεθέντα από τους Γερμανούς πρώην Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσάνθου<sup>32</sup>, όσο και του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Δαμασκηνού (Πρελιάς, 2020:40). Συγκεκριμένα, ο Παντελεήμων ήταν στο μέτωπο της Πίνδου, της Βορείου Ηπείρου, στην απελευθέρωση της Κορυτσάς και όργωσε το μέτωπο στα εδάφη της Βορείου Ηπείρου, από το Πόγραδετς μέχρι τη Χειμάρα.

Ως Μητροπολίτης Καρυστίας και Σκύρου, συμμετείχε στον αγώνα εναντίον των Γερμανών. Συγκεκριμένα, όπως πολύ χαρακτηριστικά τονίζει στην μονογραφία του, που είναι αφιερωμένη στον Παντελεήμονα Φωστήνη, ο αοίδιμος Μητροπολίτης Δράμας Φίλιππος Τσόρβας, ο Παντελεήμων είχε οργανώσει ομάδα αντιστασιακών οι οποίοι διέσωσαν, περί τους 168 Άγγλους και Αμερικανούς και πάρα πολλούς Έλληνες, και τους φυγάδευσαν, με ταχύπλοα καΐκια, στη Μέση Ανατολή (†Τσόρβας, 1983<sup>2</sup>:18). Την ίδια περίοδο, φυγαδεύει προς την Μέση Ανατολή, αιχμαλώτους, που καταδιώκονταν από τους Γερμανούς και περιθάλλει πράκτορες των Συμμαχικών Δυνάμεων (Άγγλους, Αμερικανούς και Ζηλανδούς), ως συνεργαζόμενος (με το ψευδώνυμο «ο παππούς»), με την αντιστασιακή Εθνική Στρατιωτική οργάνωση ΜΙΔΑΣ 614, του Ταγματάρχη Τσιγάντε (Νικολάου, 1997:40-41). κατόπιν προσωπικής παράκλησης του αντιπροέδρου της εξόριστης ελληνικής κυβερνήσεως, στο Κάιρο, και, συνάμα, υπουργού Εθνικής Άμυνας, Παναγιώτη Κανελλόπουλου.

---

<sup>32</sup> Στο σπίτι του Χρυσάνθου είχε εγκατασταθεί ασύρματος, για την επαφή διαφόρων ομάδων και οργανώσεων, με το στρατηγείο Μέσης Ανατολής· ο ασύρματος αυτός έμεινε στην ιστορία με το προσωνύμιο «ο ασύρματος του δεσπότη».

Ο Παντελεήμων Φωστήνης έφτιαξε, με απόλυτη μυστικότητα, έξι κρυψώνες<sup>33</sup>, για πολεμοφόδια και άλλο στρατιωτικό και αντιστασιακό υλικό<sup>34</sup>, που χρησιμοποιείτο στην αντίσταση, μέσα στα γραφεία της Μητρόπολης, στην Κύμη (Νικολάου, 1997:47). Επίσης, προκειμένου να προσεγγίζουν, σε ασφαλή τοποθεσία, τα υποβρύχια, ελληνικά και συμμαχικά, αλλά και βενζινοκίνητα σκάφη και καΐκια, που μετέφεραν από και προς τη Μ. Ανατολή στρατιωτικούς, αντιστασιακούς και υλικό ύψιστης προτεραιότητας, ο Παντελεήμων διέθεσε εκτάσεις, συνολικής επιφανείας 12.000 στρεμμάτων, που ήταν άκρως κατάλληλες, καθώς συμπεριελάμβαναν σπηλιές, βραχώδεις περιοχές, πυκνές συστάδες δένδρων και ορμίσκους. Επίσης, δημιούργησε και διαχειριζόταν άρτια συντονισμένο δίκτυο πληροφοριών και με το άνοιγμα Ιερών Μονών (όπως της Ιεράς Μονής Αγίου Χαράλαμπος Λευκών, στο Αυλωνάρι Εύβοιας) (Κώτσης, 1976:69-81, 83, 289-290). Με τη βοήθεια κληρικών και λαϊκών θεολόγων ιδρύει συσσίτια, για την ανακούφιση του λιμοκτονούντος ποιμνίου του (Νικολάου, 1997:65-66).

Στις 27-7-1943, κυνηγημένος και από τους Ιταλούς και από το Ε.Α.Μ., φεύγει για τη Μ. Ανατολή, συνοδευόμενος από τον αρχιδιάκονό του, Παντελεήμονα Καρανικόλα. Εκεί, διορίζεται Μητροπολίτης των Ενόπλων Δυνάμεων. Τον Νοέμβριο 1944, επιστρέφει στην Ελλάδα. Ωστόσο, στην επαρχία του, οι Γερμανοί είχαν εγκαταστήσει νέο Μητροπολίτη (†Τσόρβας, 1983<sup>2</sup>:29, Αζιωτάκης, 1973:107).

#### **10.4.2. Οι ιδέες του Παντελεήμονα Φωστήνη - η εναντίον του πολεμική.**

Η σύνδεση του Παντελεήμονα με Μέλη της Αυλής και με στρατιωτικούς κύκλους όχι μόνο ενίσχυσε τις εθνικόφρονες ιδέες του, αλλά τον κατέστησε διαπρύσιο εθνικόφρονα. Ήταν γνωστός, για την αντικομμουνιστική στάση του και, για το λόγο αυτό, δέχθηκε πολεμική από το Ε.Α.Μ. και τον Ε.Λ.Α.Σ. Οι αντάρτες τον εισήγαγαν σε δίκη, στην οποία ο αρχηγός τους, με το ψευδώνυμο «Σταυραετός», δηλώνει: «Ελληνικό λαέ, φαίνεται πλέον καθαρά, ότι [...] υπεύθυνος δια όλα αυτά είναι μόνον ο Παντελεήμων, διότι εβοήθησε μια ξένη, αντιπατριωτική οργάνωσι. Λησμόνησε το παράδειγμα του Κοζάνης Ιωακείμ και των άλλων Κληρικών, που πήραν μέρος στον αγώνα του ΕΛΑΣ. Τον Παντελεήμονα θα τον δικάση κάποια ημέρα ο λαός, και θα τον τιμωρήση σκληρά, παραδειγματικά [...]» († Τσόρβας, 1983<sup>2</sup>:595). Υπάρχει και η άλλη άποψη ερευνητών, ότι δηλαδή, παρά το γεγονός, ότι το Ε.Α.Μ. αντιμετώπιζε, με καχυποψία, τον εθνικόφρονα ιδεολογικό προσανατολισμό του Παντελεήμονα, ωστόσο, απέφευγε να έρθει σε απευθείας ρήξη μαζί του και, ότι οι δυνάμεις του Ε.Λ.Α.Σ. περιορίζονταν στον έλεγχο των προσώπων – κυρίως αξιωματικών και στελεχών του αστικού πολιτικού κόσμου -που περνούσαν από την Καρυστία, για να φυγαδευτούν στην Αίγυπτο, μέσω του δικτύου, το οποίο, εις γνώση του Ε.Α.Μ., είχε ιδρύσει ο Παντελεήμων (Καραγιάννης, 2003:32-33).

---

<sup>33</sup>Οι σημαντικότερες κρυψώνες βρίσκονταν πίσω από το Γραφείο του Γραμματέα της Ι. Μητροπόλεως Καρυστίας και Σκύρου, του παπα-Δημήτρη Παπαγεωργίου.

<sup>34</sup>Η ιστορική βάση «Πλατάνη», είναι ο κύριος χώρος παραλαβής του απόρρητου υλικού.

Ο Παντελεήμων συγκρούστηκε, ιδεολογικά, όχι μόνο με το Κ.Κ.Ε. και το Ε.Α.Μ., στο πολιτικό πεδίο, αλλά και με τους πρωτοπόρους διανοητές της εποχής τους και, κυρίως, τους δημοτικιστές. Είναι γνωστή η στάση της επίσημης Εκκλησίας απέναντι στον δημοτικισμό και στο κίνημα της γενικότερης αναμόρφωσης και ανανέωσης της παιδείας στην Ελλάδα, από το 1888, με την έκδοση του έργου του Γ. Ψυχάρη «το Ταξίδι μου» και, κυρίως, τις δεκαετίες 1920 και 1930. Τότε οι δημοτικιστές, οι «μαλλιαροί» διανοούμενοι, ο Δημήτριος Γληνός, ο Γιάννης Κορδάτος και ο Κώστας Βάρναλης, θεωρούνταν «απειλή» για το κράτος, σύμφωνα με συγγράμματα της εποχής, που εξαπέλυαν σφοδρή πολεμική εναντίον των θέσεων των δημοτικιστών, λογιάζοντάς τους, συλλήβδην, ως αριστερούς και κομμουνιστές. Συγκεκριμένα, στη συνεδρία της Ι.Σ. της ΕΕ, τον Οκτώβριο 1924, για το γλωσσικό ζήτημα, ο Καρυστίας Παντελεήμων Φωστίνης, διατύπωσε την άποψη, ότι τα Σοβιέτ, να μεν φαινομενικά μπορεί να μην ήταν επίσημα ενάντια στην Εκκλησία της Ελλάδος, αλλά στην ουσία αυτό ήταν η επιδίωξή τους και, απλά, το έπρατταν βαθμηδόν (Καραγιάννης, 1997: 45,76). Την ίδια εποχή (άνοιξη του 1925), την Ι.Σ. της ΕΕ απασχόλησε το ζήτημα των «Μαρασλειακών»<sup>35</sup>. Πάγια θέση της ΕΕ ήταν η προάσπιση της καθαρεύουσας, που είχε συνδεθεί με την Εκκλησία και το Κράτος και τώρα απειλούνταν από τη δημοτική και την ενδεχόμενη επικράτησή της, ως επίσημης γλώσσας. Συγκεκριμένα, στις 18 Ιουλίου 1925, η Ι.Σ. ζητά την παρέμβαση του Υπουργείου Παιδείας, με αποτέλεσμα τον Ιανουάριο 1926, να απομακρυνθούν από τα καθήκοντά τους οι εκπαιδευτικοί Δημήτρης Γληνός, Αλέξανδρος Δελμούζος, Ρόζα Ιμβριώτη, Μιχάλης Παπαμαύρος, Ιορδανίδης και Κώστας Βάρναλης και, παράλληλα, να καταργηθεί η Παιδαγωγική Ακαδημία. Και τότε ο Καρυστίας Παντελεήμων είχε αναφέρει χαρακτηριστικά ότι: «Να εξετασθή η υπόθεσις καλώς και να ανατεθή εις ένα ή δύο των Σεβ. Συνοδικών να μελετήσωσι το βιβλίον του Βάρναλη και άλλα ακόμη, επί τη βάσει δε των πληροφοριών τούτων, ενεργήση η Ι.Σ.» (Καραγιάννης, 1997: 46-47).

Από την άποψη αυτή, η εκλογή του Παντελεήμονος Φωστίνη στη Μητρόπολη της Χίου, πέραν της ανάγκης να πληρωθεί ο κενούμενος επισκοπικός Θρόνος, φαίνεται να υπηρετεί και την πρόθεση να εκριζωθεί από το νησί, κάθε στοιχείο της δράσης του προκατόχου του Ιωακείμ Στρουμπή. Η Ι.Σ., μετά την καταδίκη και την έκπτωση του Ιωακείμ από τον Μητροπολιτικό Θρόνο, επιλέγει να εγκαταστήσει ως Ιεράρχη, μία εξίσου ισχυρή, όπως ο προκατόχος του, προσωπικότητα, γνωστή για την εθνικοφροσύνη του, που δεν θα οδηγήσει σε νέες περιπέτειες την εκκλησιαστική επαρχία της Χίου και θα ήταν αποδεκτή από τους συντηρητικούς κύκλους του νησιού. Έτσι, κατά την απόδοση τιμής στη μνήμη του αιοδίμου Μητροπολίτη, γράφονται διθύραμβοι, για την, πριν από δώδεκα έτη, ενθρόνισή του: «Η Χίος επανευρίσκει, στο πρόσωπο του Ιεράρχου της, την παλιά εκείνη λάμψη του θρησκευτικού μεγαλείου,

---

<sup>35</sup> Οι συντηρητικοί κύκλοι της εποχής, αντιτιθέμενοι στην αναδιοργάνωση και στον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης, διέδιδαν, ότι στην Παιδαγωγική Ακαδημία και στο Μαρμάσειο Διδασκαλείο, διδασκαν καθηγητές, που ακολουθούσαν «αντεθνικές» και «υλιστικές» μεθόδους (ό.π.).



της παραδόσεως του αλτρουισμού, της φιλανθρωπίας και της πνευματικότητας. Δροσερός άνεμος δημιουργίας πνέει σ' ολόκληρο το νησί (Εφημ. Η Πρόοδος, αρ. φ. 9336/29-3-1962, σ. 1, Μουντές, 1966: 1143). Αποτιμώντας, θετικά, την εθνικόφρονα και αντικομμουνιστική δράση του Παντελεήμονα στο νησί, ο Χίος δικηγόρος Ν. Μορτάκης, γράφει: «Με το τέρμα του δευτέρου πολέμου και την έναρξιν της ανταρσίας, με την απειλήν εκ του συμμοριτοπολέμου, με τας κοινωνικάς ανάγκας, που εδημιουργήθησαν ύστερα από δύο παγκοσμίους πολέμους, αρχίζει η ποιμαντορία του, προ τινων ημερών, εκδημήσαντος εις Κύριον, Μητροπολίτου Χίου Παντελεήμονος. Ο Παντελεήμων Φωστήνης ανέλαβε την Ποιμαντορίαν της Χίου υπό συνθήκας πολύ δυσκόλους. Το θρησκευτικόν αίσθημα, κατόπιν του μακρού και οδυνηρού πολέμου, είχε σαφώς κλονισθή. Μία μεγάλη μερίς, ιδίως νέων, είχαν εμποτισθή με τας θεωρίας του κομμουνισμού και οι, εκ των συρμάτων επιστρέψαντες, παραπλανηθέντες νέοι, ανήρχοντο εις 5.000 περίπου. Η διαφώτισις(sic) τούτων και συγκρότησις των υπολοίπων, ήτο έργον δυσχερές και πολύπλευρον, της κινήσεως ταύτης ηγήθη ο εκλιπών Ιεράρχης, διότι ο ηγέτης, που θ' ανελάμβανε την σταυροφορίαν, έπρεπε να έχη πολλά προτερήματα, αρετάς, θάρρος και ικανότητας. Και εις αυτά δεν υστερεί ο εκλιπών. Πυκνά κηρύγματα, δεήσεις και προσευχαί υπέρ των πλανημένων αδελφών και της επιστροφής αυτών εις τον εθνικόν δρόμον, υπήρξεν το σύνθημα του αιμνήστου Παντελεήμονος» (Εφημ. Η Πρόοδος, αρ. φ. 9336/29-3-1962, σ.1).

Περιοδεύει σε όλα τα χωριά της νήσου Χίου και πατριωτικά κηρύγματα επιδιώκει να διατηρήσει ακμαίο το εθνικό φρόνημα του λαού (Πρελιάς, 2020:53). Ωστόσο, στα δύσκολα χρόνια του εμφυλίου πολέμου, που ακολούθησαν την Κατοχή, στη Χίο, κυρίως, στο βόρειο τμήμα της, η αριστερή ιδεολογία υιοθετείται από τη συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων, γεγονός το οποίο δυσκολεύει το έργο του Παντελεήμονα. Συγκεκριμένα, σε επιστολή του, στην οποία έκανε έναν απολογισμό, για τα πρώτα πέντε έτη της ποιμαντορικής του δράσης στη Μητρόπολη της Χίου αναφέρει, ότι ανάμεσα στις άλλες δυσχέρειες, που συνάντησε, όταν ανέλαβε τη διαποίμανση της νήσου Χίου, ήταν και το ότι είχε να αντιμετωπίσει και τον Αρχιερέα, τον οποίο διαδέχθηκε στον επισκοπικό θρόνο και ο οποίος, αν και είχε εκπέσει από Μητροπολίτης, ωστόσο εξακολουθούσε να διαμένει στη Χίο και είχε γίνει το σύμβολο των κομμουνιστών, ασκώντας τεράστια, συνεχή και σαφώς κακόβουλη κριτική, έναντι του Φωστήνη. Ο εν λόγω εκπεσών Μητροπολίτης συνήθιζε, μάλιστα, είτε ενυπόγραφα, είτε, πολλές φορές, ανώνυμα, να δημοσιογραφεί στα κομμουνιστικά φυλλάδια της εποχής και να σπιλώνει το όνομα και την υπόληψη του Φωστήνη, άνευ λόγου και αιτίας († Παντελεήμων Φωστήνης . *Επιστολή ανασκόπησης των πρώτων πέντε ετών της εν Χίω παρουσίας του Φωστήνη στη θέση του Μητροπολίτη*. Χίος, 24.09.1951). Η πολεμική αναφορά στο πρόσωπο του Ιωακείμ αποδεικνύεται ανιστόρητη, διότι είναι ιστορικά αποδεδειγμένη η αξιοπρέπεια, με την οποία ο Ιωακείμ Στρουμπής υπερασπιζόταν τις ιδέες του, χωρίς να καταφέρεται εναντίον ουδενός. Πέραν των εθνικόφρονων αντιλήψεών του, και για την καταφορά του εναντίον του αιδίδιμου Ιωακείμ Στρουμπή, ακόμα και σήμερα, ασκείται στον αιδίδιμο Παντελεήμονα Φωστήνη, σφοδρή κριτική, χωρίς να λείπουν και οι φωνές εκείνες, που καταγγέλλουν, ότι «αντικομμουνιστής και αρχιεθνικόφρων Παντελεήμων [...] εποφθαλιούσε την έδρα της Χίου ενώ ήταν

ήδη δεσπότης Καρυστίας και η Σύνοδος τον μετέθεσε, αντικανονικά, αμέσως μετά την έκπτωση του φιλο-ΕΑΜίτη Ιωακείμ, χωρίς να τηρήσει, έστω κάποια χρονικά προσχήματα» (<https://roides.wordpress.com/2020/03/13/13mar20/>).

### **10.5. Σύνοψη**

Ο Παντελεήμων Φωστίνης, ισχυρή προσωπικότητα, με πολυσχιδή δραστηριότητα, εποίμανε την Εκκλησία της Χίου, σε μία δύσκολη εθνικά περίοδο (1946-1962). Το νησί προσπαθούσε να επιβιώσει στη σκιά του εμφυλίου πολέμου και υπό τις δύσκολες μετεμφυλιακές συνθήκες. Ο Μητροπολίτης Παντελεήμων παρήγαγε πλούσιο ποιμαντικό, φιλανθρωπικό και εκκλησιαστικό έργο, διαχειριζόμενος προβλήματα σοβαρά της επαρχίας και του ποιμνίου του. Αμφιλεγόμενη προσωπικότητα, επαινέθηκε και κατακρίθηκε, κυρίως, για τις εθνικόφρονες ιδέες του, χωρίς ωστόσο να αμφισβητηθεί το πλούσιο έργο, που άφησε στο νησί, ως παρακαταθήκη, ακόμα και σήμερα.

### **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

Κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, οι Αρχιερείς και ο Ι. Κλήρος, αποκόπτονται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, χωρίς, ωστόσο, να τίθεται θέμα απόσχισής τους από τη Μητέρα Εκκλησία. Το θέμα της διοίκησης και της οργάνωσης της Εκκλησίας του, υπό ίδρυση, Κράτους, συζητείται σε πολιτικά κείμενα της εποχής και περιλαμβάνεται σε αποφάσεις εθνοσυνελεύσεων.

Την περίοδο του Ιω. Καποδίστρια, υπάρχει επαφή του Κυβερνήτη με το Φανάρι, για τη διευθέτηση των εκκλησιαστικών θεμάτων του νεοπαγούς Κράτους.

Η Αντιβασιλεία προχωρεί, το 1833, στην απόσχιση της ΕΕ από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ανακηρύσσοντάς την, μονομερώς, Αυτοκέφαλη. Καθιερώνει ένα σύστημα διοίκησης της ΕΕ, με το οποίο την υποτάσσει στο Κράτος. Την απόφαση δεν δέχθηκε το Φανάρι.

Το 1850, η ΠΣ – μετά από αίτημα της Ελληνικής Πολιτείας- συντάσσει τον ΠΣΤ 1928, με τον οποίο ανακηρύσσει την ΕΕ Αυτοκέφαλη και, έτσι, κλείνει ένα κύκλο αντικανονικής και σχισματικής κατάστασης στην ΕΕ. Αποκαθιστά την εκκλησιαστική κοινωνία και ενότητα της ΕΕ με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες, διότι ο ΠΣΤ 1850 αναγνώρισε το Αυτοκέφαλο της ΕΕ, υπό όρους κανονικούς, δηλαδή, βασισμένους στους Ιερούς Κανόνες της Εκκλησίας.

Διαχρονικά, οι πολιτικές εξελίξεις και κρίσεις, καθώς και οι στρατιωτικές συρράξεις, επηρεάζουν, δραματικά, και τα εκκλησιαστικά καθέκαστα. Συγκεκριμένα, οι Βαλκανικοί πόλεμοι είχαν ως αποτέλεσμα την αλλαγή των συνόρων των Κρατών της περιοχής, η οποία αποτυπώθηκε, συν τοις άλλοις, και στην προσάρτηση εδαφών της περιοχής στην Ελλάδα, των Νέων Χωρών. Συνακόλουθα, οι Μητροπόλεις του Κλίματος του Οικουμενικού Θρόνου, γεωγραφικά, περιήλθαν στο Ελληνικό Κράτος, με ανοιχτό το θέμα της διοίκησής τους. Κατά συνέπεια, από το 1913, ξεκίνησαν ενέργειες, με πρωτοβουλία Ιεραρχών, κυρίως, για τη διευθέτηση του θέματος.

Ωστόσο, οι πολιτικές εξελίξεις της περιόδου αυτής, αναστέλλουν τις όποιες ενέργειες προς την κατεύθυνση αυτή. Σημειωτέον, ότι οι κυβερνήσεις του Ε. Βενιζέλου, εστιάζουν στην αναδιοργάνωση

της ΕΕ, ενώ ο Εθνικός Διχασμός διαταράσσει, σοβαρά, τις σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας. Συγκαιρινές, επίσης, εξελίξεις λαμβάνουν χώρα και στο Φανάρι, με αποτέλεσμα να επηρεαστούν οι σχέσεις των δύο Εκκλησιών.

Μεσολάβησε μία δύσκολη περίοδος δεκαπέντε ετών (1913-1928), στη διάρκεια της οποίας, αφ' ενός μεν δοκιμάστηκαν σοβαρά οι Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, αφ' ετέρου δε διακυβεύτηκε η ενότητα της χώρας, η οποία διaréθηκε σε Παλαιά και σε Νέα Ελλάδα. Οι εργώδεις διαπραγματεύσεις διεξάγονται, ανάμεσα στη Ελληνική Πολιτεία και στην Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης και, τελικά, εκδόθηκε η ΠΣΠ της 4ης Σεπτεμβρίου 1928 «Περί της διοικήσεως των Ιερών Μητροπόλεων των Νέων Χωρών»· πρόκειται, για μία διεθνή συμφωνία, με την οποία παραχωρήθηκαν, «επιτροπικώς» και «άχρι καιρού», δηλαδή προσωρινά, στην Εκκλησία της Ελλάδος, οι λεγόμενες «Νέες Χώρες», (Ηπειρος, Μακεδονία, Θράκη και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου). Προηγουμένως, η Ελληνική Πολιτεία είχε εκδώσει τον νόμο 3615/1928, της 10ης Ιουλίου 1928, «Περί της εκκλησιαστικής διοικήσεως των, εν ταις Νέαις Χώραις, της Ελλάδος Μητροπόλεων, του Οικουμενικού Πατριαρχείου», ο οποίος κύρωσε τη συμφωνία, που συνομολογήθηκε, με το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Σύμφωνα με την παραπάνω Πράξη, παραχωρήθηκαν, μονομερώς, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, 33 Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος, χωρίς, ωστόσο, αυτή η παραχώρηση να αίρει την ισχύ του Ανώτατου Κανονικού Δικαιώματος του Οικουμενικού Θρόνου.

Εν τούτοις, από την επομένη της έκδοσης της ΠΣΠ 28, το Φανάρι διαρκώς επαγρυπνούσε, για την κατοχύρωση της ισχύος της, διότι εξ αρχής είναι σαφής η πρόθεση της ΑΕΕ να αφομοιώσει, στους κόλπους της, τις Μητροπόλεις των Νέων Χωρών, με το Οικουμενικό Πατριαρχείο να αντιδρά, κανονικώς και συνοδικώς, υπενθυμίζοντας διαρκώς στην ΕΕ τις υποχρεώσεις της στο Πατριαρχείο και υπερασπιζόμενο τα ιστορικά και απαράγραπτα δικάια του, στις Μητροπόλεις του στην Ελλάδα.

Οι εξελίξεις είναι σύνθετες και πολύπλοκες, διότι, εφ' ενός μεν παρεμβαίνει και ο πολιτικός παράγοντας, αφ' ετέρου δε αυτά τα γεγονότα διαδραματίζονται στη σκιά άλλων πολιτικών εξελίξεων (εμφύλιος πόλεμος στρατιωτική δικτατορία) ή διεθνών γεγονότων (Α΄ Παγκόσμιος, Μικρασιατική Καταστροφή, Β΄ Παγκόσμιος και Κατοχή, διωγμός των Ελλήνων στην Τουρκία). Ταυτόχρονα, ισχυρές πολιτικές και εκκλησιαστικές προσωπικότητες, που εμπλέκονται στις εξελίξεις, δημιουργούν νέα δυναμική, κάθε φορά. Σημειωτέον, ότι τη Συνταγματική κατοχύρωση της Πράξης του 1928 και του Πατριαρχικού Τόμου του 1850, στο Σύνταγμα του 1975, ανεφύη, με μεγαλύτερη ένταση, το πρόβλημα της νομιμότητας και κανονικότητας, στις σχέσεις Οικουμενικού Πατριαρχείου και Εκκλησίας της Ελλάδος. Έτσι, υπήρξαν και περίοδοι, κατά τις οποίες όχι μόνο διεκόπη η επικοινωνία μεταξύ των δύο πλευρών, αλλά και διερράγησαν οι μεταξύ τους σχέσεις. Η κρίση οξύνθηκε ιδιαίτερα, κατά την Αρχιερατεία του Ιερώνυμου Α΄ και του Χριστόδουλου Α΄.

Τελικά, το χρονικό πλαίσιο της συμφωνίας (2004) τέθηκε από την Ελληνική Πολιτεία, η οποία, εκτιμώντας τις επιπτώσεις της ρήξης, μεταξύ Αθηνών και Κωνσταντινούπολης, ανέλαβε την πρωτοβουλία, ώστε να επέλθει η τελική συμφωνία.

Η Μητρόπολη Χίου, ως Μητρόπολη των Νέων Χωρών, εντάσσεται στο πλαίσιο των γενικότερων εξελίξεων και ρυθμίζεται η λειτουργία της από την ΠΣΠ 28. Συγκεκριμένα, την περίοδο 1924-1933, διαρείται σε Μητρόπολη Χίου (εδώ υπάγονται η πόλη και το κεντρικό και νότιο τμήμα του νησιού) και σε Μητρόπολη Καρδαμύλων, Βολισσού, Οινουσσών και Ψαρών (εδώ υπάγονται το βόρειο τμήμα του νησιού και τα δύο νησιά). Με τον τρόπο αυτό, αποκαθίσταται ο Μητροπολίτης Ιωακείμ Στρουμπής, που, λόγω των ιστορικών εξελίξεων έμεινε χωρίς επαρχία. Το 1933, ενοποιείται η Μητρόπολη Χίου, με Ιεράρχη τον Ιωακείμ Στρουμπή.

Τα πρώτα τριάντα χρόνια της λειτουργίας, η Μητρόπολη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών (1933-1962) ποιμαίνεται από δύο ισχυρές προσωπικότητες, με πολυεπίπεδο και σημαντικό έργο, τον Ιωακείμ Στρουμπή και τον Παντελεήμονα Φωστήνη. Και οι δύο, στο πλαίσιο του ποιμαντικού έργου τους, συμμετείχαν, ενεργά, στις ιστορικές εξελίξεις της εποχής τους, εντασσόμενοι σε αντίθετους ιδεολογικά χώρους ο καθένας, Ε.Α.Μικός ο πρώτος, εθνικόφρων ο δεύτερος.

Και ο μεν Ιωακείμ, μετά την παρέμβαση τοπικών συντηρητικών κύκλων, κηρύχθηκε έκπτωτος (1946), για να αποκατασταθεί, μόλις το 2021, , ο δε Παντελεήμων επικρίθηκε δριμύτατα από το Ε.Α.Μ. και τον Ε.Λ.Α.Σ., για την εθνικόφρονα δράση του. Και οι δύο έδρασαν σε δύσκολες, ιστορικά, συνθήκες, με τα πάθη του εμφυλίου να ρίχνουν βαριά τη σκιά τους και να παραμορφώνουν προθέσεις και ενέργειες· ωστόσο, και οι δύο ιεράρχες στήριξαν το ποιμνιό τους, μόχθησαν, για την ανακούφισή του, στους δύσκολους καιρούς και εργάστηκαν, για τη στήριξη της πίστης, στο Νησί.

## **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

### **1. Αρχεία**

**Πεπραγμένα της Επιτροπής Κοινοφελών Σκοπών εν τη νήσω Χίω-ετών 1936-1939.** Χίος, 1940.

**Αρχείον Νοσοκομείου Χίου** «Σκυλίτσειον Νοσοκομείον Χίου» Βιβλίον Πρακτικών αρχόμενον απ' της υπ' αριθμ. 496/12-9-1925 συνεδρίασης της Εφορείας-αριθμ.5,1935-1938 (12.9.35-28.9.1928).

**Β.Χ.Κ., Βιβλίον Πρακτικών** συνεδριάσεων Εθνικής Οργανώσεως Χίου, αρ. εις.10972 (6-10-2008), Ιδρυτικόν Εθνικής Οργανώσεως Χίου.

**Επιστολή** του Χίου Διονυσίου προς την Ι.Σ./ 2009, Αρχείο Ι.Μ. Χίου, Ψαρών και Οινουσσών

### **2. Κείμενα**

Ν. 3615/1928

Σ.τ.Ε. Ολ. 3178/1976

Σ.τ.Ε. Ολ. 410/2008

Σ.τ.Ε. Ολ.545/1978

Σ.τ.Ε. 546/1978

Σ.τ.Ε. 3767/2002

### **3. Βιβλιογραφία**

**ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.** (1982). *Εκκλησιαστική Ιστορία των Νέων Χωρών (1912-1928)*. Θεσσαλονίκη

**ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.** (1983). *Η ανακήρυξις του Αυτοκεφάλου της εν Ελλάδι Εκκλησίας*. Αθήνα.

**ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.** (1986). *Εκκλησία της Θεσσαλονίκης το 1917*. Θεσσαλονίκη.

**ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.** (2004). *Η Εκκλησία της Θεσσαλονίκης μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινουπόλεως στο παρελθόν και μεταξύ Κωνσταντινουπόλεως και Αθηνών στο παρόν. Στο πνεύμα του Ιερού Φωτίου. Εκκλησία,3.*

**ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.** (2005). *Τα Εκκλησιαστικά Δίκαια στην Ελλάδα σήμερα. Τα Πατριαρχικά Δίκαια στην Ελλάδα εν σχέσει προς τα Δίκαια της Εκκλησίας της Ελλάδος*. Ίδρυμα Εθνικού και Θρησκευτικού Προβληματισμού. Θεσσαλονίκη.

**ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.** (2012). *Εκκλησιαστική Ιστορία. Ιστορία των δομών διοικήσεως και ζωής της Εκκλησίας της Ελλάδος*. Αθήνα.

**ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.** (2015). *Ιστορία των θεσμών διοικήσεως και ζωής της Εκκλησίας της Ελλάδος (Εικοστός αιώνας)*. Αθήνα.

**ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.**(2016). *Εκκλησιαστική Ιστορία. Τ. Β΄. Η Εκκλησία της Ελλάδος διοικούσα Εκκλησία των Ι. Μητροπόλεων της Νέας Ελλάδας (Νέων Χωρών) 1912, 1928-1929, 1977, 2004.* κ.ε.Αθήνα.

**ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, Ι.** (2004). *Κώδικας Ιερών Κανόνων και Εκκλησιαστικών Νόμων*. Θεσσαλονίκη.

**ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗ, Α.** (2003). *Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο*. Ηλεκτρονική έκδοση.

**ΑΝΔΡΕΑΔΗ, Ι.Μ.** Αρχιμανδρίτης (1997). *Ιστορία της εν Χίω Ορθοδόξου Εκκλησίας*. Τ. Α΄. Αθήνα.

**ΑΞΙΩΤΑΚΗ, Α.**(1969). *Η Νέα Μονή της Χίου*. Χίος

**ΑΞΙΩΤΑΚΗ, Α.** (1973). *Αφιέρωμα στον Μητροπολίτη Χίου Παντελεήμονα Φωστίνη*. Χίος.

- ARGENTI, PH.** (1966). *The Occupation of Chios by the Germans and their Administration of the Island Described by the Contemporary Documents.* Cambridge at the Univ. Press. και). Ο Ιωακείμ χρημάτισε Πρόεδρος αυτής της επιτροπής, σχεδόν από την ίδρυσή της (Εφημ. Νέα Χίος, αρ. φ.4893/23-5-1942).
- † **ΑΤΕΣΗ, Β.** (1953). Ο Αρχιεπίσκοπος Σύρου και Τήνου Δανιήλ Κοντούδης. *Θεολογία*, 24.
- † **ΑΤΕΣΗ, Β.** (1961). *Ιστορία της Εκκλησίας της Σκύρου.* Εταιρεία Ευβοϊκών Σπουδών, Αθήνα.
- ΒΑΛΑΚΟΥ-ΘΕΟΔΩΡΟΥΔΗ, Μ.** (2003). *Πολιτικές και Συνταγματικές πτυχές του καθεστώτος των Νέων Χωρών.* Θεσσαλονίκη.
- ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ, Κ.** (1968-1974). Η Νομοκανονική υπόσταση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών. *Επιστημονική Επετηρίδα Σχολής Νομικών Οικονομικών Επιστημών ΑΠΘ 15*, Θεσσαλονίκη.
- ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ, Κ.** (1973). Η Νομοκανονική υπόσταση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών. *Πατριαρχικό ίδρυμα Πατερικών Μελετών.* Θεσσαλονίκη.
- ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ, Κ.** (1977). *Έγγραφα στοιχεία σχετικά προς την νομοκανονικήν υπόστασιν των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών.* Θεσσαλονίκη.
- ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ,** Γέροντος Μητροπολίτου Χαλκηδόνος, νυν Οικουμενικού Πατριάρχη (1984). Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον εν τω Συντάγματι της Ελλάδος και τω Καταστατικώ Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος», *Μνήμη Μητροπολίτου Ικονίου Ιακώβου*, Αθήνα.
- +ΒΑΡΝΑΒΑ** ( Τζωρτζάτου), Μητροπολίτου Κίτρους και Κατερίνης (1962). *Η καταστατική νομοθεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος από της συστάσεως του Ελληνικού Βασιλείου.* Εν Αθήναις
- BENIZEΛΟΥ, Ε.** (2000). Οι σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας. *Παρατηρητής.*
- ΒΙΣΒΙΖΗ, Ι.** (1941). *Η πολιτική δικαιοσύνη κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν μέχρι του Καποδιστρίου.* Αθήνα.
- ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ,** Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης (1928). *Διάλεξις περί της Εκκλησίας των Νέων Χωρών: γενομένη την 6<sup>ην</sup> Νοεμβρίου 1927 εν τω καταστήματι του δικηγορικού συλλόγου Θεσσαλονίκης.* Θεσσαλονίκη.
- ΓΚΙΖΕΛΗ, Ι.** (1985) *Παντελεήμων Φωστίνης –Ο δεσπότης της Καρυστίας, Χίου και Ενόπλων Ελληνικών Δυνάμεων ως εθνικός και εκκλησιαστικός ηγέτης.* Αθήνα.
- ΓΛΥΚΑ, Α.** (1986). Η ταφόπετρα, *Χιακή Επιθεώρηση*, 4.
- ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Τ.** (1954). *Η υπό του Καποδίστρια διορισθείσα πενταμελής Εκκλησιαστική Επιτροπή και το έργον αυτής.* Αθήνα.
- ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, Α.** (1966). *Κείμενα-Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως.* Αθήνα. τ. Α΄.
- ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ** (Κομματά), Μητροπολίτη Σεβαστείας, (2006). *Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξις του 1928. Παρακλωσμένη επί τοις όροις. Επί τη βάσει του Πατριαρχικού αρχείου.* Θεσσαλονίκη.
- ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΗ, Ν.** (1967). Οι Μητροπολίται της Χίου. Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ.φ. 10906/30-8-1967.
- ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΗ, Ν.** (1984). Φυγή προς την ελευθερία. Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ.15456/4-4-1984.
- ΖΟΛΩΤΑ, Γ.** (1926). *Ιστορία της Χίου.* Εν Αθήναις.

- ΗΛΙΟΥ, Φ.** (1988). *Τύφλωσον Κύριε τον λαόν σου: οι προεπαναστατικές κρίσεις και ο Νικόλαος Πίκκολος*. Αθήνα.
- ΘΕΟΤΟΚΑ, Ν.** (2009). Ο Μητροπολίτης Χίου, Ψαρών και Οινουσσών Ιωακείμ Στρουμπής (1933-1946). *Εφημ. Κυριακάτικη Αυγή*, 16-8-2009.
- ΙΕΡΟΘΕΟΥ, (Βλάχου)**, Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος (2001). *Οικουμενικό πατριαρχείο και Εκκλησία της Ελλάδος*. Ιερά Μονή Γενεθλίου Θεοτόκου (Πελαγίας) . Θεσσαλονίκη.
- ΙΕΡΟΘΕΟΥ, (Βλάχου)**, Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2004). *Τα Συνοδικά και Πατριαρχικά κείμενα. Συνοδικός Τόμος του 1850 και Πατριαρχική Πράξη του 1928*. Ιερά Μονή Γενεθλίου Θεοτόκου (Πελαγίας) . Θεσσαλονίκη.
- ΙΩΑΚΕΙΜ** ,(Στρουμπή), ο Χίου, (1935). Το πρόγραμμα του Αιγαίου. *Αιγαίον*, 1(4).
- ΚΑΚΟΥΡΙΔΗ, Β.** (1986). *Λόγοι και άρθρα*. Αθήνα.
- ΚΑΛΒΟΚΟΡΕΣΗ, Λ.** (1958). *Χρονικόν Κατοχής της Χίου παρά των Γερμανών 1941-1944*. Αθήνα.
- ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Δ.** (1892). *Μνημεία της Ιστορίας των Αθηναίων*. τ. Γ'. Αθήνα.
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ, Γ.** (1997). *Εκκλησία και Κράτος (1833-1997) - Ιστορική Επισκόπηση των Σχέσεών τους*. Αθήνα.
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ, Γ.** (2003). *Η Εκκλησία από την κατοχή στον εμφύλιο*. Αθήνα.
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ, Γ.** (2024) Ιωακείμ Στρουμπής ένας άγιος ιεράρχης που διώχθηκε γιατί υπηρέτησε το λαό. *Εφημ. Ημεροδρόμος*, 24-3 -2024.
- ΚΑΡΑΣΟΥΛΗ, Π.** (2006). *Χίος 1943-1944. Συμμαχική Στρατιωτική Αποστολή και Εθνική Αντίσταση*. Χίος.
- ΚΑΡΟΥΣΗ, Π.** (1985). *Μνήμες από την κατοχή*. Αθήνα.
- ΚΑΣΙΜΑΤΗ, Γ.** (2004). Δικαίωμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου να ανακαλέσει την Πράξη του 1928 (Γνωμοδότηση). *Δίκη*, 35:579-580.
- ΚΟΝΙΔΑΡΗ, Γ.** (1966). *Εκκλησιαστική Ιστορία της Ελλάδος από της ιδρύσεως των εκκλησιών αυτής υπό του Αποστόλου Παύλου μέχρι σήμερον (49/50-1966)*. Αθήνα,
- ΚΟΝΙΔΑΡΗ, Ι. Μ.** (2020). *Μαθήματα Εκκλησιαστικού Δικαίου*. Αθήνα.
- ΚΟΡΑΗ, Α.** (1821). *Αριστοτέλους Πολιτικών τα σωζόμενα*. Παρίσι.
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, Ε.** (1970). *Η εν Ελλάδι Εκκλησία (1821-1833). Έρευναι περί την Ιστορίαν της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος*. Αθήνα.
- ΚΩΤΣΗ, ΣΠ.** (1976). *ΜΙΔΑΣ 614 – Ο κρυφός πόλεμος των μυστικών υπηρεσιών κατά την περίοδον της Κατοχής 1941-1944 εις την Ελλάδα*. Αθήνα.
- ΛΑΙΜΟΥ, Α.** (1964). *Πονήματα*. Αθήνα.
- ΛΑΠΠΑ, Κ.** (1987). Πατριαρχική Σύνοδος περί καθαιρέσεως των φιλοσοφικών μαθημάτων το Μάρτιο του 1821. *Μνήμων*, 11.
- ΛΕΚΚΑ, Π.** (1989). Εθνικιστική ιδεολογία και εθνική ταυτότητα. *Τα Ιστορικά*, 11.
- ΜΑΔΙΑ, Γ.** (1976). Το Χρονικόν της Κατοχής της Χίου από τους Γερμανούς, *Χιακά Χρονικά*, τ. Η'.

- ΜΑΝΕΣΗ, Α.** και **ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ, Κ.**,(1975), Γνωμοδότησις. Αι σχέσεις Κράτους Εκκλησίας κατά το νέον Σύνταγμα. *Νομικό Βήμα* 23.
- ΜΑΝΙΑΤΑΚΗ, Α.** (2000). *Οι σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος- Έθνος στη σκιά των ταυτοτήτων*. Αθήνα.
- ΜΑΟΥΡ, Γ.Λ.** (2021). *Ο ελληνικός λαός (μτφρ. Ο. Ρουμπάκη)*. τ. Α'. Αθήνα.
- ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ, Γ.** (2000). Η 4<sup>η</sup> Αυγούστου και οι κομμουνιστές. *Ε Ιστορικά*, 12.
- ΜΕΡΜΗΓΚΟΥΣΗ, Β.** (2003). *Οι μνήμες του Γιάννη Ροζάκη*. Χίος.
- ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ, Α.** (2002). Περί του τραχώματος και του αντιτραχωματικού αγώνα στην προπολεμική Χίο. *Οφθαλμολογία*, 14(2):206-209.
- ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ, Α.** (2004). Χιώτες υγειονομικοί στην κατοχή και η συμβολή τους στην Εθνική Αντίσταση, *Αρχιπέλαγος*, σ.σ.160-166
- ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ, Α.** Φρ. (2009). *Ο Μητροπολίτης Χίου Ιωακείμ Στρουμπής. Η κοινωνική του δράση στη Χίο και η δίωξή του*. Χίος.
- ΜΟΥΝΤΕ, Μ.**(1966). Παντελεήμων ο Φωστήνης. *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, 9 Αθήνα.
- ΜΠΕΗ, Κ.** (2004). Ανάκληση/καταγγελία της Πατριαρχικής Συνοδικής Πράξης της 4<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1928. *Δίκη*.
- ΜΠΕΗ, Κ.** (2004). Η εσφαλμένη νομολογία ως ερμηνευτικό επιχείρημα (Η συνταγματική κατοχύρωση της Πατριαρχικής Πράξης του 1928). *Δίκη*, 35: 149-155.
- ΝΑΝΑΚΗ, Α.**Μητροπολίτη Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου (2008). *Η Εκκλησία και ο Ελευθέριος Βενιζέλος*. Αθήνα.
- ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Ν.** (1997). *Περιφρονημένα ράσα στον αντιστασιακό αγώνα του λαού μας 1941-1944*. εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα.
- ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Κ.** ο εξ Οικονόμων (1862-1866). *Τα σωζόμενα εκκλησιαστικά συγγράμματα Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου και Οικονόμου του εξ Οικονόμων*. τ. 3. Αθήνα.
- ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Μ.** (1976). *Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας*. Αθήνα.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ν.Π.** (1931). *Αι κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν προσπάθειαι προς σύστασιν Διαρκούς Ιεράς Συνόδου*. Αθήνα.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ΧΡ. Α.** (2021). *Η Ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος*. Αθήνα.
- ΠΑΝΤΑΖΗ, Ν.** (1974). Περί του Εκκλησιαστικού Συστήματος. *Πελοποννησιακά*, 10.
- +ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ** (Ροδόπουλου), Μητροπολίτη Τυρολόης και Σερεντίου, (2002) Η επιτροπικώς υπό της Εκκλησίας της Ελλάδος διοίκησις των επαρχιών των Νέων Χωρών, *Αφιέρωμα εις τον Αρχιεπίσκοπο Αμερικής Δημήτριο*. Αθήνα.
- +ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ** (Ροδόπουλου), Μητροπολίτη Τυρολόης και Σερεντίου, (2005). *Θέματα Κανονικού Δικαίου*. Θεσσαλονίκη.
- † ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ** (Φωστήνη), Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών, (1950) *Στο μυροβόλο νησί*. Αθήνα.



- † **ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ** (Φωστήνη), Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών,(1955). *Η αγία γη στη Χίο*. Χίος.
- † **ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ** (Φωστήνη), Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών,( 1955).Επιστολή με τίτλο «Προλεγόμενα» με θέμα την ολοκληρωτική αναμόρφωση του εν ισχύι το έτος 1955 διοικητικού συστήματος της Εκκλησίας της Ελλάδος. Χίος,
- † **ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ** (Φωστήνη), Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών, (1955). *Στου Θεού το Δρόμο*. Χίος.
- † **ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ** (Φωστήνη), Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών, (1955), *Το Κανονικόν Σύστημα της Διοικήσεως της Εκκλησίας της Ελλάδος*. Αθήναι.
- † **ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ** (Φωστήνη), Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών, (1955). *Σταλαγματιές Θείας Αγάπης*. Εκδ. Χαρακιάδης, Χίος.
- † **ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ** (Φωστήνη), Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών, (χ.χ). *Μελέτη Περί Ιδρύσεως του Μοναχικού Τάγματος της Αποστολικής Διακονίας*. Τύποις Χαρακιάδη, Χίος.
- † **ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ** (Φωστήνη), Μητροπολίτη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών. (1991). *Εμπειρίες και Υποδείξεις*. Εκδόσεις Άθως. Αθήνα
- ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, Χ.** (1994). *Στοιχεία εκκλησιαστικού δικαίου*. Εκδ. Σάκουλλα. Θεσσαλονίκη.
- ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, Χ.** (2009). *Περί του κύρους της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξεως του 1928 περί των Νέων Χωρών*. Νομοκανονικές μελέτες. Πρότυπες Θεσσαλικές Εκδόσεις. Τρίκαλα.
- ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΟΥ, Γ.**(1974). Υποκλοπή τηλεγραφικής συνδέσεως τον καιρόν της Κατοχής στη Χίο. *Χιακή Επιθεώρησις*, 35.
- ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Δ.** (1938). Εκκλησία και Δίκαιον κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν. *Εκκλησιαστικός Φάρος*, 37.
- ΠΕΤΡΙΔΗ, Π.** (1992). *Πολιτικές δυνάμεις και συνταγματικοί θεσμοί στη νεότερη Ελλάδα*. Αθήνα.
- ΠΡΕΛΙΑ, Π.** (2020). Το Ομιλητικό έργο του Μητροπολίτου Παντελεήμονος Φωστήνη. Η περίοδος της αρχιερατείας του στη Χίο (1946 – 1962). Θεσσαλονίκη. *Διδακτορική Διατριβή*.
- ΠΡΙΝΤΖΙΠΑ, Γ.** και **ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ, Γ.**(2005). Κατοχή –Εμφύλιος, στο Γ. Πρίντζιπας, Εκκλησία και Ελληνισμός από το 1821 έως σήμερα –Ιστορική Επισκόπηση. Εκδ. Προσκήνιο / Άγγελος Σιδεράτος, Αθήνα ,σ.σ. 105-106.
- ΡΑΛΛΗ,Γ.** και **ΠΟΤΛΗ, Μ.** (1966).*Σύνταγμα των θείων και ιερών κανόνων*. τ. Β΄. Αθήνα.
- ΣΟΦΙΑΝΟΥ, Δ.Ζ.** (2000). *Εγκύκλιοι (Αύγ. 1821- Ιαν. 1828) του Οικουμενικού Πατριάρχη Ευγενίου Β΄περί δουλικής υποταγής των Ελλήνων στον Οθωμανό κατακτητή*. Ανάπτυπο από τον 2<sup>ο</sup> τόμο του Δελτίου του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Νεώτερου Ελληνισμού. Ακαδημία Αθηνών. Αθήνα.
- ΣΠΑΝΟΥ, Γ.** (2008). *Φιλοτεχνικός Όμιλος Χίου. Μια ενενηντάχρονη πνευματική πορεία*. Χίος.
- ΣΠΗΛΙΑΔΗ, Ν.** (1971). *Απομνημονεύματα*. Αθήνα.
- ΣΤΑΥΡΙΔΗ, Β.** (1977). *Οι Οικουμενικοί Πατριάρχαι 1860-σήμερον*. Αθήναι.
- ΣΤΡΑΓΚΑ, Θ.** (2001). *Εκκλησία της Ελλάδος. Ιστορία εκ Πηγών Αψευδών*. τ. Γ΄. Αθήνα.
- ΤΣΑΤΣΟΥ, Κ.** (2015). *Συνταγματικό δίκαιο*, τ. Β΄. Αθήνα.

**ΤΣΙΡΩΝΗ, Θ.** και ΑΠΘ Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας (2007). Ο Πολιτικός λόγος και ρόλος της Εκκλησίας της Ελλάδος (1912-1940). Θεσσαλονίκη (διδ. διατριβή).

† **ΤΣΟΡΒΑ, Φ.** (1964). *Ο Συναρπαστικός Ιεροκήρυξ και Μυσταγωγός - Ο Καρυστίας και Σκύρου Παντελεήμων*. Ιατρικά Εκδόσεις Λεοντιάδη, Αθήναι.

†**ΤΣΟΡΒΑ, Φ.** (1983<sup>2</sup>). *Το χέρι του Θεού*. Αθήνα.

**ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ, Θ.** (1840). *Απολογία*. Αθήναι.

**ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ Ι.** (1860). *Δοκίμιον ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασεως*. Αθήνα. τ. Γ'.

**ΦΡΑΖΕΕ, C.A.** (2005<sup>2</sup>). *Ορθόδοξος Εκκλησία και Ελληνική Ανεξαρτησία 1821-1852*. Αθήνα.

**ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ,**(Παρασκευαΐδη), Μητροπολίτου Δημητριάδος. (1990). Αμφισβητήσεις της συνταγματικότητας των νομοθετικών επεμβάσεων της Πολιτείας επί της Εκκλησίας, εις *Αφιέρωμα εις Κωνσταντίνον Βαβούσκον*, τ. Γ'. Θεσσαλονίκη.

**ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΗ, 2006, :ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΗ, Ν.** (2006). *Η Χίος στα χρόνια της Κατοχής και του Εμφύλιου*. Χίος.

**ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ,** (Παπαδόπουλου) (1928). *Η Εκκλησία Αθηνών*. Αθήναι

#### **4. Εφημερίδες**

Εφημ. *Αλήθεια*, 15-9-2021, 20-1-2021

Εφημ. *Αμερόληπος*, αρ. φ. 21/24-10-1924-αρ. φ. 36/16-2-1925-αρ. φ. 38/3-3-1925-αρ. φ. 42/7-4-1925-αρ. φ. 94/1-5-1926-αρ. φ. 100/2-6-1926-αρ. φ. 179/8-10-1928

Εφημ. *Έθνος*, 13-9-1962

Εφημ. *Ελευθερία*, αρ. φ.484/16-3-1927-αρ. φ. 512/27-1-1928-αρ. φ. αρ.φ.12016/25-8-1971674/18-8-1929-αρ. φ.1131/30-5-1934-αρ. φ. 1867/13-12-1945-αρ.φ.1874/16-1-1946-αρ. φ. 1895/9-6-1946-αρ.φ. 1900/5-7-1946

Εφημ. *Εμπρός*, αρ. φ.43/13-3-1945-αρ. φ.46/27-3-1945

Εφημ. *Η Πρόοδος*, αρ. φ. 2342/28-1-1936 ·αρ. φ. 2382/17-3-1936-αρ.φ. 3104/30-5-1939-αρ. φ.3166/18-7-1939-αρ. φ.3578/21-1-1941-αρ. φ. 4179/4-4- 1943-αρ. φ. 4101/12-11-1943-αρ. φ.4189/13-4-1944· αρ. φ.3856/4-6-1944-αρ. φ.4538/21-1-1945-αρ. φ. 4643/28-6-1946-αρ. φ. 5814/28-3-1950-αρ. φ.6982/20-2-1954-αρ. φ. 9336/29-3-1962-αρ.φ.12016/25-8-1971-αρ. φ.12138/27-1-1972-αρ.φ.12177/16-3-1972-αρ. φ.15453/31-3-1984

Εφημ. *Η φωνή της Χίου*, αρ. φ.14/19-9-1945

Εφημ. *Νέα Εποχή*, αρ.φ.2/2-3-1930-αρ. φ. 3/11-3-1930-αρ. φ.6/12-4-1930-αρ. φ.7/22- 4-1930-αρ. φ.9/12-5-1930·

Εφημ. *Νέα Χίος*, αρ. φ. 1845/9-4-1924-αρ. φ.1843/ 27-1-1925-αρ.φ. 4877/31-1-1942· αρ.φ. 4880/21-2-1942· αρ.φ. 4891/9-5-1942· αρ. φ.4893/23-5-1942-αρ.φ. 4897/10-7-1942· αρ. φ.4903/21-8-1942-αρ. φ. 4997/12-12-1945-αρ. φ. 41/29-5-1946-αρ. φ. 5043/5-6-1946

Εφημ. *Νεολόγος*, αρ. φ. 5/9-12-1944-αρ.φ. 27/8-2-1945· αρ.φ. 32/20-2-1945· αρ. φ. 36/11-3-1945· αρ. φ. 48/3-4-1945· αρ. φ.60/24-4-1945

Εφημ. *Ο Έφεδρος*, αρ. φ. 26/1-3-1925

Εφημ. *Πολίτης*, 17-9-2021

Εφημ. *Πρωτοπόρος*, αρ. φ. 30/9-11-1944· αρ.φ.33/21-11-1944·αρ.φ. 67/28-3-1945·αρ. φ.71/11-4-1945·  
αρ.φ.113/11-9-1945· αρ. φ. 168/20-1-1946·αρ.φ.27/28-5-1946·αρ. φ. 312/26-9-1946·αρ. φ. 320/10-10-  
1946

Εφημ. *Ο Χιακός Λαός*, αρ. φ .5024/5-2-1971·αρ.φ.5882/15-2-1974

Ηλεκτρ. Εφημ. *ertnews*, 16-9-2021

Ηλεκτρ. Εφημ. *Astraparis.gr/21-9-2021*

## **5. Περιοδικά**

Περ. *Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου*, περ. Β, έτος Αον, αρ. φ.7-8/31-12-1936·περ. Β, έτος Αον, αρ. φ. 8-  
9/31-1-1937·αρ.φ.13-14/31-3-1937· αρ. φ.17-18/31-5-1937·περ. Β, έτος Βον, αρ. φ. 5/30-1-1938· .περ.  
Β, έτον Βον, αρ.φ.7/30-3-1938·.περ. Β, έτος Αον, περ. Β, έτος Βον, αρ.φ. 8/30-4-1938·περ. Β, έτος Αον,  
αρ. φ.3/30-9-1936· αρ.φ.8-9/31-1-1937· αρ.φ. 15-16/31-3-1937· έτος Βον, αρ. φ. 1/30-9-1937·αρ.φ.  
9/30-5-1938· αρ.φ. 11/30-7-1938· περ. Γ, έτος Γον, αρ.φ.13/30-9-1938· αρ.φ. 15/30-11-1938·περ. Γ,  
έτος Δον, αρ. φ. 14/30-10-1940·αρ.φ. 113, Απρίλιος – Μάιος 1962

## **Σύνδεσμοι**

<https://roides.wordpress.com/2020/03/13/13mar20/>

<https://www.romfea.gr/ieres-mitropoleis/45616-apekatestathi-o-mitropolitis-xiou-ioakeim-stroumpis>

## **Συντομογραφίες**

ΑΕΔ : Ανώτατο Εκκλησιαστικό Δικαστήριο

ΑΕΕ : Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος

ΑΠΠ: πρώτος παγκόσμιος πόλεμος

ΒΠΠ: δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος

ΔΙΣ : Διαρκής Ιερά Σύνοδος

ΕΑΣ : Εκκλησιαστικό Αρχιερατικό Συμβούλιο

ΕΕ: Εκκλησία της Ελλάδος

Ε.Ο.Χ.: Εθνική Οργάνωση Χίου

ΙΣ: Ιερά Σύνοδος

ΙΣΙ : Ιερά Σύνοδος Ιεραρχίας

ΚΧ: Καταστατικός Χάρτης

ΜΕΚ : Μητηρ Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως

Ολ. : Ολομέλεια

ΠΣΠ : Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη

ΠΣΤ : Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος

Ν.Δ. : Νομοθετικό διάταγμα

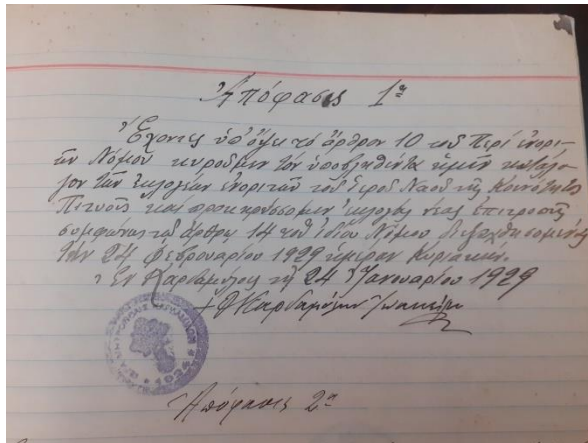
Σ.τ.Ε. : Συμβούλιο της Επικρατείας

ΣΠΑ : Συνοδική Πράξη Αποδοχής

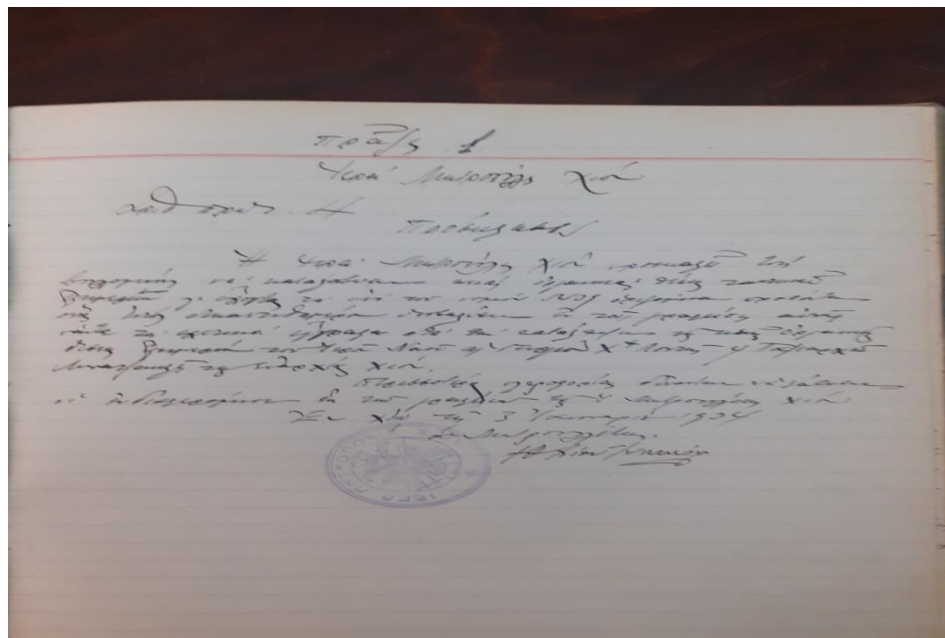
## **ΕΠΙΜΕΤΡΟ**



Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜ ΣΤΡΟΥΜΠΗΣ (1933-1946)



Η 1<sup>η</sup> Απόφαση του Μητροπολίτη Καρδαμύλων Ιωακείμ Στρουμπή



Η 1η Πράξη του Μητροπολίτη Χίου Ιωακείμ Στρουμπή





ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΧΙΩ ΤΗ 29η Μαρτίου 1950

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΙΟΥ

ΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ  
Αριθ. Πρωτ. 950  
Ελλάδα τή 12-4-50.

Αριθ. Πρωτ. 205  
Διεκπ.

Π ρ ο ς

Τήν 'Αγίαν καί 'Ιεράν Σύνοδον τῆς 'Εκκλησίας  
τῆς 'Ελλάδος

Α θ ή ν α ς

*Ανακτ  
5-4-50*

'Αναφερομεν εὐλαβῶς ὅτι χθές τήν 4ην πρωΐνήν ὥραν ἐκοι-  
μήθη ἐν Κύριῳ ὁ ἀειμνητος Μητροπολίτης πρώην Χίου κυρός 'Ιωακείμ·  
Αἱ τελευταῖαι του ἡμέραι ὑπῆρξαν ἐντελῶς Χριστιανικαί· 'Εν πλήρει  
συναίσθησει ἐζήτησε καί κατηλλαγῆ πρός ὅσους εὕρισκετο ἐν ψυχρότη-  
τι σχέσεων, ἐζήτησε συγχώρησιν ἀπό ὅσους τυχόν ἐπύκρανε, συνεχώρησεν  
ὅσους τυχόν τόν ἐπύκρανε, ἐζήτησε καί ἐτελέσθη ὑπέρ αὐτοῦ τό Μυστή-  
ριον τοῦ εὐχελαίου, ἐξιμολογήθη εἰς πνευματικόν καί ἐν πλήρει ἐπιγνώ-  
σῃ καί κατανοῶσει ἐκοινώνησε τῶν 'Αχράντων Μυστηρίων·-

'Από τῆς πρωΐας τῆς χθές μετεφέραμεν τόν νεκρόν ἐν ἱε-  
ρᾷ πομπῇ εἰς τόν Μητροπολιτικόν Ναόν τῆς πόλεως, καθ' ὅλην δέ τήν  
διάρκειαν τῆς χθεσινῆς ἡμέρας, καί τῆς νυκτός ἀδιακόπως ἱερεῖς ἄνε-  
γίνωσκον τό ψαλτήριον καί τήν Καινήν Διαθήκην παρά τόν νεκρόν·-

Σήμερον τήν πρωΐαν πρό τῆς νεκρωσίμου 'Ακολουθίας ἐτε-  
λέσαμεν μετὰ πρῶσάρωντα Πρεσβυτέρων καί ἱκανῶν διακόνων τήν Λει-  
τουργίαν τῶν Προηγιασμένων Δώρων ἐν μέσῳ συναγερμού λαοῦ· 'Ακολου-  
θως ἐψάλη ἡ νεκρωσίμος 'Ακολουθία κατὰ τήν τάξιν τῆς 'Αγίας ἡμῶν  
'Εκκλησίας ἐν μέσῳ ἐκδηλώσεων σεβασμοῦ καί ἀγάπης, τοῦ εὐσεβοῦς  
Χιαιοῦ Λαοῦ·

'Αληθῶς δι' αὐτόν δύναται τις νά εἴπῃ μετὰ βεβαιότητος  
ὅτι ὑπῆρξαν " Χριστιανικά τέλη τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀνώδινα, ἀνεπαίσχῃ  
τα καί εἰρηνικά·"-



Ἐκ Χριστοῦ ἐλάχιστος ἀδελφός  
*Κωνσταντῆν Μιχαηλίδης*

Η επιστολή του Χίου Παντελεήμονα προς την Ι.Σ., για τον θάνατο του Ιωακείμ Στρουμπή.



Π ρ ό ς  
τήν Ἱεράν Σύνοδον  
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

**Εἰς Ἀθήνας**

Εὐσεβᾶστως ἀποστέλλομεν Ὑμῖν, συνημμένως, τήν ὑπ' ἀριθ. 111/2009 ὁμόφωνον Ἀπόφασιν τοῦ Νομαρχιακοῦ Συμβουλίου Χίου, ὡς καί τήν ὑπ' ἀριθ. 215/2009 τοιαύτην τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Χίου, περὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀειμνήστου πρῶην Μητροπολίτου Χίου Ἰωακείμ Στρουμπῆ, συνηγοροῦντες ἐνθέρμως, ὅπως ἀγαθυνθῇ ἡ Ἱερά Σύνοδος καί ἐγκρίνῃ τοῦτο.

Ἦδη, τό ἔτος 2010, συμπληρώνονται 60 ἔτη ἀπό τῆς εἰς Κύριον ἐκδημίας αὐτοῦ, ἡμεῖς δέ, ἀπό τῆς καταστάσεως ἡμῶν εἰς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν Χίου, ἀδιαλείπτως, εἰς πᾶσαν Θεῖαν Λειτουργίαν, κατὰ τήν Μεγάλην Εἴσοδον, μνημονεύομεν αὐτοῦ, εἰς τήν οἰκείαν θέσιν τῶν ἀειμνήστων Προκατόχων ἡμῶν. Ὡσαύτως, μετὰ τήν Θ. Λειτουργίαν τῆς Πανηγύρεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου Θυμαίων, εἰς τόν αὐλῆιον χῶρον τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ὁ τάφος του, τελοῦμεν «Τρισάγιον», τῇ συμμετοχῇ τῶν Ἀρχῶν καί πλήθους πιστῶν. Ἔχομεν δέ ἀκούσει ἐδῶ εἰς τήν Χίον, ὅτι πολλά καλά ἐπήγασαν ἐκ τοῦ αἰοιδίμου τούτου Ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος, σημειωτέον, ὅτε ἐκοιμήθη, ἦτο πάμπτωχος.

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

**Κοινοποιήσις:**

Νομαρχιακὴν Αὐτοδιοίκησιν Χίου. Ἐνταῦθα.

Δημοτικόν Συμβούλιον Χίου. Ἐνταῦθα.

Ἡ ἐπιστολή τοῦ Χίου Διονυσίου πρὸς τὴν Ι.Σ. ,για τὴν ἀποκατάσταση τοῦ Ἰωακείμ Στρουμπῆ  
(2009)

Πρωτ. 1051  
Αριθμ.  
Διεκπ. 522

Εν Χίω τη 9η Ιουλίου 2021  
Αριθμ. Μακαριστού Προκατόχου

Πρός  
Τὴν Ἱεράν Σύνοδον  
Τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος  
Εἰς Ἀθήνας

Ἐνωτιζόμενοι τοῦ θεοπνεύστου βιβλικοῦ λόγου «μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας» καὶ «τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις», ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι εἰς καιροὺς δυσχειμέρους, καθ' οὓς ἐγείρεται ἀδελφὸς ἐναντίον ἀδελφοῦ ἀκρίτως καὶ ἀνεπιβεβαιώτως ἀκούονται λόγοι ὑπερβολῆς, ἀλλὰ καὶ κυρίως ἀναγνώσαντες μετὰ προσοχῆς τὸ συνημμένον ὑπ' ἀρ. 203/29.3.1950 ἐγγραφον τοῦ μακαριστοῦ προκατόχου ἡμῶν Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἴνουσσῶν κυροῦ Παντελεήμονος, δι' οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ὁ αἰοίδιμος Μητροπολίτης πρώην Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἴνουσσῶν κυρὸς Ἰωακείμ εἶχεν «Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς» καὶ ἐξεπλήρωσεν πάμπτωχος τὸ κοινόν τοῦ βίου χρέος ἐν μετανοίᾳ καὶ ἀνεξικακίᾳ, παρακαλοῦμεν, διερμηνεύοντες καθολικόν αἴτημα τοῦ εὐλαβοῦς Χιακοῦ λαοῦ, ὅπως ἐξετάσητε τὴν δυνατότητα κανονικῆς ἀποκατάστασεως τοῦ ὡς εἴρηται Ἱεράρχου, ὡς ἐγένετο καὶ δι' ἄλλους Ἱεράρχας, εὐρεθέντας εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν (Ἡλείας Ἀντώνιος, Κοζάνης Ἰωακείμ).

Ἐπὶ δέ τούτοις, διατελοῦμεν

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ δεδελφός  
Χίου Μάρκος

Ἡ ἐπιστολή τοῦ Χίου Μάρκου πρὸς τὴν Ι.Σ. , γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ Ἰωακείμ Στρουμπή (2021)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ  
**Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ**  
**ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Δ/νσις: Ἰωάννου Γενναδίου 14 - 115 21, Ἀθήναι  
Τηλ. 210-7272.204, Fax 210-7272.210, e-mail: contact@ecclesia.gr

Φ. Νομοκανονικῶν  
Θεμάτων  
15.09.21

40

ΠΡΩΤ. 3030

ΛΟΗΝΗΓΙ ΤΗ. 7η Σεπτεμβρίου 2021

ΛΡΙΘ.

ΔΙΕΚΠ. 1734

Πρὸς  
τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην  
Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσσῶν κ. Μᾶρκον  
**Εἰς Χίον**

1388

20.9.21

Σεβασμιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Συνοδικῆ Ἀποφάσει, ληφθεῖσα ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς Διαρκoῦς Ἱεράς Συνόδου τῆς 25ης μηνὸς Αὐγούστου ἐ.ἔ., γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἐν τῇ ῥηθείᾳ Συνεδρία Αὐτῆς, διεξελθοῦσα τὸ ὑπ' ἀριθ. 1051/522/9.7.2021 ὑμέτερον ἔγγραφο, δι' οὗ ἐκζητεῖτε τὴν ἠθικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀοιδίμου Προκατόχου ὑμῶν Μητροπολίτου πρώην Χίου κυροῦ Ἰωακείμ (Στρομπῆ), λαβοῦσα δ' ὑπ' ὄψιν: α) τὴν προσφορὰν τοῦ ὡς εἴρηται Μητροπολίτου εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἀντίστασιν καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς φιλάτης ἡμῶν πατρίδος, μιμουμένον τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις πλείστων ὄσων ἱερωμένων, οἱ ὅποιοι, εἰς καιροῦς δυσχεμέρους διὰ τὸ Ἔθνος, ἠγωνίσθησαν παντοιοτρόπως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, β) τὸ ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 203/29.3.1950 ἔγγραφο τοῦ μακαριστοῦ Προκατόχου ὑμῶν Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσσῶν κυροῦ Παντελεήμονος, δι' οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ὁ ἀοιδίμος Μητροπολίτης πρώην Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσσῶν κυρὸς Ἰωακείμ εἶχε «Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς» καὶ ἐξεπλήρωσεν ἀμπτωχοῦς τὸ κοινόν τοῦ βίου χρέος ἐν μετανοίᾳ καὶ ἀνεξικακίᾳ, ἰδοῦσα καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 484/13.7.2021 Γνωμοδότησιν τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Δογματικῶν καὶ Νομοκανονικῶν Ζητημάτων, ἀπεφάσισεν ὅπως ἐγκρίνη τὸ ἐν τοῖς ὑπερθεῖν διαλαμβανόμενον αἴτημα ὑμῶν καὶ ἀποκατάστησιν ἠθικῶς τὸν μακαριστὸν Μητροπολίτην πρώην Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσσῶν κυρὸν Ἰωακείμ (Στρομπῆν).

Ἐπὶ δέ τούτοις, κατασπαζόμενοι τὴν ὑμέτεραν Σεβασμιότητα ἐν Κυρίῳ, διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης.

† Ἀθηνῶν Ἐργασίας β', Πρὸς Δρ.ο



Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

† Ὁ Ὁρεῶν Φιλόθεος

**Κοινοποιήσις:**

Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν  
Δογματικῶν καὶ Νομοκανονικῶν Ζητημάτων  
Παρ' ἡμῖν

Ἡ Απόφασις τῆς Ι.Σ. περὶ ἀποκατάστασης τοῦ Ἰωακείμ Στρομπῆ (2021)

Εν Χίω τῇ 15ῃ Ἰουλίου 2021

### ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΧΙΟΥ

#### ΙΩΑΚΕΙΜ ( ΣΤΡΟΥΜΠΗ )

Εὐχαριστίαν ἀναπέμπομεν πρὸς τὸν φιλόνητον Τριαδικὸν Θεὸν ὅτι, κατόπιν προτάσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνούσων κ. Μάρκου, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὴν 14ην Ἰουλίου 2021 ἀποκατέστησεν τὸν ἀοίδιμον Μητροπολίτην πρώην Χίου Ἰωακείμ (Στρουμπήν) εἰς Μητροπολίτην Χίου κυρὸν Ἰωακείμ (Στρουμπήν), οὗτινος τὰς ἀρχιερατικὰς εὐχὰς ἐκζητοῦμεν διὰ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του Θυμανά καὶ δι' ἅπασαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ εἰς δυσχεμεῖρους καιροὺς ποιμανθεῖσαν Ἐπαρχίαν.

Το Δελτίο Τύπου της Ι.Μ. Χίου, για την απόκατασταση του αοιδίμου Ιωακείμ Στρουμπή.



Ο Σεβ. Μητροπολίτης Χίου κ.Μάρκος, γονυπετής, στον τάφο του αιιδίμου Ιωακείμ Στρουμπή, τελεί επιμνημόσυνη δέηση, για την αποκατάσταση του Προκατόχου του, από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος. (2021)



Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΦΩΣΤΙΝΗΣ (1946-1962)

«Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε, που χρησιμοποιήθηκαν, περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνο».

π. Μιχαήλ Β. Στεφανιώρος

